AŞIQ ƏLƏSGƏR

ƏSƏRLƏRİ

"ŞƏRQ-QƏRB"
BAKI–2004

*Bu kitab “**Aşıq Ələsgər.**” (Bakı, Çinar-Çap, 2003) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edəni, ön sözün
və qeydlərin müəllifi: **İslam Ələsgər**

894.3611 - dc 21
AZE
Aşıq Ələsgər. Əsərləri. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2004, 400 səh.

Aşıq Ələsgər hər bir azərbaycanlıya qan ilə keçmiş, onun mənəviyyatının bir hissəsinə çevrilmiş söz ustadıdır. Sehr dolu şeirləriylə Ələsgər möcüzəsi sadəliyin möcüzəsidir. Belə sənətkarlara eldə “Haqq aşığı” deyərlər. Qanında Dədə Qorqudu, Qurbanini, Qaracaoğlanı, Yunus Əmrəni, Sarı Aşığı daşıyan Dədə Ələsgər şirinliyi, doğmalığı – müdrikliyin, səmimiyyətin zirvəsidir.

Ələsgər aşıq poeziyamızın sonuncu nəhəngidir. O, yaratdığı dilin və doğma xalqının yaddaşında büllur söz və musiqi kimi qalan gözəllik vurğunu, həyat aşiqi, saflıq və səmimiyyət ustadıdır. Sinəsini özünə dəftər edən Ələsgər aşıq şerinin, demək olar ki, bütün formalarına müraciət etmiş, qoşma, gəraylı, təcnis, qıfılbənd, dodaqdəyməzlər yaratmış, deyişmələr iştirakçısı olmuşdur.

Bu kitaba qüdrətli el sənətkarının əldə olan şeirləri və adı ilə bağlanan dastan-rəvayətlər toplanmışdır. Aşıq Ələsgərin böyüklüyü xalq həyatını, insan taleyini, sevinc və kədər hisslərini necə ifadə etməsindədir. Aşıq Ələsgərin böyüklüyü ondadır ki, min illik ənənənin axarında öz sözünü deyə bilmiş, min dəfələrlə təkrar olunmuş formalarda heç kəsi təkrar etməmiş, hamının işlətdiyi adi sözlərdən hamını heyrətdə qoyacaq bir poeziya yaratmışdır.

ISBN 9952-418-21-0

© “ŞƏRQ-QƏRB”, 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
“Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında”
12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına hədiyyə edilir

HAQQ AŞIĞI

Azərbaycan aşıq sənəti, milli aşıq poeziyası tarixində şərəfli yer tutan sənətkarlardan biri Aşıq Ələsgərdir. O, qeyri-adi fitri qabiliyyəti sayəsində yaratdığı müxtəlif şəkilli, müxtəlif məzmunlu sənət incilərində özünə məxsus bədii boyalarla ifadə etdiyi ümumbəşəri didaktik fikirləri ilə bu müqəddəs sənətin zirvəsinə yüksəlmişdir. Qüdrətli el sənətkarının yaratdığı əsərlər aşıqlarımızın repertuarında geniş yer tutmuş, şənliklərin, məclislərin bəzəyinə çevrilmişdir.

Xalqımıza öz sazı və sözü ilə 80 ildən artıq ləyaqətlə xidmət edən Dədə Ələsgər yalnız qüdrətli bir şair-aşıq kimi yox, həm də tanıyanların qəlbində bir ocaq, pir, bir övliya kimi heykəlləşmişdir.

* * *

Aşıq Ələsgər qədim Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində 1821-ci ildə Novruz bayramı günü dünyaya göz açmışdır. Onun atası Alməmməd işgüzar və halal zəhməti ilə dolanan, həlim təbiətli bir kişi idi. O, həm də xalq arasında bir şair kimi tanınırdı. Yaradıcılığından əldə olan nümunələr püxtə sənətkar qələminin məhsulu kimi diqqəti cəlb edir. Onun "İnsan", "Görmədim", "Eylər-eylər" rədifli şeirlərini aşıqlarımız indi də ustadnamə kimi oxuyurlar.

Ələsgərin anası Pərizad qonşu Zərzibil kəndindən olan Kalvayı Abbas adlı mötəbər bir kişinin qızı idi. Çox mehriban olan bu ailədə Ələsgər, Salah, Xəlil, Məhəmməd adlı dörd oğlan, Fatma və Qızxanım adında iki qız Alməmmədlə Pərizadın sevinclərinə səbəb olduğu kimi, onların qayğısını da artırmışdı. Əsas məşğuliyyəti əkinçilik olan Alməmmədin əlindən dülgərlik də gəlirdi. Səkkiz baş ailəni dolandırmaqda çətinlik çəkən Alməmməd əkin-biçindən sonra Kəlbəcərin meşələrindən ağac gətirər, cüt (xış), boyunduruq, kürək, şana, cəhrə, nəhrə, çanaq, hövsər, çömçə, qaşıq və s. düzəldib satar, ailəni korluq çəkməyə qoymazdı.

Ailənin böyük uşağı olan Ələsgər 14-15 yaşına çatanda kəndlərində Kərbəlayı Qurban adlı birisi Alməmmədin yanına gəlib, onu dilə tutmuş, köməksiz olduğundan şikayətlənmiş, bir neçə il Ələsgərin onlara kömək etməsini xahiş eləmişdi.

Ələsgər Kərbəlayı Qurbanın evində dörd il işləmiş, bu müddətdə özünün işgüzarlığı, mərifət-qanacağı ilə hörmət qazanmışdı. Kərbəlayı Qurban onu

oğul gözündə görürdü. Axır vaxtlar Kərbəlayı Qurbanın yeganə qızı Səhnəbanı ilə Ələsgərin arasında səmimi bir məhəbbət də yaranmışdı. Kərbəlayı Qurban bu işdən xəbər tutanda çox şad olmuş və Ələsgəri yanında həmişəlik saxlamaq üçün gəncləri evləndirmək fikrinə düşmüşdü. Lakin Kərbəlayı Qurbanın qardaşı Pullu Məhərrəm bu məsələni eşidəndə, Ələsgəri qovdurmuş və Səhnəbanını öz oğlu Mustafaya almışdı.

Nökərlikdən bir ağır qəm yükü ilə evlərinə qayıdan Ələsgər ilk məhəbbətini isə acı təsirindən ömrünün sonuna qədər ayrıla bilməmişdi. Alməmməd kişi eşqin, məhəbbətin nə olduğunu yaxşı bilirdi. Onu da yəqin eləmişdi ki, bu boy-buxunlu, kamallı oğlundan yaxşı aşıq olar. Oğlunun hələ nökər olduğu illərdə şeir söyləməyindən, saza-sözə, aşıqlıq sənətinə olan marağından da halı idi. Odur ki, Kəlbəcərin Qanlıkənd kəndindən ona bir saz alıb gətirdi. Çox keçmədi, Ələsgərin əli saza yatdı, çalıb-oxumağa başladı. Ancaq nə qədər yaxşı çalıb nə qədər gözəl oxusa da, Alməmməd kişi oğlunun ustada ehtiyacı olduğunu bilirdi. Ələsgərin püxtələşməsi, bir aşıq kimi yetişməsi üçün onu o zaman Göyçədə məşhur olan Qızılvəngli Aşıq Alıya şəyird verdi.

Ələsgər Aşıq Alının yanında beş ilə qədər şəyird qaldığı müddətdə özünün qeyri-adi istedadı sayəsində bu müqəddəs sənətin sirlərini öyrəndi və müstəqil aşıqlıq eləməyə başladı. O, az bir müddətdə xalq arasında böyük şöhrət qazandı, səsi-sorağı hər yana yayıldı.

Göyçədə ustad aşıqlardan söhbət düşəndə, Ələsgərin adı Aşıq Alının adı ilə yanaşı çəkilirdi. Saz-söz həvəskarları bu aşıqları müqayisə eləməyə başladılar; hansı güclüdür, hazırcavabdır; Aşıq Alımı, yoxsa Aşıq Ələsgərmi? Aşıq azarkeşləri arasında olan bu söhbət qızğın mübahisəyə səbəb oldu. Onlar aşıqları qarşılaşdırmaq qərarına gəldilər. Aşıq Alıya: "Ələsgər hər yerdə sənin bədinə danışır", "Ələsgər sənin sözlərini bəyənmir", "Ələsgər özünü səndən üstün tutur" kimi yalan xəbərlər çatdırmağa başladılar. Onlar yaxşı bilirdilər ki, xasiyyətcə tündməcaz olan və tez əsəbiləşən Aşıq Alı çuğulların belə sözlərindən qəzəblənəcək və Aşıq Ələsgərlə deyişəcəkdir. Nəhayət, kələkləri baş tutdu. Birinci çuğulun dediyinə inanmayan Aşıq Alı, ikincinin, üçüncünün... sözlərinə inandı və Ələsgəri "susdurmaq" qərarına gəldi. Təxminən 1850-ci illərdə Göyçənin Qızılbulaq (Çaxırlı) kəndində, Böyük Ağanın evində məqsədli təşkil elətdirdiyi məclisdə deyişməyə əvvəlcədən hazırlaşmış olan Aşıq Alı sazını götürüb meydana çıxdı və şəyirdini deyişməyə çağırdı. Ələsgər nə qədər yalvarıb-yaxardısa da, Aşıq Alı inadından dönmədi, Ələsgəri deyişməyə məcbur elədi və özü məğlub oldu. Bu işdə heç bir günahı olmadığını söyləyən Aşıq Ələsgər ustadından dönə-dönə üzr istəyib, onu sakitləşdirməyə çalışdısa da, Aşıq Alı əsəbi halda məclisi tərk elədi...

Aşıq Ələsgər kəskin hafizəsi və həmişə öyrənməyə cəhd göstərməsi sayəsində zəngin bilik əldə etmişdir. Oğlanlarının, onu görmüş qocaların söy-

lədiklərinə görə, Ələsgər dövrünün ziyalıları və din xadimləri ilə ünsiyyətdə olar, onlara tarixi, bədii və dini kitablar oxutdurub, qulaq asmağı çox sevərmiş. Dini mübahisələr zamanı mollalar, axund və qazilər, hətta şeyxlər onun dedikləri ilə razılaşmalı olurmuşlar.

Aşıq Ələsgərin şeirlərində Firdovsinin, Nizaminin, Nəsiminin, Füzulinin, Hafizin adlarının çəkilməsi, "Onlar da yazdığı, ayə, məndədi" deməsi təsadüfi sayılmamalıdır. Aşıq dinləmə yolu ilə onların əsərlərindən çox şey öyrənmişdir. Yaradıcılığında rast gəldiyimiz "Şəninə dastan yazıram, Rüstəmin dastanı kimi", "Rüstəmin Rəxşi kimi gətirir cövlana, deyin", "Ürəyim bir Kərəmə, bir Şeyx-Sənana yanır", "Səxavətdə misli Hatəm, səddə İsgəndər kimidi", "Qəlbdən yas tuturam Məcnuna, Fərhada bu gün", "Hüsndə Yusifsanı, kamalda Loğman kimidi", "Hər yana kağız dağıldı, Süleyman fərmanı kimi", "Min yaşasın İsmayılı, nərəsi Heydər kimidi", "Erkək yan-yana kəsildi, Minanın qurbanı kimi" və b. ifadələr deyilənləri təsdiq edir.

Aşıq Ələsgərin bədahətən şeir söyləməsi də hamını heyrətləndirərdi. Onu görmüş, məclislərində olmuş qocaların, şəyirdlərinin dediklərinə görə, Aşıq, yeri gələndə, sazı sinəsinə basar, şeri elə oradaca bədahətən yaradar, həmin şeirlərini yadında saxlar, sonradan şəyirdlərinə öyrədərmiş.

Böyük sənətkarın qarşı-qarşıya söhbət elədiyi adamların fikrindən keçənləri bilməsi də bir möcüzəydi. Bəlkə, elə bu səbəbdəndi ki, Aşıq deyişmə zamanı heç bir sual qarşısında aciz qalmamışdır.

Haqqında söylənilən xatirələrdən, dastan-rəvayətlərdən öyrənirik ki, o, həm də baş verəcək bir çox hadisələri əvvəlcədən yuxuda görürmüş. Şeirləri içərisində onun belə bir etirafı da diqqəti cəlb edir:

Oxuram inna-fətəhna,
Mətləb allam yuxuda;
Şahi-Mərdan nökəriyəm,
Dərsimi pünhan verir.

Yenə söylənilən dastan-rəvayətlərdən və xatirələrdən məlum olur ki, Dədə Qorqud kimi Aşıq Ələsgərin də alqışı və qarğışı böyük təsir gücünə malik imiş. Dəli Alıya həsr elədiyi bir müxəmməsində deyilir:

Hər məclisdə duaçıyam,
Günbəgün ucalır səsim;
Barilahim, irəhm eylə,
Yerə düşməsin nəfəsim;
Oğul ver iki qardaşa,
Bir qurban da özüm kəsim...

Dəli Alının dostlarından olan bu "iki qardaş" Goranboyun Qaramusalı kənd sakinləri Əsəd ilə Molla Qasımdır. Aşığın bu duasından sonra Allah onlara bir yox, bir neçə oğul bəxş eləmiş və bu münasibətlə Dədə Ələsgər qurban kəsmişdi.

Dastanlarımızın bir çoxunda olduğu kimi, Aşıq Ələsgərə də yuxuda vergi verilməsini söyləyən aşıqlar onun "Qabaqda" rədifli qoşmasının deyilməsini bununla əlaqələndirirlər.

Özünün əxlaqı, xasiyyəti, davranışı ilə hamıya nümunə olan, yaratdığı şeirlərdə dinləyənlərə düzgün yol göstərən, ədalətli olmağı, haqqın tərəfini saxlamağı təbliğ edən aşıq bütün bunlara görə "Haqq aşığı" adlandırılmış, həmişə ona pərəstiş elənmiş, çətin işə düşənlərsə ondan nicat diləmiş, vəfatından sonra qəbrini ziyarətgaha çevirmişlər.

Aşıq Ələsgər müstəqil aşıqlığa başlayandan sonra bu sənətə meyl göstərənlərin böyük bir qismi onun himayəsi və qayğısı sayəsində püxtələşmiş, "aşıq" adına yiyələnmişdir. Ələsgər şəyirdliyə qəbul elədiklərini bu müqəddəs sənətin sirlərinə onlar tam yiyələnməyincə, yanından buraxmaz, müstəqil aşıqlıq eləməsinə icazə verməzmiş. Nə qədər ki, püxtələşməyib, onlara öz adları ilə müraciət elər, elə ki sənətə yiyələndiyinə əmin oldu, onların adlarının əvvəlinə bir "aşıq" sözünü də əlavə edərmiş. Bu sözdən sonra şəyirdi bilərmiş ki, ustadı onun müstəqil aşıqlıq eləməsinə razılıq vermişdir. Şəyirdlərinin qabiliyyətindən asılı olaraq, onların bəziləri 4-5 ilə, bəziləri isə daha artıq müddətdə ustadından şifahi "aşıq" vəsiqəsini əldə edərmiş. Şəyird "aşıq" adını alan günü şadyanalıq elərmiş. Məşhur Aşıq Əsəd, özünün etirafına görə, Aşıq Ələsgərin yanında 10 il şəyirdlik eləmişdir.

Aşıq Ələsgərin yanında "aşıq" adı qazananların sayı çoxdur. Hələ XIX əsrin sonlarında söylədiyi bir qoşmasında:

Adım Ələsgərdi, mərdü mərdana,
On iki şəyirdim işlər hər yana.

– misraları ilə bu sənətin inkişafında böyük xidmətlər göstərdiyini fəxrlə bildirən Aşıq, bəlkə, bundan sonra daha neçə-neçə şəyird yetişdirmişdir!

Bilavasitə Aşıq Ələsgərin himayəsində ərsəyə gələn aşıqlardan çoxlarının adı məlumdur. Bunlardan Göyçənin Daşkənd kəndindən olan Aşıq Nəcəf, Qızılvəngdən Aşıq Mustafa və Aşıq Yusif, Qızılbulaqdan (Çaxırlıdan) Aşıq Hüseynalı, Hüseynqulağalıdan (Nərimanlıdan) Aşıq İsa və Aşıq Mikayıl, Zoddan Aşıq Qasım və Aşıq Ağayar, Kəsəməndən Aşıq Nağı, Böyük Məzrədən Aşıq Qiyas, Sarıyaqubdan Aşıq Məhəmmədəli və Aşıq Paşa, Böyük Qaraqoyunludan Aşıq Sadıq və Aşıq Əsəd, Zərzibildən Aşıq Nağı, Ağkilsədən Aşıq Qurban, Aşıq Talıb, Aşıq Nəcəf, Dərəçiçək mahalının Torpaqqala

kəndindən Aşıq Alı və b.-nın adlarını çəkmək olar. Qısacası, Göyçədə adları bizə bəlli 170-dən artıq aşığın çoxu Aşıq Ələsgərin şəyirdləri və ya şəyirdlərinin şəyirdləridir.

Aşıq Ələsgər bu sənətin çox məsuliyyətli olduğunu yaxşı bilirdi. O, "aşıq" adı daşıyanların saz çalıb söz oxumaları ilə vəzifələrini bitmiş hesab eləmirdi. Onun nəzərində aşıq "oturub-durmaqda ədəbin bilən", "xalqa həqiqətdən mətləb qandıran", "şeytanı öldürüb, nəfsin yandıran", "danışdığı sözün qiymətin bilən", "mərifət elmində dolu", "el içində pak oturub, pak duran", "dalısınca xoş sədalı gərəkdi". Bu tələblərə layiqincə əməl edən və digər bir çox nəcib insani keyfiyyətləri öz şəxsində cəmləşdirən Dədə Ələsgər özü el içində çox böyük hörmət qazanmışdı.

"Yaxşı hörmət ilə, təmiz ad ilə" "Qafqaz elini" dolanan, qocaya "ata", cavana "qardaş" deyən, qız-gəlini ana-bacı gözündə görən Ələsgər gəzdiyi yerlərdə, keçirdiyi məclislərdə nə qədər cazibədar gözəllər görüb onları min dillə vəsf etsə də, ilk məhəbbətinin uğursuzluğu təsir ilə 40 yaşına qədər evlənməmişdı. Nəhayət, ata-anasının, digər ağsaqqal-ağbirçəklərin danlağı və öyüd-nəsihətindən sonra Kəlbəcərin Yanşaq kəndindən olan Nəbi ("Qırxayaq Nəbi" deyirmişlər) adında bir kişinin Anaxanım adlı qızı ilə səmimi ailə qurmuş və ömrünün axırına qədər onunla yaşamışdır.

Aşıq Ələsgər evlənəndən 3-4 il sonra Yanşağa köçmüş, bir il orada yaşadıqdan sonra, yenə də doğma kəndinə qayıtmışdır. Bu zaman onun Nigar adlı bir qızı vardı. "Aşıq Ələsgər Yanşaqda" adlı dastan-rəvayətdə Aşığın Anaxanımla evlənməsi və bu köç əhvalatı bədii əksini tapmışdır.

Aşıq Ələsgər böyük bir ailənin qayğısını çəkmiş, Bəşir, Əbdüləzim, Qalıb adlı üç oğul; Nigar, Xeyransa, Gülnisə, Bəsti, Əsli və Zümrüd adlı altı qız böyüdüb boya-başa çatdırmış, ev-eşik sahibi eləmişdi.

Aşıq Ələsgərin oğlanlarından hər üçünün şairlik təbi varmış; saz götürüb aşıqlıq edəni yalnız Aşıq Talıb olubdur. Qızlardan isə saz çalıb, söz qoşanı olmamışdır.

Aşıq Ələsgər zəhməti çox sevirmiş. Ələsgər əkin vaxtı kotanın macından yapışar, toxumu öz əli ilə səpər, biçin vaxtı isə kərəntini götürüb, hamıdan qabağa düşərmiş. Atası kimi, onun əlindən dülgərlik işləri gəlirmiş.

Şəyirdlərinin, qohumlarının deməyinə görə, Aşıq Ələsgər sazı solaxay çalarmış. Havaları çox məharətlə ifa edən həmişə də, özünü ağır və təmkinli aparan. Aşıq Ələsgər dastanları çox ustalıqla söyləyər, dinləyiciləri dastanda cərəyan edən hadisələrin doğruluğuna inandırarmış. Qocaların deməyinə görə, bir dəfə Göyçənin Qızılbulaq kəndində keçirilən toy zamanı Aşıq Ələsgər "Əsli və Kərəm" dastanını söyləmiş, onun səhərisi günü həmin kənddən olan Dəli Şirin adlı biri yolda keşişə rast gələndə, xəncəri çəkib onu öldürmək istəmiş, lakin yanındakılar onun bu faciəni törətməsinə imkan verməmişlər.

Aşıq Ələsgər məclislərdə heç zaman özünü təbliğ eləməz, Qurbanidən, Abbasdan, Xəstə Qasımdan, Valehdən və başqa ustadların şeirlərindən oxuyar, öz şeirlərini isə məclisdəkilərin tələbindən sonra ifa elərmiş.

"Təmiz ad ilə" ellər dolaşan Aşıq hamı tərəfindən sevilər, hər yerdə hörmətlə qarşılanardı. Şeir-sənət xiridarları onunla dostluq eləməyi, onu evində qonaq saxlamağı özlərinə şərəf sayardılar.

Aşıq Ələsgər Aşıq Alıdan başqa, Aşıq Şeniklə, Şəmkirli Aşıq Hüseynlə (dostcasına), Tiflisli Aşıq Əsədullahla, Sisyanlı Dəllək Əvəzlə, Göyçənin Zod kəndindən olan Molla Tağı oğlu Məhəmmədlə deyişmiş; Gəncədə, Qarbağda mollalarla, şeyxlərlə dini məsələlər ətrafında ciddi mübahisələr aparmış, həmişə də qalib olmuşdur.

Aşıq Ələsgərə İrəvandan, Şəmşəddindən bağlamalar və həcvlər göndərənlər də olmuşdur. Aşıq bunların hamısına çox düzgün və tutarlı cavablar vermişdir.

Bu qədər kamil və zəngin bilik sahibi olan, heç bir sual qarşısında aciz qalmayan Dədə Ələsgərin təvazökarlıqla: "Şəyirdlikdə can çürütdüm, hərgiz ustad olmadım", yaxud da "Yazıq Ələsgərəm, azdı kamalım, vacibdi ki, bir ustaddan dərs alım" deməyi, əslində, onun ustadlar ustadı olmağını təsdiq eləmirmi?! Amma biri ilə qarşılaşanda, deyişmə meydanına çıxanda rəcəz oxuyur, özünün nə qüdrət sahibi olduğunu açıq şəkildə söyləyir:

Hər kəs sərdən keçib, mərdü mərdana
Baş qoysun bu yolda, meydana gəlsin.
Dərya dilim dalğa vurdu, bulandı,
Qərq olmaq istəyən ümmana, gəlsin!

Aşıq Ələsgərin çox böyük sənətkar olduğunu hələ onun sağlığında ikən dövrünün ziyalıları, ustad aşıqları dönə-dönə etiraf eləmişlər. Fars, türk və ərəb dillərində mükəmməl təhsil görmüş, klassik ədəbiyyatı və aşıq poeziyasını kamil bilən Mirzə Bəylər dostunu Şərqin böyük şairi Hafiz Şiraziyə bərabər tutmuş, onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdir.

Aşıq Ələsgərlə eyni zamanda Aşıq Alıya şəyirdlik eləmiş olan Alçalı Aşıq Məhərrəm haqq aşığının Azərbaycan aşıq poeziyası, aşıq sənəti tarixində tutduğu mövqedən söhbət açarkən deyir:

Heç mahalda ustad yoxdu
Aşıq Ələsgər kimi;
Yüz yerdən qətrə oynadı,
Belə ümman gəlmədi.

XX əsr öz gəlişi ilə xalqımız tarixində silinməz iz qoyan faciəli hadisələr də gətirdi. Bu faciələri yaşayan böyük sənətkarın həyatında da ağrılı-acılı

günlər başladı. 1905-ci ildə dünyada baş verən ictimai-siyasi çalxantılar, Qafqazda isə ermənilərin törətdikləri fitnə-fəsadlar və bunun acı nəticələri Dədə Ələsgərin narahatlığına, zəmanədən acı-acı şikayətlənməyinə səbəb oldu.

1908-ci ildə Təxminən, 28 illik Sibir sürgünündən vətənə təzəcə qayıtmış olan Molla Rəhimi (o, Ələsgərin xalası oğlu idi) Bəşirin bilmədən güllə ilə vurub öldürməsi də aşığın həyatında ən faciəli hadisələrdən biri olur. O, məşhur "Kəsildi" rədifli qoşmasını Molla Rəhimin cənazəsi üzərində göz yaşları axıda-axıda söyləmişdi.

1915-ci ildə qardaşı oğlu və ən sevimli şəyirdi Aşıq Qurbanın ölümü yalnız qohumları yox, bütün kəndi yasa batırmışdı. Bu ağır itki Aşıq Ələsgərə elə dərin təsir eləmişdi ki, bundan sonra o, aşıqlıq sənətindən əl çəkmiş, bir daha əlinə saz almamışdı.

Bundan sonrakı illərdə də Ələsgəri qəm dəryasına qərq edən hadisələr bir-biri ilə əvəz olunmuşdur. 1916-cı ilin yayında kəndin kovxası Məşədi Qasım Ələsgərin ortancıl oğlu Əbdüləzimi işə göndərmək istəyəndə, Əbdüləzim onun sözünə baxmamış, buna görə kovxa onu qamçı ilə döymüş, xəbəri eşidən Bəşir kovxanı güllə ilə vurub aradan çıxmışdı. Bu işin üstündə Əbdüləzimi və aşığın qardaşı Xəlili təqsirli bilib həbs eləmişdilər. On bir ay divanxanalar qapısına ayaq döyən aşıq Tiflisə getmiş, dustaqları həbsdən azad elətdirə bilmişdi.

Yaralanmış kovxanı Ələsgərin dostu, Göyçənin Qanlı kəndindən olan məşhur həkim Hacı Nağı müalicə etdikdən sonra, düşmənçilik aradan götürülmüş, Bəşir isə çar hakimiyyəti yıxılana qədər qaçaq yaşamışdı.

Bir il sonra, 1917-ci ildə Xəlilin dünyasını dəyişməsi Aşığın dərdlərini bir qədər də ağırlaşdırmışdır.

Ermənilərin 1918-ci ilin mart ayında təkrarən törətdikləri fitnəkarlıq bütün göyçəlilərin ağır faciəsi ilə nəticələnir. Mənfur düşmən ələ keçirdiyi adamları qırır, qalanların da çoxu dağ aşırımlarında borana düşüb məhv olurlar. Onların arasında ömrünün sonuna qədər Ələsgərə həsrətlə baxıb köks ötürən Səhnəbanı da var idi...

Ailəsi üç il köçkün yaşadığı müddətdə Aşıq Ələsgər çox mənəvi əzab-əziyyət çəkir. Bir çoxlarına görə Ələsgər qaçqın yaşadığı vaxt ehtiyac üzündən dəyirmançılıq eləməyə məcbur olmuşdur. Bu, tamam yanlış fikirdir. Aşıq Talıbın söyləməsinə görə, bir dəyirmanı olan Qanlıkənd kəndi ilə Elləzallar kəndi arasında düşmənçilik yarandığına görə, heç kəs cəsarət edib dəyirmana gələ bilmirmiş. Undan sarı korluq çəkən bu kəndlərin ağsaqqalları Aşıq Ələsgərin yanına gəlib, ondan xahiş eləmişlər ki, heç kəs sənin yanında bir-birinə əl qaldırmaz; ara düzələnə qədər dəyirmana gəlib-gedənə nəzarət elə, camaat dolansın. Aşıq elin sözünü yerə salmamış, bir müddət gününü dəyirmanda keçirməli olmuşdur.

Aşıq Ələsgər onu "dəyirmançı" eləyən zəmanədən şikayətlənmişdir. Bu barədə "Dəyirmançı aşıq" dastan-rəvayətində ətraflı söhbət açılmışdır.

Ermənistanda şura hakimiyyəti qurulandan sonra bütün göyçəlilər kimi, Aşıq Ələsgərin də ailəsi doğma yurda qayıtmışdır. Hökumət Aşıq Ələsgəri İrəvana aparmaq üçün iki dəfə nümayəndə göndərmiş, lakin Aşıq bu təklifləri qəbul eləməmişdir.

Deyilənlərə görə, Aşıq uca boylu, enlikürəkli, qarayanız, çatma qaşlı, qara gözlü, dolu sifətli, pəhləvan gövdəli, yaraşıqlı bir adam imiş. O, əyninə uzun ətəkli arxalıq, üstündən çuxa geyər, başına Buxara papaq qoyar, belinə göy qurşaq bağlarmış.

Dünyadan köçəcəyi günü əvvəldən xəbər verən Dədə Ələsgər 1926-cı il martın 7-də həyatla vidalaşmışdır. Onun məzarı Ağkilsə kəndinin qərbindəki köhnə qəbiristanlıqdadır.

Rəssamlarımızdan S. Şərifzadə, B. Mirzəzadə, M. Abdullayev, N. Xəlilov, C. Quliyev və b. aşığın portretini yaratmışlar.

Aşığın anadan olmasının 150 və 175 illik yubileyləri dövlət səviyyəsində qeyd edilmişdir.

* * *

Yazı-pozu bilməyən qüdrətli el sənətkarının yaratdığı əsərlər onun sağlığında yazıya alınmadığına görə, böyük bir qismi unudulmuşdur. Buna baxmayaraq, əldə edilən sənət inciləri bu barədə söhbət açmağa imkan verir.

Aşıq Ələsgər incə qəlbli, həssas, hər şeyi düzgün qiymətləndirməyi bacaran, gözəllikləri duyan, onu minbir dillə vəsf edən qüdrətli söz ustasıdır. Təbiətdə və cəmiyyətdə elə vacib bir məsələ yoxdur ki, bu və ya digər şəkildə aşıq ona toxunub, öz münasibətini bildirməmiş olsun.

Aşıq Ələsgər, hər şeydən əvvəl, böyük bir eşq əhli, gözəllik aşiqidir. Bu eşq, məhəbbət və gözəllikdən zövq almaq duyğusu ömrünün sonuna qədər onu tərk etməmişdir. O, təbiət gözəlliklərinin vurğunu; vətənini, elini sonsuz məhəbbətlə sevən əsil xalq aşığıdır.

Aşıq Ələsgərin yaratdığı sənət inciləri ilə Vətənin "qüdrətdən səngərli, qalalı dağlarından Azərbaycan aşıq poeziyasına bir ucalıq, qıjıltı ilə axan çaylarından bir coşqunluq, dumduru bulaqlarından bir şəffaflıq, saatda yüz çiçək açan" səfalı yaylaqlarından dinləyicini məst edən bir ətir axır gəlir.

Aşıq Ələsgərin adı çəkiləndə Göyçə mahalı, Göyçə mahalının adı çəkiləndə Aşıq Ələsgər yada düşür. O, "Adım Ələsgərdi, Göyçə mahalım", "Adım Ələsgərdi, əslim göyçəli", "Göyçənin qonağa çoxdu hörməti" – deyərək, belə bir diyarın övladı olması ilə fəxr edir. Göyçə mahalının, eləcə də bütün Azərbaycanımızın zəngin təbii gözəllikləri, orada yaşayan vəfalı, ali-

cənab insanları, mərd igidləri; hurilərlə, pərilərlə müqayisəyə gələn gözəl qız-gəlinləri aşığın ilham mənbəyidir.

"Bahar fəsli – yaz ayları gələndə" "hər cür çiçək açıb, laləzar olan "süsənli, sünbüllü, laləli dağlar"ın tamaşasından doymayan Aşıq:

Yazın bir ayıdı çox yaxşı çağın,
Kəsilməz çeşməndən gözəl yığnağın.
Axtarma motalın, yağın, qaymağın...
Zənbur çiçəyindən bal alı, dağlar!

– misraları ilə təbiətin bəxş etdiyi bu gözəllikləri bir rəssam kimi göz önündə canlandırır.

Aşıq təbiətin gözəlliklərini nəzmə çəkəndə, bunları insandan ayrı təsəvvür eləmir. Sanki, insansız olanda, bu gözəlliklər natamamdır. Payız gələndə, soyuqlar düşəndə, güllər-çiçəklər saralıb-solanda, yaylaqda olanlar arana köçməli olurlar. Aşıq isə bunları tamam başqa cür mənalandırır:

Köçər ellər, düşər səndən aralı,
Firqətindən gül-nərgizin saralı.

Bu misralardan belə nəticə çıxır ki, ellər köçüb "aralı" düşdüyünə, dağların gül-çiçəyi bu firqətə dözə bilmədiyi üçün saralır. Sanki, ellər köçməsəymiş, qış gəlib çatsa da, "gül-çiçək" solmazmış. "Yaylaq" gəraylısında aşıq yaylağa ona görə "var ol!" deyir ki, o, "gözəllər seyrangahı"dır. Şah dağını tərifləməsinin bir səbəbi də odur ki, "köysündə laləzar"lıq yaradan gül-çiçəyi, "süsən"i, "sünbül"ü "alan-satan gözəllərdir", çiçəklərinin hamısı "kimyə"dir (dərmandır), "yeddi kralın qaçağı" ona pənah gətirir.

Yaradıcılığa Səhnəbanının eşqi liə başlayan Ələsgər bütün ömrü boyu gözəlləri vəsf eləmişdir. Onun müxtəlif mövzuda yaratdığı şeirlərdə də gözəlin və gözəlliyin mədhi olan misralara tez-tez rast gəlinir. Aşığın yaradıcılığının böyük qismi Azərbaycan gözəllərinin tərifindən ibarətdir. Əsərlərində adları çəkilən Əsli, Pərzad, Gövhər, Güləndam, Güllü, Müşgünaz, Telli, Gilə, Həcər, Mələk, Şapəri və başqa gözəllər sadə kəndli qızlarıdır. Bunlar sadə olduqları qədər də ürəyi təmiz, ismətli, həyalı, məhəbbətlərinə sədaqətli və mehribandırlar. Kəlbəcərdən söhbət açarkən aşıq deyir:

Züleyxa təmkinli gözəllər hamı,
Siması, libası, qurğu-nizamı;
"Qardaş" deyib, dindirirlər adamı,
Hörmətləri, mərfətləri yaxşıdı.

Aşıq Ələsgərdən söylədiyi hər vəsfin müqabilində hədsiz razı qalırdılar. Səbəbi tərifin yüksək sənətkarlıqla deyilməyi ilə yanaşı, aşığın qəlbinin təmizliyinə olan inam, onun qız-gəlinləri ana-bacı gözündə görməyi idi. “Giləyə” rədifli müxəmməsində gözəli ilhamla tərifləyən sənətkar ona: “Həm bu dünyada bacımdı, həmi qiyamətin günü”, – deyərək, səmimi qardaş münasibətini bildirmişdir.

Gözəlləri təriflərkən, bir çox aşıq-şairlərdən fərqli olaraq, Ələsgərin ifadələrində açıq-saçıqlıq yoxdur, onun qəlbi təmizdir, o, gözəllik aşiqidir.

Aşığın ilk şeirlərindən olan “Köynəyinə” rədifli qoşmasında deyilir:

Sinən Kəbə, köynək Kəbə örtüyü,
İzin versən, sürtəm üz köynəyinə.

Burada aşiqin məşuqəsinə olan məhəbbətinin müqəddəsliyi, səmimiliyi, aliliyi, paklığı insanı heyran edir.

Aşıq Ələsgərin hamıya məlum olan məşhur “Düşdü” rədifli qoşmasının məzmunundan aydın olur ki, o, “Çərşənbə günündə, çeşmə başında” gördüyü gözəl bir qıza vurulmuşdur. Qızın baxışları, qəmzələri onun varlığına hakim kəsilmiş; qanına, iliyinə işləmiş, onu sehirləmişdir. “Həm gözəl, həm əhli-dil” olan bu qızla ailə qurmağı xəyalına gətirən, onun eşqi ilə pərvazlanan aşiq, qızın nişanlı olduğunu biləndə, “qol-qanadı” sınmış, ümidi boşa çıxmış, nə qədər çətin olsa da, bu fikrindən əl çəkmişdir. Aşıq (aşiq) elin, nənə-babaların məhəbbət aləmində sabitləşdirdiyi, qoruyub saxladığı müqəddəs adət-ənənəyə sadiq qalmışdır.

Aşıq Ələsgər gözəlləri vəsf edərkən, bənzətmələrdə çox zaman klassik şeir ənənələrinə sadiq qalır. Amma sabitləşmiş bənzətmələrdən fərqli olaraq, aşıq gözəli təriflərkən bəzən də elə ifadələr işlədir, elə müqayisələr aparır ki, bunlara yalnız ulu ustadın yaradıcılığında rast gəlirik.

Həcər xanım, qaşın, gözün təhrində
Xətt yazsam, Quranda ayə düşərmi?!

Yaxud:

Camalın şoxundan cismim əridi,
Zülfündən üstümə sayə düşərmi?!

Bəzən də bənzətmələrdən istifadə eləməyən sənətkar el gözəli barəsində elə fikir söyləyir ki, gözəlin siması bütün gözəlliyi ilə canlanır.

Yaradan xəlq edib bir qətrə nurdan,
Düşübsən ellərə nişana, Telli!

Yaxud:

Tərsa üzün görsə, tez gələr dinə;
Alim görsə, gedər saz alı, Güllü!

Aşıq Ələsgər təriflədiyi qız-gəlinlərin zahiri gözəlliklərini, milli geyim və bəzəklərini elə məharətlə təsvir edir ki, gözlərimiz önündə rəssamlarımızın çox asanlıqla yarada biləcəyi füsunkar Azərbaycan gözəlinin portreti dayanır:

Qüdrətdən çəkilib qaməti-şahbaz,
Mərnus dizlik geyib, çəpgəni ətlaz,
Buxaq düymələnib kağızdan bəyaz,
Mərcan düzüb boyunbağı qırmızı.

Aşıq Ələsgər insan gözəlliyini, hər şeydən öncə, onun mənəvi aləmində axtarır. Tərfilədiyi gözəllər zahirən nə qədər gözəl olsalar da, aşıq onların bu gözəlliyini "cəm" hesab eləmir, natamam sayır. Elə ki, zahiri gözəlliklə mənəvi gözəlliyi vəhdət halında gördü, o zaman "Gözəlliyi cəm veribdi Xaliqü sübhan gözələ!" deyir.

"Gözəllər sultanı, mələklər şahı" olan qızların taleyi də həmişə Aşıq Ələsgəri maraqlandırmışdır. Sevgilisinə qovuşmayıb məhəbbət əzabının bütün acılıqlarını yaşamış el sənətkarı gəzdiyi yerlərdə gözəllərin dözülməz əzablara məruz qaldıqlarını görəndə susa bilmir, "gövhərin" qədirbilməz əlində qaldığını, "tərlanın sara dustaq" olduğunu bədii şəkildə söyləyir; ərlərini isə "bimürvət", "nainsaf", "dilbilməz", "yağı", "ağıldan kəm" adlandırır, onları "ölməz", "utanmaz" sözləri ilə lənətləyirdi.

"Yazıq" rədifli qoşmasının məzmunundan aydın olur ki, məşəqqətli günlər keçirən bir gözəlin acı taleyi aşığı düşündürür. Gəlin yazıq olduğu kimi, onun "qəmli könlünü", "müşkül halını" düşünən aşıq da özünü yazıq hesab edir, şerin sonunda:

İki könül bir-birini tutmasa,
Alan da yazıqdı, gələn də yazıq.

– deyir. Bunun əksinə, oğlanla qızın bir-birinə layiq olduğunu görəndə, Aşığın könlü açılır, sevinir, səmimi bir ailə qurulacağını təqdir edərək, onu alqış-

layır. Aşıq Ələsgər gənclərin ailə qurması kimi çox məsuliyyətli bir məsələdə qarşılıqlı məhəbbəti əsas hesab edir.

Dinimizin qanun-qaydalarına həmişə ləyaqətlə əməl edən; həqiqəti, təriqəti, şəriəti, mərifəti dəqiq bilən; hər zaman Yaradana ibadət edən aşıq, hamını mömin müsəlman görmək istəyirdi. O, insanların doğru yol tutmasında din xadimlərinin nə qədər böyük rolu olduğunu yaxşı bilirdi. Lakin haqq aşığı bəzən dinimizin müdafiəçisi və təbliğatçısı sayılan mollaların, axundların və digər din xadimlərinin özlərinin haqq yolundan çıxmasını, davranış qaydalarını pozmalarını görəndə susmamışdır. Odur ki, nə "şeytan olan" mollalar, nə "lotu çıxan" məşədi-kalvayılar Aşığın tənqidindən kənarda qalmamışlar. Böyük sənətkar belə şeirlərinə görə onu məzəmmətləyən din xadimlərinə verdiyi cavabda deyirdi:

Məzəmmət eyləmə mən binəvanı,
Sahibi-səltənət, ey gövhər kanı.
Mənim sözüm yoldan çıxan mollanı,
İnşallah, qaytarar, müsəlman eylər.

Bu misaldan əldə edilən bir nəticə də odur ki, "yoldan çıxan molla"ları, eləcə də bu qəbildən olanları , ibadətlə məşğul olsalar da, ali dini təhsil görsələr də, aşıq onları müsəlman hesab eləmir. Müsəlman – ən nəcib, ən yüksək müsbət insani keyfiyyətləri öz şəxsində cəmləşdirən, dinimizin buyurduqlarına həssaslıqla əməl edən adamdır. Aşıq elə həmin qoşmada sözünə davam edərək deyir:

Mən istərəm, alim, mömin yüz ola,
Meyli haqqa doğru, yolu düz ola,
Diliylə zəbanı üzbəüz ola,
Ələsgər yolunda can qurban eylər.

Allahın varlığına inanan haqq aşığı mövcud olan dinlərin heç birinə mənfi münasibət bəsləməmişdir. O, peyğəmbərlərin hamısına ehtiramını bildirmiş; Quran qədər, İncil, Zəbur və Tövrata da müqəddəs kitab kimi baxmışdır. Bununla belə o, "Kəbə qıblam, dinim – Məhəmməd dini", – deyərək, müsəlman olması ilə fəxr eləmişdir.

Aşıq Ələsgərin yaradıcılığında halallıqdan çox söhbət gedir. Aşığa görə, dünyada baş verən mənfi halların, insanlar arasında mövcud olan pisliklərin səbəbi halallığın gözlənilməməsidir. O, halallığı, hər şeydən əvvəl, nütfə paklığında görür. Nütfədən pak olmayan insandan hər cür bədxahlıq, hər cür pis əməl gözləmək olar. "Nütfəsindən əyri olan tez göstərər isbatın". Çünki,

“hər ağac kökündən bitər, hər meyvə gözlər zatın”. “Nütfədən pak olan özü pak olar”.

Halallığın ən əsas şərtlərindən biri də insanın ruzu halallığıdır. Yəni hərə öz zəhmətinin barını yeməli, başqasının malına göz dikməməlidir. Əgər bu iki vacib şərt pozulubsa, aşığın öz sözləri ilə desək, birisi “loğmadan kəc”, “nütfədən əyri”dirsə, nə qədər oxumuş olur olsun, istər alimlik dərəcəsinə yüksəlsin, o, “pür kamala yetişməz”. Odur ki, dahi sənətkar: “Kəsb eylə özünə halaldan maya”, “Zinakar, haramxor yetişməz baya”, – deyərək, hər kəsi düz yola çağırır. Aşığın:

Sövdə qıl haqq ilə, əl çək haramdan,
Halaldan mətləbin al, qoca baxtım!

– misralarındakı tövsiyəsi “Ziyanın yarısından qayıtmaq da xeyirdir” atalar sözlərinin başqa şəkildə ifadəsidir.

Aşıq Ələsgərin yaradıcılığında diqqəti cəlb edən məsələlərdən biri də dostluqdur. Aşıq dostluqdan söhbət açarkən məhz səmimi dostluğu və təmənnasız nəzərdə tutur və deyir ki, “Dost dostdan inciyər, qəlbində dönməz”. Dostun bir məzəmmətli sözünü eşitmək düşmənlə vuruşmaqdan çətindir, “Dostun məzəmmətli adam öldürür”. “Dost odur ki, dosta yalan satmasın”. Aşıq dostluqda bir müqəddəslik də görür; “Dosta xain baxan kor olacaqdır”. Dost uğrunda çəkilən zəhmətə, eləcə də əziyyətə görə incimək olmaz. Dostluğun enişli-yoxuşlu yolları çoxdur.

Ya dost olma, ya zəhmətdən incimə,
Dost yolunda boran, qar olacaqdır.

Dost dostun şən günlərinə sevindiyi kimi, onu kədərli günlərinə də şərik olmalı, yeri gəlsə, canını belə əsirgəməməlidir.

Hər yerdə düzlük axtaran aşıq, yalançılığı ən böyük qəbahət sayır, “yalan deyib, qeybət etmə, rəhmin gəlsin canına” deyərək, yalançıları, şər-böhtan söyləyənləri dəhşətli gün gözlədiyini onlara əvvəlcədən xatırladır. Onun “Danışanda doğru danış, sözün çıxmasın qələt” misrasından isə belə bir nəticə əldə olunur ki, söhbət eləyən hər kəs deyəcəyi sözü ölçüb-biçməli, fikrində bircə yalan söz və ifadə belə olmamalıdır. Odur ki, böyük söz ustası deyir:

Əyləşəndə, ağır əyləş,
Danışanda, az danış:
Eşidənlər əhsən desin
Sana hər yandan, gəda!

– deyir. Aşığın bu tövsiyəsi az danışmağın gözəlliyindən xüsusi olaraq bəhs edən Nizaminin, "Gər çox istərsən, Füzuli, izzətin, az et sözü" – deyən Füzulinin fikirləri ilə səsləşir.

Aşığın "Gələndə ustad kalamı, köhnə yaram qan verir", – deməsini təsadüfi hesab etmək olmaz. "Ustad kalam"ları çox yığcam, söylənmiş olan öyüd-nəsihətlərin bədii ifadəsidir. Aşıq olmaq fikrinə düşənlərə məşhur "Gərəkdi" rədifli qoşmasında bir sıra faydalı məsləhət verən ustad onlardan həm də "xalqa həqiqətdən mətləb" qandırmalarını, "danışdığı sözün qiymətin" bilmələrini, hər bir "kəlməsindən ləlü gövhər süzülməsini" tələb edirdi.

Aşıq Ələsgərin gözü-könlü tox olmuş, heç var toplamaq fikrinə belə düşməmişdir:

Mən Allahdan istəmirəm,
Çox dövlətim, malım ola;
Bir babatca güzaranım,
Dolanmağa halım ola;
Min batman zərim olunca,
Bir misqal kamalım ola...

"Babatca güzəran"la kifayətlənən Aşıq çox var toplamağın əleyhinə də çıxmır. Bu şərtlə ki, var-dövlət halal maya, halal zəhmətlə qazanılmış olsun. Həm də yığılan mal-dövlətdən xalqın rifahı naminə istifadə olunsun; kasıblara, çörəyə ehtiyacı olanlara, əlillərə kömək edilsin. Başqa sözlə, var-dövlət sahibinin həm də böyük səxası olsun.

Səxavətlilik insanın ən nəcib keyfiyyətlərindəndir. Səxavət göstərməklə qazanılan savabın daha üstün olduğu fikrini Aşıq bir şerində də belə ifadə eləmişdir:

İbadət eyləyən mömin sayılı,
Səxavətin ondan çoxdur savabı.

Böyük sənətkar təriflədiyi mərd igidlərdə özünü qabarıq şəkildə göstərən bu xüsusiyyətləri də qeyd eləməyi yaddan çıxarmamışdır. Göyçə mahalında igidliyi ilə ad-san qazanmış, "Dost yolunda başın qoyub, düşmanının canın üzən" İsgəndəri ona görə tərifləyir ki, o, həm də "Yoxsulların əlin tutan, ac doyuran, əskik düzən"dir. Dəli Alını çox böyük ilhamla vəsf edən aşıq onu təqdir eləyir, çünki o, igiddir, dövlətlidir, cah-calallıdır, həm də "hatəm səxalı söylənir".

Aşıq Ələsgəri bütövlükdə, Azərbaycanda baş verən digər ictimai-siyasi hadisələr də narahat edirdi. Çar üsul-idarəsinin milli azlıqları istismar eləmə-

si, xalqın ağır güzəranı aşığın zəmanədən acı-acı şikayətlənməsinə səbəb olurdu. Bu cəhətdən onun "Çıxıbdı" rədifli qoşması diqqət çəkir.

Gecə-gündüz "sərt ayaz"da çalışan rəncbərin, naxırçının, nökərin ruzusunun gündən-günə azalması, qoçuların, quldurların özbaşınalıqları, ədalət divanının olmaması aşığı hiddətləndirirdi.

Pristav, naçalnik gələndə kəndə,
Obanı, oymağı vururlar bəndə.
Xərc üstə çoxları düşüb kəməndə,
Qamçıda belinin qatı çıxıbdı.

Xalqın məişət şəraitinin dözülməzliyi, yoxsulluğun baş alıb getməsi, vergilərin ağırlığı və digər acınacaqlı hallar aşığın qəlbini məngənə kimi sıxır. Belə çıxılmaz vəziyyəti görən aşıq üzünü Xudaya tutaraq, padişahın "sitəmindən" şikayətlənir, bu cəfaya heç kəsin tab gətirə bilməyəcəyini söyləyir, özünün yasa batmağının səbəbini yoxsulların gününün pis olması ilə əlaqələndirir. Zülm əlindən cana doyan xalqın çara göndərdikləri ərizələrə müsbət cavab veriləcəyinə o qədər də inanmayan aşıq deyir:

Ərizələr ətqaz qayıtsa
Şahdan imdad olmasa,
Fanidən köçmək lazımdı
Ol üqbaya dalbadal.

Burada diqqəti cəlb edən "ətqaz" sözü ilə açıq göstərilir ki, göndərilən ərizə rus çarınadır. O, çox ərizələrə məhəl qoymamış, rədd eləmişdir. Aşığın misralarından ataların söylədiyi "Pis gündən ölüm yeydir" fikri aydın görünməkdədir. Bu isə mövcud ictimai quruluşla barışmamada çağırışdır. "Bərhəm olsun təqdir, pozulsun yazı, bu qurğuya heç kəs olmaz irazı" misralarında isə mövcud quruluşa üsyan sədaları aydın sezilməkdədir.

...Azərbaycanın bir çox yerlərində erməni fitnəkarları 1905-ci ildə qırğınlar törədir, çox yurd-yuvanı viran eləyirlər. Yollar bağlanır, gediş-gəliş kəsilir, aran camaatı yaylaqlara çıxa bilmir. Bundan dərin məyus olan aşıq "Dağlar" rədifli ikinci bir qoşması ilə elin dərdini dilə gətirmiş, yanıqlı ifadələrlə qəm-kədərini söyləməli olmuşdur. Əvvəlki illərdə yaylaqlarda şən günlər keçirən, minbir cah-calalı görən el sənətkarı indi sürülərin mələşmədiyini, atların kişnəmədiyini, yaylaqların insansız qaldığını görəndə, dağlara üz tutub, "Hanı mən gördüyüm qurğu-büsatlar?!", "Hanı bu yaylaqda yaylayan ellər?!", "Hanı mərd iyidlər, boş qalıb yurdu?!" kimi suallar vermiş, axırda:

Arsız aşıq elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgər tək qulların, dağlar!

– deyərək, eldən ayrı yaşamaq istəməmişdir.

Məlumdur ki, XIX əsrin ikinci yarısında ictimai quruluşdakı ədalətsizliyə, çar çinovnikləri və onların əlaltıları olan yerli feodalların xalqa amansızcasına divan tutmalarına qarşı ciddi bir mübarizə hərəkatı başlanmışdı. Xalqın bir çox igid oğulları silaha sarılaraq, dəstələr düzəldib, dağlara çəkilmiş, "qaçaq" adı ilə milli qəhrəman kimi şöhrət qazanmışdılar. Belə silahlı dəstələrin birinin başında Goranboyun Qarasuçu kəndindən olan Dəli Alı dururdu. Aşıq xalqın bu mərd, yenilməz oğluna "Dəli Alı" rədifli bir qoşma, "Kimi" və "Deyin" rədifli iki müxəmməs həsr eləmişdir.

Səs-sorağı hər yana yayılan elin bu qəhrəman oğlu nərə çəkib, düşmən üzərinə hücuma keçəndə, "saldat"ın qanını "sel kimi" axıdır. O, heç kəsdən və heç nədən qorxmur, çünki "Əliyyi-Əladan" dərs alıbdı. Aşıq onun xatabəladan uzaq olması üçün ulu Tanrıya yalvarır və belə bir igidin yolunda canını qurban deyir.

Dağlarda qaçaq yaşayan Dəli Alı heç də qaçağa oxşamır; onun sürü ilə qoyunu, naxırla malı, ilxı ilə atı vardır. Bacısı oğluna böyük təntənə ilə toy eləyir, hər yerdən qonaq çağırır. Qonaqlar arasında onun dəvətini qorxa-qorxa qəbul edən çar çinovnikləri də var.

Aşıq deyir ki, "İyidliyin səbəbinə ona deyirlər "Dəli Alı". "Şücaətdə qəhrəman" Dəli Alının "Loğmana bənzər kamalı". Dəli Alını çox böyük ilhamla tərifləyən Aşıq onun dəstəsində Koroğlu tək nərə çəkib ordu pozan" qardaşı Aslanı, "şimşək kimi yalavıyıb, al qana bələnən" Cəfər ağanı, "nər oğlu nər" Məşədi Məhəmmədi, Maliki-Əjdərə bənzəyən Qızılhacılı Allahverdini, "mələk əl-mot tək candan can üzən" İsmayılı, Orucu, Qəfəri, Qasımı, Tatoğlunu, Bala Məşədini və başqalarını da sevə-sevə öyür.

Aşıq Ələsgər həm də istəyir ki, bu tariflər hər yana yayılsın. Şəyirdlərinə tapşırır ki, haraya getsəniz məclislərdə bu şeirləri oxuyun. Göyçə mahalı eşidibdir, İrəvana da deyin. Şah taxtından addayın, Təbrizə, Tehrana deyin. Üz tutun Alosmana, Qarsa, Qağızmana deyin. Qoy düşmənləri yana-yana qalsınlar. Təmkində Pənah xana bənzətdiyi belə bir mərd igidin Azərbaycanda olması ilə aşıq fəxr edir və öyünür.

Aşıq Ələsgər Dəli Alıdan danışarkən, "Ata-baba iyiddilər, bəyənmişəm əsli-zatın" misrası ilə qəti bir fikir söyləmişdir. Dəli Alının oğlu Məmməd Məhərrəmovun 1941-1945-ci illər müharibəsi zamanı "Sovet İttifaqı Qəhrəmanı" kimi şərəfli bir ad qazanması Dəli Alının əsli-zatı barədə Aşığın dediyini bir daha təsdiq elədi.

Aşıq Ələsgər dünyada baş verən çaxnaşmalar, xüsusən birinci dünya müharibəsi zamanı xalqların məruz qaldığı ağır məhrumiyyətlər çox narahat eləmişdir. Bu münasibətlə yaratmış olduğu "Qalmadı" rədifli qoşmasından aydın görünür ki, onu kədərləndirən əsas məsələ insan qırğınıdır.

German bir bom atdı, qan oldu dərya,
Qırıldı, dünyada insan qalmadı.

Dəli Alının və onun silah yoldaşlarının "nərə çəkib, təpinəndə saldata, sel kimi" qan axıtdıqlarını təqdir eləyən, beləcə, xalq intiqamçıları olan qaçaqlarla dostluq eləyib onların şəninə gözəl əsərlər yaradan aşıq eyni zamanda Vətəndən çox uzaqlarda baş vermiş müharibələrdə axıdılan qanlara da göz yaşı axıtmışdır.

Qüdrətli el sənətkarının ölməz şeirləri yalnız müasirlərinin deyil, bütün sonrakı nəsillərin, hamımızın sərvətinə çevrilmişdir.

* * *

Aşıq Ələsgər böyük bir nasehdir. Onun yaradıcılığının əksər hissəsi oxucuya (dinləyiciyə) tərbiyəvi fikirlər aşılayır. Aşığın neçə-neçə bəndi, onlarla beyti və misrası xalqın dilində atalar sözü və zərb-məsəl olmuşdur: "Qarı düşman bir də gəlib dost olmaz", "Haqdan yanan çıraq bad ilə sönməz", "Haqq-nahaq seçilə haqq divanında", "Dövlətdən qismətin beş arşın ağdı", "Can deməklə candan can əskik olmaz", "Qaytarmazlar pirə gələn qurbanı", "Qiyamət odundan pisdi tənə söz", "Dost uzaq olmaqla könül yad olmaz", "Muşlar pələng olmaz, tülkülər – aslan", "Dərd tüğyan eyləsə, mey içmək olar", "Sayğısız iyidi düşman aldadar", "Kişi gərək dediyindən dönməsin", "Qonşuya kəc baxan özü ac olu", "Güzəran xoş olub, gün xoş keçəndə, ağ otaqdan tövləxana yaxşıdı" və s.

Aşıq Ələsgər böyükdür, ona görə böyükdür ki, min illik bir ənənənin axarında öz sözünü demiş, heç kəsi təkrar eləməmiş, qeyri-adi bir söz sənəti yaratmışdır.

İslam Ələsgər

Şeirlər

ALLAHIN ADI İLƏ

İbtidada "əlif" – Allah,
"Be" – birliyə dəlalətdi.
"Te" – təkdi vahidi-yekta,
Arif bu elmə bələddi.

"Se" – sabitdi doğru yola,
"Cim" – ucadı, bax calala,
"He" – mehribandı halala,
Münkir ondan xəcalətdi.

"Xe" – birdi xaliqi-əkbər,
"Dal" – doğru doqquz fələklər,
"Zal" – zikr eylə dildə əzbər,
"Re" – rəsulumuz Əhmədi.

"Ze" – zəbanı aç xudaya,
"Sin" – salam et, getməz zaya,
"Şin" – şövq elə o mövlaya,
Qeyri söhbət məsiyətdi.

"Sad" – səbri şahi-heydərə,
"Zad" – zərbin vurdu Əntərə,
"Ta" – tərif çıxdı göylərə,
Ağam kani-şücaətdi.

"Za" – zülm edəcək düşmənə,
"Eyn" – həyati-çeşmanə,
"Ğeyn" – ğül-ğüli-dövranə,
"Fe" – fəna, "qaf" – qiyamətdi.

"Kaf" – "kun" ilə tutub qərar,
"Lam" – lal, necə hesab verər,
"Mim" – möminə yol göstərər,
İsmi-paki Məhəmməddi.

“Nun” – nida eylər hər zaman,
“He” – hamıya yetər fərman,
“Vav” – vay deyər, yatma, oyan,
Sanma səhni-zərafətdi.

“Lam – əlifla” – birdi Allah,
“Ye” – yekdi adil padişah.
Ələsgər, tutduğun günah
Bağışlansa, çox hörmətdi.

PEYĞƏMBƏRİN MERACI

Aşıqlar qövlilə, arifü aqil,
Dörd dəfə peyğəmbər meraca getdi.
Otuz altıyla cəm olubdu on yeddi,
Xəstə dilim bu yollara bələddi.

Şiə məzhəbində süludin beşdi,
Üç müqərrər mələk bilmədi, keçdi.
Fərmani-qüdrətdən nida yetişdi:
– Həbibim, nəleynin ərşə zinətdi.

Hər yandan səs gəldi: “Ya Məhəmməda!”
Məscidi-Əqsaya yetişdi səda.
Musa ərz eylədi: “Ey bari xuda,
Nə qurğu mənzilət, nə fəzilətdi?!”

Haqdan peyğəmbərə yetişdi salam,
Gəldi şirü birinc, qoyuldu taam,
Üz tutdu dərgaha həyyi-layənam*:
– Yalqız taam yemək bizə əziyyətdi.

Pərdeyi-hicabdan bir dəst gəldi,
Taamı yedilər, almanı böldü.

* Həyyi-layənam (həyyi-layəmun) – həmişə oyaq, yatmayan

Nütfəsi, xilqəti, zatı gözəldi,
İnan, bu sözlərim, bil, həqiqətdi.

Nuri-irəhmətdən aldı dəstəmaz,
İki rəkət əda eylədi namaz.
Üz tutdu dərgaha izd ilə niyaz:
– Xudaya, tavaqqam səndən ümmətdi.

Həbibullah mindi İrəfrəf atın,
Xaliqi-ləmyəzəl verdi baratın,
Bizə vacib olan sövmü salatın,
Üç hissəsin qoydu, birisin gətdi.

Əşrəfi-məxluqat, aləm sərvəri
Oxudu təşəhhüd, qayıtdı geri.
Huri, qılman, mələk, neçə min pəri...
Əmr eylədi haqq, göyləri bəzətdi.

Bağışlandı ümmətlərin günahı,
Şadü xürrəm oldu islam pənahı.
Gəldi bir arslan, tutdu irahı,
Mustafa görəndə, xatəmin atdı.

Yetişdi hücrəyə əzizü əzim,
Şahi-Mərdan dedi: "Meracın qədim!"
Göstərdi almanı, etdi təbəssüm,
Buyurdu: "Hər işin sirri-qüdrətdi".

Şairin sinəsi haqq bazarıdı,
Satdığı kəlmələr ləl-mirvarıdı.
Alimin elmiylə helmi yarıdı,
Həcvü hədyan demək nahaq söhbətdi.

Yazıq Ələsgərəm, azdı kamalım,
Vacibdi ki, bir ustaddan dərs alım,
Dərs aldım, öyrəndim, oldu öz malım,
Bizdən də ustada nəfi-rəhmətdi.

RƏNC ALİ-ƏBA

İbtida "əlif"dən dərsim almışam,
Ələst aləmində demişəm "bəli".
Həqiqətdən iki gözəl sevmişəm,
Birisi Məhəmməd, birisi Əli.

Əlidən dərs aldım, eylədim əzbər,
Ərşin sütunudu, yerlərə ləngər.
Fatimeyi-Zəhra, şafeyi-məhşər,
Onu seçdim gözəllərin gözəli.

Həsən əl-müctəba, çoxdu şövkəti,
Ərşin güşvarəsi, yerin zinəti,
Məhşər günü darda qoymaz ümməti,
Əsğər qucağında şah Hüseyn gəli.

Xaliqi-ləmyəzəl vahid əl-yektay,
Qüdrətindən kamal verib mana pay.
Oxu "əlif", "ğeyn", eylə haqq-say,
Arif seçər əbcəd ilə cəm əli.

Günahım dəryadı, özüm qanmışam,
Tutduğum işlərə çox utanmışam,
Püşti-pənahına daldalanmışam,
Adım Ələsgərdi, əslim – göyçəli.

İMAMLAR

"Bismillahir-rəhmanir-rəhim!" – deyib,
Sidq ilə çağırram Şahi-Heydəri.
Xişmə gəlib, bir əlində götürdü
Səksən min batmanlıq dəri-Xeybəri.

Həsən əl-müctəba aləmə rəhbər,
Hüseyni-şəhiddi şafeyi-məhşər,
İmam Zeynalabdın dilimdə əzbər,
Qoyma darda mən zəlilü müztəri!

Məhəmməd Bağıra var iltimasım,
İmam Cəfərə bağlamışam xilasım,
Borcluya zamindi Museyi-Kazım,
Qurtarıbdı dardan çox zəlilləri.

Qərib imam Rza – Xorasan şahı,
Sidq ilə çağıran heç çəkməz ahı.
Məhəmməd Tağıdı aləm pənahı,
Ona qurban dedim bu canü səri.

Əliyyən Nağıdı aləmdə əla,
Bir səri min dərdə olub mübtəla.
İstəyirsən, müşgül işin həll ola,
Sidqi-dillə çağır Həsən Əsğəri.

Mehdinin şəninə gəlibdi ayat,
İsminə möminlər verir salavat.
Yovmi-ərəsətdə etmə xəcalət,
Yandırma odlara qul Ələsgəri!

ARASINDA

Təzə aşnalıqla köhnə dostluğun
Fərqi var qış ilə yaz arasında.
Namərddə qaydadı: kəsər basdığın,
Hər kəs hesab çəksin öz arasında.

Qüdrətdən ucalan zülm ilə enməz,
Haqdan yanan çıraq bad ilə sönməz.
Dost dostdan inciyər, qəlbində dönməz,
Olar bir az ərki naz arasında.

Ələsgərəm, qəmü möhnətdi yüküm,
Fil çəkməz bu dərdi, mən necə çəkim?!
Haqq ilə nahaqqı axtaran hakim
Tapar qulaq ilə göz arasında.

BAX, BAX![1]

Şəriət oxuyan, təriqət bilən,
Haqlıq eyləyirsən, haqq dinə bax-bax!
Qalmayıb dünyada "mənəm" deyənlər,
Həzrət Süleymanın taxtına bax-bax!

Oxuduğun Quran hardadı, hanı?!
Hansı yola dəvət edir insanı?!
Salıbsan zindana gözəl bir canı,
İqbalına bax, bax, baxtına bax, bax!

Ələsgərin könlü geyib qaralar,
Şəfa bulmur qəlbindəki yaralar.
Qoca səfa sürər, gözəl saralar,
Tarixinə bax, bax, vaxtına bax, bax!

"BƏLİ", – DEYİB, YOL-ƏRKANA GƏLMİŞƏM

"Bəli", – deyib, yol-ərkana gəlmişəm,
Nəqş olub sinəmdə eşqin kitabı.
Çeşmi-nübüvvətə aşiq olmuşam,
Bir suala verrəm yüz min cavabı.

Gövhər sözüm məclislərdə yayılı,
Arif ondan mətləb qanıb ayılı.
İbadət eyləyən mömin sayılı,
Səxavətin ondan çoxdu savabı.

Haqdı sözüm, yetirəsən isbata,
Yemə riba, meyl eləmə qiybata*.
Şəriətdə haramdı zina-ləffata,
Ondan bəd yazırlar xəmri-şərabı.

* Qiybata – qeybətə

Xaliqindən utan, məndən utanma,
Şəcərətil-mövti heç səhl sanma.
Miyata[*] qail ol, qafil dolanma,
Haqdı mizan, Sirat, qəbir əzabı.

Əgər zərrə qalsa xümsün, zəkatın,
Hərgiz qəbul olmaz sovmü səlatın,
Haqq yanında möhr olunmaz baratın,
Salarlar boynuna oddan tənabı.

Dəyəndə yarpağa, səslənər guşun,
Dərk eylə cəm olsa idrakü huşun.
Sürüldü karvanın, köçdü tay-tuşun,
Fərmani-qüdrətin budu xitabı.

Aldanma dünyanın bu fənasına,
Gül olma gövhərli xəzanasına,
Özün yetir şahın astanasına,
Dərdlərə dərmandı dərin turabı.

Yazıq Ələsgərəm, zarü binəva,
Elə iş tut, olsun dərdinə dava.
Aldanıbsan nəfsə, tapıbsan hava,
Dərk eləyib qanmayıbsan hesabı.

BƏYİSTAN

Dodağın qönçədi, dişlərin sədəf,
Qaşların qüdrətdən qara, Bəyistan!
Gəl elə süzdürmə ala gözləri,
Vurma ürəyimə yara, Bəyistan!

Eşq əhliyəm, dərd çəkməkdən üzülləm,
Nəsildən nəcibsən, əslini billəm.

[*] Miyat (miad) – axirət, o dünya

Bir saat camalın görməsəm ölləm,
Görsəm də yanaram nara, Bəyistan!

Qəza-qədər məni kəc dolandırar,
Sevəni sevəndən tez usandırar.
Bülbül özün oda vurar, yandırar,
Qönçə meylin versə xara, Bəyistan!

Ələsgərəm, doğru yoldan azmaram,
Hərcayı gözələ tərif yazmaram.
Yüz il keçsə, əlim səndən üzmərəm,
Çəksələr dilimdən dara, Bəyistan!

BƏYLƏRİN[2]

Arif məclisində vəsfin eylərəm,
Var yanımda amanatı Bəylərin.
Atadan, babadan çörək sahibi,
Mərdanədi əsli, zatı Bəylərin.

Elə ki, yetişdim mən otağına,
Elə sandım, düşdüm cənnət bağına;
Müşk, ənbər düzülüb hər bucağına,
Rəflərdə cavahiratı Bəylərin.

Markiz, mavzer, süzən, aynalı, berdon...
Səhv düşdüm sayında, doqquzdu, ya on.
Meşoğ ilə patron, qutuyla piston,
Yox kimsədən ehtiyatı Bəylərin.

Neçə padişahlar orda olub cəm,
İki dərviş “ya hu!”deyir dəmadəm.
Səddə İsgəndərdi, səxada – Hatəm,
Var evində xan büsatı Bəylərin.

Canım qurban olsun belə bir dosta,
Mərtəbəsi hündür, nəfsi şikəstə.

Müşgüldə qalanlar gəlirlər bəstə,
Qan bağlayır məslahatı Bəylərin.

İbrahim tək hörmət qoyur mehmana,
Heydər kimi nərə çəkir düşmana.
Qələm Zülfüqar tək kəsir hər yana,
Evlər yıxır "zarafatı" Bəylərin.

Coş edən dərya tək möc verir təbi,
Məddahi-mövladı, budu səbəbi.
Firəng, rusi, farsi, türki, ərəbi –
Beş dil ilə var savadı Bəylərin.

Ələsgər ərz etsin, sən mətləbi qan,
Olmaz bu təmkində nə sultan, nə xan.
Fağıra mərhəmətli, dosta mehriban,
Yaxşı keçər qiyamatı Bəylərin.

BİLƏ

Abbasdan Heydərə şikayətim var,
Göyüş təsdiq edə, hər mahal bilə.
İyid cavanlıqda dəli gərəkdi,
Qocaldıqca mərfət tapa, hal bilə.

Ağıldan nöqsanlı, kamaldan azam,
Haçan olsa, Göy Aşıqdan mən sazam.
İstəyirəm, sana bir dastan yazam,
Qubernat eşidə, yaranal* bilə.

Yazıq Ələsgərəm, abdal olmuşam,
Seçilib cövhərdən zülal olmuşam,
Sən ağ çalsan, mən də göy çal olmuşam,
Lazımdı ki, çalın qədrin çal bilə.

* Yaranal – "general" sözünün təhrif edilmiş şəkli.

BU DÜNYADA ÜÇ ŞEY BAŞA BƏLADI

Bu dünyada üç şey başa bəladı;
Yaman oğul, yaman arvad, yaman at.
İstəyirsən qurtarasan əlindən,
Birin boşla, birin boşa, birin sat.

Ov keçdi bərədən, ata bilməzsən,
Uçdu getdi əldən, tuta bilməzsən,
Yerisən, yüyürsən, çata bilməzsən,
Görürsən ki, baxtın yatdı, sən də yat.

Qılma Ələsgəri məhrumi-didar,
Lütf eylə ləbindən bir busə, ey yar.
İsmin üç hərf ilə eylərəm aşkar:
Biri "kaf"dı, biri "lam"dı, biri – "sad".

"CAN" DESİN

Yaradan yaradıb külli-aləmi,
Arif olan bu fərmana "can" desin.
Yeddi yer, yeddi göy, yeddi də damu,
Səkkiz Cənnəti-Rizvana "can" desin.

On iki aya qərar qoyub – bir ildi,
Altısı müttəsil, çox mötədildi,
Üçü bəddi, həmrah olmaq müşgüldü,
Qəsd eylər qovğaya, qana "can" desin.

Novruzda bahara deyərlər "bəli",
Gah kamala yetər, gah olar dəli.
Gün vuranda, güneylərdən sel gəli,
Qüzey istər, zimistana "can" desin.

Yazın bir ayında xoş keçsə illər,
Zoğ verib rişədən, açılar güllər.
Qışın zəmhəririn çəkən bülbüllər
Şeyda olsun, gülüstana "can" desin.

Kükrər dağlar, bir-birindən deyini,
Seçmək olmaz gədasını, bəyini.
Fərvərdində səbzə libas geyini,
Göydən yağan ağ neysana "can" desin.

Aranda qalanlar meyl eylər bağa,
İsti vurar, bürkü dolar otağa.
Bəzənər gözəllər, çıxar yaylağa,
Mənzilgahlar ol mehmana "can" desin.

Yaylaq müntəzirdi, yolların gözlər,
Boyun əyər bənövşələr, nərgizlər.
Çeşməyə yetəndə gəlinlər, qızlar,
Göllərdə çalxanan sona "can" desin.

Olar gözəllərin əhdi-peymanı,
Alaçıq qurulcaq, kəsər qurbanı.
Ələsgər şəninə desin dastanı,
Fəxr eləsin, doğan ana "can" desin.

ÇƏKİRSƏN

Müxənnət zamana, bimürvət fələk,
Şamı sübhə, sübhü şama çəkirsən.
Ləhzədə açırsan min cürə kələk,
Gah pozursan, gah nizama çəkirsən.

Çox həsrətlər görmür öz kimsəsini,
Vaya döndərirsən şadlıq bəhsini.
Tərəqqi-tənəzzül kəmənçəsini
Gah zilləyib, gah da bəmə çəkirsən.

Rəhimsən, kərimsən, ədlü ədalət,
Könüldən xəbərdar, hər dilə bələd.
Seyiddən, molladan, dostdan xəcalət,
Bu nə dağdı, sən sinəmə çəkirsən?!

Altmış il qurğuna dıldım tamaşa,
Səndə bir etibar görmədim, haşa...
Heç kəs dövran sürüb çıxmadı başa,
Əkməz kotan kimi xama çəkirsən.

Bərhəm olsun təqdir, pozulsun yazı!
Bu qurğuya heç kəs olmaz irazı;
Eşşəyə çullayıb əbrü ətlazı,
Köhlən deyin, şahlıq dama çəkirsən.

Arpadan incikdim, bitmədi gəndüm,
Darıyla dareqan heç deyil fəndim.
Candan bezdim, öz-özümdən iyrəndim,
Axırımı nə həngama çəkirsən?!

Ələsgər qəlbinə saldın işığı,
Məclislər zinəti, el yaraşığı.
Əzizliklə saxladığın aşığı
Zəlilliklə intiqama* çəkirsən.

ÇƏKMİYƏ

İnsan payız ölə, yazda dirilə,
Zimistanda boran-qarı çəkmiyə.
Günü-gündən işi düşər müşgülə,
Hər kəs namus, qeyrət, arı çəkmiyə.

İncik olma qoca aşığın yaşından,
Vaqif ol könlünün eşq ataşından.
Bülbül gül yolunda keçər başından,
Əgər gül köysünə xarı çəkmiyə.

Eşq ucundan tapdı xatalar məni,
Qul deyə Həbəşdə satalar məni,
Qoyub top ağzına atalar məni,
Bəlkə, canım bu azarı çəkmiyə.

Xəstə könül gəzir bu təmənnada,
Möminlər pənahı, sən yetiş dada!
Mərd iyidə ölüm haqdı dünyada,
Yoxsul olub, ahü zarı çəkmiyə.

---
* İntiqama – imtahana

Ələsgər, dəstini üzmə damandan,
İstə mətləbini Sahib-zamandan.
Məhəmməd ümməti çıxmaz zindandan,
Ta ki Ağam Zülfüqarı çəkmiyə.

DAĞITSIN

O cəllad qaşların qəhri, qəzəbi
Qəsd eylər cismimdən canı dağıtsın.
Gözün talan salar Azərbaycana,
Dilin istər, Alosmanı dağıtsın.

Sürahi gərdənli, qəddi mötədil,
Zəbərcəd kəlməli, misali-bülbül.
Allahı sevərsən, bircə danış, gül,
Dərdi, qəmi, bu sevdanı dağıtsın.

Uruhum, cismanım, nəbzim, həyatım,
Zinətim, zivərim, adım, isbatım.
Lisanından gəlməyəndə baratım,
Naləm istər bu dünyanı dağıtsın.

Ələsgərəm, yandım, aman, əl-aman!
Belə mürvət olmaz, ay qaşı kaman!
Hər kim dostdan dosta qandırsa yaman,
Tufanasın kərəm kanı dağıtsın!

DAĞLAR

Bahar fəsli, yaz ayları gələndə
Süsənli, sünbüllü, lalalı dağlar.
Yoxsulu, ərbabı, şahı, gədanı
Tutmaz bir-birindən alalı* dağlar.

* Alalı – fərqli

Xəstə üçün təpəsində qar olur,
Hər cür çiçək açır, laləzar olur,
Çeşməsindən Abi-Həyat car olur,
Dağıdır möhnəti, məlalı dağlar.

Yazın bir ayıdı çox yaxşı çağın;
Kəsilməz çeşməndən gözəl yığnağın.
Axtarma motalın, yağın, qaymağın...
Zənbur çiçəyindən bal alı, dağlar!

Yayın əvvəlində dönərsən xana,
Son ayda bənzərsən yetkin bostana.
Payızın zəmhəri* qoyur virana,
Dağıdır üstündən calalı, dağlar!

Gahdan çiskin tökər, gah duman eylər,
Gah gəlib-gedəni pərişan eylər,
Gahdan qeyzə gələr, nahaq qan eylər,
Dinşəməz haramı, halalı dağlar.

Ağ xalat bürünər, zərnişan geyməz,
Heç kəsi dindirib, xətrinə dəyməz.
Sərdara söz deməz, şaha baş əyməz,
Qüdrətdən səngərli, qalalı dağlar.

Köçər ellər, düşər səndən aralı,
Firqətindən gül-nərgizin saralı.
Ələsgər Məcnun tək yardan yaralı,
Gəzər səndə dərdli, nalalı, dağlar!

DAĞLAR

Bir ay yarım nobahardan keçəndə,
Car olur köysündən sellərin, dağlar!
Çalxanır sonalar, çığrışır qazlar,
Zəm-zəm zümzüməli göllərin, dağlar!

---

* Zəmhər (zəmhərir) – çox bərk soyuq, şaxta

Hanı mən gördüyüm qurğu-büsatlar?!
Dərdməndlər görsə, tez bağrı çatlar;
Mələşmir sürülər, kişnəşmir atlar;
Niyə pərişandı halların, dağlar?!

Hanı bu yaylaqda yaylayan ellər?!
Görəndə gözümdən car oldu sellər.
Seyr etmir köysündə türfə gözəllər,
Sancılımır buxağa güllərin, dağlar!

Hanı mərd iyidlər, boş qalıb yurdu?!
Səxavətdə Eldar nurəlanurdu,
Erkək kəsib, ağır məclis qururdu,
Şülən çəkilirdi malların, dağlar!

Gözəllər çeşməndən götürmür abı,
Dad verə dahanda Kövsər şərabı.
Xaçpərəstlə düşdü bund inqilabı,
Onunçün bağlandı yolların, dağlar!

Sarınərdən top-tüfəngin atılı,
Qısır Murğuz Şah dağına* çatılı.
Bir əmliyin bir tümənə satılı,
Xəzəl olu yenə pulların, dağlar!

Kəpəz, Murov, Qonur – gör neçə dağ var...
Üstünə nur yağsın, ay dəli Qoşqar!**
Yayın orta ayında yağdırırsan qar,
Səf çəkib üstündə salların, dağlar!

Elə ki şər gəldi, qaraltdı qaşı,
Dumana qərq olur dağların başı.
Düşəndə gürg ilə kəlbin savaşı,
Uzun çəkir qilü-qalların, dağlar!

---

* Sarınər, Qısır Murğuz, Şah dağı – dağ adlarıdır.
** Kəpəz, Murov, Qonur, Qoşqar – dağ adlarıdır.

Halıyam Eldarın var cümləsindən,
Gecə yatmır bir-birinin bəhsindən.
İyid nərəsindən, güllə səsindən
Dəyməmiş tökülür kalların, dağlar!

Həsənnənə, Həsənbaba* qoşadı,
Xəşbulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşıq elsiz niyə yaşadı?!
Ölsün Ələsgər tək qulların, dağlar!

DAYANMAZ

Könlümün şüşəsi, saqın ki, sınar,
Toxunarsa ayna daşa, dayanmaz.
Əl dəyməmiş yaraların sızıldar,
Vursan sinəm üstə maşa, dayanmaz.

Xəstə könlü istər narı görəndə,
Çaşır ağlım-huşum yarı görəndə.
Bülbül gül üstündə xarı görəndə
Qan ağlar, ruxsarı yaşa dayanmaz.

Ələsgər də nazlı vara qul ola,
Yanıb cismi ataşına kül ola.
Canı çıxar dərd ürəkdə bol ola,
Qəm qalxıb başından aşa, dayanmaz.

DƏLİ ALI[3]

Gün kimi aləmi tutubdu adı,
İyidlər sultanı, xanı Dəli Alı.
Pirim – Şahi-Mərdan verib muradı,
Artırıb şövkəti, şanı Dəli Alı.

---

* Həsənnənə, Həsənbaba – dağ adlarıdır.

Götürüb süzəni, minəndə ata,
Fələk "Əhsən!" deyir boya, büsata.
Nərə çəkib təpinəndə saldata,
Sel kimi axıdar qanı Dəli Alı.

Namərdlər əlindən çəkirlər haşa,
Namuslu iyidsən, səni yüz yaşa!
Tüfəngin gülləsi işləyir daşa,
Tək qaytarır yüz düşmanı Dəli Alı.

Dərs alıbdı o, Əliyyi-əladan,
Xof eyləmir Xeybər kimi qaladan.
Gəzən zəlzələdən, yaman bəladan
Hifz eyləsin kərəm kanı, Dəli Alı!

Məclisində duran canlar sağ olsun!
Həmişə məclisdə bu damağ olsun!
Sərdar bağışlasın, üzün ağ olsun!
Sən sürəsən bu dövranı, Dəli Alı!

Ələsgərin toy işi var əlində,
İşi təhər tapıb Göyçə elində.
Sənin kimi mərd iyidin yolunda
Qurbandı aşığın canı, Dəli Alı!

DƏYMƏMİŞ

Dad sənin əlindən, a qanlı fələk!
Könül həsrət qaldı yara dəyməmiş!
Köhnə yaram qövr eylədi təzədən,
Təbib neştər vurdu yara dəyməmiş.

Gözüm qaldı "əlif", "be"ydə, "yasin"də,
Yaradanım, kömək eylə ya sində.
Qaldım səməndərtək qəm dəryasında,
Yandı balü pərim nara dəyməmiş.

Ələsgər, üsyanın çıxıbdı sandan,
Öldürsən zənburu, əl çəkməz şandan.
Hərcayıdan, müxənnəsdən, nadandan
Nə söz qaldı sənətkara dəyməmiş.

DOLANIR

Axşam-sabah, çeşmə, sənin başına
Bilirsənmi, necə canlar dolanır?!
Büllur buxaq, lalə yanaq, ay qabaq,
Şahmar zülfü pərişanlar dolanır.

Afərin xudanın haqq-sayına!..
Camalları bənzər bayram ayına,
Belə gözəllərin xaki-payına
Mənim kimi çox qurbanlar dolanır.

Gördüm gözəlliyin bizə bildirir,
Qaş oynadır, xəstə könlüm güldürür,
İşvəyü nazıyla adam öldürür,
Qəmzəsində nahaq qanlar dolanır.

Məni qoca gördü, ürbəndin açdı,
Ala gözlərinə gözüm sataşdı,
Huş başımdan getdi, xəyalım çaşdı,
Mürgi-ruhum asimanlar dolanır.

Adım Ələsgərdir, Göyçə – mahalım,
Dolanım başına, mən dərdin alım,
Hüsnün şöləsinə xəstə xəyalım
Pərvanədi, şəmistanlar dolanır.

DOLANSIN[4]

Gərdəninə neçə şahmar dolanıb,
Könül istər, o şahmara dolansın.
Ərzim alıb, iltimasım tutmasan,
Məcnun olsun, bu dağlara dolansın.

Bəyənmişəm xəsyətini, halını,
Yaradan bol verib huş-kamalını,
Sən Allah, gizlətmə mah camalını,
Şöləsinə, qoy, füqara dolansın!

Bal ki bahalandı, qırıldı arı,
Yağ satanlar mala saldı azarı,
Min manata qaldırdılar onları,
Nə gün çıxsın, nə sitara dolansın!

Dad sənin əlindən, çarxı-kəcmədar!
Ürəyimdə yüz dərmansız yaram var;
Aşıq – dəyirmançı, ağa – çarvadar,
Sərraf gəlsin bu bazara, dolansın!

Zalım cəllad nə giribdi qəsdinə;
Xəbər verin övladına, dostuna.
Şahlar şahı sayə salsın üstünə,
Ələsgər tək baxtı qara dolansın!

DÖNDÜ, NƏ DÖNDÜ

Çarx dolandı, baxtım tapdı tənəzzül,
İqbalım şikara döndü, nə döndü!
"Can" deyən dostlarım, şux gözəllərim
Ovsunalmaz mara döndü, nə döndü!

Fərhad gördü, sevdi Şirin camalın,
Şirin dost əlindən şirin cam alın.
Şirincə dövlətin, şirincə malın
Axırı zəhrimara döndü, nə döndü!

Dad sənin əlindən, çarxı-kəcmədar,
Günüm qara keçdi, işim ahü zar.
Hay verrəm, qıy vurram, eyləmir şikar,
Tərlan baxtım sara döndü, nə döndü!

Qəza-qədərinə fəhm eylə, bir gül,
Tərəqqidən təvəllüddü tənəzzül.
Muşriki göndərdi hakimi-adil,
Şümr sitəmkara döndü, nə döndü!

Bu dərd qaldı Ələsgərin canında,
Haqq-nahaqq seçilər haqq divanında.
Gövhər zibil oldu nadan yanında,
Dünya mana tara döndü, nə döndü!

DÖNÜBDÜ

Fələyin qəhrindən, el töhmətindən
Dərdim artıb, bir ümmana dönübdü.
Dostun firqətindən, yar həsrətindən
Bahar mana zimistana dönübdü.

Eşqin girdabında düşmüşəm ləngə,
Torbakeşlər tənə qılır peşəngə,
Gürbə şirə dönüb, muşlar pələngə,
Bəqə qızıb, kərgədana dönübdü.

Arif, bu sözləri fikr eylə dərin,
Artırma dərdini sən Ələsgərin.
Qiblənüma məhəbbətli dilbərin
Meyli bizdən qeyri yana dönübdü.

DÖNÜBDÜ

A bimürvət, axı səndən ötəri
Ah çəkməkdən bağrım qana dönübdü.
Qədd əyilib, gül irəngim saralıb,
Xəzan dəymiş gülüstana dönübdü.

Dindirirəm, danışmırsan, gülmürsən,
Xəbər alıb ev halını bilmirsən,
Endiribən məclisimə gəlmirsən,
Yoxsa, taxtın Süleymana dönübdü?!

Dal gərdəndə siyah zülfün hörübsən,
İnkar eyləməynən, ilqar veribsən.
Yazıq Ələsgərdən üz döndəribsən,
Ya baxt yatıb, ya zamana dönübdü.

DÜNYADA

Qafil dilim, bu nə yoldu tutubsan,
Sərf edirsən nə kamaldı dünyada.
Dövlətə güvənib, gül tək açılma,
Çox sənin tək güllər soldu dünyada.

Kibridən qəlbində bərkitmə barı,
Top dəyər, dağılar bürcü, hasarı.
Yüz sənin tək ahu gəzən şahmarı
Fələk kəməndinə saldı dünyada.

Guşumda sırğadı, sinəmdə dağdı;
Ağıllı unutmaz, necə ki sağdı:
Dövlətdən qismətin beş arşın ağdı,
Çəkdiyin qovğadı, qaldı dünyada.

Fələk bərhəm edib çox nizamları:
Söndürüb zülm ilə yanan şamları.
Hayıf cavanların gül əndamları,
Mara, mura qismət oldu dünyada.

Yığılar məxluqat, qurular məhşər,
Boyunlarda kəfən, əllərdə dəftər,
Onda vay halına, yazıq Ələsgər,
Özün getdin, sözün qaldı dünyada.

DÜRDANƏNİ SƏNGİ-SİYAH İÇİNDƏ

Dürdanəni səngi-siyah içində
Həsrət gözüm görən kimi tanıdı.
Könül bivəfadı, heç salmır yada,
Göz doymur, gözünün mehribanıdı.

Yanaqları güldü, olubdu xəndan,
Cismidə mələkdi, nəsildə – insan.
Simi-zənəxdandı, mirvari-dəndan,
İnnabi ləbləri can dərmanıdı.

Adım Ələsgərdi, əslim Göyçəli,
Ələst aləmində demişəm "bəli!".
Həm aşiqəm, həm dərvişəm, həm dəli,
Canım gözəllərin yol qurbanıdı.

DÜŞDÜ[5]

Çərşənbə günündə, çeşmə başında,
Gözüm bir alagöz xanıma düşdü.
Atdı müjgan oxun, keçdi sinəmdən,
Cadu qəmzələri qanıma düşdü.

İşarət eylədim, dərdimi bildi,
Gördüm həm gözəldi, həm əhli-dildi.
Başını buladı, gözündən güldü,
Güləndə qadası canıma düşdü.

Ələsgərəm, hər elmdən halıyam,
Dedim: sən təbibsən, mən yaralıyam,
Dedi: nişanlıyam, özgə malıyam,
Sındı qol-qanadım, yanıma düşdü.

DÜŞMÜŞƏM

Hərcayının, dilbilməzin ucundan
Dönə-dönə nə ziyana düşmüşəm.
Doymaq olmaz gözəllərin boyundan,
Pərvanə tək yana-yana düşmüşəm.

Dövlətim çox oldu, qıymadım pula,
Kor oldu gözlərim, yapışdım dula.
Nə ölür, nə itir, canın qurtula,
Məcnun kimi biyabana düşmüşəm.

Ələsgərəm, incimişəm yarımdan,
Aləm yatmaz mənim ahü zarımdan.
Boşasam, qorxuram oğlanlarımdan,
Boşaya bilmirəm, qana düşmüşəm.

EYLƏ

Yeri, göyü, ərşi, kürsü yaradan,
Adil padişahsan ədalət eylə.
Könlümün nöqtəsin çıxart qaradan,
Məni doğru yola dəlalət eylə.

Bir bəlaya düşdüm, candan usandım,
Heç kəsə demədim, ürəkdən yandım.
Bir təmiz ad ilə ellər dolandım,
Nə "çor" deyən oldu, nə "qələt eylə".

Qəddim əyib, qəm xirqəsin geyirəm,
Məhəbbət odundan taam yeyirəm,
Leylü-nəhar "ya hu!", "ya hu!" deyirəm,
Çıxıbdı qəlbimdən "ibadət eylə".

Nə bəlaya düşdüm mən baxtı qara,
Eşqin ataşına heç olmaz çara.
Qalmışam zindanda aciz, avara,
Günahkar, sərgərdan, xəcalət eylə.

Xəstə könül, sürün dost irahına,
İslam sərdarına, din pənahına.
Ələsgər, yön çevir şahlar şahına,
Yapış ətəyindən, şikayət eylə.

EYLƏMƏYNƏN

Nəfs ilə mərifət durab cahada,
Mərfət deyir: – Belə kar eyləməynən!
Nəfs deyir: – Baxma naqqal sözünə,
Xeyrin gələn yerdə ar eyləməynən!

– Günahkardı nə ki yoldan azan var,
İki mələk – xeyir-şəri yazan var.
Nəkreyin var, Qıl körpü var, qazan var,
Rövşən yollarını tar eyləməynən!

– Zimistan çəkmişəm, yeni yaz olub,
Üzüm gözəllərə payəndaz olub,
Sözüm bəyənilib, işim saz olub,
Sən Allah, siftəmi kor eyləməynən!

– Haqq bizə göndərib dəlili-ayət,
Oruc tut, namaz qıl, eylə ibadət,
Mehdi divanında olma xəcalət,
Məhşərdə yerini nar eyləməynən!

– Sən müztərsən, lovğa-lovğa danışma,
Belə sualları məndən soruşma,
Nə xeyrimə, nə şərimə qarışma,
Qarışsan, çıx, yeri dar eyləməynən!

EYLƏMİŞƏM

Ala gözlüm, səndən ayrı düşəli,
Hicranın qəmiylə kef eyləmişəm.
Ah-vay ilə günüm keçib dünyada,
Qəm satıb, dərd alıb nəf eyləmişəm.

Səndən ayrı şad olmuram, gülmürəm,
Canımdan bezmişəm, ölə bilmirəm.
Nə müddətdi qulluğuna gəlmirəm,
Bağışla təqsirim, səf* eyləmişəm.

Həsrət qoyma gözü-gözə, amandı!
Yandı bağrım, döndü közə, amandı!
Keçən sözü çəkmə üzə, amandı!
Hədyan danışmışam, laf eyləmişəm.

* Səf – səhv

İnsafdımı gülə həmdəm xar ola,
Tülək tərlan ovlağında sar ola?!
Ələsgər istər ki, bir bazar ola,
Seçmişəm gövhəri, saf eyləmişəm.

EYLƏR[6]

“Can” deməklə candan can əskik olmaz,
Məhəbbət artırar, mehriban eylər.
“Çor” deyənin nəfi nədi dünyada,
Abad könlü yıxar, pərişan eylər.

Nakəs adam danışıqda saz olar,
Kərəmdən kəm, səxavətdən az olar.
Nütfədən qarışan şeyitbaz olar,
Mərd də sığışdırmaz, nahaq qan eylər.

Bir gün Mansır qalxar, gələr toxmaq-yay,
Dağları atmağa eylər haqq-say.
Seçilməz məhşərdə nə şah, nə gəday,
Xaliqi-ləmyəzəl haqq divan eylər.

Məzəmmət eyləmə mən binəvanı,
Sahibi-səltənət, ey gövhər kanı.
Mənim sözüm yoldan çıxan mollanı,
İnşallah, qaytarar, müsəlman eylər.

Mən istərəm, alim, mömin yüz ola,
Meyli haqqa doğru, yolu düz ola,
Diliylə zəbanı üzbəüz ola,
Ələsgər yolunda can qurban eylər.

ƏVƏZDİ

Gözəllər sultanı, ay Səlbi xanım,
Sallanışın bir mahala əvəzdi.
Gözlərinə qiymət qoya bilmirəm,
Qaşın min tümənlik mala əvəzdi.

Sürahi gərdənli, qəddi mötədil,
Səni gül yaradıb Cabbari-Cəlil.
Ləblərin şirəsi Abi-Səlsəbil,
Ləzzəti dünyada bala əvəzdi.

Ələsgərin ağlın aldın sərindən,
Saf gövhərsən, sərraf seçib dərindən.
Sən bir gülsən gülüstanın tərindən,
Demək olmaz sana lala əvəzdi.

GEDİBDİ

Eşidin, məclisdə arif olanlar,
Sərrafam, gövhərim, kanım gedibdi.
Ah çəkibən yar yoluna baxmaqdan,
Yəqin bilin, yarı canım gedibdi.

Nazik barmaqlıdı, şümşad əllidi,
Ayna qabaqlıdı, siyah tellidi,
Şəkər söhbətlidi, şirin dillidi,
Tuti kimi xoş zəbanım gedibdi.

Müddətdi, gözümdən olubdu iraq,
Əridib cismimi dərdü qəm, fəraq.
Büllur buxaq, lalə yanaq, ay qabaq,
Ala gözlü Səhnəbanım gedibdi.

İş sana ağahdı, qadir İlahi!
Eşq əlindən itirmişəm irahı[*].
Ələsgərəm, budu sözün kütahı:
Yar gedəli din-imanım gedibdi.

GETMƏ, AMANDI[7]

Gözəllər sultanı, mələklər şahı,
Alagöz cananım, getmə, amandı!
Dərdindən xəstəyəm, çəkirəm ahı,
Həkimim, loğmanım, getmə, amandı!

---

[*] İrahı (rahı) – yolu

Camalın göyçəkdi bayram ayından,
Görən doymaz qamətindən, boyundan.
Layiq deyil qurban kəsim qoyundan,
Sana qurban canım, getmə, amandı!

Mən sana nə deyim, ay mina gərdən?!
Kəsmə məhəbbətin, gəl, Ələsgərdən.
Günahkar qulunam, salma nəzərdən,
Kərəmli sultanım, getmə, amandı!

GETMƏ GÖZ ÖNÜNDƏN, AY ŞƏKƏR XANIM

Getmə göz önündən, ay Şəkər xanım,
Könül mayıl olub o qələm qaşa.
Gəl əyləş məclisdə, sən mənim canım!
Mən saz çalım, sən də eylə tamaşa.

Mən aşığam, yasaq yoxdu dilimə,
Şükr eylərəm haqdan gələn zülümə.
Sənin kimi gözəl keçməz əlimə,
Yüz il gəzsəm bu dünyanı baş-başa.

Gözəllər sultanı, mələklər xanı,
Qaytarmazlar pirə gələn qurbanı.
Öldür Ələsgəri, qurtarsın canı,
Vay xəbərin göndər qohum-qardaşa.

GƏLİBDİ

Xəstə könül dərdü qəmdən ayıldı,
Bu gün məclisimə bir can gəlibdi.
Şöləsi aləmi edib münəvvər,
Zahir deyil, özü pünhan gəlibdi.

Onun bu gəlməyi, gör, nəyə bənzər,
Nə xana, sultana, nə bəyə bənzər,
Misirdən gəlmiş bir köynəyə bənzər,
Kənanda Yaquba dərman gəlibdi.

Ələsgər görcəyin candan usanıb,
Camalından şəmsü qəmər utanıb.
Nə behiştdə belə qılman yaranıb,
Nə dünyaya belə insan gəlibdi.

GƏRƏKDİ[8]

Aşıq olub, diyar-diyar gəzənin,
Əvvəl, başda pür kamalı gərəkdi.
Oturub-durmaqla ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdi.

Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra,
Şeytanı öldürə, nəfsin yandıra,
El içində pak otura, pak dura,
Dalısınca xoş sədalı gərəkdi.

Danışdığı sözün qiymətin bilə,
Kəlməsindən ləlü gövhər süzülə,
Məcazi danışa, məcazi gülə,
Tamam sözü müəmmalı gərəkdi.

Arif ola, eyham ilə söz qana,
Naməhrəmdən şərm eyləyə, utana,
Saat kimi meyli haqqa dolana,
Doğru qəlbi, doğru yolu gərəkdi.

Ələsgər haqq sözün isbatın verə,
Əməlin mələklər yaza dəftərə,
Hər yanı istəsə, baxanda görə,
Təriqətdə bu sevdalı gərəkdi.

GÖRMƏDİM

Bivəfanın, müxənnəsin, nakəsin
Doğru sözün, düz ilqarın görmədim.
Namərdin dünyada çox çəkdim bəhsin,
Namusun, qeyrətin, arın görmədim.

Yetəni özümə mən dost eylədim,
Yolunda canıma çox qəsd eylədim.
Söyüddən bağ saldım, peyvəst eylədim,
Almasın, heyvasın, narın görmədim.

Nəfs aldatdı, gədalara xan dedim,
Bihudə kollara gülüstan dedim.
Əbəs yerə bivəfaya "can" dedim,
Zəhmətin çox çəkdim, karın görmədim.

Huşum çaşdı, düşdüm olmaz oyuna,
Yetmədim gözəlin əsli-soyuna,
Aşıq oldum simasına, boyuna,
Hayıf ki, kamalda dərin görmədim.

Ələsgər, elmində olma nabələd,
Doğru söylə, sözün çıxmasın qələt.
Şahiddə iman yox, bəydə ədalət,
Qazıların düz bazarın görmədim.

GÖRÜRSƏNMİ OĞRUN BAXAN GÖZƏLİ

Görürsənmi oğrun baxan gözəli,
Tərlan kimi necə cilvələnibdi?!
Öz nurundan xəlq eyləyib ilahi,
Gözləri qüdrətdən sürmələnibdi.

Xoş saatda xoş gəlibdi cahana,
Yoxdu gözəlliyə qüsur, bəhana,
Qənd əzilib dilə, dişə, dəhana,
Qaymaq dodaqlara bal bələnibdi.

Ələsgər qurbandı belə gəlinə,
Sona kimi cumub eşqin gölünə,
Gümüş kəmər xub yaraşır belinə
Yaxası qızıldan düyməl變nibdi.

GÖZƏLDİ[9]

Ey şeyx, incik olma Yaxşı xanımdan,
Arif olan hər insana gözəldi.
Göz baxanda könül doymur zalımdan,
İstəyirsən məni qına, gözəldi.

Ruhun təzələnsin görəndə gərək,
Sən onun könlündə, o səndə gərək.
Haqqa şükür qılsın hər bəndə gərək,
Kim nə deyir bu dövrana, gözəldi.

Çox baxıbsan, sənin gözün doyubdu,
Ələsgərin ciyərini oyubdu.
Çəkən çəkib, hər nişanın qoyubdu,
Xub yaraşır zinət ona, gözəldi.

GÖZƏLLƏR

Gözüm gördü, könlüm qəmdən ayıldı,
Çıxdınız qarşıma dəstə, gözəllər!
Camalın şöləsi nuri-təcəlla,
Görsə şəfa tapar xəstə, gözəllər!

Qəmgin idim, sizi görüb gülürəm,
Qaşınız qiblədi, səcdə qılıram.
İkram ilə sizə sarı gəlirəm,
Siz də gəlin asta-asta, gözəllər!

Minəş Günə bənzər, Əsli bir Aya,
Şəms olub, aləmə salıbdı saya.

İncimərəm, qəsəm olsun Xudaya,
Qədəm bassa gözüm üstə gözəllər.

Sizi gördüm, çaşdı ağlım, kamalım,
Güllüyə qurbandı dövlətim, malım.
Olmayaydı bir qocalıq, bir ölüm,
Yaşayaydı bu həvəsdə gözəllər!

Pərzad məlakədi, Gövhər bir xanım,
Görən kimi getdi dinim, imanım.
Yazıq Ələsgərəm, sərgərdan canım
Qurban sizin kimi dosta, gözəllər!

GÜLƏNDAM

Səni gördüm, əl götürdüm dünyadan,
Ala gözlü, qələm qaşlı Güləndam!
Alma yanağını, ay qabağını
Görən kimi ağlım çaşdı, Güləndam!

Tovuz kimi şux bəzənib durubsan,
Ala gözə siyah sürmə vurubsan.
Sağ ol səni, yaxşı dövran qurubsan,
Bu dünyanın sonu puçdu, Güləndam!

Heç demirsən, Ələsgərim hardadı?
Səbəb nədi, gülün meyli xardadı?!
Mənim gözüm sənin kimi yardadı,
Hər cəfası mana xoşdu, Güləndam!

GÜLLÜ

Tovuz kimi qalxdın çeşmə başından,
Cəmi gözəllərin gözəli Güllü!
Almadı yanağın, büllur buxağın,
Dodaqların meyli, məzəli, Güllü!

Qıya baxdın, məni saldın zillətə,
Yusif kimi necə düşdüm qürbətə.
Hicran qəmi məni salıb möhnətə,
Səni gördüm, dərdim azalı, Güllü!

Ələsgər qurbandı, ay boyu minə,
İncidən, mərcandan düzüb köysünə.
Tərsa üzün görsə, tez gələr dinə,
Alim görsə, gedər saz alı, Güllü!

XOŞ GƏLDİN

Tərlan tamaşalı, maral baxışdı,
Qədəm qoyub, asta-asta xoş gəldin!
Yolun sadağası can ilə başdı,
Qurban sənin kimi dosta, xoş gəldin!

Biz ki ilqar keçirmişik aradan,
"Amin" desən, tez düzəldər Yaradan.
Könlüm yasdan çıxdı, qəlbim qaradan,
Gülə-gülə bu həvəsdə xoş gəldin!

Gözəllər sultanı, ay mələkzada,
Özün kimi gözəl yoxdu dünyada.
Sən ki Ələsgəri salıbsan yada,
O səbəbdən gözüm üstə xoş gəldin!

XURŞİD

Camalın şöləsi nuri-təcəlla,
Çırağban eyləyib mahalı, Xurşid!
Açıldı niqabın ay qabağından,
Aldı başdan ağlı, kamalı, Xurşid!

Sərv kimi isığal verib anası,
Guşunda güşvara, qızıl tanası.

Bağçalar bülbülü, göllər sonası,
Dağların ceyranı, maralı Xurşid.

Sağdışı Mələkdi, var toy-büsatı,
Anası Nazənin, Həmzədi zatı.
Ələsgərəm, bu cür qızın qiymatı
Min tümən başlıqdı, bahalı Xurşid.

İÇİNDƏ

On səkkiz min aləm, yetmiş iki dil,
Ülfət qılır bir bazarın içində.
Kimi ətlaz geyir, tirmə qurşayır,
Kimi üryan gəzir qarın içində.

Qafılsan, işindən tapmayıbsan baş,
Üz döndərər səndən qohum, yar, yoldaş.
Torpaq soyuq, bədən üryan, kəfən yaş,
Tək qalarsan dar məzarın içində.

Demək nə lazımdı, özün bilirsən,
Bir gün yaranırsan, bir gün ölürsən.
Arsız-qəmsiz nə gününə gülürsən?!
Yandırarlar səni narın içində.

Ələsgər söyləsin, sən mətləbi qan,
Belə qərar qoyub qadiri-sübhan:
Unutma ilqarı, itirmə iman,
İman durar düz ilqarın içində.

İNCİMƏRƏM

İstər dara çəkdir, istər qul eylə,
Qoymuşam əmrinə qol, incimərəm.
Həsrətindən Məcnun oldum səhrada,
Alırsan canımı al, incimərəm.

Firqətindən saralıban solanam,
İzin versən, yar, başına dolanam.
Əlli yol çapılam, yüz yol talanam,
Bir şey deyil dövlət-mal incimərəm.

Ələsgərəm, yandım eşq ataşında,
Gözüm qaldı kirpiyində, qaşında.
Qazdır məzarımı çeşmə başında,
Sal sinəm üstündən yol, incimərəm.

İTİBDİ

Müxənnət zamana, ay kəcirəftar,
Sitəmdən necə canlar itibdi?!
Zülümünü nümayan eylədin aşkar,
Qurğular pozulub, sanlar itibdi.

Şər işdən nə tapdın, söyləsən, qanam,
Necoldu büsatım, dəmim, dəmxanam?!
Tülkü havalanıb, deyir aslanam,
Tüf dağıdan ac aslanlar itibdi.

Müxənnət meydanda "mənəm" deyibdi,
Bu dərd Ələsgərin qəddin əyibdi.
Yapalaqlar kəklik alıb yeyibdi,
Laçın ölüb, o tərlanlar itibdi.

KAMİL OVÇU ÖLMƏYİNCƏ USANMAZ

Kamil ovçu ölməyincə usanmaz,
Əldən qoymaz belə sərxoş maralı.
Eşq oduna düşən aşkara yanmaz,
Pünhan-pünhan mənim kimi saralı.

Öldürsələr, qorxum yoxdu qanımdan,
Yolunda durmuşam başu canımnan.
Tərk oldum vətəndən, xanimanımdan,
İnsaf deyil, gəzmə məndən aralı.

Aşıq Ələsgərəm, söylənir adım,
Budu ürəyimdə mətləb-muradım:
Sənin ərin ölsün, mənim arvadım,
İkimiz də qalaq yaslı, yaralı.

KƏSİLDİ

Nagah badi-sərsər əsdi üzümə,
Ömür bostanımın tağı kəsildi.
Öz əlimdən xəta dəydi gözümə,
Bədəndən qolumun sağı kəsildi.

Qəza tutdu, qədər məni budadı,
Ağlatdı dostları, güldürdü yadı,
Zəhrimara döndü ağzımın dadı,
Əlimdə şərbətim ağı kəsildi.

Könlüm yasdan çıxmır, qəlbim qaradan,
Bu dərdü möhnətdən, bu macəradan.
Dövlət getdi, hörmət qalxdı aradan,
Qapımızdan dost ayağı kəsildi.

Müqərrərdi, qaçmaq olmaz ölümdən,
Fələyin qılıncı dəydi belimdən,
Bir tülək tərlanım getdi əlimdən,
Ürəyimin bəndi, bağı kəsildi.

Çox qaçdım qəzadan, olmadı çara,
Bir vurmuşdu, bir də vurdu dübara,
Çinovniklər istədilər qurtara,
Dostlarım özümə yağı kəsildi.

Ələsgər, işlərin müşgüldü, müşgül,
Dərdini deməyə yoxdu əhli-dil.
Döy başına, fəğan eylə müttəsil,
Daha deyib-gülmək çağı kəsildi.

KİMİ

Adı Tərlan, özü tərlan balası,
Cilvələnib tərlan tavarı kimi.
Üzün görən xəstə düşər müttəsil,
Turuncun novrəstə nubarı kimi.

Qabaq ayna – çəkilibdi varağa,
Dodaq qaymaq, gül yapışıb yanağa.
Dolanır gözləri canlar almağa,
Şölə salır xanlıq fənarı kimi.

Bu gözəl Zeynəbin nışanasıdı,
Ləbləri qırxların peymanasıdı,
Dəhanı şahlığın xəzanasıdı,
Düzülüb dəndanı mirvari kimi.

Mələklər şahidi, gözəl sərvəri,
Xəstəyə dərmandı buxağın təri.
Camalını görən olur müştəri,
Misirdə Yusifin bazarı kimi.

Ələsgər gəlibdi əcəb yığnağa,
Şəki, Şirvan bir telinə sadağa.
Necə zinət verib eyvan, otağa,
Ətri qoxur Bağdad baharı kimi.

KÖYNƏYİNƏ

Güləbətin qıyı tər sinən üstə,
Nə gözəl yaraşır, qız, köynəyinə.
Sinən Kəbə, köynək Kəbə örtüyü,
İzin versən, sürtəm üz köynəyinə.

Gözəl yaranıbsan qalu bəladan,
Yanağın göyçəkdi güldən, laladan.
Zərgər gül doğrasın zərin tiladan,
Əlindən gəldikcə düz köynəyinə.

Ələsgər də dost yolunda sürünür,
Sinən üstə dərdə dərman görünür.
O köynəyə nar məmələr bürünür,
Onçu qurban olluq biz köynəyinə.

QABAQDA

Şəhrin şöləsindən buldum bələdi,
Xoş gəldi xoşuma halı qabaqda.
Pir mana göstərdi şah məqamını,
Gördüm cəmdi çox calalı qabaqda.

Neçə taxt qurulub nuri-münəvvər,
Neçəsi zəbərcəd, neçəsi gövhər!
Sağda, solda səf-səf yerir mələklər,
“Ya hu!”, “ya hu!” deyir qulu qabaqda.

“Ya hu!”, – deyib, bir-birinə uydular,
“Ya mən hu!” deyəndə taam qoydular,
Cümlə məxluq yemədilər, doydular,
Qaldı məcməyilər dolu qabaqda.

Neçə sirri gördüm, sir qaldım aşkar,
Səxavət əhlini yandırmadı nar.
Salavatla işlər hər dükan, bazar,
Zay oldu dünyanın malı qabaqda.

Dünyada əl çəkmə sövmü səlatdan,
Təmiz ver, qalmasın xümsü zəkatdan.
Ələsgər, xof etmə puli-Siratdan,
İrəhbərdi Cənab Əli qabaqda.

QALMADI

"Allah, Məhəmməd, Əli!" deyənlər,
Pozuldu qurğular, mizan qalmadı.
Zamana bəd gəldi, insan bic oldu,
Seyiddə, mollada iman qalmadı.

Yığılın danışaq, qəlyan çəkənlər,
Bostan becərənlər, şitil əkənlər.
Ananov kağıza tütün bükənlər,
Qurtardı tənbəki, saman qalmadı.

Necoldu Serbiya, Çornuqoriya?!
Əl-ayaq altında itdi İtalya.
German bir bom atdı, qan oldu dərya,
Qırıldı, dünyada insan qalmadı.

Bağlanıb zavodlar, kəsilib qəndlər,
Qaynamır samavar, artıbdı dərdlər.
Niyə ağlamasın yazıq övrətlər,
Söküldü döşəklər, yorğan qalmadı.

Kül başına, iki arvad alanlar,
Öz evinə qüli-qalı salanlar
....
Kəsildi bərəkət, ayran qalmadı.

QANAN OLA

Can qurban eyləsən, layıqdı, layıq,
Bir yar ki, mətləbi tez qanan ola.
İşarətlə, qaş-göz ilə anlaya,
Nəinki deməklə söz qanan ola.

Canım qurban olsun o əhli-dilə,
Qaşların oynada, gözündən gülə,
Dilin tərpənməmiş dərdini bilə,
Qurbanam gözünə, göz qanan ola.

Belə yar yetirə baxtın kövkəbi,
Dəsti qana ürəkdəki mətləbi.
Nə lazım dil deyib, tərpətmək ləbi,
Nə keçsə könlündən düz qanan ola.

Ələsgər söyləyər söz müxtəsərin;
Ağlı kamil ola, kamalı dərin.
Eşidənlər deyə "əhsən", "afərin",
Əgər məclisində yüz qanan ola.

QAŞLARIN

Ay nazənin, ay qabağın altından
Nə göyçək çəkilib qara qaşların!
Gözlərin süzüldü, canım üzüldü,
Vurdu ürəyimə yara qaşların.

Əslin mələk, cismin huri, qılmandı,
Camalın şoxundan ciyərim yandı.
Zülümkardı, çox nainsaf divandı,
Rəhm eləmir günahkara qaşların.

Gözlərin görənin canını alır,
Həsrətini çəkən vaxtsız qocalır.
Sərdarı, sultanı taxtından salır,
Bərhəm vurur ürüzgara qaşların.

Gözüm qaldı hilal qaşın tağında,
Məcnun oldum, qaldım Leyli dağında.
Yazıq Ələsgəri qoca çağında,
Zülm ilə çəkdirir dara qaşların.

QIRMIZI

Yanağı qırmızı, irəngi ağdı,
Çırağban eyləyib ağı qırmızı.
Ala gözlərinə gözüm sataşdı,
Əridi ürəyimin yağı qırmızı.

Qüdrətdən çəkilib qaməti-şahbaz,
Mərnus dizlik geyib, çəpgəni atlaz,
Buxaq düyməl追nib kağızdan bəyaz,
Mərcan düzüb boyunbağı qırmızı.

Sərrafam, gövhəri, kanı itirdim.
Dəftəri, hesabı, sanı itirdim.
Üzün gördüm, din-imanı itirdim,
Çəkdi sinəm üstə dağı qırmızı.

Ələsgərin meyli ondan üzülməz,
Əgər ayrı düşsə, şad olub gülməz,
Xəstə düşər, ölməsə də, dirilməz,
Müxtəsəri, sözün sağı, qırmızı.

QOCA BAXTIM

Nə sevda tapıbsan, nəyə talıbsan,
Hansı qəflətdəsən, gəl, qoca baxtım!
Ya məndən küsübsən, ya qocalıbsan,
Bu sınıq könlümü al, qoca baxtım!

Çəkilib pünhana, deyirsən: “Sən döz”.
Qiyamət odundan pisdi tənə söz.
Gümüşüm tunc oldu, zərü zibam – bez,
Qəlp çıxır aldığım mal, qoca baxtım!

Özüm aşıq oldum, oğlum – gülləçi,
Bildim ki, qalacaq dövlətin üçü.
Qırıldı mal-qoyun, qalmadı keçi,
İndi də yıxılıb kal, qoca baxtım!

Mardan şirə çəkib, daşdan keçərdin,
Dəryalardan ləlü gövhər seçərdin,
Pərvazlanıb, Qafdan-Qafa uçardın,
Keçən günü yada sal, qoca baxtım!

Təqdir üçün yaxşı deyil bu adət:
Gah çox sevir, gah eyləyir xəcalət.
İyidlər at vermir, gözəllər – xələt,
Gəlmir tənbəkiylə bal, qoca baxtım!

Səksəni, doxsanı ötübdü yaşım,
Qovğaya düşübdü bəlalı başım.
Əzrayıl həmdəmim, məzar yoldaşım,
Daha köç təblini çal, qoca baxtım!

Ələsgər kəsilib səbrü aramdan,
Oxlayıbsan, qanlar axır yaramdan.
Sövdə qıl haqq ilə, əl çək haramdan,
Halaldan mətləbin al, qoca baxtım!

MƏNƏM

Ağıldan kəm, huşdan çaşqın, dildən küt,
Naqabil, kəlməsi bisəmər mənəm.
Məcnun kimi viranələr küncündə
Sərgərdan, səhrayi-qələndər mənəm.

İbadət vaxtında müşgülhal oldum,
İblis əməlində pürkamal oldum,
Qəza vurdu, sin içində lal oldum,
Hər sözü dillərdə bir dəftər mənəm.

Sənətim məsiyət, yoxdu savabı,
Nəkreyinə dilim tutmaz cavabı.
Ədalət hakimin payi-turabı,
Kamil ustadlara qul kəmtər mənəm.

Dolandım bihudə, gəzdim əfsana,
Tabe oldum nəfsə, uydum şeytana.
Xeyir əməlim yoxdu mərdü mərdana,
Günahkar, günahkar, günahkar mənəm.

Dünyanın cifəsi aldatdı məni,
Unutdum üqbanı, tutdum dünyanı.
Bağışla təqsirim, ya kərəm kanı,
İrəhm eylə, yazıq Ələsgər mənəm!

MƏNİ[10]

Xədd ağardı, isbat oldu qocalıq,
Bəyənmir gəlinlər, qızlar da məni.
İqbal üz döndərib, baxtım yatıbdı,
Gör necə qoyubdu düzlərdə məni!

Layiq deyil qəmzə sata yar yara,
Sərraf yoxdu, dərdim çəkəm bazara.
Məcnun kimi necə qoydu avara
Tanrı burda səni, bizlərdə məni.

Yazıq Ələsgərdən dönüb üzləri,
Dost yad olub, yada salmır bizləri.
Bivəfa gözəlin tənə sözləri
Yandırdı odlarda, közlərdə məni.

MƏNİM[11]

Suludin, firudin* dilim əzbəri,
Oxusam, xoş gələr avazım mənim.
Qünut, rükum, bir də səcdəm səhv olsa,
Neyləsəm, səhihdi namazım mənim.

Günahkardı nə ki yoldan azan var,
İki mələk – xeyir-şəri yazan var,
Ərəsət var, Qıl körpü var, qazan var,
Orda qəbul olsun niyazım mənim.

* Sulidin, firudin – üsuli-din, firui-din.

Ələsgərə şərü böhtan deyənlər,
Şeytana qul olub, riba yeyənlər,
Zəkatsız dövlətə halal deyənlər,
Onlardan halaldı bu sazım mənim.

MƏNİM

Bilmirəm ki, nə bəlalı qul oldum,
Əzəl qara gəldi iqbalım mənim.
Nə zaman ki, nəzərimə sataşır,
İtir ağlım, huşum, kamalım mənim.

Əsli-Kərəm kimi mən oda yandım,
Eşqə düşdüm, öz canımdan usandım,
Bimürvətin atəşinə qalandım,
Bir soruşan yoxdu əhvalım mənim.

Siyah zülfün dal gərdəndə hörəsən,
Əl uzadıb, qönçə gülün dərəsən.
İstəsən ki, Ələsgəri görəsən,
Göyçə mahalıdı mahalım mənim.

MÜŞGÜNAZ

Sübhün çağı mah camalın görəndə,
Xəstə könlüm gəldi saza, Müşgünaz!
Sona tək silkinib, gərdən çəkəndə,
Bənzəyirsən quya, qaza, Müşgünaz!

Camalın görəndə, aya bənzəyir,
Sallanışın Züleyxaya bənzəyir,
Qabaq ayna, qaşın yaya bənzəyir,
Qiymət yoxdu ala gözə, Müşgünaz!

Dörd tərəfin bənövşəli bağ olsun!
Həmişə yediyin bal-qaymağ olsun!
Sağ-solunda qardaşların sağ olsun!
Corabları yaxşı bəzə, Müşgünaz!

Könül qəmgin, ürək dərdli, vərəmli,
Səni gördüm səxavətli, kərəmli.
Bir mirzə lazımdı əli qələmli,
Mən deyəm, vəsfini yaza, Müşgünaz!

Ötkün sözüm, kəskin baxtım olaydı,
Ağ otağım, zərrin raxtım olaydı.
Ələsgərəm, cavan vaxtım olaydı,
Qəddim əyib qəhri-qəza, Müşgünaz!

NƏ DAMAĞI VAR

Göz gözə baxanda məhəbbət ilə,
Ciyər alışmağın nə damağı var!
Ortalıqda işvə, qəmzə, naz olar,
Küsüb-barışmağın nə damağı var!

Quşnarov tütünlə Ananov kağız,
Bükə paprosunu bir növrəsiə qız,
Bir o ola, bir sən, bir otaq yalqız,
Deyib-danışmağın nə damağı var!

Dura qulluğunda canü baş ilə,
Nazü qəmzə ilə, gözü qaş ilə.
Gah yalvarmaq ilə, gah savaş ilə,
Köysünü açmağın nə damağı var!

Könül müştaq ola xətti xalına,
Məlakə şəklinə, mah camalına.
Alma kimi yanağının alına
Gözün sataşmağın nə damağı var!

Ələsgər, canını, qurban elə sən,
Görməyibsən, ləzzətini biləsən.
Danışasan, oynayasan, güləsən,
Öpüb sarmaşmağın nə damağı var!

NİŞANASI

Ay ariflər, gəlin sizə söyləyim,
Kəsilib üstümdən yar nişanası.
Dost uzaq olmaqla könül yad olmaz,
Ölüncə qəlbimdə var nişanası.

Nütfədən pak olan özü pak olar,
Mömindən törəyən xoşidrak olar.
Əndəlib qan ağlar, zəhri çak olar,
Görsə gül üstündə xar nişanası.

Ələsgərəm, qərq olmuşam bu qəmə,
Hədyan sözlər dağ çəkibdi sinəmə.
Nakəs, müxənnətdən mətləb diləmə,
Yoxdu namus, qeyrət, ar nişanası.

OLA

Hər yetən gözələ "gözəl" deməərəm,
Gözəldə gərəkdi işvə-naz ola.
Buxağından ətri-bənövşə gələ,
Qoynu gülşən ola, bahar, yaz ola.

Hər görəndə həsrət ilə sarışa,
Deyə, gülə şirin-şirin danışa.
Əl dəyəndə tez-tez küsə, barışa,
Ortalıqda söhbət ola, saz ola.

Nə uzun, nə gödək, münasib gərək,
Ağzı, burnu nazik, dodaq kip gərək,
Əndam büllur, bədən güldən saf gərək,
Baxtın vura, bu nişanda qız ola.

Ərdən boşanmışdan bir az kənar dur,
Əri ölən gözələ bax, boynunu bur.
Ələsgər, torunu sən tərlana qur,
Bəlkə, tora düşən bir şahbaz ola.

OLA BİLMƏZ

Sərraf yüz bəzəsə səngi-siyahı,
Əsli – mütəlladı, ləl ola bilməz.
Məkəs fəqan eylər zənbur sövtilə,
Künhü yox, fəmində bal ola bilməz.

Qafil olma, dilim, düşmə həvəsdən,
Hərcayı sözüylə incimə dostdan.
Muşlar pələng olmaz, tülkülər aslan,
Danalar meydanda kəl ola bilməz.

Ustad dərin, kamal dərin, söz dərin,
Qoydun sinəm üstə eşqin közlərin.
Qabiliyyətsiz, mərifətsiz qızların
Yüzü bir dərdmənd dul ola bilməz.

Müddətdi həsrətəm, camalın görəm,
Mətləbimi Mürtəzadan dilərəm.
Müxənnəsdə səxa, nakəsdə kərəm,
Namərdin cibində pul ola bilməz.

Könül, doğru yoldan gəl olma kənar,
Əyri yola gedən haqdan utanar.
Bu, bir müəmmadı, ariflər qanar,
Nadan bu elmdən hali ola bilməz.

Ələsgərəm, cəm eylərəm dəftəri,
Mərdlərin vəsfidi dilim əzbəri.
Naxçıvan xanları, Şəril bəyləri
Səxada Səmədə qul ola bilməz.

OLACAQDI

Dedim, könül, içmə eşqin camını,
İçsən, dünya sana dar olacaqdı.
Ya dost olma, ya zəhmətdən incimə,
Dost yolunda boran, qar olacaqdı.

Aldanma dövlətə, uyma dünyaya,
Kəsb eylə özünə halaldan maya.
Zinakar, haramxor yetişməz baya,
Dosta xain baxan kor olacaqdı.

Sərgərdan qalmışam mən bu hesaba,
Fələk qurğusuna əhsən, mərhaba!
Novrəstə gözəllər tapmasın hava,
Qönçənin həmdəmi xar olacaqdı.

Hesabdarlar gələr, çəkər hesabı,
Günahkarlar necə gətirər tabı?!
Mizan, suali-Sirat, qəbir əzabı –
Bu işlər qabaqda var, olacaqdı.

Ələsgər, axtarma qüdrətin sirrin,
Zülmətdə işıq var, acıda şirin.
Zikr eylə dilində mərdlərin pirin,
Qorxma, dar günündə yar olacaqdı.

OLAR

Haqq meyi islama haram buyurub;
Dərd tüğyan eyləsə, mey içmək olar.
Dostun məzəmməti adam öldürür,
Düşmanla söyüşüb, döyüşmək olar.

İyid odu namusunu atmasın,
Dost ölüncə dosta yalan satmasın.
İlqarın dalınca bir baş getməsin,
Onu bir qarpıza dəyişmək olar.

Ələsgərəm, mən yetiyəm hər işə,
Bir könül ki bir könüllə barışa,
Göz gözə baxanda halın soruşa,
Aləm düşman olsa, görüşmək olar.

OLMAZ

Bu dünyada mən təcrübə elədim,
Nakəs körpüsündə heç bünyad olmaz.
Bir mərd ilə ağı yesən, şirindi,
Yüz namərdlə şəkər yesən, dad olmaz.

Yadın oğlu yağlı aşa mehmandı,
Dar günündə görərsən ki, usandı.
Düşman günü düşmanınla düşmandı,
Yüz il keçə, qohum sənlə yad olmaz.

Ələsgərin sözün yetir nisaba,
Sərf edənlər səbt eləsin kitaba.
Heç namərdin adı gəlməz hesaba,
Mərd bir olar, onda iki ad olmaz.

OLMAZ

Arif məclisində bir söz söylərəm,
Nə hədyan, nə çaşqın, nə qələt olmaz.
Nütfədən pak olan, loğmadan halal,
Mərifət elminə nabələd olmaz.

Bir söz söyləyərəm, ariflər qanar,
Müxənnətlər etdiyindən utanar.
Varlıqda dost olma, yoxluqda – kənar,
"İyidəm" deyəndə bu adət olmaz.

O dünyanı, bu dünyanı gözləyən,
Həm savabı, həm üsyanı gözləyən,
Namus qədri bilib, nanı gözləyən,
İnşallah, heç yerdə xəcalət olmaz.

Bir şəxsin sənəti istəmək ola,
Səxavət eyləməz, Hatəm-Tey* ola,
Dövlət tapa, gədalıqdan bəy ola,
Başı ərşə çıxsa, ədalət olmaz.

---

* Hatəm-Tey – Hatəmi-Tai

Ələsgər, mətləbin Xudadan istə,
Kərəm olmaz müxənnəsdə, xəsisdə.
Bəylik, göylük, səylik olan məclisdə
Qaç ki, orda xeyir-bərəkət olmaz.

OLMAZ

Qabiliyyətdə, mərifətdə, kamalda
Bu cahanda sənin kimi can olmaz.
Camalını görən tapar imanı,
Görüb ayrı düşən müsəlman olmaz.

Səni görən aşiq düşməz həvəsdən,
Əl götürməz bu söhbətdən, bu bəhsdən.
Müxtəsəri, meylin dönsə hər kəsdən,
Gözündə nur, cəsədində qan olmaz.

Qüdrətdən çəkilib qaməti-şahbaz,
Sən gələn yollara üzüm payəndaz.
Mən ölüm, aç üzün, çox eyləmə naz,
Göz gözə baxmasa, mehriban olmaz.

Gözəlliyin haqq isbata yetirib,
Əsmər yanağında güllər bitirib.
Züleyxa təmkini səndən götürüb,
Sənin tək nə mələk, nə qılman olmaz.

Ələsgərəm, eşq oduna sarışdım,
Firqətindən yandım, yandım, alışdım.
Gizlin sirrim mən Loğmana danışdım,
Sənsiz bu dərdimə heç dərman olmaz.

OLMAZ, OLMAZ [12]

Aşiq olan eşqə düşər, dərd çəkər,
Mənim kimi dərdi yüz olmaz, olmaz.
Hər ağacdan sandal, hər yarpaqdan gül,
Hər torpağın tamı duz olmaz, olmaz.

Sözün yeri gəldi, qoy deyim barı,
Eşidənlər məni görməsin karı;
Aşığın nisyəsi, namərd ilqarı,
Desələr, inanma, düz olmaz, olmaz.

Zikirsiz mömini şeytan aldadar,
Saygısız iyidi düşman aldadar,
Ağılsız cahili kirşan aldadar,
Günü keçmiş qarı qız olmaz, olmaz.

Görməmişəm öküz yeriyə yorğa,
Gədadan bəy olmaz, dəlidən darğa,
Suda çimmək ilə sağsağan, qarğa,
Göldə silkələnib, qaz olmaz, olmaz.

Ələsgər, sərrafsan, gövhəri tanı,
Dosta qurban olsun düşmanın canı.
Comərdin kisəsi, mərdlərin nanı,
İnşallah, ölüncə az olmaz, olmaz.

OLMUŞAM

Ələstü bürəbbüküm qalu bəladan
Mərdin mövlasına nökər olmuşam.
Sürtmüşəm üzümü xaki-payına,
Elm tapıb, sinədəftər olmuşam.

On bir aydı, mənim üzüm gülmədi,
Qəza qəhri məndən heç üzülmədi,
Yaxşı dostlar yaman gündə gəlmədi,
Dost sarıdan çox mükəddər olmuşam.

Baxt yatanda, qohum-qardaş yad olu,
Məğrurluq eyləyən namurad olu.
Bayram günü islam olan şad olu,
Mən qəmgin olmaqda kafər olmuşam.

Ələsgərəm, düşdüm qəza qəhrinə,
Fələk top bağladı ömrüm şəhrinə,
Eynim yaşı dönüb Ceyhun nəhrinə,
Ağlamaqdan zarü müztər olmuşam.

OYNAMASIN

İltimas eylərəm gedən canlardan
Dost-düşman içində yar oynamasın!
Cavandı, oynamaq ona xoş gəlir,
Bizə əysikliyi var, oynamasın!

Xudam, mərdin işin salma müşkülə,
Əhli-dili yetir sən əhli-dilə,
Bülbülü gülə yaz, gülü bülbülə,
Qönçənin üstündə xar oynamasın!

Ələsgərəm, gözəllərdi əzbərim,
Belə mürvət olmaz, kərrari-kərim!
Zəhmət-zillət çəkən yazıq əllərim,
İnsafdımı, səndə nar oynamasın?!

ÖLDÜRÜR

Dərdim çoxdu, dindirməyin, həzarat!
Məni bir alagöz ceyran öldürür.
Qılıncsız, tüfəngsiz alır canımı,
Kimsə bilmir, pünhan-pünhan öldürür.

Heç bilmirəm neyləmişəm, neylərəm,
Xəncər alıb, qara bağrım teylərəm,
Bir canım var, yara qurban eylərəm,
El desin: “Aşiq də qurban öldürür”.

Ələsgərəm, bir gözələ mehmanam,
Ölməyincə çətin dönəm, usanam.
Əzrayılı qanlı tutmasın anam,
Məni bir kirpiyi peykan öldürür.

SALAMATDI[13]

Pasibanı oldum dost irahının,
Soruşdum, öyrəndim, yar salamatdı.
Belə məlum olur, şahlar şahının
Bizə mərhəməti var, salamatdı.

Çox obadan, ağır eldən keçibdi,
Pələng, əjdahalı koldan keçibdi,
Coşqun dərya, daşqın seldən keçibdi,
Öldürməyib boran-qar, salamatdı.

Çox əziyyət verib yağmur, bərfü bad,
Xətrinə dəyməyib nə düşman, nə yad,
Gözün aydın olsun, könlün olsun şad,
Çəkməginən intizar, salamatdı.

Təb dəyişib, haldan-hala dönübdü,
Cilvələnib, bir marala dönübdü,
Ləblərinin şəhdi bala dönübdü,
Qoynundakı bir cüt nar salamatdı.

Ələsgərəm, baxtı qara çək məni,
Qul adına sat, bazara çək məni,
Gülləynən öldürmə, dara çək məni,
Dil deyir: güllədən dar salamatdı.

SANA QURBAN

Bir sözüm var sana pünhan deməli,
Qayıl olsan, deyim, gül sana qurban.
Nə müddətdi həsrətini çəkirəm,
Söyləyim, dərdimi bil, sana qurban.

Cünun olduğumu hər mahal bildi,
Dərd məni söylətdi, düşmanlar güldü.
Bivəfa qızlardan əlim üzüldü,
Eylərəm canımı, dul, sana qurban.

Ələsgəri gözdən qoyma irağa,
Könül tab gətirməz dərdi-fərağa.
Leyli kimi vədə versən bulağa,
Məcnun tək gözlərəm il, sana qurban.

SARI KÖYNƏK

Cilvələnib, nə qarşımda durubsan,
Canım sana qurban, ay sarı köynək!
Мələksən, çıxıbsan cənnət bağından,
Heç kim olmaz sana tay, sarı köynək!

Doymaq olmaz işvə, qəmzə, nazından,
Fərə kəklik kimi xoş avazından.
Yel vurdu, rübəndi atdı üzündən,
Elə bildim, doğdu Ay, sarı köynək!

Gözəlsən, tərifin düşüb mahala,
Zər kəmər yaraşır qaməti-dala.
Ləb qönçə, diş inci, yanağın lala,
Çəkilib qaşların yay, sarı köynək!

Gərdənə yaraşır qızıl hamayıl,
Görənin ağlını eyləyib zayıl.
Həsrətin çəkənlər olubdu sayıl,
Yığır qapılardan pay, sarı köynək!

Tutu dilli, sərv boylu Salatın,
Yoxmu mərhəməti bu səltənətin?!
Göndər gəlsin Ələsgərin xələtin,
Eyləmə əməyin zay, sarı köynək!

SEÇİLMİŞ[14]

Xublar məclisinə güzar eylədim,
Gördüm gözəllərin xası seçilmiş.
Baxdım, diqqət ilə nəzər eylədim,
Gül əndamı, tər libası seçilmiş.

Olum sadağası bu gözəllərin,
Mərfətdə kamildi, kamalda dərin.
Əsəli-müsəffadı şəhdi-ləblərin,
"Əsəl" baldı, "müsəffa"sı – seçilmiş.

Demə Ələsgərin ağlı zayıldı,
Şəmsü qəmər mah camala mayıldı.
Gözüm gördü, könlüm qəmdən ayıldı,
Şikəstə qəlbimin pası seçilmiş.

SƏNSƏN[15]

Yüz iyirmi dörd min nəbi gəlibdi,
Cəmi ənbiyanın ədədi sənsən.
Sidqilə hər kim ki çağırsa səni,
Zahirdə, batində mədədi sənsən.

Haqq verməsə, qonşu payı pay olmaz,
Doğru yola əmək çəksən, zay olmaz.
Bəndədən bəndəyə bir haray olmaz,
Darda qalanların səmədi sənsən.

Ələsgər çağırır Əliyyül-əla,
Qeyzə gəldi, zərbə vurdu Salsala.
Zərbindən titrədi Xeybər tək qala,
Münkirin dünyada cəlladı sənsən.

ŞİRİNDİ

Bir gözəl görmüşəm Çayqılışlıda*,
Boy-büsatı, hər növrağı şirindi.
Bəstə boyu, ağ əndamı, gül üzü,
Baxdıqca qaşının tağı şirindi.

---
* Çayqılışlı – Kəlbəcər rayonunda kənd adıdır.

Həsrət baxan doymaz ay qabağından,
Şahmar zülf tökülüb solu sağından.
Öpən ölməz onun gül yanağından,
Əmmək üçün dil-dodağı şirindi.

İncik olub ulusundan, elindən,
Ənkabut tək can asılır telindən.
Yazıq Ələsgərə nazik əlinnən
Mərhəmət eyləsə ağı, şirindi.

TELLİ[16]

Şahmar zülflərini görəndən bəri,
Dərdim artıb, dönüb ümmana, Telli!
Ay kimi şox salıb ayna qabağın,
Çoxların eyləyib divana, Telli!

Görən mail olur hər nizamına,
Neçə pərvanələr yanır şamına.
Yaraşır libasın gül əndamına,
Mən deyirəm mərdü mərdana, Telli!

Yaradan pozmasın bu növrağını,
Başatan yandırsın şam-çırağını!
Ala gözlərini, gül yanağını
Tərsa görsə, gələr imana, Telli!

Ağ buxağın işıqlıdı büllurdan,
Ləblərin innabı, dəhanın dürdan,
Yaradan xəlq edib bir qətrə nurdan,
Düşübsən ellərə nişana, Telli!

Ələsgərəm, şad olmadım dünyada,
Səni gördüm, dərdim oldu ziyada.
Üzün bəri döndər, ay mələkzada,
Səni and verirəm peymana, Telli!

TÖKÜLDÜ

Bir dili qurumuş "kaf", "lam", "sad" dedi,
Yandı, ürəyimin yağı töküldü.
Huş başımdan getdi, ağlım dağıldı,
Əlimdə istəkan sağı töküldü.

Abad könlüm yenə oldu tarimar,
Köhnə yaralarım eylədi qabar.
Qabağımda taam oldu zəhrimar,
Sanasan, süfrəmə ağı töküldü.

Ələsgər bağ saldı bardan ötəri,
Xəstə könlü ağlar nardan ötəri.
Bir gül bəsləyirdi yardan ötəri,
Xəzan vurdu, gül yarpağı töküldü.

ÜRƏYİMDƏ

A bimürvət, nainsafın balası,
Mən səni seçmişdim sağ ürəyimdə.
Həsrət çəkdim, ortalığa qan əkdin,
Qara nöqtə qoydun ağ ürəyimdə.

Mərifət şərbətin içə bilmirəm,
Şəriət dəryadı, keçə bilmirəm,
Sirr sözüm yadlara aça bilmirəm,
Qaldı qiyamətə dağ ürəyimdə.

Ələsgər heç çıxmır qəm libasından,
Göz doymur gözünün təmənnasından.
Cəhənnəm xofundan, eşq havasından
Əridi, qalmadı yağ ürəyimdə.

ÜZÜN BÜRÜMƏ

A bimürvət, həsrətini çəkməkdən
Yetişmişəm cana, üzün bürümə!
İllər ayrısıyıq, fürsət düşəndə
Çəkilib pünhana, üzün bürümə!

Yusif kimi məni saldın azara,
Təbibimsən, eylə dərdimə çara.
Ya buyur cəllada, ya çəkdir dara,
Ya yetir dərmana, üzün bürümə!

Yazıq Ələsgərəm, mən sana qurban,
Xəstəyəm, dərdimə gəl eylə dərman.
Sən mələkzadasan, ay huri, qılman,
Gəlmişəm qurbana, üzün bürümə!

VARDIR[17]

Rişeyi-nübüvvət, nəsli-əlaya
Əysik qulun ərzi-salamı vardır.
Üç yüz altmış altı gündü, qırx səkkiz həftə,
On iki ayın üç əziz bayramı vardır.

Beş – Pənci-Ali-Əbadı, əzimü əziz,
On iki imam, çardəh məsum düzbədüz,
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbərimiz,
Hər birinin ayrı məqamı vardır.

Altı min altı yüz altmış altı gül,
Yüz on dörd surədi Quran, yəqin bil.
Altmış nisbi, otuz cüzi müttəsil,
Doxsan min kəlmədə tamamı vardır.

Elmi-ibadətdi əcayib Quran,
On yeddi rəkətdi, on səkkiz xoş xan,
Əlli bir sünnətdi, yerbəyer qılan,
Məxrəci, səktəsi, iqdamı vardır.

Ələsgərəm, qəmdən olmaram azad,
Haqdı mizan, Sirat – puli-qiyamat.
Üsyan, tüğyan, çaşqın, düşkün, bisavad...
Ah çəkmək dilimdə müdamı vardır.

YARIYMIŞ[18]

Nələr gördüm, gəşt elədim dünyanı,
Hər bir işin qilü-qalı varıymış.
Yaxşı günün olurmuşsa yamanı,
Yaman günün yaxşı halı varıymış.

Haqq sözə gərəkdi, düz qiymət olsun,
Qiyməti verməyə mərifət olsun.
İnsanda insanlıq, səxavət olsun,
Neylərəm ki, cah-calalı varıymış.

Qayım ağa, niyə fikrə dalırsan,
Yoxsa ki, özündən hesab alırsan.
Sayılmaz mehmana keçə salırsan,
Sayılan qonağa xalı varıymış.

Çox gəzmişəm, az görmüşəm danəndə,
Deməliyəm, sözün yeri gələndə.
İnsan üzün görməyəsən dönəndə,
Açılanda, xoş camalı varıymış.

Ataş alıb, çox da yanma, Ələsgər,
Sənətindən heç usanma, Ələsgər,
Öz-özünə qubarlanma, Ələsgər,
Bu dünyanın Rüstam-Zalı varıymış.

YA ƏLİ

Sidq ilə tutmuşam, çağırram səni,
Xeybərin qalasın alan, ya Əli!
Hər kim ayırarsa yarı yarından,
Elə tacü taxtın talan, ya Əli!

Aslan olub, merac yolunda yatan,
Əbu-Cəhlin daşın havaya atan,

Xurma lifəsiylə barmağın çatan,
Ağ devi zindana salan, ya Əli!

Ələsgərə nişan verən almanı,
İslam edən Qənbər ilə Salmanı,
Musaya öyrədən Turda kəlməni,
Cəbrayıla ustad olan, ya Əli!

YAXŞIDI

Gəşt elədim, bu dünyanı dolandım,
Kəlbəcərin xeyir-şəri yaxşıdı.
Məscid, minarəsi, məktəbxanası,
Torpağı şirindi, yeri yaxşıdı.

Züleyxa təmkinli gözəllər hamı,
Siması, libası, qurğu, nizamı,
"Qardaş" deyib, dindirirlər adamı,
Hörmətləri, mərfətləri yaxşıdı.

Hasanalı Kəlbəcərdə bir xandı,
Zümrüd kəlməlidi, fəsih zəbandı.
Kamal kamandardı, atıb-vurandı,
Qovğa günü iyidləri yaxşıdı.

Yeyin olsun Nəbi bəyin iqbalı,
İsgəndər calallı, Hatəm səxalı;
İnəyin kərəsi, beçənin balı,
Çayı, qəndi, samavəri yaxşıdı.

Ələsgər mərd gördü, bir dəftər açdı;
Tərlan qaynaqlıdı, aslan savaşdı,
İyidlərdə Nəbi hamıdan başdı,
Gözəllərdə Nənəpəri yaxşıdı.

YAXŞIDI

Arif olan, gəlin sizə söyləyim,
İyid sözü mərd-mərdana yaxşıdı.
Kişi gərək dediyindən dönməsin,
Biilqardan bir zənana yaxşıdı.

Qəlbi düz olanın evi hac olu,
Qonşuya kəc baxan özü ac olu.
İkiarvadlılıq mardan acı olu,
Bez geydirsən bir canana yaxşıdı.

Ələsgər Kövsərdən badə içəndə,
Gəşt eləyib, mərd iyidi seçəndə.
Güzəran xoş olub, gün xoş keçəndə,
Ağ otaqdan tövləxana yaxşıdı.

YAXŞI HÖRMƏT İLƏ, TƏMİZ AD İLƏ

Yaxşı hörmət ilə, təmiz ad ilə
Mən dolandım bu Qafqazın elini.
Pirə ata dedim, cavana – qardaş,
Ana-bacı bildim qızı, gəlini.

Hər kəs bu dünyanı fani bilməsə,
Həm savabı, həm üsyanı bilməsə,
Namusu gözləyib, nanı bilməsə,
Əli Zülfüqarı kəssin belini!

Bədəsildən hərgiz olmaz heç əsil,
Lənət sana gəlsin, pis soy, pis nəsil!
Firib-fəsad ondan qalxar müttəsil,
Ölüncə tərgitməz öz əməlini.

Yaxşı tanı, dağıtmaynan huşunu,
Dostun oğraşısan, qandım işini,

Badkeş bənd eləmə, çək qəmişini,
Nəzmə cəzm eyləmə şeytan felini!

Yazıq Ələsgərəm, bir kəminə qul,
Əysik sözü hərgiz etmərəm qəbul.
Bəndeyi-xudayam, ümməti-Rəsul,
Dost tutmuşam Şahi-Mərdan Əlini.

YANDIRIR

Arif olan insafından keçməsin,
Mən fağırı qəm ataşı yandırır.
Heç kimsəni eşq oduna düşməsin,
Ahəni əridir, daşı yandırır.

Hər kim görmək istər yarı pünhandan,
Daim çəkər ahü zarı pünhandan.
Atəşi ürəkdən, narı pünhandan,
Kirpiyi oxlayır, qaşı yandırır.

Vaxtın keçdi, xəddin çaldı, Ələsgər!
Sərf edirsən nə kamaldı, Ələsgər!
Bir sirr gördü, heyran qaldı Ələsgər;
Ayaq oddu, yanmır, başı yandırır.

YAŞILDI, YAŞIL[19]

Addadı zimistan, gəldi nobahar,
Şamamanın tağı yaşıldı, yaşıl.
Bəzənib nazənin, al-əlvan geyib,
Eyvanı, otağı yaşıldı, yaşıl.

Qafil olma bu bazarın içində,
Aldatma özünü varın içində.
İbrahim dayanıb narın içində,
Güldü, solu-sağı yaşıldı, yaşıl.

Ələsgər gözündən tökər qanlı yaş,
Əhli-dil ustada canımdı peşkaş.
Cəbrayıl dəryadan çıxardı bir daş,
İçində yarpağı yaşıldı, yaşıl.

YAVAŞ GET

Bəzənib, qurşanıb seyrə çıxan yar,
Ala gözlü Səhnəbanım, yavaş get!
Bir qıya baxanda, evlər yıxan yar,
Cəllad olub tökmə qanım, yavaş get!

Mən sana aşiqəm, sən mana xata,
Dəhanın bənzəyir qəndə, nabata.
Ləbin tənə vurur abi-həyata,
Qoynu cənnət-irizvanım, yavaş get!

Ələsgərəm, oldum dəli, divana,
At müjganın, sinəm durub nişana.
Sallanışın bənzər huri-qılmana,
Kəbəm, qibləm, din-imanım, yavaş get!

YAZIQ[20]

O qəmli könlünü, müşkül halını
Düşünən də yazıq, bilən də yazıq!
Ağlasan, ağlaram mən səndən betər,
Dağladın sinəmi güləndə, yazıq!

Bir mərdi sevəydin, sirdaş olaydın,
Könlün istəyənə peşkaş olaydın.
Ya da quruyaydın, bir daş olaydın,
Bəzənib bu evə gələndə, yazıq!

Ələsgər durarmı mətah satmasa,
İyid sarsıyarmı baxtı yatmasa?!
İki könül bir-birini tutmasa,
Alan da yazıqdı, gələn də yazıq!

YETMƏDİ

Ömrüm ah-vay ilə keçdi dünyada,
Həsrət qaldım, əlim yara yetmədi.
Neçə namə yazdım canan elinə,
Heç birisi o diyara yetmədi.

Nə doyunca nazlı yarı görmədim,
Nə dilimlə əhvalını sormadım.
Bağ bəslədim, qönçə gülün dərmədim,
Xəzan oldu, bağçam bara yetmədi.

Gözü yaşlı, ey füqəra Ələsgər,
İşi əysik, baxtı qara Ələsgər.
Olmadı dərdinə çara, Ələsgər,
Həsrət əlin o dildara yetmədi.

DÜŞDÜ

Sevdiciyim, hanı gözəllər xanı?
Güzarımız sizin otağa düşdü.
Buyursan fərmanı, alarlar canı,
Püşk atdıq, can sana sadağa düşdü.

Sallan qələm qaşdı, yanı yoldaşdı,
Qalmışam ataşdı mən başı daşdı.
Huş başımdan çaşdı, dilim dolaşdı,
Gözlərim sataşdı, buxağa düşdü.

Ətlazdan qəbalı, belində şalı,
Gövhərdən bahalı üzündə xalı.
Geydi yaşıl-alı, yaxdı mahalı,
Əyri tellər ayna qabağa düşdü.

Yeriyirdi sana yaşılbaş, sona,
Yaraşır canana ağ nazik cuna,
Tellərində şana, əlində həna,
Yəmən, yaqut əhmər dodağa düşdü.

Çox çəkmişəm cəfa, gəl bir insafa,
And olsun müshafa, olmam bivəfa.
Gəlmişəm təvafa, verəsən şəfa,
Ələsgər xəstədi, ocağa düşdü.

DÖRD KİTAB HƏR YANA YOLU GÖSTƏRİR[21]

Dörd kitab hər yana yolu göstərir,
Nəfs ilə mərifət olur şeş cahat.
Belə əmr eləyib qüdrəti-qadir,
Bu əmrə qol qoyan tez tapar nicat,
Eylə etiqad.

Şəhr aydı, bayram onun gülüdü,
İki ay bir-birinin müttəsilidi.
Üç yüz altmış altı gün – bir ilidi,
Səkkiz min yeddi yüz səksən dörd – saat,
Gəl verim isnat.

Altıda qarışdı Nuhun tufanı,
Qırx ildə sərgərdan gəzdi hər yanı.
Altı min altı yüz insan, heyvanı,
Hərə öz diliylə eylədi fəryad,
İstədi imdad.

Neçə müddət qərq oldular tufana,
Əmr etdi, kəbutər gəzdi hər yana,
İki yüz otuzda tapdı bir dənə,
Nuh üçün fəmində gətirdi sovqat,
Qıldı ibadat.

Altmış altı ayə niyə danmısan?!
Belə məlum, bizi avam sanmısan.
Dünya cifəsinə sən aldanmısan,
Unutma üqbanı, bu dünyanı at,
Afərin, ustad!

Qasım “qaf”ınandı, Həsən “he”yinən
Xeyir çəkməz ustadınan dəyinən.
İşim yoxdu seyyidinən, bəyinən,
İxtiyarımdadı qalan məxluqat,
Daimül-övqat.

Yazıq Ələsgərdi, soruşsan, adım,
Huş başımdan gedib, yoxdu savadım.
Sözlə mətləb yazmaq deyil muradım,
Arifə eyhamla yazıram hürfat,
Sədrin olsun sat!

AYAĞA – QARQAR

Var olsun Qarabağ, əcəb səfadı,
Başa Xaçın axar, ayağa – Qarqar*.
Göyçə qar əlindən zara gəlibdi,
Muğan həsrət çəkər: a yağa qar, qar...

Ahən gəzər, səngə verər mər dana,
Mərd oğulun qəhrin çəkər mərd ana.
Mərd iyid meydanda durar mərdana,
Müxənnət yapışar ayağa, Qarqar.

Ələsgəri çəkməginən ala sən,
Geyinibsən, yar, qəddinə ala sən.
Lazımdı ki, qərib könlün alasan,
İncidərsən, sana, ay ağa, Qarqar.

AY ANA, ANA

Qarlı dağlar gəldi düşdü araya,
Qalmışam qürbətdə ay ana, ana!
Təbib yoxdu, dərman edə yaraya,
Sızıldaşır yaram a yana-yana.

Mən qurban eylərəm yara canımı
Götürüb doğraya, yara canımı.
Alıb təpə-dırnaq yara canımı,
Bilmirəm dərmanı ay ana, ana**.

* Xaçın və Qarqar – çay adlarıdır
** Ana – ona

Geyibdir qəddinə yar alacanı,
At müjgan oxunu, yarala canı.
İstər Ələsgərdən yar ala canı,
Tökəndə zülflərin a yana, yana.

A YARA MƏNDƏN

Müxənnət, seyraqub, xainü xəbis
Nə yaman qandırıb a yara məndən.
Lənətullah, ləin, şeytani-iblis
Nə dedi, dost kəsdi ay ara məndən.

Məcnun "Leyli" deyib, bu dağı bilər,
İçən zəhrin dadın, budu ağı, bilər.
Gəzən ürəyimdə bu dağı bilər,
Arayıb axtarsan, ay ara məndən.

Ələsgər, təqsirin oldu nə, ayə*?
Kim inansın, qəsəm edim nə ayə?
Bu ahım qalmasın ilə, nə ayə,
Sağalmaz bu düyün, a yara məndən.

A YƏMƏNDƏDİ

Ahəngər deyiləm, naşı bəzirgan,
Gözüm dürdanədə, a yəməndədi.
Sinəmdədi eşqin şirin çeşməsi,
Ləzzəti meyl edib ay əməndədi.

Bir sazım var, yox pərdəsi, nə simi,
Onu çalıb, kim tərpədər nə simi?
Firdovsi, Fizuli, Hafiz, Nəsimi –
Onlar da yazdığı, ayə, məndədi.

---

* Ayə (əyə) – xitab

Kişi gərək zəhmət çəksin, dər salsın[*],
Süfrə açsın, ad qazansın, dər salsın.
Dərsi azlar Ələsgərdən dərs alsın,
Altı min altı yüz ayə məndədi.

A YÜZƏ TƏK-TƏK

O sərxoş yerişin, o sallanışın
Yetirdi dərdimi a yüzə tək-tək.
Camalın şoxundan ağlım dağıldı,
Əfşan eylə zülfün ay üzə tək-tək.

Məskən saldım astananda, dərində,
Dost bağını becərin də, dərin də.
Gövhər olar dəryalarda dərində,
Onu qəvvas çəkər ay üzə tək-tək.

Ələsgərin az ömrünü üz, Gilə!
Sona sənsən, dəryalarda üzgilə[**].
Bir salxımda peyvəst olub üz[***] gilə,
Kamil bağban gərək ay üzə tək-tək.

AY ÜZƏ-ÜZƏ

Ay nazənin, dərdin mənim canımı
Az qalıb incəldə ay üzə, üzə.
Alıbsan əlimdən din-imanımı,
Müştaq eyləyibsən ay üzə, üzə.

Yar, məskənim astanamı, dərdimi?
Kamil bağban gülü bağdan dərdimi?
A bimürvət, dərdin mənim dərdimi
Artırıb, yetirib a yüzə, yüzə.

---

[*] Dər salsın (tər salsın) – tər töksün.
[**] Üzgilə (üzgilən) – üzgü vur.
[***] Üz – yüz

Yazıq Ələsgəri oda salıbdı,
Fələk gözdən salıb, o da salıbdı.
Çeşmə kənarında oda salıbdı,
Cumub sona kimi ay üzə, üzə.

BİRİ "SİN"

İsmin üç hərifdi, ay çeşmi-xumar;
Biri "mim"di, biri "nun"du, biri – "sin".
Həsrətindən yüz min gizlin dərdim var,
Kimsəm yoxdu, açam deyəm birisin.

Saldın məni ataşa hey, nara hey,
Gözüm ağlar, dilim şəkər nara* hey.
Müştəriyəm, dost, qoynunda nara hey,
Bimürvət, satmırsan, alam birisin.

Siyah zülfün nə tökübsən yana sən?!
Ya hurisən, ya pərisən, ya nəsən?
Demədim ki, eşq oduna yanasan,
Mən dedim ki, dur qıraqdan bir isin.

Ələsgərin yaz sözlərin varağa,
Yuyar qəssal, bükər qəddin var ağa.
Bu səfərdə üç ehtiyat var, ağa:
Biri mizan, biri Sirat, biri sin.

BU DALA BAX, BAX

Sağ dəstində qızıl şanə sevdiyim
Darar, zülfün tökər bu dala, bax, bax!
Bülbül müştaq olub gül qönçəsinə,
Onçun məskən salıb bu dala, bax, bax!

---
* Nara – nərə

Əylən məclisində, gəlməsini[*] gör,
Sağrı başmaq geyib, gəl, məsini[**] gör.
Bimürvət gözəlin gəlməsini gör,
Qəsd edir, canımı bu da ala, bax, bax!

Ələsgər səməndin yayında[***] minə,
Saqın seyraqubdan, yayın da, Minə!
Mərd verər sinəsin yayın dəminə,
Müxənnəs gizlənər bu dala, bax, bax!

DAĞIT "ƏMMƏ"Nİ

"Əlif"in hökmüylə, "cim" fərmanıyla
Ara kəlmə-kəlmə, dağıt "əmmə"ni.
Vədəm tamamdısa, gəl al canımı,
Qurtar bu düyündən, dağıdan məni.

Şux gözəldə bir sinə var, bir incə,
Gördüm, dərdim oldu dağlar birincə.
Roğənəm, həddində yetir birincə,
Yandırıb keçirmə dağıdan məni!

Sağ dəstinlə dərdli sərim ov, sına!
Lazımdı ki, ovçusundan ov sına[****].
Gözün təmənnası salıb ovsuna,
Şahmar tək endirir dağıdan məni.

Qürbətdə qalmışam, bir ay yarım var,
Qərib pəhlivanam, bir əyyarım var.
Lütf eylə, üstümə bir, ay yarım, var,
Dağılsın üstümdən dağıdan məni.

---

[*] Gəlməsini – gəlmə adamını
[**] Məsini – məstini (ayaqqabısını)
[***] Yayında – yay ayında
[****] Sına – sinə

Ələsgərəm, bir dayım yox, bir əmim,
Dar günündə mədədkardı birə "mim".
Göz deyir ki, qoy ləbindən bir əmim,
Dil deyir: – Məclisi dağıt, əm məni!

DAL DALA

Gözəllər sultanı, mələklər şahı,
Şahmar zülfün nə tökübsən dal dala!
Boyun sərv üstündə budağa bənzər,
Mürgi-ruhum uçar qonar dal dala.

Geydim qəm libasın yasın içində,
Gələcək Nəkreyin ya sin içində.
Doxsan min kəlmədə, "Yasin" içində
Neçə yerdə müttəsildi "dal" "dal"a?

Dərs almışam, oxumuşam hər aya,
Bayram ayı demək olmaz hər aya.
Şahlar şahı, özün yetiş haraya,
Mən yalqızam, düşman verib dal-dala!

Billəm, eytac deyil sənə mal indi,
Geyibsən qəddinə, Sənəm, al indi.
Can alansan, canım, sənəm, al indi.
Əzrayılın çəngəlindən daldala.

Ələsgər, əlindən getdi buta* yar,
Huşum çaşıb, ağlım olmaz, büt, əyar**.
Sinəm qoydum müjganına buta,*** yar,
Əsirgəmə, at oxların dal-dala.

---

* Buta – sevgili

** Əyar – düzgün

*** Buta – nişana (hədəf)

DE BİR ÜZ, BİR ÜZ

Səndən ötrü ömrüm barın becərdim,
Mübarək dəstinlə de bir üz, bir üz!
Ölüb bu dünyadan həsrət gedirəm,
Qoysan üzüm üstə de bir üz, bir üz!

İpək nazbalışa Mina dayandı,
Həcər nalə çəkdi Minada, yandı.
Həsrətindən dərdim minə dayandı,
Sən gəlsən, əysilər de bir üz, bir üz.

Bayqu həsrət çəkdi, yara vermədi,
Təbib neştər vurdu, yara vermədi.
Yazıq Ələsgər, əlin yara yetmədi,
Çalxan qəm bəhrində, de bir üz, bir üz.

HA BULAR, BULAR

Səba dost zülfünə şanə çəkəndə,
Yayılar gərdənə ha bular, bular.
Hər kim ki, sidq ilə dilək diləsə,
Əlbəttə, mətləbin ha bular, bular.

Sərrafın dəstində nə dana[*] – dedim,
Könül, can quşuna nə dana[**] – dedim.
Dərdimi dərdbilməz, nadana dedim,
Anlamaz, başını ha bular, bular.

Ələsgərəm, məskənimdi o diyar,
Al xəncəri, bağrım başın, odu, yar!
Evdən çıxdı yalın qılınc, odu yar,
Bilirəm, qanıma ha bular, bular.

---

[*] Dana (dənə) – daş-qaş dənəsi
[**] Dana (dənə) – dən

HA LALA ÇIXAR

Addadı zimistan, gəldi nobahar,
İnşallah, dağlarda ha lala çıxar.
Neçə şey halaldan dönər harama,
Neçə şey haramdan halala çıxar?

Yar xəttiylə yazılıbdı a tarix,
Mehtər bivec, əstər kökdü, at arıx.
Gözəllər fövcünə qürə atarıx,
Baxtım kora, şilə, ha lala çıxar.

Deyər Ələsgər, bağlayıbdı xala çar*,
Dər bağlıdı, indi gələr xala açar.
Əsil bədöy mənzil kəsər, xal açar,
Beygirin dünbündə hal** ala çıxar.

HƏMAYIL EYLƏ

Şahmar zülfün bədnəzərdən daldala,
Çinlə gərdənində həmayıl eylə!
Aç niqab altından mah camalını,
Aləmi hüsnünə ha mayıl eylə!

Fərhad Şirin sevdi, Yetim Yaxşı yar,
Təbib sənsən, gəl yaramı yaxşı yar!
Yaxşı yara qismət olmaz yaxşı yar,
Həm sözdən mətləb qan, həm ayıl eylə.

Ələsgər, dər bağdan yaxşıca nana***,
Mərd iyid kəc baxmaz yaxşıca nana,
Yaxşı can yetişsə yaxşı canana,
Həmi gün xoş keçər, həm ay-il eylə.

---

* Çar – burada “çağrat” mənasında
** Hal – xal
*** Nana – nanə

NARIN ÜZ

Könül, sən ki düşdün eşqin bəhrinə,
Narın çalxan, narın silkin, narın üz.
Dost səni bağına mehman eyləsə,
Almasın dər, gülün iylə, narın üz.

Tikdiribsən qəsr, eyvan, oda sən,
O nökərin, o sevdiyin, o da sən.
Qıya baxdın, məni saldın oda sən,
İnsaf eylə, gəl könlümün narın üz.

Aşıq olan sözün deməz tərsinə,
Tər gəzən dünyada gedər tər sinə.
Tər sinəyə qismət olsun tər sinə,
Narın üzə qoy söykənsin narın üz.

Rüsxət ver, sözümü deyim qayım, ağa,
Yuyar qəssal qəddim, bükər qayım ağa.
Ləzzət verər bal qatanda qaymağa,
Qaymaqdan da şirin olar narın üz.

Gətirdin rəngimə sarı, dur gedək!
Bu sınıq könlümü sarı, dur gedək!
Ələsgərəm, bizə sarı dur gedək!
Bir dərdimi eyləyibsən, narın, üz*!

NƏQA** NƏ MİNDİ

İbtida xəlq oldu külli-kainat,
İnsan nəqa mindi, nəqa nə mindi?
Gözlərin canıma salıbdı afat,
Peykan kirpiklərin nə qana mindi?

---

* Üz – yüz
** Nəqa (naqə) – dəvə

Nə əysik din, nə artıq gül, nə dannan,
Müxənnətə zəhər olmur nədən nan?!
Dərdbilməzdən, dilqanmazdan, nadannan
Nə qandım əzəldən, nə qanam indi?

Ələsgəri çəkməginən, yar, ala,
Lazımdı ki, yar könlünü yar ala.
Sınmış dəndan, nə yar ləbin yarala,
Əmmək istəyəndə, nə qan əm indi!

NƏS AĞI BELƏ

Zər-ziba xələti pünhan eylədin,
Biçdirdin qəddimə nəs ağı belə.
Al dillə gətirdin, mehman eylədin,
Qatdın şərbətimə nəs ağı belə.

Qəvvas dəryalarda bağlar sal indi,
Keçən günü, dost, yadına sal indi.
Şahmar zülfün gərdənindən sal indi,
At boynuma, elə nasağı belə.

O Xoyun səhrası, o da Salmasın,
Rəqib dost kuyində oda salmasın.
Fələk Ələsgər tək oda salmasın.
Nə naxoşu belə, nə sağı belə.

SARI GÖRƏNDƏ

Xudam səni nə xoş gündə yaradıb,
Meylim axır sana sarı, görəndə.
Həsrətindən yüz yara var sinəmdə,
İnsaf eylə, birin sarı, görəndə.

Tifil tək qoynunda nara aşiqəm,
Mürgi-Səməndərəm, nara aşiqəm.
Çəkərəm sübhədək nara, aşiqəm,
Tərlan ovlağında sarı görəndə.

Ələsgər sızıldar, bala yetişər,
Nardan Səməndərə bala yetişər.
Gözlərindən mana bəla yetişər,
Olur gül irəngim sarı, görəndə.

SAYILAM, MƏNİ

Başına döndüyüm, ay telli sənəm,
Qovma dərgahından, sayılam, məni!
Ölləm bu dərd ilə, mən dirilmərəm,
Çalıb zülfün kimi say ilan məni.

Tifil fəğan eylər şirin yolunda,
Rübah dura bilməz şirin yolunda.
Ölsəm Fərhad kimi Şirin yolunda,
Adam sayar adam sayılan məni.

Ələsgər, səp dil mürgünə səğər dən,
Mövla məhəbbətin kəsməz sağ ərdən.
İnşallah, qurtarar nari-səğərdən
Mərhəməti – "ayın", sayı "lam" məni.

SİNİ-SİN

Hicran düşgünüyəm, gözəl müştağı,
Axtarıram bu dünyanı sini-sin.
Mürği-ruhum getməz səndən irağa,
Qonşun ollam, qəbul etsə sini sin.

Dost bağında bülbül qonmuş a dala,
Nazlı dilbər zülfün töküb a dala.
Mərd istər ki, çörək verə, ad ala,
Namərd gözlər mərd iyidin sinisin.

Ələsgərəm, mən də içdim badə hey,
Əbcəd hesabıyla seçdim "ba"də "hey".
Xəstə cismin tab eyləmir bada hey,
Heç demirsən: "Gir qoynuma, sin, isin".

YARADAR MƏNİ

Xudam məni, səni yoxdan yaradıb,
Sən də bircə milçək yarat, ərməni!
Bir qönçə bitəydim dostun bağında,
Dilimlə deyəydim yara: dər məni!

Tutmuşam dəstimdə gözəl nizamı*,
Firdovsi, Füzuli, gözəl Nizami.
Təqdiri-qüdrətin gözəl nizamı
Mana dərdi verib, yara – dərməni**.

Hilal qaşın bənzətmərəm dər yaya.
Yazıq Ələsgər, dastan elə, dər yaya.
İstəsə, kül eylər, qatar dəryaya,
Yaratsa, təzədən yaradar məni.

YAZIQ "ƏMMƏ"Nİ

"Əlif"dən dərs aldım, əbcəd oxudum,
Huş verdim, öyrəndim yazıq "əmmə"ni.
Şirin canım müjganına toxudum,
Sən Allah, öldürmə, yazığam, məni!

Ərş üzündə Gün dolanar, Ay üzər,
Müxənnəti mərdə qoyma ay üzər.
Həsrətindən ay incəldər, ay üzər,
Qışı dərdü möhnət, yazı qəm məni.

Ələsgərəm, çətin adam sayılam,
Vacibatda hürufatın sayı "lam".
Ləblərinin həsrətindən sayılam,
Bimürvət, demirsən: "Yazıq, əm məni".

---
* Nizami – nizəmi
** Dərməni – dərmanı

A YAĞA-YAĞA

Gəldi yaz ayları, həsrət çəkər xak,
Deyər: – Neysan gələ a yağa-yağa.
“Lənət şeytana!” – de, şər işdən əl çək,
Şeytan səni salar ayaq-ayağa.

Səyyad dəryalarda alar cəng ələ,
Həsrət çəkər: çiskin gələ, çən gələ!
Əzrayıl sinəni çəkər çəngələ,
Qəssal qəss eyləyər ay ağa, ağa.

Keçən qəncər gər erkəkdi, gər dişi,
Dəllək çağır, çəkdirəcən gər dişi.
Qəzanın qədəri, çarxın gərdişi
Sərsəri tez salar ayağa, ayağa.

Ələsgərdən çəkilərsən a yana,
Sirr işini nahaq saldın əyana.
Çırağın ki, ilahidən a yana,
Ehtiyacın nədi a yağa, yağa?!

AY EYLƏR QIJ-QIJ

Qeyz eyləyər, çən çəkilər dağlara,
Qəhrindən yelləri ay eylər qıj-qıj.
Qarşı gəlsə həsrət çəkən yar yara,
Ağlı çaşar, səri ay eylər qıj-qıj.

Şin şəhər axtarar, şəc ara dəyər,
Şeytan şər eyləyər, şəc ara dəyər.
Daşar çaylar, qalxar şəcarə dəyər,
Hərlənər daşları, ay eylər qıj-qıj.

Aşıq çaşsa, dildə “qara” “qar” qalar,
Dağlar sinəsində qara qar qalar.
Gəştə çıxsa ərşə qara qarğalar,
Çalar qanadların, ay eylər qıj-qıj.

Yazıq Ələsgər, əlin yetsə nə nara,
Nə həsrət çək, nə ah eylə, nə nara.
Nə insandı, səngi salır nə nara,
Qaynadar dərya tək, ay eylər qıj-qıj.

ÇATA-ÇAT

El yeridi, yalqız qaldın səhrada,
Çək əstərin, çal çatığın çata-çat.
Hərcayılar səni saldı irağa,
Həsrət əlin yar əlinə çata-çat.

Qışda dağlar ağ geyinər, yaz – qara,
Sağ dəstinlə ağ kağıza yaz qara.
Əsər yellər, qəhr eyləyər yaz qara,
Daşar çaylar, gələr daşlar çata-çat.

Ələsgərin xəddi çıxdı çal indi,
“He”yi “ye”yə, “dal”ı “re”yə çal indi,*
Hərcayının kəlləsindən çal indi,
Çal çəngəlin, çək ciyərin çata-çat.

NƏDİ ADI

Şəriətlə təriqəti seçənlər,
Təriqətlə həqiqətin nədi adı?
Hansı şah haqq ilə ilqar eylədi,
Nə incidi, nə ah çəkdi, nə dadı?

* Aşıq bu misrada “Heydəri çağır” demək istəmişdir.

İstəyirsən seyr edəsən Sinanı,
Şər işlərdən saqın, saxla sinanı.
Sədət gətdi sini içində si nanı,
Dildə qaldı nə ləzzəti, nə dadı!

Ələsgər də eşq içində qaladı,
Şirin canın ataşına qaladı.
Ər iyidin canı getsə, qala adı,
Nakəslərin dəhr içində nə də adı!

SƏQALI TEZ-TEZ

Sarsaq ilə seyrə çıxsan səhraya,
Gətirər sərinə sə qalı tez-tez.
Tərlan xəyal qalxar ərşi-əlaya,
Sardan şikarını sağ alı tez, tez.

Yel dəyir, tellərin, yar, a gəzdirir,
Saqi istəkanı yara gəzdirir.
Yar həsrəti canda yara gəzdirir,
Yar gəlsə, yaralar sağalı tez, tez.

Xədəngin neyləsin səng isə qala,
Eşq ataşın canda səngisə, qala.
Şah dəstin yetirsə səngi-səqala,
Qaldırar yerindən səqalı tez, tez.

Aşıq gərək sirrin desin ha lala,
Yanağından həya eylər ha lala.
Səxa əhli satdığını halala
Siratdan keçəndə sağ alı tez, tez.

Səhər səyyad seyrə çıxarsa dağa,
Ağan təkdi, dəngi deyil səd ağa.
Qıl, yazıq Ələsgər, sərin sadağa,
Geydir yar qəddinə sağ alı tez-tez.

A YAĞA MƏNİ

Arif olan, bir od düşüb canıma,
Əridib döndərir a yağa məni.
Aşıq deyər, ay ağa,
Yetiş dada, ay ağa,
İllər xəstəsi canım,
Yar gəldi, qalx ayağa!
Ağa olan qulun salmaz nəzərdən,
Salma nəzərindən, ay ağa məni!

Kamil ovçu, ovun görcək sin, ayə!
Oxu dərsin əzəl başdan "sin" ayə!
Aşıq deyər, sin, ayə!
Oxu dərsin "sin" ayə!
Xəstənin gözü düşmüş
Yetkin nar, tər sinayə.
Ömr azaldı, vədə yetdi sinə, ayə!
Bir gün də bükərlər ay ağa məni.

Mənim yarım yaşıl geyib, incidir,
İncə beldə gümüş kəmər, inci, dürr.
Aşıq deyər, inci, dürr,
İnci – mərcan, inci – dürr.
Yaman övlad, bəd qonşu
Qohum-qardaş incidir.
Xəstə düşdüm, bu dərd məni incidir,
Tut dəstimdən, qaldır ayağa məni!

Ələsgərəm, dada gəldi, budu yar,
Bayquların məskənidi bu diyar.

Aşıq deyər, budu yar,
Gül bəsləyən bu diyar.
Canım sadağa verrəm,
Qəbuldursa, budu, yar!
Al xəncəri, bağrım başın, budu, yar,
El içində salma ayağa məni!

BAŞA-BAŞ

A bimürvət, həsrətini çəkməkdən,
İllər ilə xəstə düşdüm başa-baş.
Mən aşığam başa-baş,
Oxu dərsin başa-baş.
Eşqindən səməndərəm,
Oda yandım başa-baş.
"Can" deyənə "can" deginən mərdana,
Baş qoyanın qoy yolunda başa-baş.

Səndən ayrı haçan geysəm al, inci,
Geyinibsən, yar, qəddinə al, inci.
Mən aşığam al inci,
Gey qəddinə al, inci.
Dosta xəyanət olmaz,
Qurma mana al, İnci!
Bir canım var, alacaqsan al, İnci!
Bir busə ver, sövdə vuraq başa-baş.

Ələsgərəm, dərdim budu, ay ağa!
Eynim yaşı neysan kimi a yağa.
Mən aşığam, ay ağa,
Piltə yanar a yağa.
Mərd sözün üzə söylər,
Heç yapışmaz ayağa.
Gah baş olan, gah da düşər ayağa
Kimsə varmaz fələk ilə başa-baş.

DAL-DALA

İsmin üç hərf eylərəm bəyan:
"Mim"di, "nun"du, "sin" yazılıb dal-dala.
Mən aşığam dal-dala,
Bayqu gəzər daldala.
Açılıb yaxan bəndi,
Çək, turuncun daldala!
Sədrin üstə şux məmələr görünür,
Bədnəzərdən pünhan elə, daldala!

Sürmə çək qaşına nə qara yaxşı,
Ağ üstdən yazıla nə qara yaxşı.
Mən aşığam nə qara,
Gözlərindi nə qara.
Həsrətindən Məcnunam,
Günüm olub nə qara.
Saçların görəndə nə qara, Yaxşı!
On dörd hörük çin-çin düşüb dal, dala.

Ələsgərəm, mən də nişana qoydum,
Təmiz ad saxladım, nişana qoydum.
Mən aşığam nişana,
Zülf üzündə nişana.
Sinəmə dağ çəkilib,
Qaldı elə nişana.
Sərimi qarşına nişana qoydum,
Əsirgəmə, at oxların dal-dala.

NƏ YAXŞI-YAXŞI
(*dodaqdəyməz*)

Əzizi-cani-dil, eyni-dirəxşan,
Yazırsan risalə nə yaxşı-yaxşı.
Qarşıda nə yaxşı,
Ləhcən gəlir nə yaxşı.

Canan candan əzizdi,
Nə Leylidi, nə Yaxşı.
Dil deyir: cananın sadağası can,
Cananı da deyir: nə yaxşı, yaxşı.

Yazıq canı yada saldın sən genə,
Səd həzar dərdinə gətdin sən ginə[*].
Qarşıda səngınə,
Atəş yana, səngınə.
Tərlan şikar eylədi,
Çıxdı dağlar səngınə.
Şəcər, ahən çalır səngi səngınə,
Yeyir dəni dəhan nə yaxşı-yaxşı.

Ələsgər, sən eşq atını yay indi,
Nakəslərin nəzərindən yayın di!
Qarşıda yay indi,
Çək xədəngin yayın di!
Aşıq, eşqin atını
Yayacaqsan, yay indi.
Ah-zar eyləyər insan yay – indi:
Yağa ərşdən neysan nə yaxşı-yaxşı!

ÜZ HA ÜZ

Mərifət bəhrində qəvvasam deyən,
Gir dərin dəryaya, çalxan, üz ha üz.
Mən aşığam, üz ha üz,
Sonam, göldə üz ha üz.
Bivəfadan yar olmaz,
Ömür üzsən, üz, ha üz.
Qarı düşman bir də gəlib dost olmaz,
Əlin tutub yalvarasan üz ha üz[**].

[*] Ginə (kinə) – həb
[**] Üz ha üz – yüz ha yüz

Dərviş olan gedər gəzər dərində,
Yerkən açar dayazlarda, dərində
        Mən aşığam, dərində,
        Dayazlarda, dərində.
        Qul olasan, qalasan
        Nazlı yarın dərində.
Əl açasan ərənlərin dərində,
Calayasan sınıq könül üz ha üz.

Ələsgərim, ağlayasan, güləsən,
Bülbül kimi aşiq idin gülə sən.
        Mən aşığam, güləsən,
        Danışasan, güləsən.
        Bağban öldü, bağ soldu,
        Həsrət qaldın gülə sən.
Naşı bağban, əl uzatma gülə sən,
Çək əlini qızılgüldən üz ha, üz!

"BİSMİLLAHİR-RƏHMANİR-RƏHİM" DEYİB

"Bismillahir-rəhmanir-rəhim" deyib,
Girirəm meydana, gəl eyləyək bəhs.
Sən toxundun, mən də sana toxunnam,
Şəriətdə halal qisasa – qisas,
Qoy ucalsın səs!

Bir xoş günü əvəz min aya billəm,
Boyun naqqaş çəkib minaya, billəm.
Pirim dərsim verib, min aya billəm,
Bir sözünə min söz deyim dəsbədəs,
Sən eylə həvəs.

Mən dərdliyəm, mən ağlaram, bu da ağlar,
Eşq ucundan sinəmdə var bu dağlar.
Bir tərlanam, ovlağımdı bu dağlar,
Sənsən şahi-zərzər, şikarın məkəs,
Hökmün kəsakəs.

Ovsunçuyam, ovsun sallam hi mara,
Bənna olsan, tərki axtar, him ara.
Səmin diraz, ləhcən bənzər himara,
Aləmə bədrətdi bu nitqü nəfəs,
Vüsali-hədəs.

Aşıq gərək bu meydanda bir qala,
Eşq ocağın bir ətəklə, bir qala.
Ələsgərdi Xeybər kimi bir qala,
Bacara bilməzsən, danışma əbəs,
Dur yerində pəs.

AĞA

Dar günümdə yetiş dada,
Ya Şahi-Mərdan ağa!
Nitq ver, meydan içində
Qoyma sərgərdan, ağa!
Həm Əlisən, həm Vəlisən,
Həm səxisən, həm səxa,
Həmi dildə zikrim sənsən,
Həmi əzbərdən, ağa!

Can fəda qıllam yolunda,
Ya Əmir əl-möminan!
Tutdun Rəsulun irahın,
Xatəmin aldın nişan.
Yunisə munis olub,
Nuha oldun kəştiban;
Xızırla irfana girdin,
Sirrini etdin nihan;
Nuri-pakın zülmatı
Göstərdi yerdən, ağa!

Günahkar, kəmtər qulunam,
Qəbul eylə duamı!
Zahir sənsən, batin sənsən,
Dü cahanın imamı.
Yet dada, Şahi-Qəşəmşəm,
Darda qoyma islamı!
Təbdil olub fani dünya,
Kəc dolanır nizamı;
Mərd iyidi xilas eylə
Böhtandan, şərdən, ağa!

Möminlərin pənahısan,
Aləmlərin sərvəri.
Fəth etdin Büllur-Əzəmi,
Neçə tilisimləri.
Əntərə zərbət vuranda
Lərzə saldın yerləri;
Ol xudadan əmr olundu,
Cəbrayıl tutdu pəri,
Şəninə "afərin", "əhsən!"
Gəldi göylərdən, ağa!

Səmimə bir səda yetdi,
Bu xəbərdən qorxuram;
Əndamıma lərzə düşüb,
Yerbəyerdən qorxuram;
Sağ dəstimdə xeyir əməlim,
Solda şərdən qorxuram;
Həmi sindən, həm Siratdan,
Həm məhşərdən qorxuram;
Kəsmə zərrə iltifatın
Qul Ələsgərdən, ağa!

BAŞ ENDİRİR

Ələstidən "bəli" deyən
Sübhana baş endirir.
Məhəmmədə tabe olan
Qurana baş endirir.
Özü birdi, adı minbir,
Vəhdəhu əl-laşərik;
Əhli-mömin görə bilməz,
Pünhana baş endirir.

Ölməyincə bu sevdadan
Çətin dönəm, usanam;
Həqiqətdən dərs almışam,

Şəriətdən söz qanam.
Şahi-Mərdan sayəsində
Elm içində ümmanam;
Dəryaların qaydasıdı,
Ümmana baş endirir.

Biçarə Aşıq Ələsgər,
Olma elmə nabələd;
Danışanda doğru danış,
Sözün çıxmasın qələt.
Çox qazansan, az qazansan,
Beş arşın ağdı xələt;
Mal-dövlətə baş endirən
Əfsana baş endirir.

DALBADAL

Ol Xudadan Mustafaya
Endi aya dalbadal.
Ay ilə Gün gərdiş eylər
Bu dünyaya dalbadal.
Eşq havası, el töhməti,
Padişahın sitəmi
Bir sərimi gündə salır
Min bəlaya dalbadal.

Sirlər haqqın yanında,
Kim kimin dərdin bilir;
Bəy yoxsulla bəhsə düşüb,
Həcv edir, tənə qılır.
Məhəmmədin ümmətinə
Ayda üç yol xərc gəlir;
Ey Xudaya, kim tab etsin
Bu cəfaya dalbadal?!

Ələsgərəm, öz dərdimdən
Düşməmişəm bu bəhsə;

Yoxsulların günün gördüm,
Ah çəkib, batdım yasa.
Ərizələr atqaz qayıtsa,
Şahdan imdad olmasa,
Fanidən köçmək lazımdı
Ol üqbaya dalbadal.

DÜNYADA

Suali-Sirat qabaqdadı,
Nə damaqdı dünyada?!
Kəlmeyi-şəhadət lazımdı
Ölən vaxtı dünyada.
Tut orucun, qıl namazın,
Şükür eylə Allaha;
Gül olma dünya malına,
Qalacaqdı dünyada.

Yalan deyib, qeybət etmə,
Rəhmin gəlsin canına;
Öz-özünə fəxr eyləyib,
Baxma şövkət-şanına.
Əzrayıl əlində çəngəl
Gələcəkdi yanına,
Qəzəbindən gül irəngin
Solacaqdı dünyada.

Şəyirdlikdə can çürütdüm,
Hərgiz ustad olmadım;
Nəfs öldürdüm, düz dolandım,
Dostumdan yad olmadım.
Ələsgərəm, qan ağladım,
Ölüncə şad olmadım;
Əzəl gündən fələk mana
Qara baxdı dünyada.

ƏSSƏLATÜ HƏŞT ƏRKAN*

(*dodaqdəyməz*)

Əssəlatü həşt ərkan,
Əhli-dil, hal cənginə.
Əhli-dil, hal gəldi ərlər,
Seyr elər ahənginə.
Əhli-dil, hal tirü tiğü
Xədənginə, cənginə;
Cənginə, xədənginə,
Ahənginə, hər rənginə.

Əssəlatü şindi, aşıq,
Endirərsən yelkəni;
Şindi, aşıq, əldə sazın
Əl çalar gəstirgəni.
Ah edərsən, gəl deyər,
Getsən sana yazıq səni;
Yelkəni, gəstirgəni,
Get, səlsəli çal sənginə.

Əldən getdi ixtiyarın,
Ah edərsən, gəl deyər;
Həsrət çəkər ehtidarın,
Cəhd eylər, istər əsər.
Ah edərsən, gəl deyər,
Şindi səni tənzil edər;
Səd həzarın çətin yetər
Ələsgərin dənginə.

---

* Şeirdə bir çox misraların mənasını aydınlaşdırmaq olmur. Güman ki, divani təhrif olunmuşdur. Buna baxmayaraq, Aşıq Talıbın hafizəsində qalmış olan variantda heç bir dəyişiklik aparmadıq (*Tərtibçi*).

GƏDA
(*dodaqdəyməz*)

Gizlin sirrin, nahaq yerə,
Gizlətdin xandan, gəda!
Ah çəkər, nalə eylərsən,
Can gedər candan, gəda!
Etiqadla, sidq-dillə
Çağır şahlar şahını;
Nahaq işdi, dilək dilər
İnsan insandan, gəda!

Al çətirin, çıx səhraya,
Sal sərinə saya, gəz;
Qədər sənlə gəzəcəkdi,
İstər gir dəryaya gəz.
Sakin əyləş sin içində,
Həqiqətdən ayə gəz;
Ağ eylə sinən aynasın
Şəri-şeytandan, gəda!

Ələsgərlə danışanda,
Al əlinə saz, danış.
İnci, səni istəyənlə
Eylə ərki-naz, danış.
Əyləşəndə, ağır əyləş,
Danışanda, az danış;
Eşidənlər "əhsən!" desin
Sana hər yandan, gəda!

GÖZLƏ, GÖZLƏ SƏN

Səyyadısan, tor qurubsan,
Dağı gözlə, gözlə sən!
Bəzirgansan, yolun kəsər
Yağı, gözlə, gözlə sən!
Hərcayıyla aşna olma,

Namərdə bel bağlama;
Müxənnət qatar aşına
Ağı, gözlə, gözlə sən!

Hanı Həsən, hanı Heydər,
Hanı sərdar Mustafa?!
Sayeyi-mərhəmətindən
Bir müddət sürdük səfa.
Axırını zay eylədin,
A bimürvət, bivəfa;
Aç, sinəmdə düyünə bax,
Dağı gözlə, gözlə sən!

Kığ satan, çaşır satanlar
Deyir "qaxdağan" bizə;
Çay içib, plov yeyənlər
Heç göstərmir nan bizə,
Olsa nüsrət, versə fürsət
Qadiri-sübhan bizə,
Çoxlarına eylərəm
Nasağı, gözlə, gözlə sən!

Ələsgərlə bəd başladın
Cavan vaxtından, fələk!
Düşkün çağı əlin üzdün
Xabi-raxtından, fələk!
Neçə-neçə Süleymanı
Saldın taxtından, fələk!
Onlar oldu dərdü qəm
Dustağı, gözlə, gözlə sən!

İsmimdi Aşıq Ələsgər,
Çox çəkirəm bu bəhsi:
İncidənlər, incidəcək,
İncidibsən hər kəsi.
Çarxı-fələyin sitəmi,
Ayrım-kürdün tənəsi
Əridibdi ürəyimdən
Yağı, gözlə, gözlə sən!

KEÇMİŞƏM

Bir bivəfa dost yolunda
Başu candan keçmişəm:
Unutmuşam doğru rahı,
Din-imandan keçmişəm.
Zərrəcə gəlməz eynimə
Bu dünyanın cifəsi,
Tərk edib dövləti, malı,
Xanimandan keçmişəm.

Dərdim çoxdu, kimə deyim?
Yoxdu dərd bilən həkim.
Sərraf sənsən, aç xırd eylə,
Ləlü gövhərdi yüküm.
Şahi-Mərdan sayəsində
Kimsədən yoxdu bakım;
Sidqi-dillə sığınmışam,
Mən ümmandan keçmişəm.

İsmimdi Aşıq Ələsgər,
Budu dövranım mənim;
Qürbət eldə bir gözəldə
Qaldı peymanım mənim;
Öldürsələr bu sevdada,
Halaldı qanım mənim;
İncimərəm, dost yolunda
Bu ziyandan keçmişəm.

MƏRD

Altı gündə xəlq eylədi
Aləmi sübhanı mərd;
Aya, Günə qərar qoyub,
Dolanır dünyanı mərd.
Məhəmməd şəninə endi

Doxsan min kəlmə tamam;
Osman yazdı, cəm eylədi
Otuz cüz Quranı mərd.

İbrahimi-Xəlilullah
Əhd-peyman eylədi;
Çıxartdı Mina dağına,
Oğlun qurban eylədi;
Həcər yandı, nalə çəkdi,
Ahü fəğan eylədi;
Barilahim kərəm qıldı,
Göndərdi qurbanı mərd.

Ələsgər adın qurbanı,
Ya Məhəmməd Mustafa!
Şəninə ayə xətm oldu,
Hələtasan, qul kəfa.
Dinini aşkar eylədi,
Münkirə verdi cəfa;
Qılıncı mərd, qüvvəti mərd,
Atı mərd, meydanı mərd.

VERİR

Gələndə ustad kalamı,
Köhnə yaram qan verir;
Mövcə gəlir bəhri-çeşmim,
Qətreyi-baran verir.
Dənəni torpaq içində
Göyərdir kani-kərəm;
Bir mələk müqərrar olmuş,
Bizlərə ərzan verir.

Anlamaz, nadan eşitsə,
Deyər, hədyandı bu söz;
Əhli-irfan məclisində
Ləlü mərcandı bu söz;
Müxtəsəri, türki-zəban,

Bil, “dəyirman”dı bu söz;
Ab şəcərə, ahən səngə,
Gör, necə cövlan verir.

Şindandan dən gəlməyəndə,
Düşər bir qeyri hala;
Dəhanından ataş qalxar,
Ah çəkər, eylər nala;
Qəzəbindən ləngər vurar
Həm qabağa, həm dala;
Hay verdikcə alov səpir,
Dud qalxır, duman verir.

Haydı kola, xinzir oğlu,
Şindi durma qarşıda!
Paşol, malçi! İdi, durak!
Səni verrəm padsuda!
Oxuram “İnna fətəhna”,
Mətləb allam yuxuda;
Şahi-Mərdan nökəriyəm,
Dərsimi pünhan verir.

Soruşur Aşıq Ələsgər:
Dərsi kimdən almısız?
Əbəs yerə saz götürüb,
Elə qovğa salmısız.
Üç kəlmə sözdən ötəri
Siz ki mətəl qalmısız;
Nahaqdı qürbət vilayət,
Sizlərə dövran verir.

YALVARIRAM

Sidq dillə sığınmışam
Sübhana, yalvarıram;
Məhəmmədə nazil olan
Qurana yalvarıram.

Məzhəbim İmam Cəfərdi,
Kəbədi qibləm mənim;
İlqarımda çox möhkəməm,
İmana yalvarıram.

Saldı şəhadət barmağın,
Atdı dəri-Xeybəri;
Hökm qıldı Zülfüqara,
İki böldü Əntəri.
Çəkəndə "Allahu-əkbər",
Qırdı min-min kafəri.
Zəlillərin ümidvarı,
Möminlərin sərvəri;
Şahi-Mərdan, Şiri-Yəzdan
Mən ona yalvarıram.

Dar günümdə yetiş dada,
Ədalət şahım mənim.
Könlü qəmgin, gözü yolda,
Artıbdı ahım mənim.
Pərəstarım, ümidvarım,
Sənsən, pənahım mənim.
İsmimdi Aşıq Ələsgər,
Çoxdu günahım mənim;
Günahkar aparma məni
Divana, yalvarıram!

YÜKÜM

Ələstidən "bəli" dedim,
Əcəb xoşhaldı yüküm;
Beş gözəlin aşiqiyəm,
Vəsfi-camaldı yüküm.
Həm dərindi, həm dayazdı,
Həm acıdı, həm şirin;
Zəhmətdə zəhri-həlahil,
Ləzzətdə baldı yüküm.

Nütfəsində əyri olan
Tez göstərər isbatın;
Hər ağac kökündən bitər,
Hər meyvə gözlər zatın.
Hərcayı hədyana sayar,
Naşı bilməz qiymatin;
Əhli-irfan məclisində
Gövhərmisaldı yüküm.

Biçarə Aşıq Ələsgər,
Sığın Şahi-Heydara;
Onun damənindən tutan
Məhşərdə yanmaz nara.
Pirim mana nüsrət verib,
Bu gün çıxdım bazara;
Sən sərrafsan, aç xırd elə,
Bax gör, nə maldı yüküm!

APARIR

Mərd iyidin məclisindən
Aşıq gəlir, at aparır;
Tər tökür, zəhmət çəkir,
Açır hər büsat, aparır;
Bu dünyanın şöhrətidi
Demə biisbat aparır;
Mərdlərə canım sadağa,
Zəhləmi bədzat aparır.

Ölmək var, dirilmək var,
Qail ol miyata*, gedən!
Qəlbində şeytan mətahın
Alıb sata-sata gedən!
Sirat əl-müstəqimdə
Tapar səni xata, gedən!
Zülm ilə, sələm ilə
Yığıb, ziyarata gedən!
Ziyarata getmək deyil,
Urusa sursat aparır.

Bilirsən ki, ölüm haqdı,
Bu nə təlaşdı dünyada?!
Kimi gördün ki, qəzadan
Qurtardı, qaçdı dünyada?!
Çoxlarını fələk qoyub
Gözü qan-yaşdı dünyada.
Səxavətsiz dövlət, bilin,
Barsız ağacdı dünyada;
Nəfi yox, zəhməti çox,
Sel gəlir, afat aparır.

* Miyata – miada

Ovçusan, bərədə dur,
Maral gəlir, at, keçməsin.
Möminsən, qafil olma,
Vaxtı-ibadat keçməsin.
Tülkü gəlib aslan olub,
Eşşək gəlib at keçməsin.
Müxənnəs ilə nakəsin
Əlinə fürsat keçməsin;
Halalı harama qatır,
Şeytana sovqat aparır.

Sözümün bir parasını
Saxlamışam, xəlvətdədi;
Zamana müxənnət olub,
Sur indi müxənnətdədi;
Bir az namus gözləyənin
Axır, boynu kəmənddədi;
Dünyada "iyidəm" deyən
Ölüb, ya qəzəmətdədi;
Bu dünyanın ləzzətini,
Bilin, biqıryat aparır.

Qılışdı* qardaşlıqlarım
Dedi bir dana, vermədi;
Çarx dolandı, iqbal yatdı,
Döndü zamana, vermədi.
İsmayıl ilə İrvaham
Mərdü mərdana vermədi.
Sarıdaşlı** Bayramalı
Qaçdı pünhana, vermədi;
Aşığın danasın vermir,
Yüz manatın tat aparır.

Ələsgərəm, vəsf elərəm,
Budu təlaşım Xanlara***,

---

* Qılışdı – Kəlbəcər rayonunda kənd adıdır.

** Sarıdaş – Kəlbəcər rayonunda kənd adıdır.

*** Xanlar Kəlbəcər rayonunun Ağdaş kəndindən imiş.

Şahi-Mərdan kömək olsun
Əziz qardaşım Xanlara!
Hatəm kimi mətləb verir
Düşəndə işim Xanlara;
Nə ki aşıq gördüm deyir:
“Qurbandı başım Xanlara!”
Kimisinə mal bağışlar,
Kimi yüz manat aparır.

BAHALIQ[22]

Görməmişdik səksən ildə
Bir belə yaman bahalıq!
Dad! Həzər dad! Əlindən
Çəkirik aman, bahalıq!
Mal satan, taxıl satan
Satırlar iman, bahalıq!
Gen dünya bizim üçün
Olubdu zindan, bahalıq!
Günü-gündən dərdimiz
Eyləyir tüğyan, bahalıq!

İndən belə başımızda
Namərdlərin töhmətidi.
Hansı məclisə gedirsən,
Arpa, darı söhbətidi.
Kartof ilə ayranaşı
Süfrəmizin zinətidi.
Buraya bahalıq salan
Qeyri yerin millətidi.
Nə işə əl atırıqsa,
Oluruq peşman bahalıq!

Nə mal yoxdu sataq, yerdə
Nə də keçi, toğlu, qoyun.
Ehtiyatı saxlamadıq,

Başımıza gəldi oyun.
Ağ lavaşı bəyənməyən,
İndi arpa cadı yeyin.
Ələsgərin bu dərdini
Gedin, dərdbilənə deyin:
Ac, susuz, açıq, çılpaq
Sürürük dövran, bahalıq!

BAXIN[23]

Ariflər, fəhm eləyin,
Bu gələn dildara baxın!
Eyləyib müjganları
Sinəmi sədpara, baxın!
Aşığa rəhm eləmir
Zalım sitəmkara baxın!
Çəkirəm həsrətini
Mən yazıq bimara baxın!
Axırda salar çöllərə,
Eyləyər avara, baxın!

Yaraşır əndamına
Yaşılı, alı gözəlin;
Ayağına sağrı başmaq,
Başına şalı gözəlin.
Tərifi, səs-sorağı
Tutub mahalı gözəlin.
Hər yana şölə salır
Günəş camalı gözəlin;
Açılıb yaxabəndi,
Ağ sinəsi qara baxın!

Tökülüb dal gərdənə
Gözəlin dəstə telləri;
Eyləyib Ələsgəri
Sağalmaz xəstə telləri;

Səf çəkib, ay qabağın
Tökülüb üstə telləri;
Necə qıvrım-qıvrım olub.
Giribdi qəsdə telləri;
Gündə yüz yol canım alan
O zülfü-şahmara baxın!

BU GÜN

Aləmin padişahı,
Sən yetiş imdada bu gün;
Naqafıl qarşımıza
Çıxdı mələkzada bu gün;
Göz gördü gül camalın,
Könül içdi bada bu gün;
Can cəsəddən ayrılır,
Gedir bu sevdada bu gün.

Ovçuyam, görməmişəm
Belə bir sərxoş maralı;
Tökülüb şahmar zülfü,
Bürüyübdü qəddi-dalı;
Hüsndə Züleyxadı,
Loğmana bənzər kamalı.
Solmasın gül irəngi,
Pozulmasın bu calalı!
Mələklər də "amin" desin
Ərşi-müəllada bu gün.

Ələsgərəm, mən deyirdim,
Pərvana əfsana yanır;
Eşqdən bir od düşüb
Cismimə, mərdana yanır;
Deyirəm, danışıram,
Dönürəm hər yana, yanır.
Ürəyim bir Kərəmə,

Bir Şeyx Sənana yanır;
Qəlbdən yas tuturam
Məcnuna, Fərhada bu gün.

DEYİN

Dəli Alının vəsfini
Yazmışam dastana, – deyin!
Afərin, şəyirdlərim,
Gedəndə hər yana deyin!
Eşidib Göyçə mahalı,
Külli-İrəvana deyin!
Addayın Şahtaxtından,
Təbrizə, Tehrana deyin!
Üz tutun Alosmana,
Qarsa, Qağızmana deyin!
Təmkini, hər büsatı
Bənzər Pənah xana, – deyin!
Qorxmayın, unutmayın,
Mərd durun, mərdana deyin!
Kor olsun düşmanları,
Qalsın yana-yana, – deyin!

Gedərsiniz Alosmana,
Qərib qeyri ləzzətdədi;
Hamısının mərhəməti
Aşığa məhəbbətdədi.
Paşalar dəfə, qəsdində,
Şahzadalar sovetdədi.
Soruşsalar: "Əcəm oğlu,
Ər hansı məmləkətdədi?"
Emin, Allah, paşa əfəndim,
Get Gəncəbasana, – deyin!

Gülüstani-İrəmə bənzər
Yaylağının hər büsatı;

Yönü qibləyə çeşmənin,
Car olur abi-həyatı.
Ağ alaçıq, əlvan çadır,
Naxış vurubdu xəyyatı.
Samuğun, Qarasaqqalın
Gəlibdi hər meyvəcatı;
Evinin ətri-ənbəri
Bənzər İrizvana, – deyin!

Sərim qurbandı sərinə,
Ay atanın nər balası;
Tüf dağıdıb, ordu pozan,
Səf yaran, sərdar balası.
Səxavətdə misli-Hatəm,
Səddə İsgəndər balası;
Qurşayıb kəmərini
Şahi-Qəzənfər balası;
Qəniminə qan ağladır,
Bac vermir düşmana, – deyin!

Hansı yerdə dava düşüb,
İyidlik Aslan eləyib;
Şahmar kimi gərdan çəkib,
Düşman bağrın qan eləyib;
Xod verib beşatana,
Dağıdıb, şan-şan eləyib;
Mirzələr qəzetə yazıb,
Aşıqlar dastan eləyib;
"Mərhəba", "əhsən", "afərin",
"Can" belə oğlana, – deyin!

Sidqin Allaha bağlayıb,
Çağırır Şahi-Heydəri;
Öz nəslindən, öz soyundan
Var bir neçə iyidləri;
Hər biri qovğa günündə
Pozur bir fövci-ləşgəri.

Saxlayır aşpazxanada
Neçə zəlili, müztəri;
Hatəm kimi bir qapısı
Açılıb ehsana, – deyin!

Molla Qasım kamandardı,
Əsədi gördüm mərdana;
Əl-ayağı od ələyir
Elə ki girdi meydana.
Mağar hündür tikilmişdi,
Alçaqdaydı aşpazxana;
Məcməyilər qol ağartdı,
Zəhmət verdi çox cavana;
Bu sözlər çapa vurulsun,
Getsin bir zamana, – deyin!

Balçılı Kalvayı Əli
Cavan bir oğlan kimidi;
Şəriətdən mətləb qanır,
Təriqətdə xan kimidi;
Həqiqətdən kəlmə kəsir,
Ləli-Bədəxşan kimidi;
Hüsndə Yusifi-sanı,
Kamalda Loğman kimidi;
Padişah vəzir götürər
Addasa İrana, – deyin!

Silistçi, doxdur, pristav
Bezənhabezən yeridi;
Əyri işlərə sığal çəkib,
Verməyə düzən yeridi.
Dəli Alı əl belində,
Çiynində süzən yeridi.
İsmayıl Mələk əl-mövt tək,
Candan can üzən yeridi;
Dedi: “Brat, bajolüstə,
Gəlməsin oğlana, – deyin!”

Eldarda Qəhrəman koxa,
Gəncədə Alı söylənir;
Dövləti, həşəməti,
Şəni-calalı söylənir;
Səddə İsgəndər kimidi,
Hatəm səxalı söylənir;
Zəfəranlı ağ plovu,
Əmliyi, balı söylənir;
İlahim bərhəm vurmasın
Bu qurğu-dövrana, – deyin!

İyidlikdə yoxdu əvəzi,
Sağ olsun Bala Məşədi!
Girəndə meydan içinə,
Alınmaz qala Məşədi;
Vəsfini dastan edirəm,
Düşsün mahala Məşədi;
Köhlən at üstə çıxanda,
Hamıdan əla Məşədi;
Rüstəmin Rəxşi kimi
Gətirir cövlana, – deyin!

İyidlərin sərkərdəsi
Məşədi Məhəmməd hanı?!
Gəzən afatdan, bəladan
Hifz eyləsin kərəm kanı!
Sidqin Allaha bağlayıb,
Çağırır Şahi-Mərdanı.
Yeddi ağacdan – yeddi ağaca
Gözü görəndə düşmanı,
Süzən tüfəng cingildəyir,
Güllə qaçır qana, – deyin!

Hər məclisdə duaçıyam,
Günbəgün ucalır səsim;
Barilahim, irəhm eylə,
Yerə düşməsin nəfəsim:

Oğul ver iki qardaşa,
Bir qurban da özüm kəsim!
Mən deyirdim, çox iyiddi
Əsəd ilə Molla Qəsim;
Köhnə kişilər deyirlər:
"İyid Bayramxana deyin".

Min iki yüz doxsan dörddə*
Ələsgər tapdı əsəri;
Eşq ilə nəfs məni
Dolandırır bəhri-bəri;
Dilimdə ahi-canan,
Sərimdə zəhmətin təri;
Qəddimi xəm eləyib
Qəhri-qəzanın qədəri;
Xacə Nəsirdi, gəlib
Çıxıb bu meydana, – deyin!

DOLANIR[24]

Bugünkü məclisimdə
Görün, necə can dolanır?!
Bəzənib tovuz kimi,
Huriyü qılman dolanır;
Aləmə aşikardı,
Aşıqdan pünhan dolanır;
Qaşları cəllad olub,
Qəmzəsində qan dolanır.
Şəst ilə xaki-payına
Gör neçə qurban dolanır?!

Hər yanı axtarmışam,
Yaranmayıb böylə afat;
Xaliqin nurundadı,

* Miladi ilə 1875-ci il

Zikr olunur ismi “həyat”.
Üzünü görən kimsə
Gərək çevirsin salavat.
Diriyə ölüm yoxdu,
Mürdələr də tapar həyat,
Meylini döndərəndə,
Çarx dönür, dövran dolanır.

Əndam ağ, bədən nazik,
Gərdən misli-sürahıdı;
Çöhrəsi şölə saçır,
Göylərin şəmsü mahıdı.
Qaş qara, gözlər ala
Bu ki mələklər şahıdı.
Qınamayın Ələsgəri,
Gözəlliyin məddahıdı;
Qüdrətin naqqaşına
Olubdu heyran, dolanır!

ELƏYİB

Xaliqi-ləmyəzəl-Allah
Möcüz nümayan eləyib;
Görün, bir qətrə mənidən
Nə cürə insan eləyib?!
Ona fəthi-nüsrət verib,
Bəbir pəhləvan eləyib.
Səfalının yaylağında
Dörd dəfə meydan eləyib.
Hər kimə xişm ilə baxsa,
Xofu hərəsan eləyib.

Xaçpərəstli-müsəlmanlı
Cəm oldu Göyçənin eli;
Döyüləndə kus-nağara,
Xişmə gəlib, oldu dəli.

Əlini qoyub köysünə,
Hərdən çəkərdi “Ya Əli!”.
Atdı göyə pəhləvanı,
Düşdü yerə, sındı beli;
Kalvayı Molla Hümməti
Bir dəstə reyhan eləyib.

Meydanlı şövq elədi,
Üstüncə bəylər yeridi;
Seyistandan Rüstəm qalxıb,
Maliki Əjdər yeridi;
Dərya kimi cuşa gəlib,
Şir kükrəyib, nər yeridi;
Gördü, bəylər qafil olub,
Aşıq Ələsgər yeridi:
– Amandı, girmə meydana,
Çoxların peşman eləyib!

İqballarıı yeyin olsun
Əsədin, Molla Balının,
Qasım ilə Nağı bəyin,
Mədəd ilə Sevdalının!
Müxənnətlər daldasında
Gizləndi dünya malının;
Kalvayı Söyün baxıb gördü,
Şoru çıxıb şorcalının*;
Aşığa bir cöngə verib,
Könlünü rövşan eləyib.

Kalvayı Söyün kimi iyid
Gəlməyib ruyi-zəminə;
O kişi sidqin bağlayıb
Haqqın ismi-əzəminə.
Yaşıl yüzlükləri beş-beş
Gedir çinelin** dəminə;

---

* Şorca – Göyçədə kənd adıdır.
** Çinel (çlen) – məhkəmə üzvü mənasında.

Çinellər baş-başa durub,
İşi salırlar “çəminə”:
“İsgəndərə tənbeh yoxdu,
Şah belə fərman eləyib”.

Yoxdu Göyçə mahalında
İsgəndər tək iyid gəzən;
Dost yolunda başın qoyub
Düşmanın canın üzən.
Yoxsulların əlin tutan,
Ac doyuran, əysik düzən.
Bir düjün tüfəngin gördüm,
Aynalı, berdanqa, süzən...
Berdanqaya nabələdəm,
Aynalı beş qan eləyib.

Sağ yanında Qərarxaçın
Çox yaxşıdı bir adəti;
Samavar qaynayıb coşar,
Çatmadan qurtarmaz əti.
Hər gələnə hörməti var,
Aşığa cöngə xələti.
Peyğəmbər süfrəsin silkib,
Heç üzülməz bərəkəti;
Nəfi mindən-mindən gəlir,
Gədələri xan eləyib.

Alagöllər, Qaraxaç,
Keyitdi* başın, Səfalı!
Səndə əylənən xan olur,
Gəlir peşkaşın, Səfalı!
Çeşmələrin abi-həyat,
Mərcandı daşın, Səfalı!
Gözəllərin zinətidi
Alın, qumaşın, Səfalı!
Aşıq Ələsgər bəyənib,
Vəsfini dastan eləyib.

---

* Keyit – dağ adı, Alagöllər və Səfalı yaylaq adlarıdır.

GƏLİN[25]

Geyinibsən tər əndama
Tər-təzə libası, gəlin!
Məni valeh eyləyibdi
Qaşların qarası, gəlin!
Gözlərindən həya eylər
Göyün Sürəyyası, gəlin!
Yaxşıların yaxşısısan,
Gözəllərin xası, gəlin!
Könlümü şövqə gətirdi
Hüsnün təmənnası, gəlin!

İnanmıram, kamalına
Həkimi-Loğman yetişə;
Bəlkə, səndən əlac ola,
Xəstəyə dərman yetişə;
Mərifətdə, qanacaqda
Hanı, sana can yetişə;
Kənar gəz seyraqubdan,
Qoyma ki, böhtan yetişə;
Amandı, gəl uyma sara,
Tərlanın sonası, gəlin!

Süzgün baxış canlar alır,
Qəmzələrin qandı, gözəl!
Mürvət elə, Ələsgəri
Öldürmə, amandı, gözəl!
Kərəm Əslidən ötəri
Atəş tutub yandı, gözəl!
Fərhad Şirinin yolunda
Gör necə qurbandı, gözəl!
Sən məni Sənan elədin
Tərsalar tərsası, gəlin!

GİLƏYƏ[26]

Ariflər, qulaq asın,
Deyim bir dastan Giləyə;
Qabliyyətdə, mərifətdə
Catmaz bir insan Giləyə.
Bu təmkində gözəl yoxdu,
Olmuşam heyran Giləyə.
Yetmiş iki millət görsə,
Gərək desin "can" Giləyə.
Lazımdı kəsdirəsən
Gündə yüz qurban Giləyə.

Ağ ipəkdən dizliyi var,
Gül düzdürüb yaxasına.
Başında herat kəlağay,
Bənzər göllər sonasına.
Deyib-gülmək halal olsun
Belə gözəllər xasına.
Libası əndama layiq,
Əndam uyur libasına.
Qızıldan kəmər yaraşır
Sinəsi meydan Giləyə.

Maşallah, ay qabağa
Gör necə tellər yaraşır.
Burun püstə, dodaq qaymaq,
Yanağa güllər yaraşır.
Ağ buxağa inci, mərcan,
Üstünə sim-zər yaraşır.
Mina tək gərdəninə
Yaquti-əhmər yaraşır.
Halal olsun bu səltənət,
Bu qurğu-dövran Giləyə.

Məhəbbətə sədaqətli,
Ayrılmaz bir can kimidi.
Tovuz kimi cilvələnib,

Qırımı tərlan kimidi.
Ay qabaq şölə saçır,
Mehri-dirəxşan kimidi.
Mərifətdə yoxdu tayı,
Kamalda Loğman kimidi.
Hüsndə şəbahəti var
Yusifi-Kənan Giləyə.

Şahi-əl-vahidi-yekta,
Dinimiz Məhəmməd dini.
Gərək salavat çevirsin
Hər kim ki, görsə üzünü.
Mən Aşıq Ələsgərəm,
Söylərəm sözün düzünü.
Həm bu dünyada bacımdı,
Həmi qiyamatın günü;
Lənət gəlsin o şəxsə –
Söyləyə böhtan Giləyə.

GÖZƏL[27]

Xub yaraşır əndamına
Geyindiyin sarı, gözəl!
Yaradan xəlq eləyib
Sən kimi dildarı gözəl.
Yetişib sinən üstə
Bağçaların barı gözəl.
Lütf eylə, mən xəstədən
Əsirgəmə narı, gözəl!
Tök mətahın xırd elə,
Aç indi bazarı, gözəl!

Əl uzaq, qəlbim yaxın,
Bələdəm hər bir halına.
Görcəyin valeh oldum
Həbəşi xəttü xalına.

Zənburam, sızıldaram
Dodaqlarının balına.
Yaylaqlar ceyranısan,
Əhsən o gül camalına!
Köysündə qərar tutub
Savalanın qarı gözəl.

Ağlımı sərdən aldı,
Baxdım gözün alasına;
Canımı qurban elərəm
Belə gözəllər xasına.
Libas əndama uyur,
Əndam uyur libasına.
Ələsgər Məcnun olub,
Düşüb Leyli sevdasına;
Sailəm, bir sayə sal,
Üz döndərmə barı, gözəl!

GÖZƏLƏ

Canımı qurban elərəm
Bir belə tərlan gözələ;
Hal bilən, şirin gülən,
Dosta mehriban gözələ;
Boy uca, gərdən mina,
Zülfü pərişan gözələ.
Dolanıb mürği-ruhum,
Olubdu mehman gözələ;
Xəstəyəm, yalvarıram,
Hakimi-Loğman gözələ.

Gözəl xanım cilvələnib
Gözəllərin xası kimi;
Görəni Məcnun eyləyir,
Leylinin sevdası kimi;
Ala gözlər şölə çəkir
Göyün Sürəyyası kimi.

Çəpgəni hər rəng çalır,
Peyğəmbər xırqası* kimi;
Baratdı, Behiştdən gəlib,
Gətirib qılman gözələ.

Gözəl xanım al geyinib
Gözəllər xasından gözəl;
Silkinir, gərdən çəkir
Göllər sonasından gözəl;
Libas əndamına layiq
Əndam libasından gözəl.
Qabiliyyət, mərifət tapıb
Ata-anasından gözəl;
Gözəlliyi cəm veribdi,
Xaliqi "sübhan" gözələ!

Qəmgin idim, xələt verdi,
Məlul könlüm açdı gözəl;
Arifsən, əhli-ruhsan,
Can cana peşkaşdı, gözəl!
Ay qabaq şölə verir,
Qaşın göyçək qaşdı, gözəl!
Nə qədər gözəl görmüşəm,
Hamısından başdı Gözəl;
Cavanşir gözəllərinin
Cəmisi qurban gözələ!

Fələkdən gileyliyəm
Günü bizə qara verib;
Mömini zəlil eyləyib,
Suru günahkara verib;
Tərlanı sara yazıb,
Tər qönçəni xara verib;
Ələsgər Məcnun olub,
Meylini dağlara verib;
Unudub ibadəti,
Bağlayıb dastan gözələ.

* Xırqa (xirqə) – üst paltarı növü.

HƏCƏR[28]

Naqafil çıxdın qarşıma,
Gözəllər sultanı, Həcər!
Gəzmişəm, görməmişəm
Sən kimi insanı, Həcər!
Dişlərin dürr dənəsi,
Ağzın gövhər kanı, Həcər!
Ay qabaq şölə verir
Cahan çırağbanı, Həcər!

Başında herat kəlağay,
Hər paltarı darayıdı;
Bəşərə bənzətmək olmaz,
Göydə mələklər tayıdı.
Turunclar baş göstərib,
Qoynu Behişt sarayıdı;
Aşıq görüb bu dünyada
Cənnəti-Rizvanı, Həcər!

Ağ ipəkdən dizliyi var,
Köynəyini geyib sarı;
Gərdənə həmayıl salıb,
Ətəyə düzüb mirvarı.
Yaradandan istəmişəm,
Var əlində ixtiyarı;
Sara qismət eyləməsin
Sən kimi tərlanı, Həcər!

Gözəllərin gözüsən,
Sədan düşüb hər mahala;
Qaşların cəllad olub,
Qəsd eləyir canlar ala.
Mən sana "bacı" dedim,
Xalq düşməsin kəc xəyala;
Ələsgərdən incik olma,
Gözlərin qurbanı, Həcər!

XIRDACA QIZ

Naz ilə gəldin otağa,
Leylinişan Xırdaca qız!
Tovuz kimi cilvələnib,
Artırdın şan, Xırdaca qız!
Camalına mail olub
Huri, qılman, Xırdaca qız!
Səni görən cavanlarda
Qalmaz iman, Xırdaca qız!

Gözəlliyin binadandı,
Tanıram əsli-soyunu;
Səd afərin naqqaşına,
Şüşədən çəkib boyunu.
Allah bir vəsilə salsın,
Hacı Alı tutsun toyunu;
Kəsilsin xaki-payında
Neçə qurban, Xırdaca qız!

Ələsgərəm, tərifini
Düzürəm dastana, gözəl!
Eşitsin, fəxr eləsin
Səni doğan ana, gözəl!
Şükür haqqa, Xudam yazıb
Tərlanı tərlana, gözəl!
Mehdi kimi ölkəmizdə
Yoxdu oğlan, Xırdaca qız!

KİMİ

Dəli Alı bir sədd açıb
Şah Abbas dövranı kimi;
Yanında yoldaşları var,
Azərbaycan xanı kimi;
Zeynalabdın bəy bəzənib

Misirin sultanı kimi.
Hər yana kağız dağıldı
Süleyman fərmanı kimi;
Yetmiş iki millət gəldi,
Ərəsət divanı kimi.

Neçə çinovniklər gəldi,
Çox ağır keçdi yığnağı;
Bir yanı Qanıq, Qavrı,
Bir yanı Qoşqarın dağı.
Aləm çırağban göründü,
Xoddananda cıl-çırağı.
Şəmkirdən düyü çəkildi,
Sarıyaldan gəldi yağı;
Hər yana qəftə işlədi,
Xotkar bəzirganı kimi.

Günün günorta vaxtında
Gəldi Alının dəstəsi;
Hər birisi bir iyiddi,
Bir qoşunun sərkərdəsi.
Gördüm, asmana dayandı
"Öldürrəm", "öldürrəm" səsi.
Yaponyadan tüfəng gəlib,
Yeddi ağac vurur gülləsi;
Zərbindən dağlar titrəşir,
Bərqin dirəxşanı kimi.

İyidliyin səbəbinə
Ona deyirlər "Dəli Alı";
Şücaətdə Qəhrəmandı,
Loğmana bənzər kamalı.
Barilahim, irəhm eylə,
Pozulmasın bu calalı.
Bir sərkərda camışı var,
Üç sərkər da qoyun-malı;
Mehtərdə qırx atın gördüm,
Cəlalı türkmanı kimi.

Alı kimi iyid yoxdu,
Onu tək doğub anası;
Süzən əldə, ətək beldə,
Var iyidlik nişanası.
Vallahül-əzim belədi,
Açıq, sözün mərdanası.
On beş gün şülən çəkildi,
İşlədi aşpazxanası;
Erkək yan-yana kəsildi,
Minanın qurbanı kimi.

Alı məclisə gələndə,
Mətəl qaldım işlərinə;
Atanın sərdar oğludu,
Sərim qurbandı sərinə;
Səxavətdə əla gördüm,
Yazdım Hatəm dəftərinə;
Şabaşa beşlik qızıllar
İşlədi qəpik yerinə;
Neçə mücrülər açıldı
Sərrafın dükanı kimi.

İyidlikdə yox əvəzi,
“Afərin!” dedim Aslana;
Dağıstan formu geyinib,
Təmkini qızılbaşyana.
Süzən tüfəng cingildəyir,
Patronu səyrişir qana.
Koroğlu tək nərə çəkir,
Coşub girəndə meydana;
Tüf dağıdır, ordu pozur
Qüdrətin aslanı kimi.

Ata, baba iyiddilər,
Bəyənmişəm əsli-zatın;
Doğruluğun səbəbinə
Mövlam veribdi baratın;

Əli kəmərbəstəsidi,
Cəm eyləyib hər büsatın.
Fürsəti düşmənə verməz,
Əldən qoymaz ehtiyatın;
Kəpəzdə ovun gözləyir,
Alvızın* tərlanı kimi.

Cəfər ağa bir iyiddi
Girəndə meydan içinə;
Yalavıyır şimşək kimi,
Bələnir al qan içinə;
Zərrəcə gəlməz eyninə,
Düşsə yüz düşman içinə;
İsgəndər tək səddi çıxıb
Yeddi Dağıstan içinə;
Şəninə dastan yazıram
Rüstəmin dastanı kimi.

İçlərində bir seyid var,
Onlara rəhbər kimidi.
O ki Məşədi Məhəmməddi,
Bir nər oğlu nər kimidi.
Qızılhacılı Allahverdi
Maliki-Əjdər kimidi.
Min yaşasın İsmayılı,
Nərəsi Heydər kimidi;
Xəşbulaqda meydan açdı
Koroğlu meydanı kimi.

Orucu çox bəyənmişəm,
Məhəbbətin var Qəfərə;
Qasımı mərdana gördüm,
Vəsfini yazdım dəftərə.
O kişilik, o səltənət
Halal olsun İsgəndərə;

* Alvız (Elbrus) – dağ adıdır.

Unudub dünya cifəsin,
Tabe olub peyğəmbərə;
İbadəti var məscidin
Qareyi-Quranı kimi.

Beş min manat nağd yığıldı,
Dalda qalanın bilmədim;
Yüz erkək-öyəc kəsildi,
Toğlunun sanın bilmədim.
Xərcindən bərxurd olmadım,
Nəfin, ziyanın bilmədim;
Nisyə qalan xələtlərin
Doğru, yalanın bilmədim;
Nağdıdan mətləbim verdi
Kişi kərəm kanı kimi.

Biçarə Aşıq Ələsgər,
Gəldin, getdin, hər nə isə;
Haqq səni sərraf yaradıb,
Qiymət qoy yaxşıya, pisə;
Tat oğlu, Bala Məşədi –
Onlar gələndə məclisə;
Hamıdan çox pul verdilər,
Qızıl ilə dolu kisə;
Aşıqlar güzəran tapdı
Bəylər güzəranı kimi.

MALADES[29]

Mərhəba, namxuda,
Afərin, əhsən, malades!
Cahanda yoxdu tayın,
Dünyada təksən, malades!
Həmi ağsan, həmi çağsan,
Həmi də köksən, malades!

Xudam səni xoş yaradıb,
Belə göyçəksən, malades!
Hurilər padişahı,
Nazlı mələksən, malades!

Mən sana qurban olum,
Ay səri sevdalı gözəl!
Ləblərin şəhdi-şəkər,
Misli beçə balı, gözəl!
Qüdrətdən nəqş olunub
Zənəxdanın xalı, gözəl!
Zərrəcə gəlməz eyninə
Bu dünyanın malı, gözəl!
Gözü tox, könlü təmiz,
Özünə bəysən, malades!

Aşıq Ələsgər deyər,
Bu duruşun xan kimidi.
"Xan" deyib, səhv olmuşam,
Huriyü qılman kimidi.
Qabliyyət, mərifətin,
Kamalın Loğman kimidi.
Məclisdə dolanmağın
Alıcı tərlan kimidi;
Hansı evə qədəm qoysan
Qızıl dirəksən, malades!

MƏLƏK[30]

Mən səni bənzətmişəm
Huriyə, qılmana, Mələk!
Baxışın canlar alır,
Qəmzən səkir qana, Mələk!
Qaşın qüdrətdən çəkilib,
Oxşayır kamana, Mələk!
Xalının bir dənəsin

Vermərəm cahana, Mələk!
Üzün görüb ayrı düşən
Qalar yana-yana, Mələk!

Geyinib əndamına
Əbrü ətlaz, alı gözəl;
Xara don, zərin nimtənə,
Başındakı şalı gözəl;
Bəxtəvər gümüş kəmər
Qucur qəddi-qalı gözəl;
Qulağında qızıl sırğa,
Zənəxdanda xalı gözəl;
Qılıbsan hüsnün şamına
Sən məni pərvana, Mələk!

Gözəlin məclisində
Şirin söhbət, saz dolanır;
Hüsndən könüllərə
Bahar keçir, yaz dolanır;
Süzür, gəlir səkə-səkə,
Sanki, quba-qaz dolanır;
Qaşında, kirpiyində
İşvə, qəmzə, naz dolanır;
Gözləri cəllada dönüb,
Qəsd eləyir cana Mələk.

Gözəllər dəstə-dəstə
Qulluğuna sana gəlir;
Ağa, rəiyyət, bəy, gədə
Əmrinə, fərmana gəlir;
Aşıq, alim, molla, seyid
Dad çəkir, amana gəlir;
Dəlilər dəxil düşür,
Mərizlər Loğmana gəlir;
Xəstədi, Ələsgəri
Sən yetir dərmana, Mələk!

NƏDİ

Kalvayı, fəhm elə, gər,
Bu gələn insandı, nədi?!
Ay qabaq şölə verir,
Mehri-dirəxşandı, nədi?!
Titrəşir var əndamı,
Dərdlərə dərmandı, nədi?!
Gözləri canım alır,
Afəti-dövrandı, nədi?!
Huridimi, pəridimi,
Mələkdi, qılmandı, nədi?!

Göz gördü, könül sevdi
Gözlərinin alasını;
Gül görsə, xəcil olar
Yanağınıın lalasını;
Getmə gözüm önündən,
Alım boyun bəlasını.
Xəstə içsə dirili
Ləbinin piyalasını;
Şirəsi abi-həyat,
Şərbəti-Loğmandı, nədi?!

Dünya təbdil olubdu,
Gözəl biilqar görünür.
Açılıb mərmər sinə,
Aləmə aşkar görünür;
Örtməynən sən üstünü,
Dünya mana dar görünür;
Qoynundu gülşən bağı,
Bir cüt qoşa nar görünür;
Ey Xudaya, sirr qaldım,
Cənnəti-Rizvandı, nədi?!

Bu simi-zənəxdanın
Mirvarı xallarına bax;
Bərq verir büllur buxaq,

Savalanın qarına bax;
Çarxı dönmüş fələyin
Sən kəc irəftarına bax:
Fəhm eylə, diqqət ilə
Özünə bax, yarına bax;
Çəkilib dal-qaməti
Sərvi-xuramandı, nədi?!

Həzərat, haqqa baxın,
Qəlbdən ehsan eləyin;
Mənim bu dərdi-dilimi
Dostlara əyan eləyin;
Ölürəm, mən xəstənin
Dərdinə dərman eləyin;
Aparın Ələsgəri,
Payında qurban eləyin;
Bimürvət, bəlkə, baxa,
Deyə: "Bu qurbandı, nədi?!"

PİŞİK

Dad! Siçanın əlindən
Yetişmişik cana, pişik!
Dünyanı bizdən ötəri
Döndərib zindana, pişik!
Dağıdıb kəndliləri,
Dadanıb yaxtana, pişik!
Doğrayıb zər libası,
Eləyib əfsana, pişik!
Alagöz gəlinləri
Qoyub yana-yana, pişik!

Birisi boz dikqulaq,
Birisi qonur, balaca;
Dərmə-qayıq farmaşın
Hər yanından açıb baca;

Bez ilə irəftardı,
Qumaş ilə düşüb ləcə;
Harda görsə zər, ziba,
İstifa, tirmə, alaca;
Biləsən, nə hal kəsir
Döşəyə, yorğana, pişik!

Nə qədər əlləşirəm,
Bu məluna yoxdu çara;
Gündüzlər pünhan olur,
Gecələr çıxır aşkara;
Çırağı yandıranda,
Qaçır, soxulur divara;
Dağıdıb quyuları,
İndi daraşıb anbara;
Müxtəsər, ruzumuzu
Döndəribdi qana, pişik!

O gödək zalimü fasiq
Belə bir azar elədi;
Aləmə gen dünyanı
Bizdən ötrü dar elədi;
Hamı dərddən ziyada
Bu dərd mana kar elədi:
Dəldi yağ dərilərin,
Xumları murdar elədi;
Axşamadək evlərdə
Qurulur zasdana*, pişik!

Bu sözləri eşidəndə,
Pişik bir tufan elədi;
Şeşəltdi bığlarını,
Gözləri rövşan elədi;
Ay qaranlıq gecədə
Yüz dəfə cövlan elədi;

* Zasdana (zasedanie) – iclas

Qisasa qisas aldı,
Bir qana yüz qan elədi;
Gördüm, on səkkizini
Düzübdü yan-yana pişik.

Yatmadım sübhə kimi,
Mən baxdım qilü-qalına;
Öyrənib xəsyətini,
Bələd olmuşam halına,
Ədəb ilə əyləşibsən,
Səd afərin kamalına.
Aləmin padişahı
Dəstini çəkib dalına;
Qaynağın poladlanıb,
Dönübsən aslana, pişik!

Mən səni iyid bildim,
Verdim aran-dağı sana;
Alaçığı, ağ çadırı
Eyvanı, otağı sana.
Müxtəsəri, vəssalam,
Budu sözün sağı sana:
Gözəllər əsirgəməsin
Pendiri, qaymağı sana;
Yeyəsən nəmilərdə,
Dönəsən sultana, pişik!

Xanım xələt bağışladı,
Ələsgər yazdı dəftərə;
Göndərərəm tüllablara,
Məlum olsun hər şəhərə;
İyiddi, ölməyincə
Arxasını qoymaz yerə.
Pristav qubernata,
Qubernat yazsın sərdərə;
İnşallah, nişan verər
Sana divanxana, pişik!

ŞAH DAĞI

Aləmdə dastan olub
Səddin, sorağın, Şah dağı!
Açılıb nərgiz, bənövşən,
Əcəbdi çağın, Şah dağı!
Abi-kövsər kimi axır
Çeşmən, bulağın, Şah dağı!
Heyif ola, bu çeşmədə
Yoxdu bir sağın*, Şah dağı!
Müxənnət yaylar köysündə,
Pozar damağın, Şah dağı!

Haqq səni cənnət yaradıb,
Qanan yoxdu, qədrin bilə;
Sədrin badi-səfasından
Xəstə könlüm gəldi dilə;
Mürğ tək balü-pər açdım,
Oxudum döndüm bülbülə;
Bir gözəl keçdi qarşıdan
Gözlərindən gülə-gülə;
Dağıtdı ömrüm qəfləsin,
Nə çoxdu yağın, Şah dağı!

Süsən, sünbül, gül, ərğəvan
Köysündə laləzar verib;
Alan, satan gözəllərdi,
Nə rəvac bazar verib;
Damənin çəhar fəsildi,
Hər meyvə bitib, bar verib;
Xudam səni çox bəyənib,
Bir belə ixtiyar verib;
Dalın dənizə söykənib,
Kürdü ayağın, Şah dağı!

---

* Sağı (saqi) – şərab paylayan

Bir tərəfin Çənbərəkdi,
Görənin həvəsi gəlir;
Topaşandan qəflə işlər,
Gəncənin meyvəsi gəlir;
İstanbulun al qumaşı,
Bağdadın xurması gəlir;
Oxuyur türfə gözəllər,
Kəklik tək sədası gəlir;
Aşıq üçün cənnət qoxur
Daşın, torpağın, Şah dağı!

Mən gəzmişəm Qafqazyanı,
Haqq səni bir xəlq eləyib;
Ağrı dağı padişahdı,
Səni vəzir xəlq eləyib;
Çiçəklərin kimyədi,
Daşını dürr xəlq eləyib;
Boyun minadan çəkilib,
Sərində pir xəlq eləyib;
Murov, Muşov, Murğuz, Kəpəz
Olmaz yamağın, Şah dağı!

Hansı iyid dara düşsə,
Nəzir deyir, yada salır;
Yeddi kralın qaçağı
Pənahlanıb, səndə qalır;
Kor gələndə, şəfa tapır,
Müztər gəlsə, mətləb alır;
Saatda yüz çiçək açır,
Hər biri bir irəng çalır;
Belə məlum, qüdrətdəndi
Küpün, boyağın, Şah dağı!

Xudam səni xoş yaradıb,
Hər kim görsə, xoşlayacaq;
Yay gözəl seyrangahısan,
Qışda maral qışlayacaq;

Yazıq Ələsgər yolunda
Başü can bağışlayacaq;
Aşıq səndən incik gedir,
Ərzi-giley başlayacaq;
Özünə də məlum olsun,
Küsüb qonağın, Şah dağı!

ŞAPƏRİ[31]

Bir saat kərəm eylə,
Ərzim deyim qan, Şapəri!
Gəlməyib bu cahana
Sənin kimi can, Şapəri!
Hüsnünə mail olar
Yusifi-Kənan, Şapəri!
Ya hurisən, ya pərisən,
Ya da ki, Qılman, Şapəri!
Xəstələr Loğmanısan,
Dərdlərə dərman, Şapəri!

Gəlməyib heç gözələ
Bu dünyada belə nişan;
Zülf bulud, qabaq ayna,
Qaşlarının tağı kaman;
Burun püstə, dodaq qaymaq,
Ağ buxaq, qönçə dəhan;
Hüsnünün zərrəsini
Gördü aşıq, tapdı iman;
Sənə nə bəşər deyilər,
Nə də ki, insan, Şapəri!

Hüsnündə qüsur yoxdu,
Qeyri işində naşıyam;
Boyunun sadağası,
Məclisinin peşkaşıyam;

Dərdin məni tez öldürər,
Qoymaz dünyada yaşıyam;
Oldum hicran barkeşi,
Gərək qəm yükü daşıyam;
Səni gördüm, əl götürdüm
Evdən, əyaldan, Şapəri!

Saatın xoş vaxtında
Sən gəldin qabaq-qabağa;
Ağlımı başdan aldın,
Məcnun kimi saldın dağa;
Sərraf olsa bir telini
Verməz külli-Qarabağa;
Şəki, Şirvan, Şamaxı
Olsun boyuna sadağa;
Doqquz mahal İrəvan da
Gözünə qurban, Şapəri!

Bu gözəl peyda olub
Göyçə mahalında təzə;
Görənlər mail olur
Gül camala, şəhla gözə;
Bir kamil mirzə gərək,
Vəsfini dəftərə yaza;
Bir xalın Gürcüstana,
Bir xalın Çeçen-Çərkəzə;
Bir xalın Dağıstana
Olubdu sultan, Şapəri!

Gəlməyib bu dünyaya
Yəqin bilin, böylə sənəm;
Üstünə nur yağacaq
Hansı evə qoysa qədəm;
Bilmirəm, nə xoş gündə
Xəlq eləyib kani-kərəm;
Bir görən həsrət çəkir,

Deyir: nola, bir də görəm;
Qəddinə, qamətinə
Qalıblar heyran, Şapəri!

Silkinir, qumrovları
Zey-zey deyir, gəlir səsi;
Buxağı büllurdandı,
Mərmərdən ağdı sinəsi;
Əynində xas güləçə,
Ətəyində zər baftası;
Qaməti ər-ər kimi,
Əcəb yaraşır libası;
Vəsfini söyləməyə
Olmuşam imran, Şapəri!

Aşıq Ələsgər deyər,
Bir od salıbsan canıma;
Açıb danışa bilmirəm
Dostuma, nə düşmanıma;
Qoy sərim qurban olsun
Sən kimi zivər xanıma;
Öldür xaki-payında,
Əllərin batsın qanıma;
Bəlkə, intizar getməyəm
Mən bu dünyadan, Şapəri!

CEYRAN

Durum dolanım başına,
Qaşı, gözü qara Ceyran!
Saldın eşqin ataşına,
Eylə dərdə çara, Ceyran!

Söz eşidib, ərzim qansan,
Mən yanana sən də yansan.
Özün bir tülək tərlansan,
Niyə uydun sara, Ceyran?!

Ələsgərəm, abdal ollam,
Eşqin girdabında qallam.
Küsdürmüşəm, könlün allam
Yalvara-yalvara, Ceyran!

XOŞ GƏLDİN[32]

Qədəm qoyub asta-asta
Sən bu diyara xoş gəldin!
Süzdürüb ala gözləri,
Qaşları qara, xoş gəldin!

Oğrun durub, qıya baxdın,
Müjganın sinəmə çaxdın,
Cismimi yandırıb yaxdın,
Alışdım, nara xoş gəldin!

Qaynayıb, peymanam dolub,
Saralıb gül rəngim solub.
Həsrətin çəkməkdən olub
Sinəm sədpara, xoş gəldin!

Dostun vəfasını gördüm,
Seçib, sevib, könül verdim.
Təzələndi köhnə dərdim,
Dərdimə çara, xoş gəldin!

Sinəmdi eşqin dəftəri,
Sənsən dilimin əzbəri.
Yazıq Aşıq Ələsgəri
Çəkməyə dara, xoş gəldin!

KEÇDİ

Pəncərədən qəfil baxdım,
Qarşıdan bir sona keçdi.
Oğrun baxdı, qaş oynatdı,
Müjganları cana keçdi.

Ala gözlərini gördüm,
Təzələndi köhnə dərdim,
Yolunda can qurban verdim,
Baxmadı qurbana, keçdi.

Sərv boylu mələkzada,
Camalından içdim bada.
Ələsgəri saldı oda,
Qoydu yana-yana, keçdi.

KƏKLİK[33]

Həsrətini çəkə-çəkə
Dərdim yetdi yüzə, Kəklik!
Qız, sən Allahı sevərsən,
Rübənd tutma üzə, Kəklik!

Dostdan dosta bu nə fənddi,
Zülfün boynuma kəmənddi.

Dişin dürdü, dilin qənddi,
Dodaqların məzə, Kəklik!

Geydiyin yaşıl, əlvandı,
Eylədiyin nahaq qandı.
Ələsgər sana qurbandı,
Sən gələndə bizə, Kəklik!

MƏN

Gözəl, sana məlum olsun,
Həsrətindən yanıram mən.
Ala gözlər süzüləndə,
Canımdan usanıram mən.

Hansı dağın maralısan?
Hayıf, bizdən aralısan!
Sən də yardan yaralısan,
Duruşundan qanıram mən.

Mənim adım Ələsgərdi,
Dərdim dillərdə dəftərdi.
Xalların dürrü gövhərdi,
Sərrafıyam, tanıram mən.

ÖLDÜRƏCƏK BU QƏM MƏNİ [34]

Ala gözlü, telli ceyran,
Öldürəcək bu qəm məni.
Həsrətindən oldum xəstə,
Öldürəcək bu qəm məni.

Təbibimsən, yetiş dada,
Pərvanəyəm, yandım oda.
Sən atlısan, mən piyada,
Öldürəcək bu qəm məni.

Ələsgərdi mənim adım,
Aləmi yandırır odum;
Heç yerdən yoxdu imdadım,
Öldürəcək bu qəm məni.

TELLƏRİN

Gözəl, sənin nə vədəndi,
Kəsilib qısa tellərin?
Kəlağayı əlvan, qıyqacı
Üstündən basa tellərin.

Yanaqların güldü, solmaz,
Oxlasan, yaram sağalmaz.
Qaşın cəllad, gözün almaz,
Bağrımı kəsə tellərin.

Bağban ağlar bar ucundan,
Alma, heyva nar ucundan,
Ələsgər tək yar ucundan
Batıbdı yasa tellərin.

ÜZÜN MƏNDƏN NİYƏ DÖNDÜ

Gəl, ey mehri-məhəbbətlim,
Üzün məndən niyə döndü?
Ağzı şəkər, ləbi qəndlim,
Üzün məndən niyə döndü?

Ayrılıqdan ölüm yeydi,
Həsrətin qəddimi əydi.
Nə dedim, xətrinə dəydi,
Üzün məndən niyə döndü?

Aşığa yoxdu qadağa,
Müştaqdı dilə, dodağa.
Ələsgər sana sadağa,
Üzün məndən niyə döndü?

YAYLAQ

Gözəllər seyrəngahısan,
Görüm səni var ol, yaylaq!
Açılsın gülün, nərgizin,
Təzə murguzar ol, yaylaq!

Gözüm qaldı siyah teldə,
Bülbül öldü meyli güldə.
Bir kəsim yox qürbət eldə,
Sən mana qəmxar ol, yaylaq!

Mən səni görəndən bəri,
Sinəm olub qəm dəftəri.
Öldür yazıq Ələsgəri
Özün günahkar ol, yaylaq!

BAX, BAX

Əxi, biya, biya, bequ,
Bequ, biqof, ağa, bax, bax.
Həyyi, həqqü hakim sənsən,
Həyyə bax, bu bağa bax, bax.

Gözüm sağı, sübh ayağı
Geyək ağı, gəzək bağı.
Hamı sevib bu sayağı,
Qaymağa, həm yağa bax, bax.

Əziz ayə, müəmmayə,
Gərək sayə bu məvayə.
Səbəb sənsən bu qovğayə,
Böyük Ağa, sağa bax, bax.

AY NƏDƏN OLDU

Yerin, göyün, ərşin, kürsün, insanın
Künhü, bünövrəsi ay nədən oldu?
Yeri göydən, göyü yerdən kim seçdi?
Hikmətin dəryası ay nədən oldu?

Yeddi qat göy nə növ ilə quruldu?
Neçə qəndil, neçə sütun vuruldu?
"Sən kimsən?",
"Mən kiməm?"
– kimdən soruldu?
Ustadlar ustası ay nədən oldu?

Nədən loh* yarandı, nədəndi qələm?
Neçə hüruf o məclisdə oldu cəm?
Aləmi-ərvahda qurulan ələm
Ayəsi, şüqqəsi ay nədən oldu?

Mansırın toxmağı, İsrafil suru,
Kəbənin Zəm-zəmi, Musanın Turu,
Nitqimin guyası, didəmin nuru,
Sərimin sevdası ay nədən oldu?

Yazıq Ələsgərəm, intizarım var,
Alimsənsə, məni eylə xəbərdar:
Elmi hardan tapdı cümlə aşıqlar?
Şeri-müəmması ay nədən oldu?

* Loh – lövhə

BİLƏSƏN

Təriqətlə mərifətə qulaq ver,
Şəriətdə yol-ərkanı biləsən.
Həqiqətdə nədən xəlq eylədi haqq
Ərşi, kürsü, asimanı, biləsən.

Şəcərətil-yəqin harda bitibdi?
Təşbehi dünyada nəyə yetibdi?
Neçə kökdü, neçə budaq atıbdı?
Neçədi yarpağın sanı, biləsən?

Onları xəlq edən xudam qənidi,
Səxavət əhlidi, kərəm kanıdı.
Əsabi-Kəhf neçə nəfər can idi?
Adları nə idi, onu biləsən?

Süleyman, İsgəndər Zülqədər hanı?
Dolandı nə qədər, gəzdi hər yanı?
Belə qərar qoyub kərəmin kanı:
Vacibdi, dünyanı fani biləsən.

Yazıq Ələsgərəm, ona qulam mən,
Nuru hörmətindən əhli-diləm mən.
Buyurasan, xidmətinə gələm mən,
Sərimdəki bu sevdanı biləsən.

BİZDƏN SALAM OLSUN ARİF OLANA

Bizdən salam olsun arif olana,
Haqq nə gündə xəlq eylədi dünyanı?
Yer ilə göy nə saatda bəhs etdi?
Yer nə üstə bəndə saldı asmanı?

Asman nə istədi bari-xudadan?
Xuda nə əmr etdi ərşi-əladan?

Kim idi gəldi, kimi apardı haradan?
Nə surətdə gördü Məscid-Əqsanı?

Nə ab ilə orda aldı dəstəmaz?
Neçə rəkət əda eylədi namaz?
Neçə kimsənəyə oldu pişnamaz?
Onlar baqidimi, olubmu fanı?

Tez verəsən bu sözlərin isbatın:
Nədəndi binası Abi-Həyatın?
Hardadı məqamı Mələk əl-mövtun?
Nə tövr ilə alır insandan canı?

Bu təzə kalamdı, olsun yəqini,
Kəbə – qibləm, dinim – Məhəmməd dini.
Atam – Əliməhəmməd, Göyçə sakini,
Adım Ələsgərdi, yaxşı bil, tanı!

BU GÜNLƏRİ BİR HİKMƏTƏ TUŞ OLDUM

Bu günləri bir hikmətə tuş oldum,
Adı-sanı hər aləmdə deyilir.
Şəriət ətini haram buyurub,
Halal olan sümükləri yeyilir.

Müdam ayağından kəsilməz abı,
Abını kəsəndə, heç olmaz tabı.
Çox əziz yaradıb kərəm sabahı,
Toxmaq ilə təpəsinə döyülür.

Ələsgər ərz eylər, ariflər qana,
Üç ayda, dörd ayda o gəlir cana.
Lətifdi xörəyi, qarışır qana,
Dərmanı var cəsədində yayılır.

DANIŞAQ

Hikmət məclisində əyləşən alim,
Gəl, səninlə yol-ərkandan danışaq.
Ələst aləmindən, qalu bəladan,
Nuri-Əhməd yaranandan danışaq.

Kürsü lohü qələm nədən yarandı?
Neçə min il gərdiş vurdu dolandı?
Nə əmr oldu, qərar tapdı, dayandı?
Əvvəl nə xətt yazdı, ondan danışaq?

Təmisah balığın qədəri nədi?
Nə yeyir, nə içir, mədarı nədi?
Həqiqət qapısının açarı nədi?
Onu açıb-bağlayandan danışaq.

Əgər haqq aşıqsan, “meydana gəl” de!
Arifsənsə, bu sözlərə “gözəl” de!
Farsiyyət bilirsən, şeri-qəzəl de!
Ərəbxansan, gəl, Qurandan danışaq!

Ələsgər, qəm çəkmə, Xuda kərimdi!
Yetmiş iki yolun hansı qədimdi?
Həzrəti-Musanın anası kimdi?
Bir xəbər ver, o dövrandan danışaq!

OLDU

Altı gündə dünya neçə don geydi,
Nə üstə əyləşdi, bərqərar oldu?
Əvvəli kim oldu ərşin bənnası?
Ulduzlar nə təhər yerbəyer oldu?

Neçə idi müqərrəbin mələyi?
Onların içində hansıydı bəyi?
Canlıdı, cansızdı ərşin dirəyi?
Nə ilə çalındı, mötəbər oldu?

Ələsgər əl çəkməz etiqadından,
Yerdə xəbər verir göy büsatından.
Haqq ilə peyğəmbər əhvalatından
İslamam deyənə nə xəbər oldu?

OLUR

İki bədən gördüm, altmış başı var,
Müttəsildi onda qeyri sirr olur.
İki uruh gərdiş vurub dolanır,
Gahdan iki olur, gahdan bir olur.

Birisi sultandı, gəzir taxt üstə,
Biri gah sağ olur, gah zaman xəstə.
Qocaldıqca olur təzə, novrəstə,
Cavanlıqda qoca olur, pir olur.

Yüz səksən qolu var, oynar ab ilə,
Üç yüz qulağı var, san-hesab ilə.
Beş kəlmə danışır afitab ilə,
Kəlməsində gövhər olur, dürr olur.

Oxudum, yetişdim mən bu hesaba,
Niyyəti ayrıdı, mənzili Kəbə.
On min qırx yol sərin qoyur turaba,
"Mu" kəlməsi Rəbbi ilə bir olur.

Aşıq Ələsgər bu hesaba yetişdi,
Onu cəm eyləyən bir dənə quşdu.
Gahdan bəzirgandı, gahdan dərvişdi,
Gah padişah olur, gah vəzir olur.

SÜBHÜN ÇAĞI BİR HİKMƏTƏ TUŞ OLDUM

Sübhün çağı bir hikmətə tuş oldum,
Desəm inanmazlar, sirri-sübhandı.
Yeddi qat qaladı, daşsız, kərpicsiz,
O qalada bir əjdaha pünhandı.

Nə qədər baxıram, yoxdu gözləri,
İki buynuzu var, bəhri-şeşpəri.
Nə əl-ayağı var, nə balü pəri,
Seyr eləyir, nə gərdişi-dövrandı?!

Nə zaman ki, sərin çıxardır dərdən,
Yeddi qat qalanı tərpədir yerdən.
Qaldım aciz, zəlil, heyran, sərgərdən,
Bilmədim çinidi, ya üstüxandı?

Dindirrəm, dillənmir, yoxdu zəbanı,
Ona tərtib verib kərəmin kanı.
Özü dincdi, heç incitmir insanı,
Heyif, ismi doğrulara düşməndı.

Səhərdən-səhərə edir seyranı,
Götürür qalanı, gəzir hər yanı.
Aşıq Ələsgər deyər, bu müəmmanı
Hər kəs tapsa, canım ona qurbandı.

YETƏR

Bu gün bir əcayib gördüm,
Təşbehi heyvana yetər;
Ariflər, uzaq düşməyin,
Nisbəti ilana yetər;
Cəsədi qüdrətdəndi,
Əməli insana yetər;
Hərdən ki, nərə çəkər,
Sədası ümmana yetər.

Yeddi bağırsağı var,
Qarnında aşkar dolanır;
Yalnız ki mən demirəm,
Onu görən hamı qanır.
Əjdahalar, pələnglər
Görəndə candan usanır;

Başını götürüb qaçar,
Hərəsi bir yana yetər.

Dümbünü çəkibdilər
Cəsədindən yen ziyada;
Adlanıb, isbatlanıb,
Hər tərəfə salıb səda;
Bəyləri minər gəzər,
Heç yana getməz piyada;
Nə ayağı yerdədi,
Nə səri asmana yetər.

Məqədindən taam yeyir,
Qəyy eyləyir dəhanından;
O vaxtında qarşı duran
Gərək ki, keçsin canından;
Üz görməz qardaşına,
Xof eyləməz düşmanından;
Hər kimə xişm ilə baxsa,
Ölməsə də, cana yetər.

Onun xörəyini deyim,
Təşbehi quş yumurtası;
Qarnında zikr eləyir,
İnsana yetişir səsi;
Dilini ona vuranda,
Çıxır bir üryan balası;
Qanadı yox, quyruğu yox,
Uçar, biyabana yetər.

Hər kəsə nəfəsi dəysə,
Ölməsə də gedər huşdan;
Üç yerindən kəməri var,
Qurşayıb zərü gümüşdən.
Aşıq Ələsgər deyər:
Hər kəs baş tapsa bu işdən,
Ona bir tərif deyərəm,
Gedər Alosmana yetər.

BİR ŞAİR ÇIXIBDI YEKƏALLARDAN

Bir şair çıxıbdı Yekəallardan*
Bəyənməyib göyçəlinin kərməsin.
Simeh tapıb, heç qurtarmaz azardan,
Onun dərdin heç gözlülər görməsin.

Birisi molladı, biri kalvayı,
Haqq özü buyurub mehmana sayı.
Adı şair, özü himarın tayı,
İncidib, qonağa zəhmət verməsin.

Molla Əli naməni yazandan bəri,
Bu söz çox incidir qul Ələsgəri.
Tavaqqam var, Şəmsəddinin bəyləri,
Acıqlanın çal köpəyə, hürməsin!

BU YERDƏ TAPILMAZ

Yazıq aşıq, vermə ömrünü zaya,
Qədirbilən can bu yerdə tapılmaz.
Kişidə abır yox, arvadda – həya,
Nə ədalət xan bu yerdə tapılmaz.

Çarxı-fələk məni saldı kəməndə,
Bunların oduna düşmüşəm mən də.
Adları bəndədi, özü şərməndə,
Əsil müsəlman bu yerdə tapılmaz.

Bu gün tapıb, azdan-çoxdan alırlar,
Sabahı günün qayğısına qalırlar.
Qırıq-quruq, fətir-fütür salırlar,
Ac doyuran nan bu yerdə tapılmaz.

İki mələkə var, asılıb dardan,
Sovm-səlat saqit olub bunlardan.
Xeyir mələkəsi qalıb sərgərdan,
Savabı-ehsan bu yerdə tapılmaz.

Bica işdi mən bu sözü deməyim,
Ölübdü sərdarım, tutulub bəyim.
Ağ otağım, əlvan yorğan-döşəyim,
O şövkətü şan bu yerdə tapılmaz.

Ələsgər, viranda xəstə düşğünən,
Eyham anla, sözün üstə düşgünən.
Şahi-Xorasana bəstə düşgünən,
Dərdinə dərman bu yerdə tapılmaz.

ÇIXIBDI

Ay həzərat, gəlin sizə söyləyim,
Bu dünyanın xəyanatı çıxıbdı.
İnsaflar azalıb, mürvət gödəlib,
Qazıların mazarratı çıxıbdı.

Əlimizi aparıbdı sərt ayaz,
Ruzumuz olubdu gündən-günə az.
Molla şeytan olub, axund şeyitbaz,
Məşədi, kalvayı lotu çıxıbdı.

Qoçular, quldurlar qatar taxırlar,
Fəqir-füqəraya yan-yan baxırlar,
Kimi istəsələr vurub yıxırlar,
Beşatanın çataçatı çıxıbdı.

Pristav, naçalnik gələndə kəndə,
Obanı, oymağı vururlar bəndə.
Xərc üstə çoxları düşüb kəməndə,
Qamçıda belinin qatı çıxıbdı.

Gəzirlər havalı ağalar, bəylər,
Çalışır qan-tərdə naxırçı, nökər.
Müxtəsərin deyir Aşıq Ələsgər,
Kovxanın, kattanın zatı çıxıbdı.

DANIŞMA

Bir adamsan, bir adama namə yaz,
Mahalı incidib, eldən danışma!
Ara qarışdırma, ay səmi diraz!
Kar çıxmaz qovğadan, qaldan danışma!

Göyçənin qonağa çoxdu hörməti;
Qaysava, qayğanaq verir ləzzəti,
Plov, dolma, kabab, əmliyin əti...
İnsaf elə, tək motaldan danışma!

Kalman çarıq bizə adəti-nasdı,
Müsəlmana "persoy" deyən xənnasdı.
Ulağın eşşəkdi, yükün girbasdı,
Əbrü ətlaz, tirmə, şaldan danışma!

Əgər şairsənsə, gəl, eyləyək bəhs,
Bir sözünə min söz deyim dəsbədəs.
Himarın dümbündə lağəri-məgəs,
"Zənbur mənəm", – deyib, baldan danışma!

Neçə aşıq qaçırmışam meydandan,
İstəsən, birbəbir keçirim sandan.
Gəmirib kəngərdən, içib ayrandan,
Coşub, kərgədandan, fildən danışma!

Adım Ələsgərdi, mərdü-mərdana
On iki şəyirdim işlər hər yana.
Tülküsən, aslanla girmə meydana,
Danasan, sürtünüb, kaldan danışma!

DÜŞƏRSƏN[35]

Məğrurluq eyləyib, "ustadam" demə,
Vaxt olar, bir yerdə dara düşərsən.
Daş tülək deyilsən, çolpa balasan,
Sərgərdan qalarsan, tora düşərsən.

Alçaqda dayan ki, çıxasan başa,
Tülküsən, aslanla girmə savaşa.
Əlin vurma gücün yetməyən daşa,
Götürə bilməzsən, zora düşərsən.

Satmaynan Nağıya ərkinazını,
Zimistana döndərərəm yazını;
Soyaram libasın, allam sazını,
Yal-quyruğu yolux yola düşərsən.

Saxla dilin, özün üçün yağıdı,
Aşıq Ələsgərin odlu çağıdı,
Çalar qaynağına səni, dağıdı,
Göydən yerə parça-para düşərsən.

GƏLSİN

Hər kəs sərdən keçib mərdü-mərdana,
Baş qoysun bu yolda, meydana gəlsin!
Dərya dilim dalğa vurdu, bulandı,
Qərq olmaq istəyən ümmana gəlsin!

Dayansın qarşıda, gətirsin tabı,
Ayılsın qəflətdən, unutsun xabı,
Sualıma dərhal versin cavabı,
Gətirməsin üzr-bəhana, gəlsin!

Ələsgərəm, mən tutaram bu bəhsi
Hardan çıxdı abi-həyat çeşməsi?
Neçə fərddi "İsmi-əzəm" duası?
Zikr eləsin, dildə nişana gəlsin!

GÖZÜM QALDI BİR ALAGÖZ GƏLİNDƏ[36]

Gözüm qaldı bir alagöz gəlində,
Sinəmi yandırır eşqin fərağı.
Gövhər qalıb qədirbilməz əlində,
Tərlan olub sar əlinin dustağı.

Ağıldan kəm, huşdan çaşqın, dilqanmaz,
Şərm eylə qonaqdan, ölməz, utanmaz!
Bu zəhmətə nəzikbədən dayanmaz,
Bimürvət, nainsaf, dilbilməz, yağı!

Bəhəqqi-sureyi-ayeyi-Quran,
Qırxına qalmasın azan, quduran!
Atam Mirzə Tağı, sakini-İran,
Anam Göyçəlidi, öz adım Nağı.

HAYIFSAN

Danışdıq, barışdıq mərhəmət ilə,
İnciklik araya qatma, hayıfsan!
Sən tacir olmazsan bir manat ilə,
Namusu, qeyrəti atma, hayıfsan!

Mövlam məni nəzərindən salmayıb,
Huşum cəmdi, ağlım heç azalmayıb.
Fani dünya Süleymana qalmayıb,
Oyan bu qəflətdən, yatma, hayıfsan!

Siz təlaş eylərsiz iynə-biz ilə
Bizim barat gəlib-gedir yüz ilə.
Əyri ol əyriylə, düz ol düz ilə,
Hər yetəni sən aldatma, hayıfsan!

Düşəndə məclisə, ağır yığnağa,
Bizə hörmət qoyur irəncbər, ağa...
Söz uzansa, həcv çıxar qurşağa,
Sözün dalın çox uzatma, hayıfsan!

Qəsəm olsun xudkeşlərin sərinə,
Yalan söz iyidi salar dərinə.
Köhnə dağarcığı tumaş yerinə
Aşıq Ələsgərə satma, hayıfsan!

XƏBƏRİN VARMI[37]

Ala gözlü, nazlı dilbər,
Elindən xəbərin varmı?!
Dörd bir yanın bağça, söyüd,
Gülündən xəbərin varmı?!

Nə zaman ki, gəldim sizə,
Mail oldum qaşa, gözə,
Zibilin çıxıbdı dizə,
Külündən xəbərin varmı?!

O vədə ki, gəlin oldun,
Qabırğası qalın oldun,
Qaynanana zalım oldun,
Dilindən xəbərin varmı?!

Daha düşübsən hənəkdən,
Suyun qurtarıb sənəkdən.
Məmən çıxıbdı köynəkdən,
Tulundan xəbərin varmı?!

Ələsgərlə çəkmə dava,
Ariflər baxsın hesaba;
Cehizindi qırıq tava,
Malından xəbərin varmı?!

KÖPƏK OĞLU[38]

Kim dedi, meşədən gətir cüt oxu,
Dördünü yan-yana çat, köpək oğlu!
Heç kəs . . . .
Ərəb, türkmən, nə də tat, köpək oğlu!

Bizim Ağkilsəyə xəbər olubdu,
Yaxın mənzilimiz Kəvər olubdu.
Get-gəldən ayağım qabar olubdu,
Hey çıxır altından qat, köpək oğlu!

Deməynən Ələsgər olubdu naşı,
Hələ belə bir iş çəkməyib başı.
Tövlədən yabını, yükdən farmaşı,
Üstündən yorğanı sat, köpək oğlu!

QOHUM BİLDİK, QOYDUQ ADAM YERİNƏ[39]

Qohum bildik, qoyduq adam yerinə,
Xələt verdik, gəl Bəşirin toyuna,
Gədadan bəy olmaz, nakəsdən iyid,
Lənət müxənnətin əsli-soyuna.

Müxənnətlər vədə verdi, gəlmədi,
Qəza qəhr eylədi, iş düzəlmədi.
Bic sövdəgər xırda heyvan almadı,
Öküz getdi, côngə getmir boyuna.

Ağıllılar belə qoydu şurutu:
Pulu bacarmayan göndərsin çiti.
Xaloğlu Qəfərdi gəllədar iti,
Kem salın başına, getsin qoyuna.

Sən niyə gəlmədin, bic İmamalı?!
Dağıtdın ölkəni, yıxdın mahalı,
Səni də aldatdı dünyanın malı,
Zərər Qələndərin pencər payına.

Qara Cəfər irəşbərdi, ustadı,
Çıxıbdı hər yerdə söylənir adı,

Kasıbdı, məzlumdu, yoxdu bir zadı,
Hayıf zəhmətinə, haqq-sayına.

MƏHƏMMƏD[40]

Üç yolla piyada gəldim qapına,
Olmadın dərdimin halı, Məhəmməd!
Allahimmə səlli, – gördüm üzünü, –
Əla Məhəmmədin və ali Məhəmməd!

Təvəqqə eylərəm, gəl, keçəni sal,
Etibarın yoxdu, əvvəl haqqın al.
Qardaşlıqda uzun çəkər qilü-qal,
Pis keçər bu işin dalı, Məhəmməd!

Aşıq Ələsgərəm, zari-dil, xəstə,
Gözüm yolda qaldı, qulağım səsdə.
Bir gəliş gələrəm anlamaz dosta,
Dəyməmiş tökülər kalı, Məhəmməd!

OLMAZ

Tanıram əslini, söyüddü zatın,
Uca boy verərsiz, barınız olmaz.
Dildən dost olarsız, könüldən əyri,
Doğru-dürüst etibarınız olmaz.

İslama haramı halal bilərsiz,
Şəriətdən kənar mətləb dilərsiz,
Əysik danışarsız, artıq gülərsiz,
Namus, qeyrətiniz, arınız olmaz.

Ələsgər ərz eylər, ariflər qana,
Gövhər sözü eyləyirsiz əfsana.
Qəlbdən xainsiz Şahi-Mərdana,
Məhşər günü mədədkarınız olmaz.

OLSUN[41]

“Çəkildi” deməkdə sözün qələtdi,
Kalamın özünə aşikar olsun.
İnşallah, heç yerdə qalmaz avara,
Bir qula ki, Şahi-Mərdan yar olsun.

Xoş xətt ilə xub yazıbsan yazını,
Haqq desən, eylərəm qəbul sözünü.
Bəd danışsan, ağladaram gözünü,
Sübhü şəm, dəmbədəm əşki-bar olsun.

Axund gərək əyri yola getməsin,
Haqqın kalamına yalan qatmasın,
Heyvana dolaşıb, övrət tutmasın,
Alimdə də gərək etibar olsun.

Mövladan dərs alan heç düşməz ləngə,
Pünhan tutma məni topa, tüfəngə.
Mənlə bəhs eyləyən gəlməsə cəngə,
“Şairəm” deməyi ona ar olsun.

Bir qaynata ədəbini bilməsə,
Haqqı tanımasa, namaz qılmasa,
Ruhan məclisində adam olmasa,
El yanında gərək şərmsar olsun.

Dərs almışam o Əliyyül-əladan,
Xof etmərəm Xeybər kimi qaladan.
Bizə qismət olub qalu bəladan,
Deyək, gülək, aləm murğuzar olsun.

Sidqini bağlayan Şahi-Heydara,
İnşallah, heç yerdə qalmaz avara.
Hər kəs bel bağlasa qəni Səttara,
Hər elmdən gərək xəbərdar olsun.

Şirin ləhcə, xub yazıbsan kalamı,
İnsaf məqamında “bəyənər” hamı.
Nizami, Füzuli, Firdovsi, Camı...
Nə həddi var, sana barabar olsun.

Ələsgərəm, ismim deyim aşikar,
Qədir bilən dosta başü can nisar.
Təvəlla, təbərra şəriətdə var,
İstəyən şad olsun, düşman kor olsun”.

SIĞIŞMAZ

Baxtım tərəqqidə, işim tənəzzül,
İki sifət bir iqbala sığışmaz.
Şəriəti anla, mərifəti bil,
Şərü böhtan doğru yola sığışmaz.

Nadansan, qanmırsan xeyir-şərini,
Tərsə oxuyaram xoş dəftərini.
Tanı adamını, bil müştərini,
Qarğı mizraq qıl çuvala sığışmaz.

Ələsgərə satma bu ərkinazı,
Heç kəs olmaz belə işdən irazı.
Tökərəm hörməti, götürrəm sazı,
Şişər başın, bu mahala sığışmaz.

ŞAİR NAĞI[42]

Qarışdırma Şəmşəddini, Göyçəni,
Kəndindən kəndimə yaz, Şair Nağı!
Hərca dilin salar bəlaya səni,
Çox da bilsən, danış az, Şair Nağı!

Arvadlar ki əlin vurar qalağa,
Yuyarlar, gün vurar, çıxardar sağa.

Xub yaraşır sənin kimi ulağa:
Noxta, torba, palan, biz, Şair Nağı!

Bir ocaqdı, hədyan demə təndirə,
Dədən çox yeyibdi, söymə pendirə.
Qəza vurdu, başın keçdi kəndirə,
Sağlıqdan ümidin üz, Şair Nağı!

Göyərib gicitkən, baş verib çaşır,
Doldur dağarcığı, Göyçəyə aşır.
Elə billəm, qoca çaqqal ulaşır,
Olsa sənin kimi yüz Şair Nağı!

Şəmşəddin iyiddi, aləmdə məşhur,
Aldədədə olur möcüzat zühur.
Əl çəkmərəm səndən dəm olunca sur,
Vaxt ikən qəbrini qaz, Şair Nağı!

UZAQ VİLAYƏTDƏN QIZ SEVƏN OĞLAN [43]

Uzaq vilayətdən qız sevən oğlan,
Yaxın qonşusundan soruş halını.
Bir kəlmə qulluğa buyurmaq olmaz,
Tanrı qırsın qız doğanın belini!

Altı aydı, düşüb bir çuxa bəhsi,
Üç aydan bir gəlmir cəhrənin səsi,
Paslanıbdı iyi, çıxmır düyçəsi,
Küllüklərdə gəzir corab milini.

İşə buyuranda, "naxoşam" deyir,
Öynədə bir bayda* doğrama yeyir,
Qonşuyla dalaşır, uşağı döyür,
Kəsən yoxdu bu zalımın dilini.

* Bayda – badya

Axşamdan yıxılır, çeştədək yatır,
Həftədə xanaya bir arğac atır,
Gün batan çağında balatı qatır,
Çırmamır qolunu, yumur əlini.

Ələsgər sözünü deyər üzünə,
Güllə dəysin pis övladın gözünə.
Zibil çıxıb uşaqların dizinə,
On beş fəhlə təmizləməz külünü.

DEYİŞMƏLƏR[44]

ZÖHRƏ İLƏ DEYİŞMƏ

Ə l ə s g ə r

Söylə, qasid, müxtəsəri-vəssalam,
Ərzimi canana dedin, nə dedi?
Bülbül tək asmana yetişib nalam,
Səhni-gülüstana dedin, nə dedi?

Z ö h r ə

Gedib, ərzi-halın yara söylədim,
İnciməsin məndən, – canan dedi.
Zülm əliylə məni yada verirlər,
Viran qalsın belə zamana – dedi.

Ə l ə s g ə r

Yadıma salanda boy-büsatını,
Xəstə könlüm minir eşqin atını,
Gah axtarır yerin yeddi qatını,
Gah çıxır asmana, dedin, nə dedi?

Z ö h r ə

Nakəs müxənnətin boynu vurulsun,
Vay düşsün evinə, şivən qurulsun,
Məhərrəmin oğlanları qırılsın,
Qalmasın yurdunda nişana! – dedi.

Ə l ə s g ə r

Aşiq oldum bir nainsaf millətə,
Qolu bağlı məni verdi cəllətə*.
İncilə, Zəbura, Səhfə, Tövrətə,
And verrəm Qurana, dedin, nə dedi?

---
* Cəllət – cəllad

Z ö h r ə

Seyraqublar aralığı qatdılar,
Zülm ilə boynuma kəmənd atdılar,
Atam, anam məni pula satdılar,
Onlar yetişməsin imana, – dedi.

Ə l ə s g ə r

Könül gərək istədiyin istəyə,
Dostun sözün dosta gərək dost deyə.
Rəhm elədin mən günahkar xəstəyə,
Dərdimi Loğmana dedin, nə dedi?

Z ö h r ə

Zöhrəyəm, sinəmdə dərdü qəm çoxdu,
Üstümə tökülən peykandı, oxdu.
Dünyada ədalət, haqq-divan yoxdu,
Yetirə dərdimi dərmana, – dedi.

Ə l ə s g ə r

Kəs dolandırmasın xam xəyalını,
Can qoyan istəməz dünya malını.
Yazıq Ələsgərin ərzi-halını
Sərvi-xuramana dedin, nə dedi?

QOZQARA KÖTÜYÜ İLƏ DEYİŞMƏ

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Arpadan, buğdadan çıxmışdı əlim,
Zəhmət çəkdim, dedim bir az darı olsun.
Yolmasın yolmaqdan qırıldı belim,
Bundan gələn xeyir zəhrimar olsun!

K ö t ü k

Aşıq, nə meydanı yalqız alıbsan,
Söz deyim, sözünə barabar olsun!

Nahaq qaldı, ortalığa salıbsan,
Elə iş tut, ondan xeyir-kar olsun!

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Bel ilə bu yeri əkdim bir ayda,
Sulamaqdan su da qalmadı çayda,
Biçdim, döydüm, darım oldu bir bayda,
Qoy söyləyim, mahallarda car olsun!

K ö t ü k

Əfsana sözləri danışma, barı,
Eşidənlər səni görərlər karı.
Sən orya səpmişdin bir istil* darı,
Ümidliydin, ondan bir tağar** olsun?!

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Hər kimə göstərdim, dedilər göydü,
Eşidib bilənlər çox mana söydü.
Dən tutan yerlərin sağsağan döydü,
Qarğayla siçanın üzü qara olsun!

K ö t ü k

Eşidənlər qınamasın bizləri;
Sən də sal bordağa kəl-öküzləri,
Qoş kotanı, çevirginən düzləri,
Günlüyün*** birindən bir anbar olsun.

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Ələsgər, başına qəhətdi peşə?!
Darı əkib yeməyibsən həmişə.
Sazı bas sinənə, təcnisdən döşə,
Yığ ruzunu, verən ellər var olsun!..

---

* İstil – bir girvəngə (400 qram)
** Tağar – yüz batman (600 kiloqram)
*** Günlük – kotanla bir gündə şumlanan əkin sahəsi

K ö t ü k

Qara kötük deyər, tükənsin sözün,
Bu ilki işlərdən nə qorxub gözün?!
Bir qızındı, bir arvadın, bir özün;
Üç adamla dünya sana dar olsun!

HƏCƏR XANIMLA DEYİŞMƏ

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Həcər xanım, qaşın, gözün təhrində
Xətt yazsam, Quranda ayə düşərmi?!
Götürsən niqabı mah camalından,
Hüsnün nuri-təcəllaya düşərmi?!

H ə c ə r x a n ı m

Loğmadan kəc olan, nüftədən əyri,
Yüz dərs alsa, pür kamala yetişməz.
Bir qul düz dolansa haqqın yolunda,
Qəza tapmaz, ona bəla yetişməz.

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Saxlasan, qapında mən ollam nökər,
Dişlərin mirvarı, dodağın şəkər.
Səni sevən bu dünyadan əl çəkər,
Daha qeyri təmənnaya düşərmi?!

H ə c ə r x a n ı m

Gər hökmün işləsə Qaf ilə Qafa,
Bihuda xərc çəkmə, əfsana cəfa.
Qəvvas tapar ləli, satar sərrafa,
Nə aşığa, nə abdala yetişməz.

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Gözəl arif olub, mətləb qanmasa,
Yayınıb, yaşınıb, daldalanmasa,
Aşıq müştaq olub, qəlbi yanmasa,
Bir bu qədər ilticaya düşərmi?!

H ə c ə r   x a n ı m

Eşit bu sözləri, saxla yadıgar;
Gözəllərdə həya, iyidlərdə ar.
Axmaq köpək qaysavadan pay umar,
Nahaq düşüb o xəyala, yetişməz.

A ş ı q   Ə l ə s g ə r

Qamətin mələkdi, hüsnün pəridi,
Könül gözlərinə çox müştəridi,
Camalın şoxundan cismim əridi,
Zülfündən üstümə saya düşərmi?!

H ə c ə r   x a n ı m

Qəza insanatı tənabdan asar,
Leyli-nahar – muşdu, cəhd eylər, kəsər,
Əjdaha ayaqdan çəkər sərasər,
Əlləşər, barmağı bala yetişməz.

A ş ı q   Ə l ə s g ə r

Yazıq Ələsgərin var etiqadı
Möhr olunub gözəlliyin baratı.
Cismin sadağası, hüsnün zəkatı
Sail olan binəvaya düşərmi?!

H ə c ə r   x a n ı m

Var Həcərin gözəllikdə isbatı;
Zər libasa naxış vurur xəyatı.
Olar gözəllərin xümsü, zəkatı,
Cavana yetişər, çala yetişməz.

A ş ı q   Ə l ə s g ə r

Bilmirsənmi, subay gəzmək günahdı,
Şəriətə, yol-ərkana nə dedin?!
Hər könül özünə bir padişahdı,
Sındırdın, döndərdin qana, nə dedin?!

Yüz iyiddən birin bəyən, boyun əy,
Gələnin, gedənin az qəlbinə dəy.
İmirzə, Məhəmməd, Dünyamalı bəy
Az qalıb eşqindən yana, nə dedin?!

Aşığam, gedirəm hər xeyir-şərə,
Eşitcək, vəsfini yazdım dəftərə.
O gümüş vəznəli gələn bəylərə,
Bilirsənmi, sən zənana nə dedin?!

Kəsəmənli nə cür geyir papağı,
Sənə nə dəxli var, bimürvət yağı?!
Onların köysünə çəkibsən dağı,
Heç sağalmaz o nişana, nə dedin?![*]

H ə c ə r x a n ı m

Arif olan bu sözlərə inansın,
İzin verib ata-ana, deyirəm.
Anlamaz anlasın, qanmayan qansın,
At sürməsin bu meydana, deyirəm.

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Məşəd İsə gəldi səni görməyə,
Kimin nə həddi var, qəlbinə dəyə.
Baş əymir sərdara, sultana, bəyə,
Söylə görüm, o tərlana nə dedin?

H ə c ə r x a n ı m

İnanma hədyana, lafi-kəzzafa[**]
Bu sevdaya düşən heç tapmaz şəfa.
Əlac haqqa qalıb, insaf – sərrafa,
Yetirsin gövhəri kana, deyirəm.

---

[*] Aşığı dinləyən Həcər xanım bu bəndi eşidəndə, cavab verməyə başlayır.
[**] Kəzzaf (kəzzab) – yalançı

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Bilmirsən, ərz edim, olgunan halı,
Onlara möhtacdı Göyçə mahalı;
Sana müştaq oldu bəy Molla Balı,
İsgəndər tək ac aslana nə dedin?!

H ə c ə r x a n ı m

İşim yoxdu dövlət ilə, var ilə,
Əhdim var Xudayü Kirdigar ilə.
Gül xar ilə uymaz, tərlan sar ilə,
Qarğa qonmaz gülüstana, deyirəm.

A ş ı q Ə l ə s g ə r

Ələsgər də hər elmdən halıdı,
Mövla baratıdı, öz kamalıdı.
Çəkdiyim özgənin qilü-qalıdı,
Axırında, mən cavana nə dedin?

H ə c ə r x a n ı m

Mən Həcərəm, əbrü ətlaz geymərəm,
Öz-özümə sultan mənəm, bəy mənəm.
Şövq əhlisən, xətirinə dəymərəm,
Səhv düşübsən sən pirana, deyirəm.

BİLİN, BU DƏHRİ-DÜNYADA HƏRƏ BİR NÖV CALAL İSTƏR

Bilin, bu dəhri-dünyada hərə bir növ calal istər,
Kimi talibdi üqbaya, kimi dünyada mal istər.

Kimi sidq ilə könüldən tutub haqqın damənindən,
Kimi məddahi-mövladı, kimi göyçək camal istər.

Kimi mətləbinə yetmiş, edibdir kami-dil hasil,
Kimi həsrət qalıb yara, fələkdən bir macal istər.

Kimi qəvvas olub cummuş qəhərlə qəri-dəryaya,
Kimi səyyad olub çıxmış, uca dağdan qəzal istər.

Ona dağdan verir ruzi, buna ol qəri-dəryadan,
Bu mətləbi qanan kimsə haram gəzməz, halal istər.

Bu mətləbi qanan çoxdur, mütəlləq etiqad etməz,
Bu əmrə etiqad etmək dərin mərfət, kamal istər.

Bilirsən, dünyada, qafil, qalır bu dünyanın malı,
Beş arşın ağ geyən kimsə utanmaz, yaşıl, al istər.

Bilirsən, dünyada, zalım, Mələk əl-mövt alır canı,
Yuyar qəssal, qoyar qəbrə, gələr Nəkreyn sual istər.

Demə, zahid, mənəm alim, oxuram əntə-sübhanı,
Siratdan istəyən keçmək Xudadan pərü bal istər.

İyidlər olmasın məğrur, fəthi-nüsrət Xudadandı,
Bir Allah istəyən şəxsi sevər, külli-mahal istər.

Ələsgər zari-dil, xəstə deyər: sərvi-xuramanım,
Mənim bu natəvan könlüm səni aşüftəhal istər.

QALX, KÖNÜL, PƏRVAZ ELƏ, EYLƏ TƏLƏB BİR SƏFƏRİ

Qalx, könül, pərvaz elə, eylə tələb bir səfəri,
Xabi-röyada qasid verdi mana vay xəbəri.

Ölümü sal yadına, gül olma dünya malına,
Yaradan öldürəcək, qoymayacaq bir bəşəri.

İbtida, soruşarlar səndən qonşunun sualın,
Eşitmişəm alimdən, var hədisi-mötəbəri.

Yığasan bu dünyanın malını, anbar edəsən,
Beş arşın ağdı payın, yoxdu sana heç səməri.

Hanı Şəddad, hanı Nəmrud, hanı Fironi-Ləin,
Hanı ol Dalü ibni-Dal, cəm eylədi Şəhri-Zəri?!

Məcnunun ərzi-halın Leyli əyan xidmətinə,
Tuli-təfsil nə lazım, söylə bəyan müxtəsəri...

BU GÜNDƏ

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Bu gündə, bilin, ərşü samavat qan ağlar,
Gav ilə səmək, külli-kainat qan ağlar.
Dostları – Əli daimül-övqat qan ağlar,
Bir ləhzə baxan Zeynəbi-nalana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

İndiki deyil, qalu bəladandı bu peyman,
İncimə, olum haşimi xallarına qurban!
İlqar eləyib haqq ilə ol şahi-şəhidan,
Əsğəri verib oxlara nişana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Bir yanda gərək doğrana ol Əkbəri-novrəs,
Bir yanda Qasım toyu ola zülm ilə gör yas.
Bir yanda qələm oldu uzun qollari-Abbas,
Bir yanda gərək xeymələr odlana bu gündə.

Qan ağla, gözüm şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Xeyməyə yanar eyvanı, otağı olanlar,
Əsirə yanar əsiri, dustağı olanlar.
Ey sinəsində qardaş, oğul dağı olanlar,
Gərək gələsiz şur ilə əfqana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Zəhra baş açar, ərşdə Şəmsü Qəmər ağlar,
Mur ilə mələx, cinni-bəşər sərbəsər ağlar.
Şümrün sitəmindən qəza ağlar, qədər ağlar,
Taziyanə vurur Səkneyi-suzana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

İnsaf deyil dəhrdə bu zülm-sitəmlər,
Gör, nə növ ilə qarət olur xaneyi-Heydər.
Qırxa yaxın ol qara məcər nazlı hərəmlər
Suvar olacaq naqeyi-üryana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Bu cövr-cəfaya, bilin, heç can dayanmaz,
Qəlbi daş ola, cismi gər ahan*, dayanmaz.
Leyla neyləsin, vallah, heç insan dayanmaz,
Nizədə gedən kəkili-əlvana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

Mədəni-səxa dəstinə ol qanı tutubdu,
Atıb havaya, sorx olub, asmanı tutubdu.
Yazıq Ələsgər, üsyanın dünyanı tutubdu,
Bəstə düşərəm şafeyi-üsyana bu gündə.

Qan ağla, gözüm, şahi-şəhidana bu gündə,
Oğlunu verib ümmətə qurbana bu gündə.

---
* Ahan (ahən) – dəmir

Dastan-rəvayətlər

ƏLƏSGƏRNƏN SƏHNƏBANI*

Mənim əzizdərim, sizə hardan xəbər verim, Göyçə mahalının Ağkilsə kəndinnən. Ağkilsə kəndində kimnən, Alməmməd kişidən.

Alməmməd kişi yoxsul bir adamıydı. Heç kəsnən alı-qalı olmazdı. Adam kasıb olanda nə olar; Alməmməd kişi hər şeyin yerini bilən, yaxşıya-pisə qiymat qoyan, qanacaxlı, mərifətdi bir adamıydı. Özünnən yaxşı söz də deyirdi. Kənddə hamı onun hörmətini saxlıyırdı. Çoxları bir iş görəndə onnan məsləhətdəşərdi.

Alməmməd kişinin uşağı çoxuydu. O, külfətini dolandırmaxdan ötrü hər zəhmətə qatdaşırdı. Çox zaman əkin-biçinnən sonra Cavanşir mahalının meşələrindən ağac, taxta daşıyar; kürək, şana qayırıb satar, uşaqlarını birtəhər dolandırardı. Alməmməd kişi çətinliklərə düşsə də, ürəyini sıxmazdı, yeri düşəndə: "Danalı darıxmaz, Allah kərimdi", – deyərdi.

Ay dolandı, il keçdi, Alməmməd kişinin böyük oğlu Ələsgər 14-15 yaşına çatdı. Ələsgər boy-buxunnu, yaraşıqlı, üzüyola, qoçaq bir oğlan oldu. Kəndin varrı adamlarınnan bir neçəsi Alməmməddən xayış eləmişdilər ki, Ələsgəri nökər versin, əmə Alməmməd oğluna qıymamışdı.

Bir gün kəndin varrılarınnan olan Kalvayı Qurban Alməmmədin yanına gəldi. Bir az o yannan-bu yannan söhbət eliyənnən sonra dedi:

– Alməmməd, özün bilirsən ki, mənim köməyim yoxdu. Əyər irazı olsan, Ələsgəri apararam, 3-4 il mana kömək eliyər.

Kasıblığın üzü qara olsun, bu dəfə Alməmməd kişi yumşaldı. Arvadı Pərizadın yanına getdi, məsələni ona dedi. Götur-qoy eliyib, bu fikrə gəldilər ki, Ələsgəri Kalvayı Qurbana nökər versinnər.

Kalvayı Qurban qonum-qonşuynan çox mehriban dolanan bir yaxşı adamıydı. Bu vaxta kimi heç kəs onnan bir zərrə qədər inciməmişdi.

Alməmməd kişi Kalvayı Qurbannan danışdı-barışdı, Ələsgəri Kalvayı Qurbanın öyünə göndərdi.

Kalvayı Qurban Ələsgərə bir dəs paltar tikdirdi, görəcəyi işdəri ona tapşırdı.

Kalvayı Qurbanın Səhnəbanı addı gözəl-göyçək bir qızı varıydı.

---

* Göyçə şivəsi saxlanmışdır.

Ələsgər işini tanıyannan sonra onu buyurmazdılar. O hər işi öz vaxtında görərdi.

İki ilə qədər işdədikdən sonra Ələsgərnən Səhnəbanı arasında bir mehribançılıq əmələ gəldi. Çox zaman Ələsgərin görəcəyi işdərə Səhnəbanı da kömək eliyirdi.

Ələsgər mollaların hədisdərinə, dərvişdərin nağıllarına, aşıqların söz-söhbətinə qulaq asmaxdan doymazdı. Kalvayı Qurban Ələsgərin xətirinə dəyməzdi. Ələsgər aşıq məclisdərinin hamısına gedərdi. Ələsgər on beş-on altı yaşdarınnan söz deməyə başdamışdı. Tay-tuşdarı onun sözdərini əzbərriyərdilər.

Ələsgərin Kalvayı Qurbana nökər olması üç ilini atıb, dördüncü ilinə əyaq qoymuşdu. Bu vaxta qədər Kalvayı Qurban Ələsgərə güldən ağır bir söz deməmişdi. Kalvayı Qurbannan arvadı deyirdilər ki, nə olaydı, nə olaydı, Alməmməd kişi Ələsgəri burdan aparmıyaydı.

Ələsgərnən Səhnəbanı arasındakı mehribançılıq yavaş-yavaş məhəbbətə çöyrülmüşdü. Bir saat bir-birinnən ayrı dura bilmirdilər. Elə bil ikisi də deyirdi: "Getmə gözümnən, gedərəm özümnən!"

Novruz bayramı günüydü. Kalvayı Qurban bir dəs Ələsgərə, bir dəs də Səhnəbanıya paltar tikdirmişdi. Səhnəbanı sənəyi götürüb bulağa getmişdi. Ələsgər mal-qaranı irahatdıyannan sonra təzə paltarını geyindi. Bu zaman Səhnəbanı bulaqdan qayıtdı. Ələsgəri görən kimi dedi:

– Ələsgər, paltarın mübarək olsun! Nə yaxşı yaraşır. Gərək şirinliyi verəsən.

Ələsgər Səhnəbanının gül camalına, xətti-xalına diqqətnən tamaşa elədi. Gördü kü, Səhnəbanının təzə geydiyi qoftanın bir düyməsi açılıb, altınnan köynəyinin naxışdı yaxası görünür. Elə bil ki, bu bayram günündə Səhnəbanının gözəlliyi birə-beş artmışdı. Ələsgərin könlü cuşə gəldi. Əyər qızın anası burda olmasaydı, sinəsinə gələn sözdəri ucadan oxuyardı. Səhnəbanıya bircə bu cavabı verdi:

– Paltarın şirinliyi mənim gözüm üstə!

O gün keçdi, sabah hamımızın üzünə xeyirriknən açılsın, sabah açıldı. Kalvayı Qurban pəyiyə gedəndə gördü ki, Ələsgər camışın axurunda oturub, astadan zümzümə eliyir. Ələsgər bu zümzüməsində Səhnəbanının köynəyinnən danışır, öz təzə paltarının şirinliyini hazır eliyirdi. Ələsgər Kalvayı Qurbanı görəndə səsini kəsdi.

Kalvayı Qurban sazdan-sözdən o qədər baş tapan adam döyüldü. Elə başa düşdü ki, Ələsgər özgə aşıqların sözdərinnən oxuyur, dedi:

– A bala, yaxşı çağırırsan, çağır utanma!

O günün sabahısı Kalvayı Qurban atını mindi, Kalvayıdan qayıdan adamlarnan görüşmək üçün Zərzibil kəndinə getdi. Həmən gün Ağkilsədə toy tədarükü varıydı. Aradan bir az keçməmişdi ki, Səhnəbanının anasını da yuxa üstünə apardılar. Ələsgər öyə gələndə gördü ki, Səhnəbanı təkdi, dedi:

– Əmi qızı, mən təzə paltar geyəndə sən mənnən şirinlik istədin. Mənim də gümanım, sən bilirsən ki, sözdən başqa heç bir şeyə gəlmir. İndi qulaq as.

Ələsgər aldı görək nə dedi, Səhnəbanı nə eşitdi:

Gülavatın qıyı tər sinən üstə,
Nə gözəl yaraşır, qız, köynəyinə.
Sinən Kəbə, köynək Kəbə örtüyü,
İzin versən, sürtəm üz köynəyinə.

Gözəl yaranıbsan qalu-bəladan,
Yanağın göyçəkdi güldən, laladan.
Zərgər gül doğrasın zərin tiladan,
Əlinnən gəldikcə düz köynəyinə.

Ələsgər də dost yolunda sürünür,
Sinən üstə dərdə dərman görünür.
O köynəyə nar məmələr bürünür,
Onçun qurban olluq biz köynəyinə.

Səhnəbanı dedi:

– Ələsgər, aman günüdü, dədəm eşitməsin. Əyər eşitsə, səni burda qoymaz.

Ələsgər bu dəfə bir az da ucadan aldı görək nə dedi:

İstər dara çəkdir, istər qul eylə,
Qoymuşam əmrinə qol, incimərəm.
Həsrətindən Məcnun oldum səhrada,
Alırsan canımı al, incimərəm.

Firqətinnən saralıban solanam,
İzin versən, yar, başına dolanam.
Əlli yol çapılam, yüz yol talanam,
Bir şey deyil dövlət-mal, incimərəm.

Ələsgəri tər basmışdı. Öydə Səhnəbanıdan başqa heç nəyi görmürdü. Səhnəbanı maddım-maddım Ələsgərə baxırdı, dillənməyə təhəri yoxuydu.

Ələsgər sözün o biri bəndini aldı:

Ələsgərəm, yandım eşq ataşında,
Sözüm qaldı kirpiyində, qaşında.
Qazdır məzarımı çeşmə başında,
Sal sinəm üstünnən yol, incimərəm.

Ələsgər sözü qurtaran kimi Səhnəbanı dedi:

– Ələsgər, sana gələn ölüm mana gəlsin, sən mənim qəbrimin üstünnən yol sal! Sən ki mana yar dedin, mən də sana yar deyirəm. Öldüm – qara torpağınam, qaldım – sənin yarınam.

Aradan bir müddət keçdi. Bir gün Kalvayı Qurban öz arvadına dedi:

– Arvad, Allah döyləti verdi, əmə bir oğulu əsirgədi. Bir gün yıxılıb ölərəm, qız da çıxıb birinə gedər, sən də qurdnan qiyamata qalmıyajaxsan ki! Onda yurdumuzda bayquş uluyar.

– A kişi, açıx danış görüm, nə demək istiyirsən?

– Arvad, sözün doğrusu, Ələsgər mənim çox xoşuma gəlir. Mənim fikrim budu ki, qızı verək Ələsgərə, saxlıyaq öyümüzdə. Elə bilirəm ki, qız özü də buna irazı olar.

– A kişi, mən də irazıyam, əmə bilmirəm bu işə camahat nə deyər?

– Nə deyər desin. Ələsgərdən yaxşı oğlan harda var!

Bu məsələ qonşudan-qonşuya yayıldı, gəlib Pərizadın qulağına çatdı. Pərizad məsələni Alməmməd kişiyə dedi. Alməmməd Kalvayı Qurbannan qohum olmağa cannan-başnan irazıydı, əmə elə hesab elədi ki, uydurma sözdü. Düzünü örgənmək üçün Kalvayı Qurbanın yanına getdi, salamnan-safadan sonra dedi:

– Kalvayı, əmrim aşmır, icazə versən, Ələsgəri apararam.

Kalvayı Qurban bir az fikirrəşənnən sonra dedi:

– Alməmməd, Allaha şükür, sənin köməyin, qolundan tutanın var, əmə Ələsgərsiz mənim əmrim heç aşmaz. Əyər irazı olsan, Ələsgər həməşəlik bizim öydə qalar.

Alməmməd kişi arif adamıydı. Bildi ki, Kalvayı Qurban nə deyir, əmə özünü o yerə qoymadı, dedi:

– Kalvayı, necə yəni Ələsgər həməşəlik sizin öydə qalsın? Biz ki belə danışmamışdıq.

– Alməmməd, Ələsgəri aparsan da, burda qoysan da ixtiyar sahabısan. Ancaq mənim məqsədim budu ki, irazılaşsan, iki ildən sonra Ələsgərnən Səhnəbanının toyunu eliyərəm, qalar həməşəlik bizim öydə.

Alməmməd kişi bir az fikirrəşəndən sonra gülümsünüb dedi:

– Kalvayı, mən sənin fikrini dörd il bunnan qabaq başa düşmüşdüm ki, Ələsgəri mənim əlimnən alajaxsan.

Hər ikisi güldü, məsələ bunnan qurtardı. Kalvayı Qurbanın arvadı çay-çörək hazır elədi, yedilər, içdilər, bir az da o yannan-bu yannan danışdılar, Alməmməd kişi durub öylərinə gəldi.

Atalar deyibdi: "Sən saydığını say, gör fələk nə sayır".

Kalvayı Qurbanın Məhərrəm addı bir qardaşı varıydı. Çox varrı olduğuna görə "Pullu Məhərrəm" deyirdilər. Özü də çox zalım adamıydı. Kalvayı Qurban onnan elə qorxurdu ki, əyər desəydi ki, üç gün çörək yemə, yeməzdi.

Pullu Məhərrəm bu məsələni eşitdi. Tez adam göndərdi, Kalvayı Qurbanı yanına çağırtdırdı, qeyizdi-qeyizdi soruşdu:

– Qardaş, bu nə zurnadı, camahat çalır?

Kalvayı Qurban gördü ki, Məhərrəm məələni olduğu kimi eşidib, danmaq olmaz, dedi:

– Məhərrəm, Ələsgər üzüyola, tərbiyəli, qoçaq bir oğlandı. Əyər o olmasa, bizim mal-heyvan dolanmaz. Alməmməd kişi gəlmişdi ki, onu apara, mən Ələsgəri bir-iki il də işdətməkdən ötrü yalan bir sözüydü dedim. Onun da ağlı kəsdi, aparmadı.

– Yox, Ələsgəri bu saat qov getsin, özgə adam tap, işdət. Qaldı kı Səhnəbanı; qızımız varsa, oğlumuz da var. Öz daşımız, öz tufarımız; Səhnəbanıyı oğlum Mustafıya alajam. Di durma, get Ələsgərin şələsini ver qoltuğuna!

Kalvayı Qurban öylərinə qayıtdı. Əmə elə bil ki, başına bir qazan qaynar su tökmüşdülər. Bilmirdi ki, arvadına nə desin, Ələsgəri necə qovsun. Odu ki, Ələsgəri göndərib, Alməmməd kişiyi çağırtdırdı, dedi:

– Alməmməd, gərək o günü mən sənin sözünə baxaydım. Qohum-qardaş deyir ki, Ələsgəri nahaq saxlıyıbsan, qoy getsin atasına kömək eləsin. İndi istiyirsən Ələsgəri apar.

Alməmməd kişi işin nə yerdə olduğunu başa düşdü. Əvvəlki söhbəti heç təzələmədi. Ələsgəri də götürdü, kor-peşman evlərinə qayıtdı.

Almәmmәdgil dә, camahatın hamısı da bildi ki, bu işi pozan Pullu Mәhәrrәmdi; Arğac onnan keçibdi.

Әlәsgәr baş qaldırıb camahat içindә gәzә bilmәdi. Fikirdәn, qüssәdәn saralıb-solmağa başdadı. Axırda xәstәlәndi, yorğan-döşәyә düşdü.

Almәmmәd kişi eşqin, mәhәbbәtin nә olduğunu bilirdi. Fikir elәdi ki, Әlәsgәrә bir saz tapsın, bәlkә, çalıb-oxuya, dәrd-qәmi dağıla. Getdi Qannıkәnd kәndindәn bir saz gәtirdi. Әlәsgәr meylini saza saldı, az bir müddәtdә әli saza yatdı, çalıb-oxumağı örgәndi. Yanına kim gәlib dәrdini soruşurdusa, ona söznәn cavab verirdi.

Bir gün Almәmmәd kişinin qohumları, istiyәnnәri yığılıb, Әlәsgәrin yanına gәldilәr. Hәrә bir yannan ürәk-dirәk verdi ki, sәnin nәyin var, niyә yatırsan?! Mәşәdi Nәdir sazı Әlәsgәrә verib dedi:

– Oğul, çal görüm örgәnә bilibsәnmi?

Әlәsgәr sazı götürdü, zilini zil, bәmini bәm, sinәsindә müstәkәm elәdi, "Yanıq Kәrәmi" havasıynan görәk dәrdini necә dedi:

Dәrdim çoxdu, dindirmәyin, hәzarat!
Mәni bir alagöz ceyran öldürür.
Qılıncsız, tüfәngsiz alır canımı,
Kimsә bilmir, pünhan-pünhan öldürür.

Heç bilmirәm neylәmişәm, neylәrәm,
Xәncәr alıb, qara bağrım teylәrәm,
Bir canım var, yara qurban eylәrәm,
El desin: "Aşiq dә qurban öldürür".

Әlәsgәrәm, bir gözәlә mehmanam,
Ölmәyincә çәtin dönәm, usanam.
Әzrayılı qannı tutmasın anam,
Mәni bir kirpiyi peykan öldürür.

Mәşәdi Nәdir dedi:

– Oğul, nә çoxdu el qızı eldә. Kalvayı Qurbanın qızı olmasın, ayrı adamın qızı olsun. Onnan ötrü bu qәdәr ah-zar elәmә. Elә gözәl qızdar var, Kalvayı Qurbanın qızı onnarın yanında nәdi ki! Günü sabah, hansı kәnddәn deyirsәn, kimin qızını deyirsәn, sana alarıq.

Әlәsgәr bu sözdәri eşidәndә elә bil, dәrdinin üstünә dәrd gәldi. Onun gözündә Sәhnәbanıdan gözәl heç kim ola bilmәzdi. Bu dәfә aldı görәk nә dedi:

Eşidin, məclisdə arif olannar,
Sərrafam, gövhərim, kanım gedibdi.
Ah çəkibən yar yoluna baxmaqdan,
Yəqin bilin, yarı canım gedibdi.

Nazik barmaqlıdı, şümşad əllidi,
Ayna qabaqlıdı, siyah tellidi,
Şəkər söhbətlidi, şirin dillidi,
Tuti kimi xoş zəbanım gedibdi.

Müddətdi gözümnən olubdu iraq,
Əridib cismini dərdü qəm, fəraq.
Büllur buxaq, lala yanaq, ay qabaq,
Ala gözdü Səhnəbanım gedibdi.

İş sana agahdı, qədir ilahı,
Eşq əlindən itirmişəm irahı.
Ələsgərəm, budu sözün kütahı,
Yar gedəli din-imanım gedibdi.

Söz tamama yetişdi, əmə Ələsgər sazı əlinnən yerə qoymadı. Hərə bir yannan onu danlamağa, öyüd-nəsihət verməyə başdadı ki, Səhnəbanının fikrini başından çıxart. Dünya dağıla, Pullu Məhərrəm qoymaz ki, bu iş düzələ.

Aldı görək, "Kərəm gözəlləməsi"ynən bir dəfə Ələsgər ordakılara nə dedi:

Ay ariflər, gəlin sizə söyləyim,
Kəsilib üstümdən yar nişanası.
Dost uzaq olmaxnan könül yad olmaz,
Ölüncə qəlbində var nişanası.

Nütfədən pak olan özü pak olar,
Möminəm törəyən xoş idrak olar.
Əndəlib qan ağlar, zəhri çak olar,
Görsə gül üstündə xar nişanası.

Alməmməd kişi davam gətirə bilmədi , ağladı, dedi:

– Məşədi Nədir, dünyanının işdəri belədi. Əyər mənim də varım, halım olsaydı, başıma bu iş gəlməzdi. Günahın hamısı Allahdadı.

Aldı görək Ələsgər sözünü necə tamamladı:

Ələsgərəm, qərq olmuşam bu qəmə,
Hədyan sözdər dağ çəkifdi sinəmə.
Nakəs müxənnətdən mətləb diləmə,
Yoxdu namus, qeyrət, ar nişanası.

Gördülər ki, öyüd-nəsihət heç bir əsər eləmədi; Ələsgər elə dediyini deyir.

O günnən camahatın içində yayıldı ki, Ələsgərə vergi verilib; sazı götürüb sinədən deyir.

Ələsgər Səhnəbanıdan sarı nə sirr sözü olsaydı, oğlannardan dostu Paşıya deyərdi, qızdardan da əmisi qızı Zöhriyə. Onnar Ələsgərin yanına tez-tez gedib-gəlirdilər.

Paşaynan Zöhrə Ələsgərin yanına gəlmişdilər. Bunnar gələndə Ələsgər elə hesab eləmişdi ki, Səhnəbanıdan bir xəbər gətiriblər. Əmə nə Zöhrə, nə də Paşa bu dəfə bir xəbər gətirməmişdi. Ələsgər qəm dəryasına qərq oldu. Gördu ki, nə Səhnəbanıdan ona bir xəbər gətirən var, nə də onun ah-naləsini Səhnəbanıya yetirən. Sazı sinəsinə basdı. "Hicran Kərəmisi"ynən görək nə dedi, Paşaynan Zöhrə nə eşitdi:

Ömrüm ah-vayınan keçdi dünyada,
Həsrət qaldım, əlim yara yetmədi.
Neçə namə yazdım canan elinə,
Heç birisi o diyara yetmədi.

Ələsgər bu sözü deyəndə Zöhrə köyrəldi, dedi:

– Əmin qızı ölmüyüb ki, sənin dediyini ona yetirməsin. Allah qoysa, sabah onnan sana bir xəbər gətirərəm.

Ələsgər sözün ikinci bəndini aldı:

Nə doyunca nazdı yarı görmədim,
Nə dilimnən əhvalını sormadım.
Bağ bəslədim, qönçə gülün dərmədim,
Xəzan oldu, bağçam bara yetmədi.

Dağların köysündə qar nişanası,
Gül üstə görünür xar nişanası.
Ölürəm, qəlbimdə yar nişanası,
Gözü yolda, intizara yetmədi.

Gözü yaşdı, ey fiqərə Ələsgər,
İşi əysik, baxtı qara Ələsgər,
Olmadı dərdinə çara, Ələsgər,
Həsrət əlin o dildara yetmədi.

Mənim əzizdərim, o günü keçdi, sabah hamımızın üzünə xeyirriknən açılsın, sabah açılanda Zöhrə sənəyi götürüb bulağa getdi. Gecdəngec Səhnəbanı da bulağa gəldi. Öpüşdülər, görüşdülər, Səhnəbanı soruşdu:

– Sən Allah de görüm Ələsgər necədi?

– Necə olajax, Allah onu elə oda qalıyıb ki, dilnən deyiləsi döyül. Sazı götürüb deyəndə də başınnan duman qalxır.

– Neylim, əlimnən nə gəlir! Allah əmimin oğlannarını qırsın, yurdu düzdənsin!

Bulağa gedib-gələn çoxuydu. Odu ki, artıq danışa bilmədilər. Zöhrə sənəyini gətirib öylərinə qoydu, birbaş Ələsgərin yanına gəldi. Ələsgər Zöhrənin hərəkətinnən bildi ki, Səhnəbanının yanınnan gəlir. Sazı başının üstünnən götürdü, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. “Dilqəmi” havasıynan görək Zöhrədən nə soruşdu, Zöhrə ona nə cavab verdi:

Söylə, qasid, müxtəsəri-vəssalam,
Ərzimi canan dedin, nə dedi?
Bülbül tək asmana yetişib nalam,
Səhni-gülüstana dedin, nə dedi?

Ələsəgərin bu yanıxlı havaynan belə oxumağı Zöhrənin də qəlbini cuşə gətirdi. Hörüklərinnən birini ayırıb sinəsinə basdı, Ələsgərə belə cavab verdi:

Gedib ərzi-halın yara söylədim,
İnciməsin mənnən, – canana dedi.
Zülm əliynən məni yada verillər,
Viran qalsın belə zamana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Yadına salanda boy-büsatını,
Xəstə könlüm minir eşqin atını,
Gah axtarır yerin yeddi qatını,
Gah çıxır asamana, dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Nakəs müxənnətin boynu vurulsun,
Vay düşsün öyünə, şivən qurulsun,
Məhərrəmin oğlannarı qırılsın,
Qalmasın yurdunda nişana! – dedi.

Aldı Ələsgər:

Aşiq oldum bir nainsaf millətə,
Qolu bağlı məni verdi cəllətə.
İncilə, Zəbura, Söhvə, Tövrətə,
And verrəm Qurana, dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Seyraqublar aralığı qatdılar,
Zülmünən boynuma kəmənd atdılar,
Atam, anam məni pula satdılar,
Onnar yetişməsin imana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Könül gərək istədiyin istiyə,
Dostun sözün dosta gərək dost deyə.
Rəhm elədin mən günahkar xəstiyə,
Dərdimi loğmana dedin, nə dedi?

Aldı Zöhrə:

Zöhrəyəm, sinəmdə dərdü qəm çoxdu,
Üstümə tökülən peykandı, oxdu.
Dünyada ədalət, haqq divan yoxdu,
Yetirə dərdimi dərmana, – dedi.

Aldı Ələsgər:

Kəs dolandırmasın xam xəyalını,
Can qoyan istəməz dünya malını.
Yazıq Ələsgərin ərzi-halını,
Sərvi-xuramana dedin, nə dedi?

Zöhrə söznən dediyi kimi, dilcavabı da bulağa necə getməyinnən, necə görüşməyinnən danışdı. Ələsgərin ürəyi bir az sakit oldu. Danışığının sonunda Zöhrə dedi:

– Ələsgər, Səhnəbanı deyir ki, nə olaydı, bu günnərdə Ələsgəri görəydim. Əyər durub bir az gəzsən, eşiyə-bacıya çıxsan, bəlkə Səhnəbanıynan görüşə biləsən.

Deyəllər umud çox yaxşı şeydi; əyər xəstənin sağalmağına özünün umudu olmasa, həkimin dərmanı kömək eləməz.

Aradan bir neçə gün keçdi. Ələsgər əyağa durdu, yavaş-yavaş qapıya-bajıya çıxdı, yoldaşları, tay-tuşdarı onu yazın ətirri havasında çöllərə, çəmənnərə apardılar, gözü-könlü açıldı, sapasağ oldu.

Günnər keçdi, həftələr dolandı, bir gün kəndin qızdarı bulaq başında sözü bir yerə qoydular ki, sabah dağa pencər yığmağa getsinnər. Səhnəbanı bunu bilən kimi Zöhriyə xəbər verdi. Zöhrə Ələsgərə dedi, Ələsgər Paşaynan barabar heç kim yerinnən durmamış Çalmalı dağına tərəf üz qoydular. Gəlhagəl gəlib gün çıxan vaxtı dağa çatdılar. Paşa göy otun üstündə uzandı, gün kürəyinin arasını qızdıranda şirin yuxuya getdi. Ələsgər gözdərini tikdi kənddən gələn yola. Bir saat gözdədi, iki saat gözdədi, bir də gördü ki, qızdar karvanının ucu göründü. Ələsgər diqqət eliyəndə Səhnəbanıyı tanıdı. O saat könlü cuşə gəldi, sazı köynəyinnən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. Bu zaman sazın səsinə Paşa ayıldı, soruşdu ki:

– Ələsgər, nə oldu ki, qoymursan yatam?

Ələsgər dedi:

– Qulaq as, gör nə olub:

Dürdanəni səngi-siyah içində
Həsrət gözüm görən kimi tanıdı.
Konul beyvafadı, heç salmır yada,
Göz doymur, gözünün mehribanıdı.

Paşa yerinnən dikələndə gördü ki, qızdar gəlir. Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Yanaqları güldü, olubdu xəndan,
Cismidə mələkdi, nəsildə insan,
Simi-zənəxdandı, mirvari – dəndan,
İnnabi ləbləri can dərmanıdı.

Adım Ələsgərdi, əslim Göyçəli,
Ələst aləmində demişəm "bəli!"
Həm aşığam, həm dərvişəm, həm dəli,
Canım gözəllərin yol qurbanıdı.

Qızdar ordan durub birbaşa Qıvla bulağının üstünə – Ələsgərgilin yanına gəldilər. Ələsgər çoxdan bəri Səhnəbanını görüb kəlmə verib, kəlmə almamışdı. Qızdar çatar-çatmaz Ələsgər əyağa durdu, sazı sinəsinə basdı, görək Səhnəbanını necə qarşıladı:

Tərlan tamaşalı, maral baxışdı,
Qələm qoyub, asta-ata xoş gəldin!
Yolun sadağası canınnan basdı,
Qurban sənin kimi dosta, xoş gəldin!

Qızdar Ələsgəri ortalığa aldılar. Hamı başa düşdü kü, o, bu sözü Səhnəbanıya deyir. Səhnəbanı utandığınnan yerə baxırdı, qızdarın da çoxu Səhnəbanıya baxıb gülümsünürdülər. Ələsgərin yadına Səhnəbanının ona "yar" deməsi düşdü. Aldı görək nə dedi:

Biz ki ilqar keçirmişik aradan,
"Amin", desən, tez düzəldər yaradan.
Konlum yasdan çıxıd, qəlbim qaradan,
Gülə-gülə bu həvəsdə xoş gəldin!

Gözəllər sultanı, ay mələkzada!
Özün kimi gözəl yoxdu dünyada.
Sən ki Ələsgəri salıbsan yada.
O səbəbdən gözüm üstə xoş gəldin!

Doğrudu, bu söz tamam yetişdi, əmə Ələsgər Səhnəbanıya bircə “xoş gəldin!” eləmişdi, ürəyində deməli sözü çoxuydu. Zöhrə qızlara dedi ki, oturun dincələk. Ələsgər də bir az oxusun, könlümüz açılsın. Pullu Məhərrəmin qızı Cavahar dilləndi:

– Burya saza qulaq asmağa gəlmişik?! Durun pencərimizi yığaq. Hər kəsin könlü istəsə, kənddə saz çaldırıb, qulaq asar.

Cavahar belə deyəndə Səhnəbanı bildi ki, nə təhər olsa, kəndə gedən kimi əhvalatı xəbər verəcək; bir də ya qismət, Ələsgəri bir də görə, ya görmüyə. Odu ki, qızdarın məclisi dağılacağınnan qorxdu, ölümünü gözünün qəbağına gətirdi, Cavahara belə cavab verdi:

– Əşi, penər qaçmır ha!... Kənddə bu qızdar hardan bir yerə toplanıb məclis quracaq?! Kəndə aşıq gələndə də çox vaxt kişilər gedib qulaq asır, heç qızdarı yada salan da olmur.

Səhnəbanının belə deməyinə qızdarın çoxu tərəfdar çıxdı, yerrərinnən tərpənmədilər. Ələsgər bu dəfə “Təcnis” havasıynan aldı, görək nə dedi, Səhnəbanı nə eşitdi:

Sənnən ötrü ömrün barın becərdim,
Mübarək dəstinlə de bir üz, bir üz!
Ölüb bu dünyadan həsrət gedirəm,
Qoysan üzüm üstə de bir üz, bir üz!

İpək nazbalışa Mina dayandı,
Həcər nalə çəkdi, Minada yandı.
Həsrətinnən dərdim minə dayandı,
Sən gəlsən, əysilər de bir üz, bir üz.

Düzdü, Ələsgər Səhnəbanının qarşısında çox həvəsnən oxuyurdu, əmə ona yetişməyə umudu yoxuydu. Bilirdi ki, Pullu Məhərrəm neçə ki, sağdı, iki sevgilini qovuşmağa qoymaz. Ələsgər aldı, görək sözün axırıncı bəndində nə dedi:

Bayqu həsrət çəkdi, yara yetmədi,
Təbib neştər vurdu, yara yetmədi.
Yazıq Ələsgər, əlin yara yetmədi,
Çalxan qəm bəhrində, de bir üz, bir üz.

Sözə diqqətnən qulaq asan, qızdar gördülər ki, Səhnəbanının gözdərinnən yaş süzülməyə başdıyıfdı. Zöhrənin də ürəyi davam gətir-

mədi, ağladı. Qızdarın məclisi qəm-qüssə içində dağıldı. Ələsgərnən Paşa bulağın başında qaldı, qızdar ordan yavaş-yavaş uzaqlaşdılar. Ələsgərin əlacı olsaydı, Səhnəbanını gözünnən uzaxlaşmağa qoymazdı. Səhnəbanı tez-tez dönüb Ələsgərə baxırdı. Ələsgər sazı sinəsinə götürdü, görək bu dəfə Səhnəbanıya nə dedi:

Bəzənib, qurşanıb seyrə çıxan yar,
Alagözlü Səhnəbanım, yavaş get!
Bir qıya baxanda öylər yıxan var,
Cəllad olub tökmə qanım yavaş get!

Mən sana aşiqəm, sən mana xata,
Dahanın bənzəyir qəndə, nabata,
Ləbin tənə vurur abi-həyata,
Qoynu cənnət irizvanım yavaş get!

Ələsgərəm, oldum dəli, divana
At müjdanın, sinəm durub nişana.
Sallanışın bənzər huri-qılmana,
Kəbəm, qibləm, din-imanım, yavaş get!

Axşam qızdar öylərinə qayıdanda dağda olan əhvalatı danışdılar. Cavahar da nə olmuşdusa hamısını anasına xəbər verdi. O günnən sonra Pullu Məhərrəm Səhnəbanıya öydən çölə çıxmağı, bulaqdan su gətirməyi də qadağan elədi.

Yaz keçdi, yay addadı, payız girdi. Kimin xeyir işi varıydı yavaş-yavaş görməyə başdadı. Nişan kim, toy eliyən kim...

Molla oğlu Əli oğluna toy eliyirdi. Toya Qızılvəngli Aşıq Alıyı təklif eləmişdi. Hələ Aşıq Alı söhbəti başdamamış biri dedi ki, Alməmməd kişinin oğlu özünnən yaman söz deyir. Paşıyı göndərdilər, gəldi Ələsgəri çağırdı, Aşıq Alının yanına gətirdi. Aşıq Alı Ələsgəri danışdırıb gördü ki, çox mərifətdi, qanacaxlı oğlandı. Aşıq Alı saz çaldı, Ələsgərdən xayış elədi ki, oxusun. Ələsgər Aşıq Alının çaldığı havaynan söz oxumağa başdadı. Sonra bir-iki qatar da öz sözünnən oxutdu. Gördü kü, doğrudan da, dediklərinə görə varıymış.

Aşıq Alı çalmaxda olsun, Ələsgər oxumaqda, kəndin qız – gəlini dəstə-dəstə toya gəlirdi. Səhnəbanı da qohum-qonşuların qızdarıynan

barabar toya gəldi. Səhnəbanı qapıdan girəndə Ələsgər onu gördü, bilmədi ki, oxuduğu sözü necə qurtardı. Səhnəbanı keçib üzü örtülü oturdu. Elə bu dəmdə Aşıq Alı Ələsgərə dedi:

– Oğul saz çala bilirsənmi?

– Bekara dınqılladıram.

– Buyur görüm, necə dınqılladırsan.

Aşıq Alı sazı Ələsgərə verdi. Ələsgər sazı alıb, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, çalmağa başdadı. Ələsgərin gözü Səhnəbanıdaydı. Gördü ki, dirəyin dibində oturub, əmə üzü ürbənddidi. Ələsgər çoxdan bəri Səhnəbanının üzünü görməyin həsrətini çəkirdi. Aldı görək Səhnəbanıya nə dedi, camahatnan Aşıq Alı nə eşitdi:

A bimürvət, həsrətini çəkməkdən
Yetişmişəm cana üzün bürümə!
İllər ayrısıyıq, fürsət düşəndə
Çəkilib pünhana, üzün bürümə!

Yusif kimi məni saldın azara,
Təbibimsən, eylə dərdimə çara.
Ya buyur cəllada, ya çəkdir dara,
Ya yetir dərmana, üzün bürümə!

Yazıq Ələsgərəm, mən sana qurban,
Xəstəyəm, dərdimə gəl eylə dərman,
Sən mələkzadasan, ay huri, qılman,
Gəlmişəm qurbana, üzün bürümə!

Bu sözdəri eşidəndə Səhnəbanı üzünün bir tərəfini açdı. Ələsgər gördü ki, Səhnəbanı onun sözünü başa düşdü. Bu dəfə aldı görək nə dedi:

Can qurban eyləsən, layıqdı, layıq,
Bir var ki mətləbi tez qanan ola.
İşarətnən, qaş-gözünən annıya,
Nəinki deməknən söz qanan ola.

Canım qurban olsun o əhli-dilə,
Qaşdarın oynada, gözünnən gülə.
Dilin tərpənməmiş dərdini bilə,
Qurbanam gözünə, göz qanan ola.

Belə yar yetirə baxtın kövkəbi,
Dəsti qana ürəkdəki mətləbi.
Nə lazım dil deyib, tərpətmək ləbi,
Nə keçsə konlunnan düz qanan ola.

Ələsgər söylüyər söz müxtəsərin;
Ağlı kamil ola, kamalı dərin.
Eşidənlər deyə: "əhsən", "afərin",
Əgər məclisində yüz qanan ola.

Aşıq Alı o vaxt Göyçənin ən ustad aşığıydı. Onun bilmədiyi söz yoxuydu. Ələsgərin oxuduğu sözdərə fikir verdi, gördü ki, çox qiymətdi sözdərdi, özü də bu sözdəri elə burda dedi. Aşıq Alı belə hazırcavablığı hələ heç kəsdə görməmişdi.

Çaldılar, oxudular, oynadılar, toy məclisi qurtarannan sonra Aşıq Alı Ələsgərnən barabar onnara getdi. Alməmməd kişiynən dünyanın gəlmişinnən-getmişinnən söhbət elədilər. Sabah hamınızın üzünə xeyir-rikən açılsın, sabah açılanda çay-çörəkdən sonra Aşıq Alı Alməmməd kişiyə dedi:

– Alməmməd, Ələsgərdən çox yaxşı aşıq olar. Əyər irazılaşsanız, onu yanımcax aparıf örgədərəm.

Alməmməd kişi cannan-başnan irazı oldu. Aşıq Alı öz sazını, Ələsgər də öz sazını götürdü, bir neçə hava çaldılar, oxudular. Sonra Aşıq Alı üzünü Ələsgərə tutub dedi:

– Oğul, sözdərin də xoşuma gəldi, oxumağın da, saz çalmağın da. Az kəm-kəsirin var. Onu da tezdiknən düzəldərsən. Əmə aşıxlığın özgə şərtdəri də çoxdu. De görüm onnardan da halısanmı?

– Alı dayı, icazə versən, bildiyim o şərtdəri söznən deyərəm.

– Oğul, mən buna çox şad olaram; söznən de.

Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək nə dedi:

Aşıq olub, diyar-diyar gəzənin,
Əvvəl, başda pürkamalı gərəkdi.
Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdi.

Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra,
Şeytanı öldürə, nəfsin yandıra.

El içində pak otura, pak dura,
Dalısınca xoş sədalı gərəkdi.

Daşındığı sözün qiymatın bilə,
Kəlməsinnən ləlü gövhər süzülə.
Məcazı danışa, məcazı gülə,
Tamam sözü mümmalı gərəkdi.

Arif ola, eyhamınan söz qana,
Naməhrəmnəm şərt eyliyə, utana,
Saat kimi meyli haqqa dolana,
Doğru qəlbi, doğru yolu gərəkdi.

Ələsgər, haqq sözün isbatın verə,
Əməlin mələklər yaza dəftərə,
Hər yanı istəsə, baxanda görə,
Təriqətdə bu sevdalı gərəkdi.

Söz tamam olan kimi Aşıq Ali Ələsgərin boynunu qucaqlayıb üzünnən öpdü, dedi:

– Oğlum, aşıq olana çalıb-oxumaqdan əvvəl bu dediklərin lazımdı.

Aşıq Alı Ələsgəri götürüb, özüynən barabar apardı. Onnar gedənnən bir neçə gün sonra Pullu Məhərrəm toy elədi; Səhnəbanıyı ağlada-ağlada oğlu Mustafıya aldı. Leyliyi Məcnunnan, Məcnunu Leylidən, Əsliyi Kərəmnən, Kərəmi Əslidən eliyən zalım fələk Ələsgəri Səhnəbanıdan Səhnəbanıyı da Ələsgərdən elədi...

Ələsgər kəndə qayıdanda gördü ki, lələ köçüb, yurdu ağlıyır; Səhnəbanı gedibdi. Kərəm Əslisiz, Əsli Kərəmsiz, Məcnun Leylisiz, Leyli Məcnunsuz yaşıya bilmədi, əmə Ələsgər Səhnəbanısız, Səhnəbanı da Ələsgərsiz yaşadı. Ələsgər 40 yaşına qədər öylənmədi, məclislərdə, qanan adamların yanında öz dərdinnən danışdı, nalə çəkdi. Axırda Cavanşir mahalının Yanşaq kəndinnən Nəbinin qızı Anaxanımnan öyləndi, ömrünün axırına qədər onnan yaşadı, gün keçirib uzun ömür sürdülər. Sizin də ömrünüz uzun, günnəriniz xoş keçsin!..

AŞIQ ƏLƏSGƏR YANŞAQDA

Mənim əzizlərim, sizə hardan xəbər verim, kimdən deyim? Göyçə mahalının Ağkilsə kəndindən Aşıq Ələsgərdən.

Aşıq Ələsgər el arasında yaxşı bir aşıq kimi tanınandan sonra çoxları toy eləyəndə Aşıq Ələsgəri aparırdı. Ələsgərin aşıqlığı ilə bərabər, onun xasiyyəti, mərifət və qanacağı hamıya xoş gəlirdi. Onda bir xüsusiyyət də var idi ki, deməzdi bu ağadı, bu bəydi, bu rəncbərdi, bu varlıdı, bu kasıbdı... Kim onu toya, ayrı xeyir işə çağırırdısa , "yox" deməzdi. Odur ki, hamı onun xətrini çox istəyirdi.

Onu da deyim ki, Aşıq Ələsgər qırx yaşına çatmışdı, amma hələ evlənməmişdi. Səhnəbanıdan əli üzüləndən sonra, elə bil, baxtından küsmüşdü. Atası, anası, o biri qohumları nə qədər öyüd-nəsihət eləyirdilərsə də, beyninə batmırdı.

Bir gün Aşıq Ələsgər səfərdən qayıdanda, yenə qohum-qardaş başına yığıldı. O, səfərdə gördüklərindən danışdı. Sonra sazını götürdü qızlara, gəlinlərə dediyi tərifləmələrdən oxudu, hamıya ləzzət verdi.

Gecənin bir vaxtına qədər çaldılar, oxudular. Qonu-qonşu dağılıb evlərinə gedəndən sonra Alməmməd üzünü Ələsgərə tutub dedi:

– Oğul, sənin evlənmək vaxtın keçir. Aranı, dağı gəzirsən, nə qədər gözəl qız görürsən, çoxuna da tərifləmə deyirsən; gəl daşı ətəyindən tök, bu bəyəndiyin qızlardan birini al!

Ələsgərin anası Pərizad da Alməmmədin sözünə qüvvət verdi:

– Oğul, o biri qardaşların da böyüyüb. Sən evlənməsən, səndən keçib onlar da evlənməyəcək.

Alməmməd bir də dilləndi:

– Oğul, Allaha şükür, indi səni hamı tanıyır. Kimə ağız açsaq, kimin qızını istəsək, bizə "yox" deməz. Nə qədər adlı-sanlı adam varsa, o da bizlə qohum olmağı canına say bilər.

Ələsgər yenə ata-anasını cavabsız qoydu. Bircə bunu dedi ki, hələ evlənməyin vaxtı deyil.

Bir müddət də keçdi. Bir gün Kəlbəcərin Yanşaq kəndindən Söyün bəy adam göndərirdi ki, Aşıq Ələsgər, xeyir isimiz var; xahiş eləyirik, sazını da götürüb gələsən!

Aşıq Ələsgər elə o günün səhəri tezdən həmin adamla bərabər Yanşağa yola düşdü.

Söyün bəy Göyçənin Zod kəndindən olan Səməd ağanın bacısı Xırda xanımın əri idi. O, Göyçəyə gələndə həmişə Səməd ağanın qonağı olardı. Səməd ağa da Aşıq Ələsgəri çağırtdırar, yaxşı bir məclis düzəldərdi. Söyün bəy Aşıq Ələsgəri çox xoşlayırdı.

Aşıq Ələsgərgil Yanşağa çatanda gördülər ki, Söyün bəy onların yolunu gözləyir. Xoş, beş, on beş... Görüşdülər, öpüşdülər...

Toy Söyün bəygilin qohumlarının idi. Toya hələ iki gün var idi. Söyün bəy heyvan kəsdirdi, yaxşı çay-çörək hazır elədilər, dost-qohumları, qonu-qonşuları Aşıq Ələsgər sazını götürdü, onlara yaxşı söhbət elədi, hamı razı qaldı.

Axşamdan bir az keçmiş qonu-qonşu hərə öz evinə getdi. Aşıq Ələsgərlə Söyün bəy söhbət eləyirdilər. Bir də gördülər ki, siçanlar evin künclərində o tərəf-bu tərəfə qaçışır. Söhbət dəyişildi siçanın üstünə. Xırda xanım da söhbətə qarışdı. Siçanların palazı, xalı-gəbəni, yorğan-döşəyi doğramasından; yağ dərilərini, motalı murdarlamasından, sandığın içində olan puxça paltarlarını külə döndərməsindən, kəndiləri deşib, taxılı daşımasından yanıqlı-yanıqlı şikayətləndi.

Doğrudan da, o ili bir Yanşaqda yox, elə hər yerdə siçan o qədər artmışdı ki, öhtəsindən gəlmək mümkün deyildi. Göyçədə də vəziyyət belə idi. Qoyunun ağzını açırdılar ki, siçan taxılı yarıdan keçirib.

Birdən Aşıq Ələsgər gözünü gəzdirəndə gördü ki, pişik bir qədər aralıda oturub bunlara tamaşa eləyir. Dedi:

– Sizin bu pişiyiniz, bəs, nə iş görür ki, siçan bu qədər artıb?!

Söyün bəy dedi:

– Pişik gündə bir-ikisini öldürməklə başamı gələr? Çöllərdə də qarışqa kimidi. Bu il taxılın yarısı da ələ gəlmədi.

Gecədən xeyli keçmiş o biri evdə yer düzəltdilər ki, Aşıq Ələsgər yatsın. O, bir çimir almışdı-almamışdı baxdı ki, şıqqıltı gəlir. Fikir verəndə gördü ki, pişikdi. Burdan vurur, ordan çıxır, ordan vurur, burdan çıxır, o evə gedir, bu evə qayıdır... Xülasə, pişiyin şıqqıltısı-tıqqıltısı Aşıq Ələsgəri yatmağa qoymadı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açılanda Aşıq Ələsgər gördü ki, pişik gecə 18 siçan öldürüb, gətirib onun yatağının ayaq tərəfində cərgə ilə düzüb.

Aşıq Ələsgər bunu Söyün bəyə dedi. Söyün bəylə Xırda xanım gəlib baxdılar, məəttəl qaldılar. Xəbər qonşulara çatdı. Hamı gəlib baxdı, pişiyin bu hərəkətinə təəccüb elədilər. Onlar pişiyin bu qədər

siçan öldürdüyünə təəccüb eləmirdilər; ona təəccüb eləyirdilər ki, niyə cərgə ilə düzüb? Bir də, niyə Aşıq Ələsgərin yerinin ayaq tərəfinə düzüb?

Söyün bəy dedi:

– Aşıq Ələsgər, indiyə qədər pişik niyə belə hünər göstərmirdi?! Öldürdüyü siçanları sənin yerinin ayaq tərəfinə düzməkdə onun məqsədi var.

Hamı gülüşdü.

Aşıq Ələsgər gördü ki, doğrudan da, pişiyə tərif yaraşır. Sazı götürdü, simlərin düzəltdi, tərifə başladı, görək necə başladı; bu gecəki əhvalatı görək, necə nəzmə çəkdi. Biz də saz ilə deyək, şad olun.

Dad! Siçanın əlindən
Yetişmişik cana, pişik!
Dünyanı bizdən ötəri
Döndərib zindana, pişik!
Dağıdıb kəndiləri,
Dadanıb yaxtana, pişik!
Doğrayıb zər libası,
Eləyib əfsana, pişik!
Alagöz gəlinləri
Qoyub yana-yana, pişik!

Birisi boz dikqulaq,
Birisi qonur, balaca;
Dərmə-qayıq farmaşın
Hər yanından açıb baca;
Bezinən irəftardı,
Qumaşınan düşüb ləcə;
Harda görsə, zər, ziba,
İstifa, tirmə, alaca,
Biləsən nə hal kəsir
Döşəyə, yorğana, pişik!

Nə qədər əlləşirəm,
Bu məluna yoxdu çara;
Gündüzlər pünhan olur,

Gecələr çıxır aşkara;
Çırağı yandıranda,
Qaçır, soxulur divara.
Dağıdıb quyuları,
İndi daraşıb anbara;
Müxtəsər, ruzumuzu
Döndəribdi qana, pişik!

O gödək, zalimü fasiq
Belə bir azar elədi;
Aləmə gen dünyanı
Bizdən ötrü dar elədi;
Hamı dərddən ziyada
Bu dərd mana kar elədi;
Dəldi yağ dərilərin,
Xumları murdar elədi;
Axşamadək evlərdə
Qurular zasdana, pişik!

Aşıq Ələsgər gördü ki, adamlardan bir az aralıda, divarın üstündə pişik rahatca əyləşib, saza qulaq asır. Aldı, görək bu dəfə nə dedi:

Yatmadım sübhə kimi,
Mən baxdım qilü-qalına;
Öyrənib xəsyətini,
Bələd olmuşam halına;
Ədəbinən əyləşibsən,
Səd afərin kamalına!
Aləmin padişahı
Dəstini çəkib dalına;
Qaynağın poladlanıb,
Dönübsən aslana, pişik!

Mən səni iyid bildim,
Verdim aran-dağı sana;
Alaçığı, ağ çadırı,
Eyvanı, otağı sana.

Müxtəsəri, vəssalam,
Budu sözün sağı sana:
Gözəllər əsirgəməsin
Pendiri, qaymağı sana;
Yeyəsən nəmilərdə,
Dönəsən sultana, pişik!

Söhbətə qulaq asanlardan biri dilləndi:

– Xırda xanım, Aşıq Ələsgər pişiyinizi belə ki, təriflədi, xələti nə olacaq?

– Evdə bir çıxarlıq göy mahud var. Onu xələt verirəm.

Aşıq Ələsgər dedi:

– O çıxarlıq mənim dediyim tərifin xələtidi. Ən böyük mükafatlar hünər göstərənindi.

Söyün bəy dedi:

– Hünər göstərəni nə ilə mükafatlandırmaq olar?

– Onda qulaq as!

Aldı, görək Aşıq Ələsgər nə dedi, ordakılar nə eşitdi:

Xanım xələt bağışladı,
Ələsgər yazdı dəftərə;
Göndərərəm tüllablara,
Məlum olsun hər şəhərə;
İyiddi, ölməyincə
Arxasını qoymaz yerə.
Pristav qubernata,
Qubernat yazsın sərdərə;
İnşallah, nişan verər
Sana divanxana, pişik!

Mənim əzizlərim, pişiyin tərifini eşidəndə, hamı Aşıq Ələsgərə dönə-dönə "sağ ol!" dedi. Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoyanda, qonu-qonşu da öz evlərinə getdi.

O günü axşam elədilər. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabahısı günü toy başladı.

Camaat bu iki gündə pişikdən, Aşıq Ələsgərin onu tərifləməsindən danışırdı. Axşam məclis qurulanda Aşıqdan xahiş elədilər ki, pişiyə dediyi tərifi oxusun. O, camaatın xahişini yerə salmadı.

Yanşaqda nə qədər adam varıydısa bu məclisə cəm olmuşdu. Kişilər bir tərəfdə, arvadlar da bir tərəfdə əyləşmişdilər.

Ağsaqqalların məsləhəti ilə Aşıq Ələsgər Abbas Tufarqanlının dastanını başladı. Camaat elə diqqətlə qulaq asırdı ki, gecənin necə keçdiyindən xəbərləri olmadı. Bir də baxdılar ki, xoruz banladı. Aşıq Ələsgər söhbəti burda saxladı, qalanını sabah gecə danışacağını bildirdi.

Onu da deyim ki, Aşıq Ələsgər məclisə göz gəzdirəndə gördü ki, arvadların arasında, dirəyin yanında bir gözəl əyləşibdi, gəl görəsən. Elə gözəl var ki, baxırsan camaldan yaxşıdı, amma duruşu, tərpənişi, baxışı bildirir ki, diyişdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, bu gözəl o gözəllərə bənzəmir. Görkəmindən bilinir ki, qanacağı, mərifəti yerindədi.

Aşıq Ələsgərin fikrindən keçdi ki, bu gözələ bir tərif desin. Amma dastanın arasına belə söz salmaq istəmədi. Həm də Söyün bəydən onun kim olduğunu öyrənmək üçün tərifi o biri axşama saxladı.

Məclis dağılandan sonra Söyün bəy yenə Aşıq Ələsgəri evlərinə apardı. Aşıq Ələsgər gecə rahat oldu. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabah çay-çörəkdən sonra Aşıq Ələsgər Söyün bəyə dedi:

– Söyün bəy, maşallah, Yanşağın da qız-gəlinləri çox gözəldilər.

– Aşıq Ələsgər, bunlar ki, gözəldilər, bəs niyə birini tərifləmədin? Yoxsa tərifə layıq olanı yoxdu?

– Niyə yoxdu, var. Çoxusu tərifə layıqdı. Axşamkı məclisdə dirəyin yanında əyləşən gözələ də ki heç söz ola bilməz. Duruşu, tərpənişi də xoşuma gəldi. Saza-söhbətə qulaq asmağından da gördüm ki, həm də əhli-haldı.

Aşıq Ələsgərlə Söyün bəyin danışığına qulaq verən Xırda xanım söhbətə qarışdı; üzünü Söyün bəyə tutub dedi:

– Anaxanımı deyir.

Söyün bəy də Xırda xanımın sözünü təsdiqlədi, sonra dedi:

– Anaxanım bu tərəflərdə bir gözəldi. Hayıf ki, yazığın baxtı gətirmədi.

– Nə olub?

– Bədbaxtı bir gözəl, qoçaq oğlana vermişdilər. Bir il çəkmədi, oğlan Allah rəhmətinə getdi. Ondan bəri də 3-4 ildi ki, neçə yerdən istəyirlər, baxtından küsüb, ərə getmək istəmir. Qardaşları, ata-anası nə qədər öyüd-nəsihət eliyirlərsə də, qız elə dediyini deyir.

Söyün bəy belə deyəndə, Aşıq Ələsgərin öz baxtından küsdüyü yadına düşdü. Ata-anasının öyüd-nəsihətləri, yalvarışları gəldi durdu gözünün qabağında. Bircə bunu dedi:

– Söyün bəy, Anaxanımı qınama.

Bu söhbətdən sonra Anaxanım Aşıq Ələsgərin gözündə ucaldı, daha da gözəlləşdi...

Dastanın sonrasını eşitmək üçün camaat axşam olmağı gözlədi. Elə ki, şər qarışdı, camaat mal-heyvanını rahat elədi, yenə toy evinə toplaşdılar.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Anaxanım yenə dünənki yerində əyləşib, Ay kimi işıq salır. Aşıq Ələsgər dastandan qabaq bir-iki qatar oxudu, sonra gözucu Anaxanıma bir də baxdı, aldı, görək nə dedi, camaat nə eşitdi:

Bir sözüm var sana pünhan deməli,
Qail olsan, deyim, gül, sana qurban!
Nə müddətdi həsrətini çəkirəm,
Söyləyin, dərdimi bil, sana qurban!

Cünun olduğunu hər mahal bildi,
Dərd məni söylətdi, düşmanlar güldü.
Bivəfa qızlardan əlim üzüldü,
Eylərəm canımı, dul, sana qurban!

Bu bəndi deyəndə Söyün bəy də, Xırda xanım da başa düşdülər ki, Aşıq Ələsgər bu sözü Anaxanıma deyir. Anaxanım özü də bir şey hiss eləyən kimi oldu.

Aşıq Ələsgər aldı sözün tapşırmasını:

Ələsgəri gözdən qoyma irağa.
Konul tab gətirməz dərdi-fərağa.
Leyli kimi vədə versən bulağa,
Məcnun tək gözlərəm il, sana qurban!

Anaxanım yəqin elədi ki, Aşıq sözü buna deyir, həm də vəfalı olacağını bildirir.

Harda danışdısa, Ələsgər dastanı ordan başladı danışmağa. Camaat bir də gördü ki, yenə nağılın şirin yerində xoruz banladı. Aşıq Ələsgər söhbəti dayandırdı, sabah gecə nağılı qurtaracağına söz verdi.

Məclis dağıldı, hərə öz evinə getdi.

Aşıq Ələsgərlə Söyün bəy evə gələndə Söyün bəy məsələni açdı:

– Aşıq Ələsgər, sən o sözü Anaxanıma dedin. O özü də bunu başa düşdü. Sən nə vaxta kimi subay qalacaqsan?! Fikrindən keçirsə, Anaxanım sana "yox" deməz. Qardaşları da canla-başla bu qohumluğa razı olarlar.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Görək.

Aşıq Ələsgərlə Söyün bəyin bu gecəki söhbəti bu "görək"lə qurtardı.

Belə xəbər tez yayılan olur. Xırda xanım bu məsələni Anaxanıma çatdırdı. O, nə "hə", nə "yox" bir söz demədi. Bircə onu dedi ki, qardaşlarım bilər. Bu söz elə onun "hə" deməyi idi.

Axşam camaat yenə toy evinə yığışdı. Aşıq Ələsgər dastanı səhərə qədər söyləyib qurtardı, camaat çox razı qaldı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabah tezdən Söyün bəy Aşıq Ələsgəri çox hörmətlə yola saldı; camaat nə qədər dövran pulu yığmışdısa, onu bilmirəm, Söyün bəyin nökərinin qabağına beş erkək qatdı ki, bunu Göyçəyə – Aşıq Ələsgərgilə apar.

Aşıq Ələsgər Söyün bəyə əl verib xudafisləşəndə Söyün bəy dedi:

– Aşıq Ələsgər, Anaxanım kimi adam tapmaq çətindi. Yolunu gözləyəcəm.

Aşıq Ələsgər Yanşaqdan şad-xürrəm Göyçəyə qayıtdı. Yenə qohum-qardaş axşam onun başına toplaşdı. Yedilər, içdilər...

Aşıq Ələsgər həmişə səfərdən gələndə soruşurdular ki, təzə söz deyibsənmi? Əgər demiş olsaydı, həmin sözləri onlara oxuyardı. Bu dəfə başına toplaşanlara pişiyin əhvalatını danışdı, onun tərifini oxudu, xeyli gülüşdülər. Sonra qardaşı Məşədi Salah soruşdu:

– Ay qağa, ayrı söz demiyibsən?

Aşıq Ələsgər bir az duruxdu, dilini sürüyə-sürüyə "yox" dedi. Başa düşdülər ki, ayrı söz də deyibdi. Əl çəkmədilər. Anaxanıma dediyi sözü də dedirtdilər.

Alməmməd gördü ki, işlər düzəlib. Axşam qonu-qonşu öz evinə gedəndən sonra Alməmməd dedi:

– Oğul, Allaha şükür, görürəm ki, tərif dediyin qızı bəyənibsən. Günü sabahdan bu işin dalına düşmək lazımdı.

Pərizad da ərinin sözünə qüvvət verdi. Aşıq Ələsgər daha dillənib bir söz demədi. Evin külfətinin hamısı şad oldu.

Bir müddət keçəndən sonra Alməmməd bir neçə adamla Yanşağa getdi. Söyün bəyi də götürdü, özünü Anaxanımın atası Nəbi kişinin qapısına yetirdi.

Qonaqları çox yaxşı qarşıladılar, Anaxanımın "hə"sini verdilər.

Alməmməd kişi hazırlıq gördü, toy çaldırmasa da, "peyğəmbəri" qaydada yaxşı toy elədi, Anaxanımı Aşıq Ələsgərə gətirdi. Allah hamını öz arzusuna yetirsin!

Mənim əzizlərim, deyərlər ki, gəlinin günü qayınata evində nə qədər xoş keçsə də, yenə gözü bir müddət atası evində olar. Bir də deyirlər ki, "doğma yurd şirin olar". Anaxanım Yanşağı, qohum-qardaşını, bir yerdə gün keçirdiyi qız-gəlinləri bir gün də yadından çıxara bilmirdi.

Anaxanım Ələsgərə gəldiyi iki il yarım, üç il olardı. Belə bir az müddətdə Anaxanımın qohum-qonşu ilə, bir yerdə gün keçirdiyi qız-gəlinlərə görüşmək arzusunu bilən Aşıq Ələsgər onu bir neçə dəfə atası evinə aparmışdı, həftələrlə orada qalmışdılar.

Anaxanımın Yanşaqdakı qohumları, qardaşları – Rüstəm, Aslan, Kalvayı Zeynal onun xətrini çox istəyirdilər. Onlar da tez-tez Göyçəyə gəlib, bacılarına baş çəkirdilər.

Ağkilsə ilə Yanşağın arası bir günlük piyada yoludu. Hər saatlığına gedib-gəlmək də olmurdu. Qışda qar yolları bağlayanda dağlardan aşmaq hər oğulun işi deyildi...

Anaxanım Yanşağı yaddan çıxartmadığı kimi, onun qardaşları da Anaxanımı yaddan çıxarda bilmirdilər.

Bir gün Anaxanımın qardaşlarının fikrinə gəldi ki, Aşıq Ələsgər qış aylarının çoxunu aranda aşıqlıqda keçirir. Bizim də Göyçəyə gedib-gəlməyimiz çətinə düşür, bacımız darıxır. Yaxşısı budur ki, Ələsgərlə Anaxanımı köçürüb Yanşağa gətirək. Alməmməd kişinin evi Ələsgərsiz də dolanar.

Qardaşları fikirlərini Anaxanıma bildirdilər, Anaxanım da Aşıq Ələsgərə dedi. Ələsgər razılaşmaq istəmədi. Amma Anaxanım ona tez-tez ağız açırdı, dilə tuturdu, razı salmağa çalışırdı. Bir gün belə, beş gün belə, axırda Ələsgər razılaşmalı oldu.

Anaxanımın Niyar adlı bir qızı da var idi. Bir gün Kalvayı Zeynal Ağkilsəyə gələndə, Ələsgərin razılığını bildi. Onlara kömək elədi, köçürdüb Yanşağa apardı.

Kalvayı Zeynal evlərinin bir gözünü Aşıq Ələsgərgilə verdi. Buranı səliqə-sahmana salıb, yaşamağa başladılar.

Aşıq Ələsgər əkin-biçin vaxtı əlini işdən üzmədi. O, qar işdə işləməsə, rahat ola bilmirdi. Yanşağa gələndən sonra da yer əkib-becərmək fikrinə düşdü. Anaxanımın qardaşları bunu biləndə, Ələsgəri qınadılar, Rüstəm dedi:

Allaha şükür, gül kimi sənətin var; əkin sənin nəyinə lazımdır?! Taxıl əkməsən, dolana bilməyəcəksən?!

– Əkinsiz də yaxşı dolanaram; amma bir məsələ var ki, işləməsəm dura bilmirəm.

– Axı, taxıl əkininin vaxtı keçibdi, onda gərək darı əkəsən; darı əkininin vaxtına hələ var.

– Darı əkərəm.

– İndi boş yer hardadı ki, əkəsən?! Hamısını şumlayıb səpiblər.

– Özüm əkiləsi bir yer tapıb, orada qurdalanaram.

Rüstəm gördü ki, hardan deyir, Ələsgər ordan kəsir; daha söz güləşdirmək istəmədi. Bircə onu dedi ki, özün bilərsən.

Aşıq Ələsgər kəndin ətrafını dolandı, örüşü axtardı, axırda Yuxarı Yanşağın dəyirmanının qabağında əkiləsi bir yer seçdi. Başladı buranı ayaqla belləməyə. Axşamın, sabahın sərinində düz bir ay burada əlləşdi, yeri yaxşı şumladı. Sonra darını səpdi. Sığalladı. Ora sututası yer deyildi. Gördü ki, il quraq keçsə, darı yanacaq. Düşəri götürdü, başladı yuxarı tərəfdən, çaydan əkin yerinin üstünə arx çəkməyə. Darı göyərənə qədər on beş gün Fərhad kimi külüng vurdu, daşı, qayanı yardı, arxı da başa çatdırdı. Darı üzünü alandan sonra onu yaxşı suladı, arxayın oldu.

Toy eləmək isətəyənlər Aşıq Ələsgəri Göyçədə axtarıb, Yanşaqda tapırdılar. Yaylaq vaxtı idi. Qaraqabaq camaatının çoxu xeyir işlərini yaylaqda keçirirdilər.

Aşıq Ələsgəri toya aparırdılar. Xeyir işlər bir-birinin dalınca olurdu. Aşıq Ələsgər vaxt tapıb, evinə baş çəkə bilmirdi. Yaylağa çıxanlarda belə bir qayda var: hər kimin ki xeyir işi olasıdı, növbəyə qoyurlar. Hamı bilir ki, filan ayın filan günü filankəsin xeyir işi olacaq. Daha heç kəs növbəni qabaqlaya bilməz.

Xeyir işlər bir-iki gün ara verəndə Aşıq Ələsgər evlərinə gəlirdi. Hər dəfə gələndə darıya baxmağı yaddan çıxartmırdı. Birində gördü ki, darı su istəyir, suladı. Bir dəfə gələndə gördü ki, hava yağarlıq keçdiyinə su istəmir, həm də elə gəlişib ki, elə bil, Tanrı bunu qəsdən belə bitirib; heç kəsin zəmisi belə deyil.

Mənim əzizlərim, onu da deyim ki, Aşıq Ələsgər darı yerini şumlayanda yerin ortasında bir qozqara kötüyü var idi. Ağacı adamın dizi bərabəri yuxarıdan kəsmişdilər, o yenə şiv verib budaqlamışdı. Aşıq Ələsgər istədiyi müddətdə həmişə bu kötüyün kölgəsində çörək yeyib, qəlyan çəkib dincələrdi. Kötük həm də ona bir növ həyan olmuş, yoldaşlıq etmişdi.

Aşıq Ələsgər yenə gəlib kötüyün kölgəsində əyləşdi, bir qəlyan çəkdi, xeyli istirahət elədi. O, zəmidən ayrılmaq istəmirdi. Durub evə gələndə üzünü Qozqara kötüyünə tutub dedi:

– A kötük, darını sana tapşırıram, yaxşı gözlə!

Aşıq Ələsgər evə gələndə darının çox yaxşı gətirdiyini Anaxanıma da dedi və ona da tapşırdı ki, arada bir baxsın.

Aşıq Ələsgər yenə yaylaqlara qayıtdı. Toy sahibləri onu gözləyirdilər. Bir qədər keçəndən sonra Ələsgər Yanşağa gələndə Kalvayı Zeynalla birlikdə gedib darıya baxdı. Darı qarğı kimi durmuşdu. Kötüyün kölgəsində əyləşdilər, bir qədər söhbət elədilər. Kalvayı Zeynal dedi ki, darının vaxtına hələ on beş gün var.

Aşıq Ələsgər yenə yaylağa qayıtdı. On-on beş gün toy məclisləri keçirəndən sonra Yanşağa gələndə zəmiyə baxıb gördü ki, darı çarğat kimi qızarır. Yəqin elədi ki, yetişib. O, birdən-ikiyə darı əkib becərməmişdi ha, biləydi ki, yetişib, ya yetişməyib. Sən demə hələ yaxşı yetişməyibmiş.

Gecə qonu-qonşu Aşıq Ələsgərin başına toplaşdı. Aşıq Ələsgər yenə sazını götürdü, çaldı, oxudu, hamının qəlbini şad elədi. Sazı köynəyinə qoyanda cavanlardan xahiş elədi ki, darını biçmək üçün sabah köməyə gəlsinlər. Cavanların hamısı birağızdan dedilər ki, səhər tezdən bizi darı zəmisinin içində görərsən.

Hərə dağılıb öz evinə getdi.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabah açılanda Aşıq Ələsgər Anaxanıma dedi:

– Xörək qayır, fəhlələrə aparım.

Anaxanım qazanı asdı, yaxşı bir plov bişirdi. Ələsgər xörəyi götürüb yola düşdü. Zəmiyə yaxınlaşanda gördü ki, cavanların hərəsi bir yumşaq daşın üstündə rahatca əyləşiblər. O elə başa düşdü ki, zəmini biçmək üçün haqq danışmadıqlarına görə cavanlar əllərini işə vurmaq istəmirlər. Aşıq Ələsgər gəlib çatdı.

– Salaməleyküm.

– Əleyküməsalam.
– Uşaqlar, niyə məəttəlsiniz?
Cavanların ağsaqqalı dilləndi:
– Ələsgər əmi, darı hələ göydü.
Aşıq Ələsgər darıdan bir sünbül qoparıb ovcunda ovxaladı, dəninə baxdı. Sonra yaxınlıqdan keçən bir kişiyə göstərdi. O kişi də dedi ki, göydü, beş-altı gün gözləmək lazımdı.
Aşıq Ələsgər süfrə açdı, cavanları məcburi süfrənin qırağında əyləşdirdi. Onlar çəkinə-çəkinə plovu yedilər. Bayaqkı oğlan yenə dilləndi:
– Ələsgər əmi, nə zaman darını biçmək istəsən, biz hazır.
Cavanlar gedəndən sonra Aşıq Ələsgər darını yenə bir-iki adama göstərdi, hamısı dedi ki, göydü.
Aşıq Ələsgər qab-qazanı yığışdırıb, dəstərxanın arasına bağladı, götürüb evə qayıtdı.
Anaxanım soruşdu:
– Ələsgər, niyə tez qayıtdın?
– Biçəsi olmadıq.
Niyə?
– Dedilər göydü.
– Kim dedi?
– Hər kimə göstərdimsə, dedi göydü. Beş-altı gündən sonra biçərik.
Aşıq Ələsgər yenə yaylağa qayıtdı.
Mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgər yaylağa qayıtmaqda olsun, sizə Yanşaqdan deyim. Aşıq Ələsgər gedən günün səhəri Yanşağın yaylağından camaat mal-heyvanını da gətirib kəndə gəlməyə başladı. Kənddə hamı arpa, buğda, darı zəmisini biçib, məhsulunu götürmüşdü. Aşıq Ələsgər hamıdan gec əkdiyinə görə, bircə onun darı zəmisi bitili idi. Yaylaqdan gələn mal-heyvanın çoxu buraxma idi. Bir də baxırdın, qoyun-keçi özünü verdi darının içinə. Axşam kimin bir danası darıya gəlmirdisə, gedib darının içində axtarırdı. İnsafı olanlar darının içində heyvan görəndə qovurdu. Bununla başamı gələrdi?! Gərək bir adam əlində ağac, gecə-gündüz darının yanında dayanaydı. Saxsağan, qarğa, siçan da bir tərəfdən öz işini görürdü. Xülasə, üç-dörd günün içində darıda tutar qalmadı.
Aşıq Ələsgərin bu dəfə yaylaqdan qayıtması düz bir həftə çəkdi; yeddi ötüb, səkkiz deyən günü Yanşağa gəldi. Çay-çörəkdən sonra Anaxanıma dedi:

– Gedim darıya baxım, görüm yetişibmi?

Aşıq Ələsgər uzaqdan zəmiyə baxanda gördü ki, darı heç əvvəlkinə oxşamır. Elə hesab elədi ki, yetişib deyə belə görünür. Gəlib çatanda gördü ki, darı nə gəzir, yel vurub, yengələr oynayır. Kosa saqqalı kimi bir dəstə burda qalıb, bir dəstə orda. Onların da çoxusunun başı yoxdu; quş aparıb...

Aşıq Ələsgər ordan kor-peşman evə qayıtdı. Anaxanım soruşdu:

– Ələsgər, darı biçiləsidimi?

– Darının əsl biçiləsi vaxtıdı.

– Sabah fəhləniz olacaqmı?

– Fəhlə lazım deyil. Özüm tək bəsəm.

Anaxanım təəccübləndi:

– Onu tək biçib haqq eləyə bilərsənmi?!

– Əkəndə niyə tək əkə bilirdim?! Biçəndə tək biçə bilməyəcəm?!

Anaxanım gördü ki, yox, burda bir iş var. Ələsgər düzünü demir. Bu dəfə yalvarıb soruşdu:

– Ələsgər, sən Allah, de görüm nə olub?

– Əgər mana kömək eləmək istəyirsənsə, sabah kilimdən-zaddan götür, gedək darının yanına, orda bilərsən nə olub.

Anaxanım əl çəkmədi, Ələsgər darının başına gələn əhvalatı ona danışdı. Anaxanım çox peşmanladı. Bir azdan sonra dilləndi:

– Onda daha orya nəyə gedirik ki?!

– Yox, Anaxanım, gedib ələ gələnini yığmasaq, başımıza qaxınc olar. Bu töhməti götürmək olmaz. Elə neçə ki dünya var, danışıb, üstümüzə gülərlər...

Anaxanım da hərdənbir gəlib zəmiyə baxırdı. Ağlına gəlməzdi ki, bu bir həftənin içində darı Ələsgər deyən kökə düşə. Səhər tezdən durdu, çörək-xörək hazır elədi, bir də bir kilim götürüb zəmiyə getdilər. Anaxanım zəmini görəndə qurudu. Darı nə qədər yeyilmişdi, yeyilmişdi; qalanını da mal-heyvan çığnayıb yerə yapışdırmışdı. Biçiləsi deyildi, gərək yolunaydı.

Xülasə, darının biçiləsi yerlərini biçdilər, yolunası yerlərini də yolub, bir az dincələndən sonra kilimi sərdilər, darıdan dəstə-dəstə kilimin üstünə tökdülər. Ələsgər əlinə bir paya aldı, döyməyə başladı, döy ki, döyəsən. Anaxanım da döyməyə kömək elədi. Döyüb qurtarandan sonra sovurdular. Baxıb gördülər ki, az miqdarda məhsul oldu.

Aşıq Ələsgər qəlyanını doldurdu, gəlib Qozqaya kötüyünün dibində əyləşib çəkməyə başladı. Bir qədər fikrə gedəndən sonra gördü ki, yox darının əhvalatı uzun haqq-hesab oldu. Ürəyinə bir neçə xana söz gəldi. Darı döydüyü payanı götürüb sinəsinə basdı, görək nə dedi, Anaxanım nə eşitdi. Biz də saz ilə deyək şad olun:

Arpadan, buğdadan çıxmışdı əlim,
Zəhmət çəkdim, dedim bir az darı olsun.
Yolmasın yolmaqdan qırıldı belim,
Bundan gələn xeyir zəhrimar olsun!

Aşıq Ələsgər bu bəndi deyəndə eşitdi ki, hardansa həzin səs gəlir. O tərəf-bu tərəfə diqqət eləyəndə gördü ki, Qozqara kötüyünün üstündəki şivlərdi. Yel əsdikcə onlar səslənirlər, özü də onlar elə-belə səslənmir, nə isə deyirlər. Aşıq Ələsgər fikir verəndə gördü ki, onun bu şikayətinə Qozqara kötüyü cavab verir. Görək necə cavab verir:

Aşıq, nə meydanı yalqız alıbsan,
Söz deyim, sözünə barabar olsun.
Nahaq qalı, ortalığa salıbsan,
Elə iş tut, ondan xeyir kar olsun!

Aldı Aşıq Ələsgər:

Belinən bu yeri əkdim bir ayda,
Sulamaqdan su da qalmadı çayda.
Biçdim, döydüm, darım oldu bir bayda,
Qoy söyləyim, mahallarda car olsun!

Aldı Kötük:

Əfsana sözləri danışma barı,
Eşidənlər səni görərlər karı.
Sən orya sərmişdin bir istil* darı,
Umudluydun, ondan bir tağar** olsun?!

---

* İstil – bir girvəngə (400 qram)
** Tağır – yüz batman (600 kiloqram)

Aldı Aşıq Ələsgər:

Hər kimə göstərdim, dedilər göydü,
Eşidib bilənlər çox mana söydü.
Dən tutan yerlərin saxsağan döydü,
Qarğaynan siçanın üzü qara olsun!

Aldı Kötük:

Eşidənlər qınamasın bizləri,
Sən də sal bordağa kal-öküzləri,
Qoş kotanı, çevirginən düzləri,
Günlüyün* birindən bir anbar olsun.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Kötük yaman haqlı söz deyir. Aldı sözün tapşırmasını

Ələsgər, başına qəhətdi peşə?!
Darı əkib yeməyibsən həmişə.
Sazı bas sinənə, təcnisdən döşə,
Yığ ruzunu, verən ellər var olsun!

Görək Qozqara kötüyü sözünü necə tamamladı:

Qara kötük deyər, tükənsin sözün,
Bu ilki işlərdən nə qorxub gözün.
Bir qızındı, bir arvadın, bir özün;
Üç adamnan dünya sana dar olsun!

Aşıq Ələsgər də, Anaxanım da gördülər ki, Qozqaya kötüyünün dediyi çox haqlı, həm də çox töhmətli söz oldu.

Aşıq Ələsgər öz ürəyində bir az özünü danladı. Axı bu zəhmətlə niyə darı əkirdin ki, başına da bu iş gəlirdi. Sənin nə dolanmaz başın vardı!..

Darı zəmisinin yanından evə gələn kimi Aşıq Ələsgər dedi:

– Anaxanım, hazırlaş!

---

* Günlük – kotanla bir gündə şumlanan əkin sahəsi

– Ələsgər, nəyə hazırlaşım?

– Şələ-barxananı yığışdır, Göyçəyə qayıdaq!

Anaxanım Aşıq Ələsgərin sözünü daha çevirmədi. Ev-eşiyi yığışdırdılar, elə həmin günün səhəri köçüb, Ağkilsəyə gəldilər.

Bundan sonra Aşıq Ələsgər harada toy eləyirdisə, darının əhvalatını danışdırıb, ləzzət alırdılar.

Allah heç kəsin zəhmətini itirməsin! Allah hanının öz qazancını özünə qismət eləsin! Allah heç kəsi öz doğma yurd-yuvasından eləməsin!

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ ŞƏMKİRLİ AŞIQ HÜSEYNİN GÖRÜŞÜ

Mənim əzizlərim, sizə hardan xəbər verim, Azərbaycanın Şəmkir mahalından. Şəmkir mahalında kimdən, Şəmkirli Aşıq Hüseyndən.

Şəmkirli Aşıq Hüseyn çox qabil sənətkar idi. Onun bilmədiyi söz, öyrənmədiyi dastan yox idi. Aşıq Hüseyn Tufarqanlı Abbasa, Qurbaniyə, Xəstə Qasıma bərabər şair idi. Toy məclislərində aşıqların oxuduqları sözlərin çoxu Şəmkirli Aşıq Hüseyndən olardı.

Aşıq Hüseyn həm də çox mərifətli, hər şeyin yerini bilən bir el ağsaqqalı idi. Hamı istəyirdi ki, onun toy şənliyini Aşıq Hüseyn yola salsın. Aşıq Hüseyn dastanları elə şirin danışır, sözləri elə məlahətlə oxuyurdu ki, onun məclisində olan cavanlar aşıq olmaq həvəsinə düşərdi. Aşıqlıq öyrənmək istəyənlər arzu eləyirdilər ki, nə olaydı, nə olaydı, şəmkirli Aşıq Hüseynə şəyird olaydı. Ermənilərdən də bir çox cavanlar Aşıq Hüseynə şəyird olmağa çalışırdılar...

Şəmkirli Aşıq Hüseynin vaxtında Göyçə aşıqları məclislərdə ən çox Aşıq Ələsgərin sözlərindən oxuyurdular. Şəmkir, Qazax, Şınıq mahallarına gedən Göyçə aşıqlarından məclisdəkilər xahiş eləyirdilər ki, bir söz başqa aşıqdan oxuyanda, birini də Aşıq Ələsgərdən oxusunlar. Aşıq Ələsgərin sözləri Azərbaycan torpağının hər tərəfinə yayılmışdı.

Şəmkirli Aşıq Hüseyn də Aşıq Ələsgərin sözlərini eşitdi: gördü ki, çox qiyməli sözlərdir. Onun təcnisləri Aşıq Hüseyni elə tutdu ki, onlardakı ustalığa heyran qaldı. Dodaqdəyməzlərini eşidəndə, hələ heç bir aşıqda rast gəlmədiyi belə sözlər Aşıq Hüseyni heyrətə saldı. Özü də bu cür sözlər düzəltdi və gördü ki, bu, çox çətin işdir; hər aşıq bunu bacarası deyil. Odur ki, Aşıq Ələsgərlə görüşmək həvəsinə düşdü. Amma xeyli müddət gözlədi, Aşıq Ələsgərin yönü Şəmkirə düşmüşdü ki, görüşələr.

O vaxt Göyçə mahalında Alı, Ələsgər, Məhərrəm, musa, Alışan, Qəhrəman, Qasım, Mehdi, Qulu, Qurban, Nəcəf, Əsəd, Yunus kimi adlı-sanlı aşıqlar var idi. Bunların hamısı ustada qulluq eləmiş, aşıqlıq elmini tamam-kamil öyrənmişdilər. Amma Göyçədə eləəri də var idi ki, öz-özünə saz çalmağı öyrənmişdi və bir neçə qatar da söz əzbərləyib, ortalığa düşmüşdü ki, mən də aşığam. Belə aşıqlardan bir də Hüseynqulağalı Aşıq Mikayıl idi.

Aşıq Mikayıl üç-dörd il idi ki, saz götürüb, aşıqlıq eləyirdi. Anacaq Göyçədə şətəli o qədər də işləmirdi. Tanınmaz yerlərə gedər, səsinə güc verər, qəpik-quruş yığardı.

Bir gün Aşıq Mikayıl yenə sazını götürüb, o kənd mənim, bu kənd sənin, gəzə-gəzə gəlib Gədəbəyə çıxdı. Bir toy məclisində Aşıq Mıqıçla rastlaşdılar.

Aşıq Mıqıç Şəmkirli Aşıq Hüseynin şəyirdi idi. O, Şəmkir mahalının Çardaxlı kəndindən idi. Erməni olsa da, türkcə çox düzgün və gözəl oxuyurdu. Amma onda bir xasiyyət var idi ki, tanımadığı aşıq görəndə, pisikdirməyə çalışardı.

Aşıq Mıqıç bir məclisdə bir-iki qatar oxuyandan sonra, ustadının bir bağlamasını dedi və Aşıq Mikayıldan tələb elədi ki, cavabını versin. Mikayıl qaldı məəttəl, nə qədər fikirləşdisə də, bir yana yoza bilmədi. Mıqıç Mikayılın sazını aldı, dedi:

– Nə zaman bağlamanı açdın, onda gəlib sazını apararsan!

Mikayıl bağlamanı ordakıların birinə yazdırıb, cibinə qoydu, korpeşman Göyçəyə qayıtdı. Evə gələndən sonra da nə qədər fikirləşdi, bir şey çıxmadı. Dost-tanışına üz tutdu, aça bilmədilər. Elə hesab elədilər ki, dolaşdırmadı, sözün kökü yoxdu. Mikayılın əlacı kəsildi, Aşıq Ələsgərin yanına gəldi. Aşıq Ələsgər elə hesab elədi ki, Mikayıl ona şəyird olmağa gəlib. Çay-çörəkdən sonra Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Mikayıl, nə yaxşı gəlibsən?

Mikayıl başına gələni olduğu kimi danışdı. Aşıq Ələsgər onu bir az danladı ki, niyə aşıqlığı ustaddan öyrənməmiş çöllərə düşüb, özünüzü də, Göyçəni də biabır edirsiniz?! Mikayıl dilləndi:

– Ələsgər əmi, bu, bağlama deyil; ağlına gələni yalandan quraşdırıb. Sözün kökü yoxdur, dolaşdırmadır.

Mikayıl kağızı cibindən çıxarıb, Aşıq Ələsgərə verdi. Aşıq Ələsgər üzünü oğlu Bəşirə tutdu:

Oğul, al oxu görüm.

Bəşir kağızı oxumağa başladı. Biz də sazla oxuyaq, şad olun:

Bir gün bir heyvanat gördüm,
Zənbur kimi can verir;
Xörəyi yük ilə gəlir,
Nəfəsi duman verir;
Dindirirsən danışmağa,

Nalə verir asmana;
Nə yerdədi, nə göydədi.
Sədri üstə yan verir.

Bir başı var, bir ayağı,
Gör neçə barmağı var;
İki qolu, bir boğazı,
Tək bircə dodağı var;
Əyləşibdi bir məqamda,
Hər yanda oylağı var;
Qoy eşitsin, hamı bilsin,
Hər gələnə nan verir.

Gəl biçarə Aşıq Hüseyn,
Qıl sözünü müxtəsər;
Onun abı gur gələndə
Olur dəli, dəngəsər;
Eşidənlər, fikir verin
Bu sözümə sərbəsər,
Əgər ki, ağam olmasa,
Sidqinə güman verir.

Mənim əzizlərim, elə ki söz qurtardı, Aşıq Ələsgər üzünü Mikayıla tərəf tutub, acıqlı-acıqlı dilləndi:

– Sən deyirsən bu sözün evi yoxdur! Ustada belə qiymət verirlər?! Gör sadə bir şeyin üstündə nə gözəl bağlama düzəldib!

– Ələsgər əmi, sən Allah, nəyin üstündə düzəldib?

Aşıq Ələsgər Mikayıla cavab vermədi. Sazı dirəkdən endirib, köynəyindən çıxardı, zilini zil, bəmini bəm elədi, düzəltdi. Bəşirə dedi ki, kağız-qələm gətir. Bəşir kağız-qələm gətirdi. Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə basdı. “Osmanlı divanisi” havası ilə görək nə dedi, Bəşir nə yazdı. Biz də sazla deyək şad olun:

Gələndə ustad kəlamı,
Köhnə yaram qan verir:
Mövcə gəlir bəhri-çeşmin,
Qətreyi-baran verir.

Dənəni torpaq içində
Göyərdir kanı-kərəm;
Bir mələk müqərrər olmuş.
Bizlərə ərzan verir.

Aşıq Ələsgər üzünü Bəşirə tutub dedi:
– A bala, yazdınmı?
– Ay Dədə, yazdım.
Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Anlamaz, nadan eşitsə,
Deyər hədyandı bu söz;
Əhli-irfan məclisində
Ləlü mərcandı bu söz.
Müxtəsəri, türkü-zəbam,
Bil, "dəyirmandı" bu söz;
Ab şəcərə, ahən səngə,
Gör, neçə cövlan verir.

Mikayıl dilləndi:
– Ələsgər əmi, fikirləşdim, çox fikirləşdim, amma dəyirman heç ağlıma gəlmədi.
– Səndə ağıl var ki, ağlına da gələ!
Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Şindandan dən gəlməyəndə,
Düşər bir qeyri hala;
Dahanından ataş qalxar,
Ah çəkər, eylər nala.
Qəzəbindən ləngər verər
Həm qabağa, həm dala;
Hay verdikcə alov səpir,
Dud qalxar, duman verir.

Mikayılın əl-ayağı yerə dəymirdi. Bu bəndi eşidəndə dilləndi:
– Sağ ol, Ələsgər əmi!
Aşıq Ələsgərin Mikayıla bərk acığı tutmuşdu. Onun təlim-tərbiyəsiz saz götürüb aşıq sənətini biabır eləməsini Aşıq Ələsgər heç cür

bağışlaya bilmirdi. Mikayılın ona "sağ ol!" deməsindən də acığı gəlirdi. Əgər evi olmasa idi, ona bir-iki çırpardı da...

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Haydı kola, xınzır oğlu,
Şindi durma qarşıda!
Paşol, molçi! İdi, durak!
Səni verrəm padsuda!
Oxuram "innafətəhna",
Mətləb allam yuxuda;
Şahi-Mərdan nökəriyəm,
Dərsini pünhan verir.

Soruşur Aşıq Ələsgər;
Dərsi kimdən almısız?
Əbəs yerə saz götürüb,
Elə qovğa salmısız;
Üç kəlmə sözdən ötəri
Siz ki mətəl qalmısız,
Nahaqdı qürbət vilayət,
Sizlərə dövran verir.

Bəli, mənim əzizlərim, elə ki, söz tamama yetişdi, Mikayıl söyüşü, hədə-qorxunu eşitməzliyə vurdu. Sözün üzün köçürtdürüb cibinə qoydu. Elə bil ki, dünyanı buna bağışlamışdılar.

Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Mikayıl, bu sözü götürüb nə edəcəksən?

– Aparıb Mıqıça verib, sazımı alacam.

– Bundan sonra yenə aşıqlıq edəcəksən?

– Bəli, edəcəyəm.

– Yox, sənin aşıq olmağına hələ çox var. Get bir ustada qulluq elə, bilmədiklərini öyrən, kəm-kəsirini düzəlt.

– Kimin yanına getdim, şəyird götürmədi.

Aşıq Ələsgər bir az yumşaldı:

– Səndə ki aşıqlığa həvəs var, mən öyrədərəm. Get sazını al, qayıdanda mənim yanıma gələrsən.

Mikayıl sevinə-sevinə evlərinə getdi. Səhər tezdən yol başladı Çardaqlıya. İki günə gəlib Çardaqlıya yetişdi. Soruşub Mıqıçın evini

tapdı. Qonşuluqdan bir oğlan gedib Mıqıçı çölə çağırdı Mıqıç çölə çıxanda gördü ki, Mikayıl gəlib. Əlindən tutub əhvalını soruşdu, evə təklif elədi. Mikayıl evə getmək istəmədi. Qonu-qonşu məsələdən hali oldu ki, Mıqıçın bağladığı aşıq gəlib. Bir göz qırpımında burya bir məclisin adamı toplaşdı. Qonşuluqdan ağsaqqal bir erməni Mikayılı da, Mıqıçı da evlərinə apardı. Mikayıl kağızı çıxartdı. Oxudular gördülər ki, Mıqıç məclisdə oxuduğu bağlamanın cavabıdır. Özü də çox ustalıqla açılıb. Mıqıç Mikayılın sazını özünə qaytarmaq istəmədi, dedi:

– Bağlamanı sən açmış olsaydın, sazını verərdim. Aşıq Ələsgər açıb, sazı verməyəcəm.

Mıqıç belə deyəndə həmin ağsaqqal erməni işə qarışdı:

– Aşıq Mıqıç, bağlama sənin olsaydı, sən deyən idi. Bağlama özgənindi, o da gedib özgəyə açdırıb. Oğlanın sazını ozünə ver.

Aşıq Mıqıç gördü ki, bu, çox tutarlı söz oldu. Dillənməzcə Mikayılın sazını özünə qaytardı.

Mikayıl sazını götürüb, birbaş Göyçəyə gəldi. Gələn kimi özünü Aşıq Ələsgərin yanına yetirdi. Aşıq Ələsgər Mikayılı yanında şəyird saxladı.

Mənim əzizlərim, Mikayıl Aşıq Ələsgərin yanında şəyird qalmaqda olsun, sizə deyim Şəmkirli Aşıq Hüseyndən. Mıqıç sözü götürdü, ustadının yanına getdi. Məsələni Aşıq Hüseynə danışdı. O, bu işə görə Mıqıçı bir az danladı. Sonra bağlamanın açmasını oxutdurdu. Mıqıç elə hesab edirdi ki, ustadı bağlamanın açılmasına pərt olacaq. Amma belə olmadı; Aşıq Hüseyn bu cavabdan razı qaldı. Mıqıça dedi ki, Aşıq Ələsgər bağlamanı çox gözəl və düzgün açıb. Aşıq Hüseyni razı salan bir də o idi ki, Aşıq Ələsgər özündən yaşca böyük olan ustada ehtiram göstərmiş, onun bağlamasını ləl, mərcan kimi qiymətləndirmişdi. Aşıq Ələsgərin bu mərifəti Aşıq Hüseynin onunla görüşmək həvəsini bir qədər də artırdı.

Aşıq Hüseyn çox arzu edirdi ki, Aşıq Ələsgər Şəmkir tərəfə gəlsin, görüşsünlər. Amma Aşıq Ələsgər gəlmirdi ki, gəlmirdi...

Aşıq Hüseynin səbri kəsildi. Bir istədi ki, kağız göndərib, Aşıq Ələsgəri çağırtdırsın, amma bu fikirdən tez əl çəkdi. Ona görə ki, bağlamanın açılmasından sonra çağırtdırmaq onu meydana çağırmaq kimi başa düşülərdi. Çox götür-qoydan sonra belə qərara gəldi ki, özü Aşıq Ələsgərlə görüşə getsin.

Bəli, mənim əzizlərim, payız getdi, qış gəldi, qış hərləndi yaz oldu. Günlərin bir günü Aşıq Hüseyn atını mindi, sazını da çiyninə saldı.

Göyçəyə yola düşdü. Gəlhagəl, gəlhagəl, axşamtərəfi gəlib Ağbulaq kəndinə yetişdi. Ağbulaq kəndində Aşıq Hüseyni tanıdılar. O gecə onu saxladılar, yaxşı söhbət elətdirdilər. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah Aşıq Hüseyn yola düşəndə Kalvayı İrvaham soruşdu:

– Aşıq Hüseyn, Allah qoysa, səfərin harayadır?

– Aşıq Ələsgərlə görüşməyə gedirəm.

– Xahiş edirəm, qayıdanda bizi görməmiş olma!

– Baş üstə!

Səhər tezdən Aşıq Hüseyn Göyçə dənizinin kənarı ilə yol başladı Ağkilsəyə.

Dağ otu biçilirdi. Aşıq Ələsgər də biçinə gedirdi. Bu gün o, biçinə getmədi. Arvadı Anaxanım onun yanına gəlib dedi:

– A kişi, camaat biçinə getdi, sən niyə yubanırsan?

– Arvad, mən bu gün getməyəcəm.

– Niyə?

– Bu gün Şəmkirli Aşıq Hüseyn bizə qonaq gələcək.

Anaxanım daha bir söz soruşmadı. Başladı ev-eşiyi səliqəyə salmağa.

Aşıq Ələsgər qardaşı Məhəmmədi yanına çağırıb dedi:

– Məhəmməd, durma, get yaylaqdan heyvan gətir.

– Ay qağa, xeyirdimi?

– Bu gün Şəmkirli Aşıq Hüseyn bizə qonaq gələcək.

– Ay qağa, kim dedi?

– Yuxuda görmüşəm. Sən durma, get heyvan gətir. Gerçək olar, qonağımıza kəsərik, qonaq gəlməsə, özümüzə kəsərik.

Məhəmməd atı mindi, heyvan gətirməyə getdi.

Aşıq Ələsgər qapı-bacada hərlənib, qonağın yolunu gözləməyə başladı. Bir də gördü ki, Zod yolu ilə bir atlı gəlir. Atlı gəlib kəndə yaxınlaşanda yolun qırağında yer sulayan Məşədi Paşanın yanında dayandı. Nə danışdılarsa, Məşədi Paşa əlini kəndə tərəf uzatdı. Sonra atlı yenə yoluna davam elədi. Aşıq Ələsgərin ürəyinə damdı ki, Aşıq Hüseyn olacaq. Damın üstündən aşağı düşdü, qonağı qarşılamaq üçün yola tərəf getdi. Qarama deyilən suyun yanında bir-birinə çatdılar. Aşıq Ələsgər gördü ki, boz atlı, qara yapıncılı, sarıyağız, qırmızı saqqal, üzündə tək-tək çopuru olan bu nurani kişi həmin yuxuda gördüyü adamdır. Aşıq Hüseyn dilləndi:

– Salaməleyküm, ay Aşıq Ələsgər!

– Əleyküməsalam, ay Aşıq Hüseyn!

– Əyə, xalası göyçək, sən nə bildin ki, mən Aşıq Hüseynəm?

– Bacısı göyçək, bəs, sən mənim Aşıq Ələsgər olduğumu nədən bildin?

– Mən iki gündür, soraqlaşa-soraqlaşa gəlirəm. İndi də o yer sulayan qonşundan soruşdum, dedi ki, o ev Aşıq Ələsgərin evidir, damın üstündəki də Aşıq Ələsgərdir.

– Sənin də gələcəyini mənə demişdilər.

Aşıq Hüseyn təəccübləndi; Aşıq Ələsgərlə görüşəcəyi barədə Zodda bir söz deməmişdi. Ağbulaqda Ağkilsənin arası da birgünlük yoldur. Bəs, bu xəbəri Aşıq Ələsgərə kim gətirmiş olar?!

Aşıq Hüseyn atdan düşdü, görüşdülər, öpüşdülər...

Aşıq Ələsgərlə Aşıq Hüseyn danışa-danışa evə tərəf gəlməyə başladılar. Bunlar qapıya çatanda, Məhəmməd də çatdı. Məhəmməd əlini Aşıq Hüseynə uzatdı:

– Hüseyn əmi, xoş gəlibsən!

– Xoşbəxt olasan! A bala, sən mənim "Hüseyn əmi" olduğumu haradan bildin?

– Vallah, Hüseyn əmi, qağam dedi ki, Şəmkirli Aşıq Hüseyni yuxuda görmüşəm; bizə qonaq gələcək. Bu heyvanı da ona görə gətirtdirdi.

Aşıq Hüseyn şübhədən çıxdı, daha heç bir söz demədi. Məhəmməd heyvanı kəsdi, soymağa başladı. Aşıq Ələsgərlə Aşıq Hüseyn evə keçdilər. Çay-çörək hazırlandı. Yedilər, içdilər. Axşam oldu. Camaat Aşıq Hüseynin gəldiyini eşitdi. Aşıq Ələsgərin evində məclis quruldu. Bir qədər keçəndən sonra Aşıq Hüseyn dedi:

– Aşıq Ələsgər, sazını götür, bir-iki qatar oxu.

– Ay Hüseyn əmi, camaat mənim oxumağımı çox görüb. Bu gün sənin səsini eşitmək üçün buraya yığılıbar. Yaxşı olar ki, özün bir-iki kəlmə deyəsən.

– Aşıq Ələsgər, camaat mənim səsimi eşitmək istəyirsə, mən də sənin səsini eşitmək istəyirəm. Gəl ikimiz də oxuyaq. Məclisdəkilər bu təklifə çox razı qaldılar. Aşıqlar sazlarını götürdülər, çalıb-oxumağa başladılar. Ustad aşıqların sözlərindən bir qədər oxuduqdan sonra Aşıq Hüseyn dedi:

– Aşıq Ələsgər, sənin yaxşı-yaxşı sözlərin gəlib qulağıma çatıb. Bir az da özündən oxu.

– A Hüseyn əmi, siz kimi ustadın yanında üzə çıxası elə sözüm yoxdu. Sən öz sözlərindən oxusan, bizim üçün çox xoş olar.

– Eləsə ikimiz də özümüzdən oxuyaq.

Aşıq Ələsgər başa düşmüşdü ki, Aşıq Hüseyn bunun şələsini yoxlamağa gəlib. Yoxlamamış əl çəkməyəcək. Odur ki, dedi:

– Hüseyn əmi, məsləhət sizindir.

Aşıq Hüseyn aldı, görək nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi:

Analar oğlan dolanda
Qoy doğsun oğlanı mərd;
Atası kamil olan
Tez tapar dövranı mərd;
Axşamadək ac da qalsa,
Bir tikə yalqız yeməz;
Gedənin yoldan qaytarar,
Xub saxlar mehmanı mərd.

Aşıq Hüseyn sözü dilcavabı deyəndən sonra Aşıq Ələsgər dedi:

– Hüseyn əmi, mənim də bu qafiyədə "Mərd" sözüm var. İcazə versən, mən də onu oxuyaram.

– Çox şad olaram, buyur.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Altı gündə xəlq eylədi
Aləmi sübhanı mərd;
Aya, Günə qərar qoyub,
Dolanır dünyanı mərd.
Məhəmməd şəninə endi
Doxsan min kəlmə tamam;
Osman yazdı, cəm eylədi
Otuz cüz Quranı mərd.

Aldı Aşıq Hüseyn:

Bir mərd ilə ülfət qılan
Axır bir gün mərd olu,
Namərd ilə ülfət qılan
Çöl-biyaban dərd olu,
Namərd bir mehman görəndə
İki gözü dörd olu,
Mərd çəkər alar əlindən,
Gen açar süfranı mərd.

Aldı Aşıq Ələsgər:

İbrahimi-Xəlilullah
Əhd-peyman eylədi;
Çıxartdı Mina dağına,
Oğlun qurban eylədi;
Həcər yandı, nalə çəkdi,
Ahu fəban eylədi,
Barilahim kərəm qıldı,
Göndərdi qurbanı mərd.

Aldı Aşıq Hüseyn:

Aşıq Hüseyn deyər,
Namərd binişan olu;
Bir məclisdə namərd olsa,
Məclis pərişan olu.
Mərd bir məclisə varanda,
Məclis ürövşan olu;
Hər yerdə bir xanə yapar,
Gəşt eylər cahanı mərd.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Ələsgər adın qurbanı,
Ya Məhəmməd Mustafa!
Şəninə ayə xətm oldu,
Əl-ətasan, qul kəfa.
Dinini aşkar eylədi,
Münkirə verdi cəfa;
Qılıncı mərd, qüvvəti mərd,
Atı mərd, meydanı mərd.

Sözlər tamam olanda, Aşıq Hüseyn dilləndi:

– Sağ ol, Aşıq Ələsgər! Sözün çox xoşuma gəldi. Qiymətli sözdür.

– Hüsyen əmi, sənin sözünün isə heç əvəzi yoxdur. Mənim sözüm hara, sənin sözün hara?! Mənim sözüm mollalardan eşitdiyim hədisdir, amma səninki ustadnamədir, nəsihətdir.

Aşıq Hüseyn başqa bir söz başladı. Aşıq Ələsgər də həmin qafiyədə ona münasib söz oxudu. Sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü... hər

iki aşıq bir-birin sözlərini tərifləyə-tərifləyə 7-8 qatar özlərindən söz oxudular. Hər dəfə Aşıq Hüseyn sözün birinci bəndini deyəndən sonra Aşıq Ələsgərdən soruşurdu ki, bu qafiyədə də sözün varmı? Aşıq Ələsgər deyirdi ki, var. Aşıq Hüseyn yəqin elədi ki, Aşıq Ələsgər sözlərin çoxusunu buradaca bədahətən dedi.

Camaat çox diqqətlə qulaq asırdı. Axşama qədər ot biçən adamların yorğunluğundan əsər-əlamət qalmamışdı. Aşıq Hüseyn üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Aşıq Ələsgər, sənin dodaqdəyməz sözlərini də eşitmişəm. İndiyə qədər heç bir aşıqda belə sözlər yoxdur. Söz deyəndə dodaqların bir-birinə dəyməməsi çox çətin işdir. Mən də belə bir söz düzəltmişəm. Gör xoşuna gəlirmi?

– Hüseyn əmi, bizim üçün çox xoşdur, buyur.

Aşıq Hüseyn indiyə qədər heç kəsin yanında oxumadığı “Ay eylər qıj-qıj” dodaqdəyməz təcnisini oxumağa başladı, görək necə başladı. Deyək, şad olun:

Qış çilləsi, Xıdır İlyas gələndə
Hərlənər gərdişi, ay eylər qıj-qıj.
Qış ayından yaz ayına keçəndə
Ərşdən neysan yağar, ay eylər qıj-qıj.

Aşıq Hüseyn sözü dilcavabı deyəndən sonra Aşıq Ələsgərdən soruşdu:

– Aşıq Ələsgər, buna oxşar sözün yoxdur ki?

– Hüsyn əmi, bu sözünü də aşıqlardan eşitmişdim. Çox xoşuma gəldi. İstəmədim ki, tək oxuna; bunu da cütləmişəm. İcazə versən oxuyaram.

Aşıq Hüseyn az qaldı ki, Aşıq Ələsgərin yalanının üstünü aça. Deyə ki, bu söz hələ heç kəsə məlum deyil. Birtəhər özünü saxladı. Ürəyində gülümsünüb dedi:

– Əgər cütləmisənsə, oxumağın çox yaxşı olar.

Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə basıb başladı, görək necə başladı:

Qeyz eyləyər, çən çəkilər dağlara,
Qəhrindən yelləri ay eylər qıj-qıj.
Qarşı gəlsə həsrət çəkən yar yara,
Ağlı çaşar, səri ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Hüseyn:

Acıqlandım əğyara: “nəsən ki!”
Eşqin artdı, hey yanınan, nə səngi.
Ağılkarlar qayıranda nə səngi
Ayaqda şəcəri ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Şin şəhər axtarar, şəcarə dəyər.
Şeytan şər eyləyər, şəc ara dəyər,
Daşar çaylar, qalxar şəcarə dəyər,
Hərlənər daşları, ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Hüseyn:

Ağılkarlar hey çəkərlər xəyatı,
“Hey” “yey”inən al dərsini xəyatı.
Sədairlr qayırarlar xəyatı,
Çarx hərlənər, səsi ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Aşıq çaşsa, dildə qara qar qalar,
Dağlar sinəsində qara qar qalar.
Gəştə çıxsa ərşə qara qarğalar,
Çalar qanadların, ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Hüseyn:

Yeri sən canana qarşı, gələndə,
Saxla sədaqəti qarşı gələndə.
Aşıq Hüseynin yarı qarşı gələndə,
Ağılı sərindən ay eylər qıj-qıj.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Yazıq Ələsgər, əlin yetsə nə nara,
Nə həsrət çək, nə ah eylə, nə nara.
Nə insandı səngi salır nə nara,
Qaynadar dərya tək ay eylər qıj-qıj?

Gecə yarıdan keçmişdi. Camaat söhbətdən ayrılmaq istəmirdi. Aşıq Hüseyn Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, bir dodaqdəyməzim də var. Onu da eşitmək istəyirsənmi?

– Hüseyn əmi, sənin sözlərin bir-birindən gözəldir. Görürsən də! Camaat sabah işə gedəcəyini də yaddan çıxardıb. Hamı səni eşitmək istəyir.

Aldı Aşıq Hüseyn, görək bu dəfə nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi. Deyək şad olun:

Sən şəyirdsən, hey deyirlər:
Dərs al ərkanda, gədə!
Həqiqətdən dişarısan,
Keçirsən yandan, gədə!
Aşıq isən, saz çalırsan,
Şər ilə işin nədir?!
Dəryalardan xərac alsan,
Həya qıl kandan, gədə!

Aşıq Hüseyn bu bəndi deyəndən sonra üzünü yenə Aşıq Ələsgərə tutdu:

– Aşıq Ələsgər buna oxşar sözün varmı?

– Hüseyn əmi, var.

– Onda de gəlsin!

Aldı Aşıq Ələsgər:

Gizli sirrin nahaq yerə
Gizlətdin xandan, gədə!
Ah çəkər, nalə eylərsən,
Can gedər candan, gədə!
Etiqadla, sidq dillə
Çağır şahlar şahını,
Nahaq işdi, dilək dilər
İnsan insandan, gədə!

Aldı Aşıq Hüseyn:

Səyyad isən, seyrə çıxsan,
Gəşt elə dağlara sən;
Eşq əhlisən, axtargınan

Yetişəsən yara sən.
Eşq ataşı canda getsin
Getsən hər diyara sən,
Arı təki hey sızılda,
Şirə çək şandan, gədə!

Aldı Aşıq Ələsgər:

Al çətirin, çıx səhraya,
Sal sərinə sayə, gəz;
Qədər sənlə gəzəcəkdir,
İstər gir dəryaya gəz.
Sakin əyləş sin içində,
Həqiqətdən ayə gəz;
Ağ eylə sinən aynasın
Şəri-şeytandan, gədə!

Aldı Aşıq Hüseyn:

Hüseyndən kənar hərlən,
Səni salar əngələ.
Yenə dağlar nalə çəkir,
Çiskin gələ, çən gələ.
Əzrayıl nər kişidi,
Sinən çəkər çəngələ;
Keçərsən xirdar əlinə,
Addadar sandan, gədə!

Aldı Aşıq Ələsgər:

Ələsgərlə danışanda,
Al əlinə saz, danış;
İnci, səni istəyənlə,
Eylə ərki-naz, danış;
Əyləşəndə ağır əyləş.
Danışanda, az danış;
Eşidənlər "əhsən!" desin
Sana hər yandan, gədə!

Sözlər tamama yetişəndən sonra Aşıq Hüseyn üzünü camaata tutub dedi:

– Camaat, icazə versəniz, söhbətimizi qurtararıq. Siz də işdən gəlibsiniz, sabah da işə gedəcəksiniz.

Ağsaqqallardan biri dilləndi:

– Bəs, Aşıq Hüseynlə Aşıq Ələsgərin söhbətindən doymaq olar?!

Aşıq Hüseyn gördü ki, camaat yerindən tərpənmək istəmir, dedi:

– Yaxşı, oxu deyirsiniz, oxuyaq.

Aşıqlar bu dəfə başqa ustadların sözlərindən oxumağa başladılar. Bir neçə qatar oxumuşdular, xoruz banladı.

Aşıq Hüsyen gülümsünüb dedi:

– Yenə oxuyaqmı?

Bayaqkı kişi gülə-gülə cavab verdi:

– Çox sağ olun! Xoruzun əmrindən çıxmaq olmaz.

Camaat istədi ki, aşıqlara dövranpulu yığsın, Aşıq Hüseyn razılaşmayıb dedi:

– Mən buraya qazanca gəlməmişəm; Aşıq Ələsgərlə görüşməyə gəlmişəm. Məqsədim ancaq bu idi. Çox sağ olun!

Camaat şad-xürrəm dağılıb evlərinə getdi.

Aşıq Ələsgər Aşıq Hüseyni bir neçə gün də qonaq saxladı, yaxşı hörmət elədi. Aşıq Hüseyn yola düşəndə qucaqlaşıb öpüşdülər...

Aşıq Hüseyn gəlib Ağbulaq kəndinə çatanda gördü ki, camaat onu gözləyir. Molla Əli soruşdu:

– Aşıq Ələsgəri görə bildinmi, necə aşıqdı?

Aşıq Hüseyn Ağkilsədə olanların hamısnı bunlara danışandan sonra dedi:

– Aşıq Ələsgər kimi aşıq hələ dünyaya gəlməyib, indən belə də gəlməyinə inanmıram; o, haqq aşığıdır...

Aşıq Hüseynin belə deməyi onun hörmətini daha da artırdı. O gecə onu Ağbulaqda saxladılar, məclis qurdular, çox razı yola saldılar.

Bu əhvalatdan sonra harada söz düşdüsə, Aşıq Hüseyn Aşıq Ələsgəri, Aşıq Ələsgər də Aşıq Hüseyni təriflədi.

AŞIQ ƏLƏSGƏR QARABAĞLILARIN YAYLAĞINDA

Mənim əzizlərim, indi sizə haradan xəbər verim, Qarabağın Xanqərvənd kəndindən. Buranın camaatı da göyçəlilər kimi sazı-sözü çox xoşlayır. Məclislərinə aşıq gələndə elə bil, dinə-imana gəlirlər.

Qaradağın camaatı yayda Qonur, Söyüdlü, Göllər yaylağına çıxırdılar. Payız girənə qədər bu dağların cah-calalı dillə deyiləsi olmurdu. Hansı dərəyə baxsan, elə bil, bir kənd vardı; alaçıq alaçığa söykənirdi. Gecələr səhərə qədər toy səsi, saz səsi, aşıq səsi dağları başına götürürdü. Çoxları xeyir işlərini yaylaqda keçirirdi.

Bir ili də Xanqərvəndin adlı-sanlı adamlarından Əhməd bəy, Hacı Baba, Mədinə oğlu Kürd, Baxşalı kişi, Murad kişi, Zamanxan oğlu Məşədi Qara, bir neçəsi də bunlardan başqa toy tədarükü ilə yaylağa çıxdılar. Camaatın köçü gəlib yaylağa toxtayan kimi, toy eləyəsi adamlar bir yerə yığışdılar, toylara vaxt qoydular. Əvvəlcə Mədinə oğlu Kürd oğlunun toyunu başlamalı oldu. Yaxındakı kəndlərə qonşu yaylaqlara xəbər verildi, nəmər paylandı...

Buranın camaatı Aşıq Ələsgəri çox yaxşı tanıyırdı. İstər aranda, istərsə də yaylaqda toy eləyəndə çox zaman Aşıq Ələsgəri aparırdılar. Əgər Aşıq Ələsgəri tapa bilməsələr, özgə aşıq çağırırdılar.

Aşıq Ələsgərin dalınca atlı göndərmək lazım oldu. Kağız yazdılar, bir cavan oğlana verdilər ki, Göyçəyə yola düşsün. Mədinə oğlü Kürd razılaşmadı; Məşədi Qaranın yanına gəlib dedi:

– A Məşədi, Aşıq Ələsgərin dalınca özün get! Əgər evdə olmasa, yerini öyrən, harada olsa, tap gətir!

Zamanxan oğlu Məşədi Qara Aşıq Ələsgərlə siğə qardaş idi. Bu qış Aşıq Ələsgər Qarabağa getməmişdi. Odur ki, Qara qardaşını görməyə çox darıxırdı. Kürd belə deyən kimi Məşədi Qara "baş üstə" deyib, atını mindi, birbaş düz Ağkilsəyə gəldi.

Aşıq Ələsgər qapıda cüt nizamlayırdı. Qara qapıya yetişdi:

– Salaməleyküm!

– Əleyküməsalam!

Aşıq Ələsgər başını qaldırdı ki, Məşədi Qaradır. Bilmədi ki, əlindəki kərkini haraya qoydu. Öpüşdülər, görüşdülər. Dost- qohumların hamısı Qaranın başına yığıldı. Heyvan kəsdilər, yaxşı yemək-içmək düzəltdilər. Gəlmişdən-getmişdən danışdılar. O günü Qara macal ta-

pıb Aşıq Ələsgərə deyə bilmədi ki, nə məqsədlə gəlib. Gecədən xeyli keçənə qədər söhbət elədilər, yatdılar.

Gecə bir yağış başladı, bir yağış başladı ki, gəl görəsən. Səhər açılanda gördülər ki, yağış hələ kəsməyib; yerlə göyün arası tamam qovuşubdur. Qara gördü ki, gediləsi deyil, heç fikrini demədi. O gecə də qaldı, sabah tezdən çox gözəl bir hava oldu. Qara üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Qardaş, xeyir işimiz var, sazını götür gedək!

– A Qara, bəs bilmirsən, mən məhərrəmlikdə bir yana getmirəm.

– Məhərrəmlik çoxdan çıxıb ki.

– Yox, hələ məhərrəmliyin qırxı çıxmağına üç gün var. Üç gündən sonra gedərik.

– Əşi, qırxına bənd olma. Mədinə oğlu Kürd də, Əhməd bəy də nəməri paylayıb. Mən gələndə qonaqları da bir ucdan gəlirdi. Toy sənə mətəldi. Gərək biz dünəndən orada olaydıq.

– A Qara, onda sən get, bu toyu başqa aşıqla yola salın; mən üç gündən sonra gələrəm, o biri toyları mən elərəm.

Qara çox pərt oldu. Çırtıq vursan, qanı damardı. Bilmədi ki, Aşıq Ələsgərə nə desin. İncimiş halda Aşıq Ələsgərin oğlu Bəşirə dedi:

– A bala, mənim atımı gətirin!

Bəşir Qaranın atın gətirdi. Qara atın irəşməsinin bir ucun Aşıq Ələsgərə uzatdı, dedi:

– Tut!

Aşıq Ələsgər ipin ucundan tutanda Qara cibindən bir bıçaq çıxartdı, dedi:

– Əgər mənlə getməsən bu mənə ölümdən betərdi. Qarabağ camaatı bilir ki, biz siğə qardaşıq. Odur ki, nə cür olsa, səni aparmaq üçün məni göndəriblər. Ya gərək gedək, ya da qardaşlıq ipini kəsirəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, yamanca yerdə axşamlayıb; qardaşlıqdan keçmək olmaz, dedi:

– Gedək!

Aşıq Ələsgərin də atını tövlədən çəkdilər. Aşıq Ələsgər sazını da götürdü, yol başladılar Göllər yaylağına. Bir mənzil gedəndən sonra Zod kəndi ilə Zərzəbil kəndinin arasında Qarabulaq deyilən bir otlu yerdə atdan düşdülər ki, atlar bir az otlasın. Aşıq Ələsgər yenə də fikirliydi. Düzdü, gedirdi, amma əlacı olsa, getməzdi. Fikir Aşıq Ələsgərin ürəyini darıxdıranda dayana bilmədi. Sazı köynəyindən çıxartdı, çalmaq istəyəndə Qara dedi:

– Qardaş, bəs bayaqdan məhərrəmliyin qırxını gözləyirdin; indi saz çalmağa tələsiyirsən!

– Evin tikilsin, vurhavuru görmürsən?!

– Nə vurhavur?

– Bu saat mənim qəlbimdə iki padişahın davasıdır.

– Hansı padişahların?

– Qulaq as, gör hansı padişahların.

Aşıq Ələsgər belə deyəndən sonra sazı sinəsinə basdı, görək Məşədi Qara nə eşitdi:

Nəfs ilə mərifət durub cahada,
Mərfət deyir: – Belə kar eyləməynən!
Nəfs deyir: – Baxma naqqal sözünə,
Xeyrin gələn yerdə ar eyləməynən!

Qara indi başa düşdü ki, Aşıq Ələsgərin qəlbində hansı padişahlar dava eləyirmiş. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndi, görək Mərifət nə deyir:

Günahkardı nə ki yoldan azan var,
İki mələk – xeyir-şəri yazan var,
Nəkreyin var, Qıl körpü var, qazan var,
Rövşən yollarını tar eyləməynən!

Aşıq Ələsgər qışın son ayında bir yana getməmişdi. Ondan sonra məhərrəmlik araya düşmüşdü. Bu il birinci dəfəydi ki, xeyir işə gedirdi.

Aldı Nəfs:

Zimistan çəkmişəm, yeni yaz olub,
Üzüm gözəllərə payəndaz olub,
Sözüm bəyənilib, işim saz olub,
Sən Allah, siftəmi kor eyləməynən!

Aldı Mərifət:

Haqq bizə göndərib dəlili-ayət:
Oruc tut, namaz qıl, eylə ibadət,
Mehdi divanında olma xəcalət,
Məhşərdə yerini nar eyləməynən!

A l d ı N ə f s:

Sən müztərsən, lovğa-lovğa danışma,
Belə sualları məndən soruşma,
Nə xeyrimə, nə şərimə qarışma,
Qarışsan, çıx, yeri dar eyləməynən!

Qardaşlıq məsələsi də Nəfsin tərəfini saxladı, Mərifəti kiritdilər. Aşıq Ələsgərlə Məşədi Qara atlarını minib, yollarına davam elədilər. Gəlib Urumbasar gədiyini aşdılar, Söyüdlü yaylağına baxanda gördülər ki, Söyüdlü qəbiristanlığında böyük yığıncaq var.

Mənim əzizlərim, o gecə Qonur yaylağına çox güclü yağış yağmışdı.

Təzə toyu olmuş bir oğlanla bir qızı da sel aparmışdı. Camaat meyitləri basdırmağa gətirmişdi. Qəbiristanlıqdakı yığıncaq həmin yığıncaq idi.

Aşıq Ələsgərin yolu qəbiristanlığın yanından keçirdi. Bir də camaat gördü ki, Aşıq Ələsgər gəlir. Ölən oğlanın atası, anası, qohumları başladılar təzədən özlərini döyüb ağlamağa. Oğlanın anası camaatdan ayrıldı, Aşıq Ələsgərin qabağına yeridi, saçını yola-yola dillə ağladı:

– Ay Aşıq Ələsgər, oğlumun toyunamı gəlibsən? Ay Allahı istəyən, mana daha sağlıq lazım deyil, öldürün məni!.. Allah, bu zülmü kimin başına gətiribsən?!..

Arvad özündən getdi. Üzünə su səpib ayıltdılar. Oğlanın o biri qohumları, atası özlərini döyməkdən haldan-dildən düşmüşdülər.

Aşıq Ələsgərgil atdan düşdülər, cənazələrə sarı getdilər. Bir kişi meyitlərin üzündən örtüyü götürdü. Aşıq Ələsgər gördü ki, oğlan pəhləvan kimi iri gövdəli, enli kürəkli, çatma qaşlı bir gözəl oğlandır ki, gəl görəsən. Qızın gözəlliyi də ki, dillə deyiləsi deyil. Bunları belə görəndə Məşədi Qara da özünü saxlaya bilmədi; hönkür-hönkür ağladı. Doğrudu, Aşıq Ələsgər ağlamadı, amma dünya gözündə qaranlıq oldu.

Mənim əzizlərim, insan belədir ki, ölü görməyəndə, qəbiristanlıq görməyəndə çox zaman ölmək yadına düşməz. Elə bilər ki, dünya durduqca yaşayacaqdır. Bu pərişanlığı görəndə Aşıq Ələsgəri də fikir götürdü. Gördü ki, dünya çox vəfasızdı. Nə qədər çalışsan, nə qədər əlləşsən, nə qədər var toplasan, axırı yenə ölümdür; dünyanın malı dünyada qalacaqdır. Aşıq Ələsgərin sinəsi doldu, dərdi tüğyan elədi. Ona kimi ölən oğlanın atası dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, oğlumun toyunda ələ keçmədin, çalmadın, oxumadın, tərif demədin; səsini eşitmədik. Vay günündə öz ayağınla gəlib çıxıbsan. Allahın bu işinə sən nə deyirsən?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, bu kişi söz istəyir. Fikirləşdi ki, gəl elə söz de, həm qəmli olsun, həm də ölən cavanların ata-anasına təskinlik versin. Sazı köynəyindən çıxartmadı ki, saz çalmaq buradakı adamlara pis gələr. Elə dilcavabı öz könlünə üzünü tutdu, dedi:

Qafil dilim, bu nə yoldu tutubsan,
Sərf edirsən nə kamaldı dünyada?!
Dövlətə güvənib, gül tək açılma,
Çox sənin tək güllər soldu dünyada.

Aşıq Ələsgər belə deyəndə kişi dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, axı sən Aşıq Ələsgərsən; sazını çıxart, saz ilə de!

Oğlumun toyunu eləyə bilmədin, vayını elə!

Kişi belə deyəndə camaat yenə təzədən ağlaşdı. Aşıq Ələsgər sazı köynəyindən çıxartdı, "Hicran Kərəmi" havası ilə görək nə dedi:

Kibridən qəlbində bərkimə barı,
Top dəyər, dağılar bürcü, hasarı.
Yüz sənin tək ahu gəzən şahmarı
Fələk kəməndinə saldı dünyada.

Guşumda sırğadı, sinəmdə dağdı:
Ağıllı unutmaz neçə ki, sağdı,
Dövlətdən qismətin beş arşın ağdı,
Çəkdiyin qovğadı, qaldı dünyada.

Atalar deyibdi: "Ölüm var ölüm kimi, ölüm var zülüm kimi". Bu cavanların ölümü çox zülümlü ölüm idi.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Fələk bərhəm edib çox nizamları,
Söndürüb zülm ilə yanan şamları;
Hayıf cavanların gül əndamları,
Mara-mura qismət oldu dünyada.

Camaat bu bəndi eşidəndə yenə hönkür-hönkür ağlaşdı. Aşıq Ələsgər yenə fikirləşdi ki, gəl bunlara de ki, heç kəs dünyada qalası deyil; hamı bu yolun yolçusudur. Mən özüm də bu gün varam, sabah yoxam. Aldı, görək özünün axır gününü necə yad elədi:

Yığılar məxluqat, qurlar məşhər,
Boyunlarda kəfən, əllərdə dəftər,
Onda vay halına, yazıq Ələsgər,
Özün getdin, sözün qaldı dünyada!

Söz tamama yetişəndən sonra ölüləri dəfn elədilər. Aşıq Ələsgərgil atlarını mindilər, Göllər yaylağına yola düşdülər. Qəbiristanlıqdakı adamlar da ağlaşa-ağlaşa öz yaylaqlarına qıyıtdılar. Aşıq Ələsgərgil Göllər yaylağına çatanda gördülər ki, toy adamları gediblər.

– Məşədi Qara arvadından soruşdu:

– Camaat nə zaman gedib?

Arvadı dedi:

– Dünən axşama qədər sizi gözlədilər, gəlib çıxmadınız. Bu gün Alağalı yaylağına gəlini gətirməyə getdilər. Dedilər ki, Aşıq Ələsgərgil gələndə bizim dalımızca Alağalı yaylağına gəlsinlər.

Aşıq Ələsgərgil tələsik çay-çörək yedilər, atlarını minib, Alağalı yaylağına yola düşdülər. Çay Alxaslısı kəndinə yetişəndə gördülər ki, qabaqda bir dəstə qız-gəlin, az qalıblar ki, Hacı Ələmşahın körpüsünə çatsınlar. Bunlar da həmin toya gedirlər.

Sel aparan cavanların qəm-qüssəsi Aşıq Ələsgərin əhvalını çox pərişan eləmişdi. Düzdü, toya gedirdi, amma könlü heç açılmırdı.

Qız-gəlinlər Aşıq Ələsgəri görən kimi tanıdılar. Bir-biri ilə nə danışdılarsa, körpünün üstünə çatanda əl-ələ tutub, yolu kəsdilər. Aşıq Ələsgərgil körpüyə çatanda Məşədi Qara üzünü qızlara tutub dedi:

– A bala, bu tərəfə durun, keçək!

Qızların biri dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, bizim üçün bir qatar oxumasan, qoymarıq keçəsiniz.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Qızlar, tələsiyirik. Gedək, toyda sizin üçün nə qədər desəniz oxuyaram.

– Heç elə şey olmaz. Burada bizə tərif deməsən, yoldan çəkilmərik. Bizi atla ayaqlayıb keçəcəksinizsə keçin.

Aşıq Ələsgər gözünü qızlara gəzdirdi, gördü ki, doğrudan da, bunlara tərif yaraşır. Yerindən gözəl olan qızlar toy paltarını da ki geyiblər, olublar, hərəsi bir mələkə. Yavaşca atdan düşdü, sazını köynəyindən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi. Aldı, görək bu körpünün üstündə gözəllərə nə dedi:

Gözüm gördü, könlüm qəmdən ayıldı,
Çıxdınız qarşıma dəstə, gözəllər!
Camalın şöləsi nuri-təcəlla,
Görsə şəfa tapar xəstə, gözəllər!

Qəmgin idim, sizi görüb gülürəm,
Qaşınız qiblədi, səcdə qılıram,
İkram ilə sizə sarı gəlirəm,
Siz də gəlin asta-asta, gözəllər!

Dilavər qızlardan biri dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, nə çoxdu bizdə dövlət, Şuşa qalasının alverçilərində də çit. Hərə bir dəs paltar geyməklə hamı gözəl olmadı ha! sən gərək buraya yığılanlardan kim gözəldirsə, adını deyəsən.

Aşıq Ələsgər qızların danışığına da fikir vermişdi. Çoxusunun adını eşitmişdi. Eləsi də var idi ki, dost-tanışının qızı idi, adını bilirdi. Aldı, görək bu bənddə gözəllərin hansının adını çəkdi:

Minəş günə bənzər, Əsli bir aya,
Şəms olub, aləmə salıbdı saya
İncimərəm, qəsəm olsun Xudaya,
Qədəm bassa gözüm üstə gözəllər.

Sizi gördüm, çaşdı ağlım, kamalım,
Güllüyə qurbandır dövlətim, malım,
Olmayaydı bir qocalıq, bir ölüm,
Yaşayaydı bu həvəsdə gözəllər!

Aşıq Ələsgər sazı çıxardıb oxumağa başlayanda qızlar yavaş-yavaş körpüdən çəkilib, yolun qırağındakı göy çəmənliyə toplaşdılar. O tərəfdən gələn adamlar da, bu tərəfdən gələn adamlar da ayağını bu-

rada saxlayıb, Aşıq Ələsgərə qulaq asırdı. Nə başınızı ağrıdım, böyük bir məclis düzəlmişdi.

Aşıq Ələsgər aldı sözün tapşırmasını:

Pərzad məlakədi, Gövhər bir xanım,
Görən kimi getdi dinim, imanım.
Yazıq Ələsgərəm, sərgərdan canım
Qurban sizi kimi dosta, gözəllər!

Qızlara bir də diqqət edəndə, Aşıq Ələsgər gördü ki, sarı geyimli bir gəlin var, boy-buxunda, qəddü-qamətdə çox düzgündür. Hörükləri də düz topuğuna dəyir. Amma üzü rübəndlidir; sifəti görünmür ki, bilə camalı necədir. Aşıq Ələsgər istədi ki, sazı köynəyinə qoya, ona qədər meh əsdi, həmin gəlinin üzündən örtüyü atdı. Aşıq Ələsgər gördü ki, hələ bu gözəllikdə adama rast gəlməyib. Elə bil ki, belindəki qızıl kəmər öz parıltısını gəlinin üzündən alıb. Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək bu sarı geyimli gəlini necə təriflədi:

Cilvələnib nə qarşımda durubsan,
Canım sana qurban, ay sarı köynək!
Mələksən, çıxıbsan cənnət bağından,
Heç kim olmaz sana tay, sarı köynək!

Doymaq olmaz işvə, qəmzə, nazından,
Fərə kəklik kimi xoş avazından.
Yel vurdu, rübəndi atdı üzündən,
Elə bildim, doğdu Ay, sarı köynək!

Gözəlsən, tərifin düşüb mahala,
Zər kəmər yaraşır qaməti-dala,
Ləb qönçə, diş inci, yanağın lala,
Çəkilib qaşların yay, sarı köynək!

Kərdənə yaraşır qızıl hamayıl.
Görənin ağlını eyləyib zayıl.
Həsrətin çəkənlər olubdu sayıl,
Yığır qapılardan pay, sarı köynək!

Ona kimi qızlar bir-birinə dedi ki, Aşıq Ələsgər bu tərifi təkcə Salatına deyir. Aşıq Ələsgər bu sarı geyimli qızın adını eşitdi, görək tapşırmada nə dedi:

Tuti dilli, sərv boylu Salatın,
Yoxmu mərhəməti bu səltənətin.
Göndər gəlsin Ələsgərin xələtin,
Eyləmə əməyin zay, sarı köynək!

Mənim əzizlərim, bu tərifi deyəndən sonra, Aşıq Ələsgər istədi ki, sazı köynəyinə qoysun. Bu zaman qızlardan biri hirsli-hirsli dilləndi:

– Düz deyiblər ki, yekə gözdən yiyəsinə xeyir yoxdur. Aşıq üzü örtülü qızları təriflədi, üzünə tamaşa eləyən əsl gözəlləri görə bilmədi.

Aşıq Ələsgər başa düşdü ki, bu qız nə deyir. Amma özünü o yerə qoymayıb dedi:

– Burada heç gözəl olmayan qız yoxdur. Toya gedək, qalanını da orada deyərəm.

– Axı özün deyibsən: "Aşığın nisyəsi..." Elə bu nisyə də o nisyə kimidir. Toyda bizdən gözəl qız görəndə, onu tərifləyəcəksən; heç biz yada düşməyəcəyik. Mənə tərif yaraşmırsa, bu tərifli qızlarla getmirəm.

Qız belə deyəndən sonra yoldaşlarından ayrılıb, geri qayıtmaq istədi. Qızlar onun qolundan tutub yalvardılar:

– Ay Şəkər, sən getməsən, biz də getməyəcəyik. Hamımızdan sən gözəlsən. Aşıq Ələsgər sənin də tərifini orada deyər.

Şəkər ipə-sapa yatmadı. Aşıq Ələsgər gördü ki, bu qızın, doğrudan da küsməyə haqqı var; elə bil ki, qaşı, gözü qələmlə çəkilib. Sazı sinəsinə basdı, görək Şəkərin könlünü necə aldı:

Getmə göz önündən, ay Şəkər xanım,
Könül mayıl olub o qələm qaşa.
Gəl əyləş məclisdə, sən mənim canım!
Mən saz çalım, sən də eylə tamaşa.

Mən aşığam, yasaq yoxdu dilimə,
Şükür eylərəm haqdan gələn zülümə.
Sənin kimi gözəl keçməz əlimə,
Yüz il gəzsəm bu dünyanı baş-başa.

Gözəllər sultanı, mələklər xanı,
Qaytarmazlar pirə gələn qurbanı;
Öldür Ələsgəri, qurtarsın canı,
Vay xəbərin göndər qohum-qardaşa.

Söz tamama yetişəndən sonra Şəkər də bu qızlara qoşuldu, gülüşə-gülüşə, danışa-danışa şad-xürrəm yol başladılar Alağalı yaylağına. Aşıq Ələsgərgil də atlarını minib, birbaş toya gəldilər. Yaylağa çatanda gördülər ki, qonşu kəndlərdən, yaxındakı yaylaqlardan buraya o qədər adam gəlibdir ki, sayı-hesabı yoxdur. Camaat Aşıq Ələsgəri görəndə çox şad oldu. Məşədi Qaradan o qədər razı qaldılar ki, az qaldılar götürüb başlarında gəzdirsinlər.

Böyük bir mağar tikmişdilər. Axşam oldu, camaat mağara toplaşdı. Bir tərəfdə kişilər, bir tərəfdə arvadlar əyləşdilər. Aşıq Ələsgər sazı götürüb söhbətə başladı. Gözünü gəzdirəndə gördü ki, arvadların içində bir gözəl gəlin əyləşib. Ay kimi dörd tərəfə işıq salır. Nə qədər gözəl görübsə, bundan gözəlinə rast olmayıb. Aldı, görək "Köhnə gözəlləmə" havası ilə nə dedi:

Xəstə könül dərdü-qəmdən ayıldı,
Bu gün məclisimə bir can gəlibdi.
Şöləsi aləmi edib münəvvər,
Zahir deyil, özü pünhan gəlibdi.

Onun bu gəlməyi, gör, nəyə bənzər,
Nə xana, sultana, nə bəyə bənzər,
Misirdən gəlmiş bir köynəyə bənzər,
Kənanda yaquba dərman gəlibdi.

Ələsgər görcəyin candan usanıb,
Camalından şəmsi qəmər utanıb,
Nə behişdə belə qılman yaranıb,
Nə dünyaya belə insan gəlibdi.

Aşıq Ələsgər sözü başlayanda gözəl qızların çoxusu elə hesab elədi ki, tərifi ona deyir. Amma camaat başa düşdü ki, Aşıq Ələsgər kimi tərifləyir.

Aşıq Ələsgər o gecə Qurbaninin nağılını başladı, xoruz banına kimi danışdı, eşidənlərə ləzzət verdi. Camaat aşığı yaxşı dövran pulu yığdı. Pul yığılanda gördülər ki, bir qadın gətirib Aşıq Ələsgərin qabağına bir bağlama qoydu. Aşıq Ələsgər soruşdu:

– A bacı, bu nədir?

– Aşıq Ələsgər, adın çəkməsən də, hamı bildi ki, axşamkı tərifi mənim qızıma dedin. Bağlamada elə artıq bir şey yoxdur; bir çıxalıq mahuddur.

Sağlıq olsun, arana yönün düşəndə xələtini orada verərik.

O gecə qaldılar, səhər hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, səhər açıldı. Yemək-içməkdən sonra gəlini atlandırdılar, Göllər yaylağına gəldilər.

Hava çox xoş idi. Gəlin mənzilə çatanda qurban kəsdilər. Aşıq Ələsgər bir neçə oyun havası çaldı, cavanlar oynadı. Camaat halqa vurub əyləşmişdi. Aşıq Ələsgər də dizinin altına bir mütəkkə qoyub, dizi üstə söhbət eləyirdi. Ağsaqqalların çoxusu Aşıq Ələsgərin yanındaydı. Dəmirçidamlı Kərbəlayı Ocaqqulu onun sağ tərəfində qəlyan çəkirdi.

Aşıq Ələsgərgilə çay gətirdilər. Aşıq Ələsgər sazını o tərəfə qoydu ki, çayını içsin. Bir də gördü ki, budur, bir dəstə qız-gəlin Ələm ağacından bəri töküldü. Amma bunların içində bir gözəl var, iki ağaclıqdan adamın gözünü qamaşdırır. Aşıq Ələsgərin təbi cuşə gəldi, sazını götürəndə Kərbəlayı Ocaqqulu dedi:

– Aşıq Ələsgər, çayın soyuyur, sonra çalarsan.

Elə bil ki, Aşıq Ələsgər onun sözünü eşitmədi. Sazını sinəsinə basdı, görək nə dedi:

Kalvayı, fəhm elə, gör,
Bu gələn insandı, nədi?!
Ay qabaq şölə verir,
Mehri-dirəşxandı, nədi?!
Titrəşir var əndamı,
Dərdlərə dərmandı, nədi?!
Gözləri canım alır,
Afəti-dövrandı, nədi?!
Huridirmi, pəridirmi,
Mələkdi, qılmandı, nədi?!

Camaat gördü ki, Aşıq Ələsgəri qınamalı deyil; Doğrudan da, zalımın balası elə gözəldir ki, tayı-bərabəri bu dünyada yoxdur. İsti gündə yoxuşu çıxıb, enişi enib tərləyən qızın al yanaqları bir az da qızarıb. Elə bil ki, təzə açılmış dağ lalasıdır. Boğazının iki düyməsini açıbdır, sinəsi quzey qarı kimi ağarır. Ala gözləri az qalır ki, cəllad kimi adamın canını ala.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Göz gördü, könül sevdi
Gözlərinin alasını;
Gül görsə xəcil olar
Yanağının lalasını;
Getmə gözüm önündən,
Alım boyun bəlasını;
Xəstə içsə dirili
Ləbinin piyalasını;
Şirəsi Abi-həyat,
Şərbəti-Loğmandı, nədi?!

Dünya təbdil olubdu,
Gözəl biilqar görünür;
Açılıb mərmər sinə,
Aləmə aşkar görünür;
Örtməynən sən üstünü,
Dünya mana dar görünür;
Qoynundu gülşən bağı,
Bir cüt qoşa nar görünür;
Ey Xudaya, sirr qaldım,
Cənnəti-rizvandı, nədi?!

O, oradan dedi bu kimdir, bu buradan dedi bu kimdir?.. Tanıyanlar dedilər ki, Güneypəyəli Dilbərdi, filankəsin də gəlinidir.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Bu simi-zənəxdanın
Mirvari xallarına bax;
Bərq verir billür buxaq,

Savalanın qarına bax;
Çarxı dönmüş fələyin
Sən kəs irəftarına bax;
Fəhm elə, diqqət ilə
Özünə bax, yarına bax;
Çəkilib dal-qaməti,
Sərvi-xuramandı, nədi?!

Dilbər Aşıq Ələsgərin gözünün qabağından sallana-sallana keçdi, qız-gəlinlərin yığıncağına qarışdı. Buradakı qızlar ona dedilər ki, sən oradan çıxandan Aşıq Ələsgər səni tərifləyir. Dilbər də öz tərifinin son bəndinə diqqətlə qulaq asmağa başladı. Aldı Aşıq Ələsgər sözün son bəndini:

Hazarat, haqqa baxın,
Qəlbdən ehsan eləyin;
Mənim bu dərdi-dilimi
Dostlara əyan eləyin;
Ölürəm, mən xəstənin
Dərdinə dərman eləyin;
Aparın Ələsgəri,
Payında qurban eləyin;
Bimürvət, bəlkə, baxa.
Deyə: "Bu, qurbandı, nədi?"

Aşıq Ələsgər o gecə də orada qaldı. Qurbaninin nağılının qalanını danışdı.

Camaat on beş gün Aşıq Ələsgəri buraxmadı. O, bir-birinin dalınca altı toy elədi. Sizi də həmişə sazda, söhbətdə, kefdə-damaqda olasınız!

ANAXANIMIN KÜSMƏSİ

Aşıq Ələsgər Eldar yaylağından təzəcə Ağkilsə kəndinə qayıtmışdı. Camaat yığılıb onun yanına gəldi. Aşıq Ələsgər başlarına nə gəlmişdi, hamısını danışdı. Şəyirdi Aşıq Usuf Aşıq Ələsgər bu səfərində nə qədər söz demişdisə, hamısını əzbərləmişdi. O, sazı köynəyindən çıxartdı, ustadının qızlara, gəlinlərə dediyi tərifləri oxudu, camaata ləzzət verdi. Aşıq Ələsgərin arvadı Anaxanım da bu tariflərə çox diqqətlə qulaq asdı.

Aradan iki gün keçdi. Elə ki, axşam oldu, çıraq yandı, Aşıq Ələsgər sazın açılan simlərinin yerinə təzəsini qoşdu. Saz nizamlanandan sonra Anaxanım dedi:

– Ələsgər, gəzmədiyin yer qalmadı, tərif demədiyin də gözəl. Nə olar, mənə də bir tərif deyəsən!

Aşıq Ələsgər zarafatla dedi:

– Anaxanım, tərif dediyim gözəllər mənə xələt verir; sənə tərif desəm, mənə nə verərsən?

– Evində nə var, ondan.

– Onda dur, bir ballı qayğanaq bişir yeyim, huşum cəmləşsin, deyim.

Aşıq Ələsgər belə deyən kimi Anaxanım yerindən durdu, ocağı qaladı, bir tava qayğanaq bişirdi, dəridən beçə balı çıxartdı, qayğanağın üstünə tökdü, külfətlikcə yedilər. Çay gətirdi, içdilər, sonra sazı Aşıq Ələsgərə verdi. Aşıq Ələsgər sazı aldı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, görək arvadını necə təriflədi:

Ala gözlü, nazlı dilbər,
Elindən xəbərin varmı?
Dörd bir yanın bağça, söyüd,
Gülündən xəbərin varmı?

Elə ki, Aşıq Ələsgər sözün bu bəndini oxudu, Anaxanım iki dəfə "sağ ol!" dedi. Aşıq Ələsgər gülümsündü:

– Arvad, bu da olsun sənin tərifin.

– A kişi, sözü yarımçıq qoymayacaqsan ha! Hələ nə deyibsən ki?! Qalanını de.

Aşıq Ələsgər gördü Anaxanım əl çəkmir, götürdü o biri bəndini:

O zaman ki, gəldim sizə,
Mayıl oldum qaşa, gözə,
Zibilin çıxıbdı dizə,
Külündən xəbərin varmı?

– A kişi, deyəsən axı, burasını yaxşı demədin? Zibil nə idi ortalığa qatdın?!

– Arvad, söz düz gəlmirdi, ona görə elə dedim.

– A kişi, sən Allah, sabah onun orasını düzəlt. El içinə çıxası deyil.

– Baş üstə! Sabah bir qayğanaq da bişirərsən, düzəldərəm. Ancaq gəlsənə daha demiyəm. Huşum yaxşı gətirmir, qorxuram yaxşı deyə bilməyəm.

– A kişi, qorxma de. Amma bu dəfə yaxşı de!

Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

O vədə ki gəlin oldun,
Qabırğası qalın oldun,
Qaynanana zalım oldun,
Dilindən xəbərin varmı?

Bu bəndi deyəndə Anaxanımdan başqa hamı gülüşdü.

Aşıq Ələsgər götürdü o biri bəndini:

Daha düşübsən hənəkdən,
Suyun qurtarıb sənəkdən,
Məmən çıxıbdı köynəkdən,
Tulundan xəbərin varmı?

Bu bəndi deyəndə yenə bərk gülüşdülər. Anaxanım lap pərt oldu. Üst-başına baxanda gördü ki, uşağı əmizdirdikdən sonra köynəyinin yaxası açıq qalıb. Yaxasını düyməләyəndən sonra acıqlı-acıqlı dilləndi:

– Daha mən bu evdə dura bilmərəm; kağızım ver, çıxıb gedəcəm! Otuz ildir, sənə ev düzəldirəm, uşaq saxlayıram; Bu da mənim evliliyimin əvəzi!.. Evindən bir şey də aparmaram; dədəm evindən gətirdiyimi sabah bir ulağın belinə qoy, məni yola sal, gedəcəm!

Aşıq Ələsgər Anaxanımın xətrinə dəydiyini bilirdi. Amma onun bu sözlərini gerçək hesab eləmədi, aldı o biri bəndini:

Ələsgərlə çəkmə dava,
Ariflər baxsın hesaba;
Cehizindir qırıq tava,
Malından xəbərin varmı?!

Sazını bir tərəfə qoyanda, Aşıq Ələsgər gördü ki, Anaxanımın halı hal deyil, dedi:

– Arvad, mən sənə dedim ki, huşum gətirmir, razılaşmadın.

Anaxanım dinib cavab da vermədi.

Anaxanım iki gün küsülü durmuşdu ki, qardaşı Kərbəlayı Zeynal gəlib çıxdı. Amma Anaxanımın Ələsgərdən küsülü olduğunu bilmədi. Sabahısı kovxa Aşıq Ələsgəri çağırtdırdı. Bu zaman Kərbəlayı Zeynal da getməyə hazırlaşdı. Anaxanım qardaşına dedi:

– Mən də səninlə gedəcəyəm.

Sual-cavabdan Kərbəlayı Zeynal məsələni başa düşdü, bacısını çox danladı, öyüd-nəsihət verdi, olmadı. Qəsdən yubandı ki, bəlkə, Aşıq Ələsgər gələ çıxa. Amma Aşıq Ələsgər gəlmədi ki, gəlmədi. Əlacı kəsildi, yola çıxmalı oldular.

Günortadan xeyli keçmiş Aşıq Ələsgər evə gəldi. Gəldi gördü ki, nə Kərbəlayı Zeynal var, nə də Anaxanım...

Anaxanım elə hirslənmişdi ki, kiçik oğlu Talıbı da nənnidə qoyub getmişdi. Aşıq Ələsgərin qardaşı arvadları uşağa baxırdılar. Amma altı aylıq uşağa anasından başqa kim baxa bilər? Uşağın səsi kəsilmirdi ki, kəsilmirdi. Aşıq Ələsgərin əlacı kəsildi. Kərbəlayı Zeynalgilin dalınca yol başladı Yanşağa. Sazını da götürdü ki, bəlkə, sazın gücünə qaytara. Gethaget, gethaget, Arıqallarda Kərbəlayı Zeynalgilin dalından çatdı. Bir az Kərbəlayı Zeynala məzəmmət elədi. Kərbəlayı Zeynal işarə elədi ki, gör özün yola gətirə bilərsənmi? Aşıq Ələsgər dillə nə qədər dedisə, Anaxanım yola gəlmədi. Aşıq Ələsgər gördü ki, olmayacaq, sazı köynəyindən çıxartdı, görək Anaxanımı qaytarmaqdan ötrü nə dedi:

Gözəllər sultanı, mələklər şahı,
Alagöz cananım, getmə, amandı!
Dərdindən xəstəyəm, çəkirəm ahı,
Ölürəm, loğmanım, getmə, amandı!

Camalın göyçəkdi bayram ayından,
Görən doymaz qamətindən, boyundan.
Layiq deyil qurban kəsəm qoyundan,
Sana qurban canım, getmə amandı!

Anaxanımın küsməyə haqqı var idi. Gözəllikdə Aşıq Ələsgərin tərif dediyi gözəllərdən heç də əskik deyildi. Mərifət-qanacaqda da Ağkilsə kəndində bir adam idi. Əlinin işi, qabiliyyəti də çox gözəl, çox səliqəli idi. Bu səbəblərə görə qonu-qonşu onun hörmətini saxlayırdı. Qaynı uşaqları da Aşıq Ələsgərə "dədə" dedikləri kimi, buna da "ana" deyirdilər. Anaxanım Aşıq Ələsgərdən tərif istəyəndə elə hesab eləmişdi ki, doğrudan da, onu tərifləyəcəkdir. Tərifin əvəzinə onu pisləməsi Anaxanıma çox yoxuş gəlmişdi; "qabırğası qalın oldun, qaynanana zalım oldun" deməsi də ki, onu yandırıb-yaxmışdı...

Sözün bu bəndini deyəndə Anaxanım dilləndi:

– Dünəndən bəri "mələklər şahı" olmuşam? Özünü qurban eləmə ki, qayıdası deyiləm!

Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, gəl günahını boynuna al, de ki, sənə zarafat eləmişəm, bağışla. Aldı görək bu dəfə nə dedi:

Mən sana nə deyim, ay mina gərdən,
Kəsmə məhəbbətin gəl Ələsgərdən,
Günahkar qulunam, salma nəzərdən,
Kərəmli sultanım, getmə, amandı!

Bu sözdən sonra da Anaxanım yola gəlmədi ki, gəlmədi. Kərbəlayı Zeynal da nə elədi, olmadı.Kərbəlayı Zeynal Aşıq Ələsgərə dedi:

– Ələsgər, indi qayıtmağından keçdi. Qoy kəndə çatsın, qonu-qonşu bir az danlasın, sən də sabah gəl, görək nə edirik.

Kərbəlayı Zeynal ilə Anaxanım Yanşağa getdilər, Aşıq Ələsgər Qanlıkəndə qayıtdı. Gecə Qara Mərdanın evində qaldı. Sabah açılanda sazını da götürdü, üz qoydu Yanşağa.

Aşıq Ələsgər birinci dəfə idi ki, Anaxanımın xətrinə dəymişdi. O da zarafat eləmişdi; elə bilmişdi ki, o da bu sözə güləcək, çıxıb gedəcək. Nə biləydi ki, bü sözün, bu zarafatın üstündə başına bu həngamə gələcək. Arvadlar var ki, gündə əri döyür, söyür, sabah da yadından çıxardır...

Aşıq Ələsgər gəlib Yanşağa yetişəndə gördü ki, Kərbəlayı Zeynal qapıda onun yolunu gözləyir. Görüşdülər, içəri keçdilər. Aradan bir az keçmədi ki, Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi, camaat da yığışdı. Hamı işdən halı oldu. Nə qədər öyüd-nəsihət elədilərsə, Anaxanım yola gəlmədi. O, evin bir küncündə yönü o tərəfə küsülü oturmuşdu; heç Ələsgərin üzünə də baxmırdı. Axırda Aşıq Ələsgərin əlacı kəsildi, sazı köynəyindən çıxartdı, görək bu dəfə Anaxanıma nə dedi, oradakılar nə eşitdilər:

A bimürvət, axı səndən ötəri
Ah çəkməkdən bağrım qana dönübdü!
Qədd əyilib, gül irəngim saralıb,
Xəzan dəymiş gülüstana dönübdü!

"Sağ ol"un biri bir qəpiyə çıxdı. Amma Anaxanım dinib danışmırdı. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Dindirirəm, danışmırsan, gülmürsən,
Xəbər alıb, ev halını bilmirsən,
Endiribən məclisimə gəlmirsən,
Yoxsa taxtın Süleymana dönübdü?!

Dal gərdəndə siyah zülfün hörübsən,
İnkar eyləməynən, ilqar veribsən,
Yazıq Ələsgərdən üz döndəribsən,
Ya baxt yatıb, ya zamana dönübdü.

Bu sözləri eşidəndən sonra Anaxanım ağladı. Doğrudan da, bu vaxta qədər Aşıq Ələsgərlə Anaxanım çox məhəbbətli dolanmışdılar. Aşıq Ələsgərin "üz döndəribsən", "baxt yatıb" deməyi Anaxanımı ağladırdı. Uşağın fikri də ki, Anaxanımı heç rahat olmağa qoymurdu. Anaxanım üzünü Aşıq Ələsgərə tutub soruşdu:

– Görəsən uşaq necə oldu?!

– Nə bilim, mən də sənlə bərabər evdən çıxmışam. Mən evə gələndə gördüm ki, ağlayır. Öydən çıxanda da çır-çır çığırırdı.

Bu dəfə Anaxanım Aşıq Ələsgərdən bərk tələsməyə başladı. Camaat dağılan kimi, Anaxanımla Aşıq Ələsgər Yanşaqdan Göyçəyə yol başladılar. Mənim əzizlərim, Qarabağın Qərvənd camaatı Söyüdlü

yaylağında idi. Qərvənddə Zamanxan oğlu Məşədi Qara ilə Aşıq Ələsgər siğə qardaş idilər. Qara da həmişə yaylağa çıxardı.

Söyüdlüyə yaxınlaşanda Aşıq Ələsgər dedi:

– Arvad, gəl bu tərəfki yol ilə gedək.

– A kişi, niyə?

– Əgər bura ilə getsək, bizi tanıyacaqlar, yubanacayıq.

Aşıq Ələsgərgil bu biri yol ilə getməkdə, Zamanxan oğlu Məşədi Qara da həmin yol ilə Göllər yaylağından Söyüdlü yaylağına gəlməkdə; birdən-birə qabaqlaşdılar. Xoş-beş, on beş... Görüşdülər. İş tərs gələndə gəlir. Əgər düz öz yolları ilə getsə idilər, bəlkə də, heç tanıyana rast olmayaydılar.

Məşədi Qara Aşıq Ələsgərgili obaya dəvət elədi.

Aşıq Ələsgər razı olmadı, dedi:

– Tələsirik. Gərək axşama özümüzü evə çatdıraq.

Məşədi Qara əl çəkmədi; Aşıq Ələsgərgili məcburən öz alaçıqlarına apardı. O saat bir heyvan kəsdi, yaxşı kabab bişirdilər. Sizdən də xoş, yedilər, içdilər, axşam oldu. Obadakı adamlar Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi, Qaranın alaçığının qabağına toplaşdı. Aşıq Ələsgər sazını köynəyindən çıxartdı, bir-iki qatar oxudu. Sonra sazı köynəyinə qoydu, dedi:

– Bağışlayın, bir az yorulmuşam.

Oradakı adamlar bir az da o yandan-bu yandan söhbət elədi, sonra çıxıb hərəsi öz alaçığına getdi.

Aşıq Ələsgər gördü ki, bunlar buraya gələndən bir gəlin qonaqlara qulluq eləyir; həm çox gözəldir həm də çox mərifətlidir.

Məşədi Qara üç alaçıq qurmuşdu. Biri qonaq alaçığı idi, o birilərində özləri olurdu. Yatmaq zamanı gələndə həmin gəlin gətirdi qonaq alaçığında iki yer saldı. Birini Aşıq Ələsgərə, birini də bir özgə qonağa. Anaxanım o biri alaçıqda rahat oldu.

Aşıq Ələsgər yatağına uzandı, amma yatmadı; evin fikrini eləyirdi. Bir kişi də gəldi o biri yerin üstünə. Dalınca da həmin gəlin gəldi, onun qulağına pıçıldadı:

– Aşıq Ələsgərdən ayıbdır; mən o biri alaçıqda yatım.

Kişi yaşlı idi, gəlin cavan. Sən demə, gəlin bu kişinin arvadı imiş.

Kişi dedi:

– Mən Aşıq Ələsgər-zad qanmıram. Mən harda yatıram, sən də orada yatacaqsan.

Kişinin bu sözlərini Aşıq Ələsgər də eşitdi. Gəlin çox xəcalətləndi, alaçığın qapısından çıxdı. Kişi elə hesab elədi ki, arvadı onun sözünə baxmadı. Dalınca çıxdı, bir odun parçası götürdü, geridən bunun təpəsinə... Gəlin çığırdı, yıxıldı. Gəlinin çığırtısına o biri alaçıqdan gəldilər. Gördülər ki, gəlin bu ilmi ölüb, bildirmi. Özündən gedib. Gəlinin üzünə su səpib ayıltdılar. Aşıq Ələsgərdən başqa, heç kəs bilmədi ki, kişi gəlini nə üstə bu kökə salıb. Bir qədər kişini danladılar. Dərd Aşıq Ələsgərin ürəyini dağıdırdı. Ara sakit olandan sonra baş tərəfdən sazı götürdü, sinəsinə basıb, görək nə dedi:

Kamil ovçu ölməyincə usanmaz,
Əldən qoymaz belə sərxoş maralı.
Eşq oduna düşən aşkara yanmaz,
Pünhan-pünhan mənim kimi saralı.

Sazın səsi gələndə yenə Aşıq Ələsgərin başına toplaşdılar. Bir kişi dedi:

– Aşıq Ələsgər, bəs bayaqdan deyirdin yorulmuşam; bu nə söhbətdir?

– Bu söhbət özümündür, dərdimi danışıram. İstəyirsiniz, siz də qulaq asın.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri xanəsini:

Öldürsələr, qorxum yoxdu qanımdan,
Yolunda durmuşam başu canımnan,
Tərk oldum vətəndən, xanimanımdan,
İnsaf deyil, gəzmə məndən aralı!

Aşıq Ələsgərəm, söylənir adım,
Budur ürəyimdə mətləb-muradım:
Sənin ərin ölsün, mənim arvadım,
İkimiz də qalad yaslı, yaralı!

Aşıq Ələsgər sözü tamam eləyəndən sonra sazı köynəyinə qoydu. Yenə hərə öz alaçığına getdi.

Sabah açılan kimi Aşıq Ələsgər yerindən durdu. Anaxanımı çağırdı ki, getsin. Anaxanım alaçıqdan çıxıb cavab vermədi. Elə hesab elə-

di ki, Anaxanım hələ yuxudan ayılmayıb. Amma ilan vuran yatmışdı, Anaxanım yatmamışdı; heç paltarını da soyunmamışdı. Aşıq Ələsgər o biri alaçığın qapısına yaxınlaşdı, bir qədər də ucadan səsləndi:

– Arvad, dur gedək!

İçəridən Anaxanımın acıqlı səsi eşidildi:

– Mən gedəsi deyiləm!

– Əşi, dəli olma, dur gedək!

– Əgər dəli olsam, mən də öz ərimlə xalxın arvadına qarğayardım.

Aşıq Ələsgər bildi ki, azar arvadın harasından dəyib. Özünü o yerə qoymadı, dedi:

– Nə qarğamaq, nə filan, dur gedək. İndi çağa öldü.

Anaxanım çox hirslənmişdi. Aşıq Ələsgər nə qədər yalvar-yaxar elədi, olmadı. O daha bir kəlmə də dinib, Aşıq Ələsgərə cavab vermirdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, yaman pis yerdə axşamlayıb. Fikirləşdi ki, yenə, bəlkə, Anaxanımı saz ilə yola gətirə. Anaxanımın könlünü almaqdan ötrü görək bu dəfə "İran gəraylısı" havası ilə nə dedi, səhər tezdən ayılanlar nə eşitdilər:

Gəl, ey mehri-məhəbbətim,
Üzün məndən niyə döndü?
Ağzı şəkər, ləbi qəndlim,
Üzün məndən niyə döndü?

Anaxanım yenə dillənmədi. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Ayrılıqdan ölüm yeydi,
Həsrətin qəddimi əydi.
Nə dedim, xətrinə dəydi,
Üzün məndən niyə döndü?

Aşığa yoxdu qadağa,
Müştaqdı dilə, dodağa.
Ələsgər sana sadağa,
Üzün məndən niyə döndü?

Söz Anaxanımın heç halına da təsir eləmədi. Aşıq Ələsgərə cavab vermək əvəzinə, üzünü Məşədi Qaraya tutub dedi:

– Qara qardaş, səni and verirəm Allaha, gör Yanşaq tərəfə gedən varmı; mən qayıdacam.

Aşıq Ələsgər gördü ki, ayrı nə desə, qaydası deyil; bircə çarəsi qalıb ki, o da günahını boynuna alıb, üzr istəməkdir. Aldı görək bu dəfə Anaxanıma nə dedi:

Ala gözlüm, səndən ayrı düşəli,
Hicranın qəmilə kef eyləmişəm.
Ah-vay ilə günüm keçib dünyada,
Qəm satıb, dərd alıb, nəf eyləmişəm.

Səndən ayrı şad olmuram, gülmürəm,
Canımdan bezmişəm, ölə bilmirəm.
Nə müddətdi qulluğuna gəlmirəm,
Bağışla təqsirim, səf eyləmişəm

Anaxanım dilləndi:

– Məndən ayrı ki gülmürdün, bəs axşam dediklərin nə idi? Niyə mənə qarğayırdın?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, özgə sözü yoxdur, aldı görək Anaxanıma nə cavab verdi:

Həsrət qoyma gözü gözə, amandı!
Yandı bağrım, döndü közə, amandı!
Keçən sözü çəkmə üzə, amandı!
Hədyan danışmışam, laf eyləmişəm.

Anaxanım bu dəfə üzünü Aşıq Ələsgərə tərəf çevirib dedi:

– Yaxşı, mənə qarğayırdın, qarğayırdın; bəs o kişiyə niyə qarğayırdın? O ki səni bir ziyana salmamışdı?!

Aşıq Ələsgər aldı, görək Anaxanımın bu sualına nə cavab verdi:

İnsafdımı, gülə həmdəm xar ola?!
Tülək tərlan ovlağında sar ola?!
Ələsgər istər ki, bir bazar ola,
Seçmişəm gövhəri, saf eyləmişəm.

Mənim əzizlərim, sözə fikir verəndən sonra, Anaxanım gördü ki, Ələsgər günahını boynuna aldı, kişiyə qarğamaqda da könlündən özgə

bir şey keçmirmiş, bir az yumşaldı. Evin, uşağın fikri də bir tərəfdən onu Ağkilsəyə meylləndirdi. Məşədi Qara da xahiş elədi, Anaxanım onun xahişini yerə salmadı.

Aşıq Ələsgərlə Anaxanım Məşədi Qaragillə xudafizləşib, Ağkilsəyə yol başladılar.

İndi Aşıq Ələsgərgil Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə haradan xəbər verim, Ağkilsədən.

Aşıq Ələsgər Anaxanımın dalınca gedəndən sonra qonu-qonşu hərə bir söz dedi. Kimi dedi: Aşıq Ələsgər Anaxanımı bu gün qaytarıb gətirəcək; kimi dedi: Anaxanım gəlməyəcək; kimi dedi: Aşıq Ələsgər Anaxanımı boşayıb gələcək...Bir gün gözlədilər, Aşıq Ələsgər gəlmədi, iki gün gözlədilər, gəlmədi. Üçüncü gün qorxuya düşdülər ki, Aşıq Ələsgərin başına görəsən, nə iş gəldi. Salahla Xəlil hazırlaşırdılar ki, dallarınca getsinlər, bir də gördülər ki, Qarabulaq yolu ilə budur, gəlirlər. Gəlib evə çatanda Anaxanımın gözü uşağı axtardı. Gördü ki, nənnidə yatıb. Qıyıb qaldırmadı.

Aşıq Ələsgərin zarafatca arvadına söz dediyini, bundan ötrü Anaxanımın küsüb getdiyini camaatın hamısı eşitmişdi. Elə ki, Aşıq Ələsgərgil gəldilər, qonu-qonşu toplaşdı, danışdılar, gülüşdülər... Məşədi Cabbar Anaxanımın qulağı eşidə-eşidə Aşıq Ələsgərə zarafatla dedi:

– Ay Ələsgər, sənə arvadmı qəhətdir?! Bu ki səni bu qədər incidir, boşa, özgəsini al da!..

Bu sözə hamı gülüşdü, Anaxanım dönüb, əyri-əyri ona baxdı.

Aşıq Ələsgər sazı köynəyindən çıxartdı. Sinəsinə basdı, görək buraya yığılanlara nə dedi:

Hərcayının, dilbilməzin ucundan
Dönə-dönə nə ziyana düşmüşəm!
Doymaq olmaz gözəllərin boyundan,
Pərvanə tək yana-yana düşmüşəm.

Ona qədər uşaq yuxudan ayıldı. Anaxanım onu çox həsrətliklə qucağına götürdü; elə bil ki, bir ildir ayrılıbdır. Aşıq Ələsgər gördü ki, Anaxanımın başı qarışıb uşağa, aldı sözün o biri bəndini:

Dövlətin çox oldu, qıymadım pula,
Kor oldu gözlərim, yapışdım dula.

Nə ölür, nə itir, canım qurtula,
Məcnun kimi biyabana düşmüşəm.

Məşədi Cabbar yenə dilləndi:

– Boşa da!.. Bu saat kimi istəsən, sənə gələr. Daha niyə biyabana düşürsən ki?!

Anaxanım gördü ki, Aşıq Ələsgər zarafat eləyir, dedi:

– Boşayaydı da!.. Çıxıb dədəm evinə getmişdim ki!

Aşıq Ələsgər aldı sözün axırıncı bəndini:

Ələsgərəm, incimişəm yarımdan
Aləm yatmaz mənim ahü-zarımdan.
Boşasam, qorxuram oğlanlarımdan,
Boşaya bilmirəm, qana düşmüşəm.

Elə ki, Aşıq Ələsgər sözünü tamam elədi, məclisdəkilərin hamısı gülüşdü. Bildilər ki, Aşıq Ələsgər bu sözü zarafatla deyir; arvadını boşamaq onun heç fikrinə də gəlməz.

Aşıq Ələsgərlə Anaxanım ömürlərinin axırına qədər bir-biri ilə məhəbbətli dolandılar. Siz də həmişə yoldaşınızla məhəbbətli olasınız, Aşıq Ələsgərgil kimi uzun ömür sürəsiniz!

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN ŞINIQ SƏFƏRİ

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, kimdən deyim, Göyçə mahalının Ağkilsə kəndindən, Aşıq Ələsgərdən.

Aşıq Ələsgər adlı-sanlı aşıq olandan sonra çoxları gəlib, ona şəyird olmaq istəyirdi. Aşıq Ələsgər bunları seçərdi; səsi yaxşı olanları, sifətdən düzgünlərini, mərifətlilərini şəyird götürərdi. Şəyirdlərini də tamam-kamal aşıq eləməmiş buraxmazdı. Yeri düşəndə həmişə deyərdi: "Aşıqlıq çox çətin peşədir. Aşığın dilində "bilmirəm" sözü olmamalıdır".

Aşıq Nağı altı il idi ki, Aşıq Ələsgərə şəyirdlik eləyirdi. Amma aşıq olmağına hələ var idi. Aşıq Ələsgər çox zaman toylarda məclis aparmağı Nağıya tapşırırdı, özü də məclisdəkilər kimi, qulaq asırdı ki, görüm kəm-kəsiri nədir.

Bir gün Nağının fikrinə gəldi ki, sən nə vaxta kimi şəyirdlik eləyəcəksən! Məclisdə ən çox sən çalıb-oxuyursan; Aşıq Ələsgər bir-iki qatar oxuyur, ya oxumur, pulu də sənlə yarı bölür. Yaxşısı budur ki, ayrıca aşıqlıq elə, qazancının hamısı da özünün olsun.

Toyların birindən qayıdanda Aşıq Ələsgər gördü ki, Nağı bikefdir, soruşdu:

– Oğul, nə fikir eləyirsən?

– Ələsgər əmi, atam-anam yadıma düşüb. Bu gecə də yuxumu qarışdırmışam. Evə getmək istəyirəm.

– Oğul, evinizə getsən, Allah qoysa, nə zaman qayıdacaqsan?

– Evin işini nə bilmək olar; qayıdam, ya qayıtmayam.

Aşıq Ələsgər Nağının fikrini başa düşdü, dedi:

– Qayıdıb-qayıtmamaq öz işindir, amma onu bil ki, mən sənə "aşıq" deməmişəm; sən hələ aşıq deyilsən (Aşıq Ələsgərdə belə bir xasiyyət var idi: neçə ki, şəyirdi bu sənətə yiyələnməyib, onun adını deyərdi; elə ki aşıqlığı tamam öyrəndi, ona "aşıq" deyərdi. Aşıq Nəcəf, Aşıq Əsəd, Aşıq Qurban, Aşıq Qiyas... Bax, belə. Şəyirdi bundan başa düşərdi ki, o, aşıqlığı öyrənib, ayrıca aşıqlıq eləyə bilər).

Bəli, mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgər Nağıya dedi ki, əgər qayıtmasan, heç harada demə ki, mən Aşıq Ələsgərə şəyird olmuşam.

Aşıq Ələsgər qazandıqları pulu Nağı ilə yarı böldü. Nağı pulu götürdü, sevinə-sevinə evlərinə getdi.

Bir-iki gün keçəndən sonra Nağı aşıqlığa başladı. Qazaxda, Ağstafada, Tovuzda bir neçə toy yola saldı, yaxşı da qazancı oldu. Özü-özünü danladı ki, niyə iki il bundan irəli ayrılmayıbdır.

Nağı hərlənə-hərlənə bir gün qarayazıya gəlib çıxdı. Burada toy var idi. Toya Aşıq Əsədullahla Aşıq Cəfərqulunu çağırtmışdılar.

Qonaqların hamısı gəldi, məclis düzəldi, amma aşıqlar gəlib çıxmadılar. Ona kimi biri dedi ki, filankəsin evinə cavan bir aşıq gəlib. Tez gedib, Nağını gətirdilər. Nağı söhbəti başladı.

Məclisin şirin vaxtı bir də gördülər ki, Aşıq Əsədullahla Aşıq Cəfərqulu gəldi. Bunlar məclisə daxil olub, Nağını görəndə Aşıq Əsədullah toy sahibinə dedi:

– Aşığınız ki var idi, bəs, bizi niyə çağırtdırırdınız?!

Toy sahibi dedi:

– Bu aşığın özü gəlib. Söhbət sizindi.

Nağı gördü ki, məclisdən çıxıb getməyi yaxşı olmayacaq, dedi:

– Ay usta, burada bir çətin iş yoxdu ha. Üçümüz də söhbət eləyərik.

Aşıq Əsədulla üzünü Nağıya tutub, qeyzli-qeyzli dilləndi:

– Bəs, sən gələndə soruşmadın ki, bu toyun aşığı var, ya yoxdu? Bəs, bilmirsən ki, toyun aşığının üstünə aşıq getməz?!

Nağı gördü ki, Aşıq Əsədullahın fikri özgədi, özünü cəmləşdiridi, dedi:

– Birincisi, mən özbaşıma gəlməmişəm, çağırıblar, gəlmişəm; ikincisi, məclis keçirən aşığın üstünə aşıq gəlməzsə, onda gərək siz məni burada görəndə, qapıdan qayıda idiniz.

Aşıq Əsədullah gördü ki, bu, çox tutarlı cavab oldu. Bilmədi nə eləsin. Üzünü şəyirdinə tutub dedi:

– Aşıq Cəfərqulu, sazını çıxart, bir-iki qatar oxuyun!

Aşıq Əsədullah bununla işarə eləyirdi ki, bu aşığı pisikdir, məclisdən çıxart.

Aşıq Cəfərqulu sazını götürdü, Nağı ilə çalıb-oxumağa başladılar. Cəfərqulu sözün birinci bəndini oxuyandan sonra bir bağlama bayatı çəkdi:

... Dəh nədi?
Atı vurdun, "dəh" nədi?!
Beş nədi, on beş nədi?
İki nədi, tək nədi?

Nağı nə qədər fikirləşdisə, bir yana yoza bilmədi. Özünü o yerə qoymadı, bir bənd də bu oxudu, bayatı çəkdi.

Aşıq Əsədullah yerindən dilləndi:

– Özün öləsən! Oxumaq elə olmur. Aşıq Cəfərqulunun bayatısını mənə elə!

Nağı qaldı məəttəl. Aşıq Əsədullahgil Nağını bozartdılar, sazını da əlindən aldılar. Ağsaqqallar minnət elədi, sazı alıb verdilər...

Nağı məclisdən çıxdı, suyu süzülə-süzülə evlərinə qayıtdı.

Bir neçə gün keçdi. Nağı durub-dincələ bilmirdi. Gördü ki, fikirləşməkdən fayda yoxdu. Aşıq Ələsgərin yanına qayıtdı.

Aşıq Ələsgər Nağıgilin evlərinin vəziyyətini xəbər aldı, sonra soruşdu:

– Oğul, niyə bu qədər ləngidin?

Nağı bir qədər key dilləndi:

– Nə bilim, oldu da.

– Oğul, yoxsa bir yana aşıqlığa getmişdin?

Nağı gördü ki, əvvəl-axır bu məsələ açılacaq, başına gələnləri olduğu kimi Aşıq Ələsgərə danışdı. Aşıq Ələsgər bir qədər Nağını danladı, sonra dedi:

– Oğul, keçib. İndi getsək, onları harada taparıq?

– Qazaxda, Tovuzda-zadda olarlar.

Aşıq Ələsgər Nağını da götürdü, yol başladılar o tərəfə. Gəlhagəl, gəlhagəl, gəlib Aşağı Ayıblı kəndinə çıxdılar. Camaat Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi. Gecə qonaqçı evinə toplaşdılar. Yaxşı bir məclis quruldu. Məclis qurtarandan sonra Aşıq Əsədullahgildən söhbət saldılar, öyrəndilər ki, Şınıq mahalındadırlar. Biri dedi ki, sabah Yekəallar kəndində toyda olacaqlar.

Aşıq Ələsgərə də elə bu lazım idi.

Camaat evlərinə dağılandan sonra bir yağış başladı, gəl görəsən. Sabah duranda gördülər ki, yağış hələ kəsməyib.

Aşıq Ələsgər Nağıya dedi:

– Durmaq vaxtı deyil, gedək!

– Bu yağışda necə gedək?! Zığ dizə çıxır!

– Ləngimək olmaz. Yağış papağını zay eləyər, məst ilə də gedə bilmərəm. Sən buralardan ayağıma olası bir çarıq tap, bir də bir papaq, köhnə də olsa olar.

Nağı ev yiyəsinə dedi, qonşudan yekə, qıllı bir çoban papağı alıb gətirdilər, amma çarıq tapılmadı. Evdə mal gönü var idi. Nağı tez bun-

dan bir cüt kəsdi, tükünü qaşımamış beş-altı yerindən deşdi, bir cüt çarıq düzəltdi.

Yağış bir az səngimişdi. Çay-çörəkdən sonra Aşıq Ələsgər çarığı geyindi, gətirdikləri papağı da, məsti də büküb heybəyə qoydu, yola düşdülər.

Yekəallar kəndinə yaxınlaşanda yağış yenə başladı. Aşıq Ələsgər papağını dəyişdi. Bir ayağına baxdı, bir başına baxdı, gördü çox qəribə görkəmi var. Nağıya dedi:

– Oğul, papaqla çarıq məni lap tanınmaz şəklə salıb. Bunları çıxartmayacağam, dilimi də dəyişəcəyəm. Heç kəsə bildirmə ki, bu Aşıq Ələsgərdir. Soruşan olsa, de ki, şəyirdimdir.

Nağının bu kənddə bir qonaqçısı var idi. Bunlar gedib, qapıya yetişəndə, bir qadın çıxdı, Nağıya "xoş gəldin" elədi. Gördü ki, Nağının yanında bir kişi var, üç adam böyüklükdə. Qadın Nağıdan soruşdu:

– A Nağı bu kimdi?

– Mənim şəyirdimdi.

Arvad bir də Aşıq Ələsgəri başdan-ayağa süzdü; başındakı papağa, ayağındakı qıllı çarığa bulaşmış bir batman qədər palçığa baxandan sonra dedi:

– Bəs, bu yekəlikdə aşıqmı olar?! Bunu öyrətməkmi olar?!

Arvadın dediklərinin hamısını Aşıq Ələsgər eşitdi, amma heç üstünü vurmadı.

Nağı dedi:

– Nə eləyim, yalvardı, əl çəkmədi, mənimlə bərabər gəldi. Öyrənər, öyrənər, öyrənməz də öyrənməz. Öz işidi.

Arvad gördü ki, bu kişinin əynindəki çuxa çox qiyməlidir. Nağıdan soruşdu ki, onu haradan alıb? nağı dedi ki, Aşağı Ayıblıda toy elədim, mənə bağışladılar. Gördüm ki, əynimə yekədi, ona verdim. Arvad bir az da bərkdən dilləndi:

– Deyirəm axı.

Aşıq Ələsgər ürəyində dedi ki, yaxşı, sənə bir dağ çəkərəm.

Evin kişisi evdə yox idi. Nağı dalanda çəkmələrini çıxartdı, içəri keçdi. Arvad Aşıq Ələsgərə dedi ki, çarığını çıxart. Aşıq Ələsgər özünü eşitməzliyə vurdu. İçəri keçmək istəyəndə, arvad qolundan tutdu, dedi:

– Əşi, xalı-gəbəni bulayacaqsan; çarığını burada çıxart!

– İçəridə çıxardacam. Burda çıxartsam, it aparar ayaqyalın qalaram.

Arvad Aşıq Ələsgərin qolundan tutmaqla saxlayamı bilərdi. O, ayaqlarının bir o tərəfini, bir də bu tərəfini qapıdakı odun kötüyünə sildi, içəri keçdi, çarığını çıxartdı, gəbənin qulağını qaldırıb, altına qoydu. Arvad bilmədi gülə, bilmədi ağlaya. Nağı onu bir az "danladı", sonra üzünü arvada tutub dedi:

– Fatma bacı, bağışla!

Nağı səsini bir az alçaltdı, dedi:

– Bu kişinin qulağı ağır eşidir, ağlı da dəm-dəm gəlir.

Bu zaman evin kişisi gəldi. Xoş, beş, on beş... Nağı ilə öpüşdü, görüşdü. Aşıq Ələsgərin də əlindən tutub, "xoş gəldin" elədi. Tez iki beçə kəsdi.

Fatma samavara su tökdü, od saldı. Aşıq Ələsgər dilləndi:

– A Nağı lələ, mənim dünyada bilmədiyim bir şey yoxdu; əmə bircə bunu bilmədim ki, Fatma bacı niyə odnan suyu bir yerə doldurdu?

– Əşi samavardı da. Odun yeri ayrıdı, suyun yeri ayrıdı. Bunda çay qaynadırlar.

Aşıq Ələsgər ləhcəsini bir qədər də dəyişib, yastılaya-yastılaya dedi:

– Allah, yaratmana şükür!

Fatma əlini əlinə vurdu, bərkdən güldü. Sonra beçələrin ətini ocağın üstünə qoydu, çölə çıxdı. Qonşuda kimi gördüsə, dedi bizə bir kişi gəlib; elə bil ki, heç dünya görməyib. Özü də aşıqlıq öyrənmək istəyir. Qonu-qonşu gəlib qapıdan "dünya görməmiş" kişiyə tamaşa eləməyə başladı.

Fatma xörəyi hazır elədi. Yaxşı tikələrini seçib Nağı ilə ərinin boşqabına yığdı; qanadlarını, qabırğalarını, boyun sümüyünü də bir boşqaba yığıb Aşıq Ələsgərin qabağına qoydu. Nağı istədi ki, qabını dəyişə, Aşıq Ələsgər işarə elədi ki, tərpətmə. Sonra öz qabındakı xörəyi də Nağının boşqabına tökdü, dedi:

– Mən ustadımnan barabar yeməsəm, canıma sinməz.

Xörəyi yedilər. Fatma qablarını yığışdırandan sonra çay gətirdi. Nağıgilin istəkan-nəlbəkisi bəzəkli idi, Aşıq Ələsgərinki sadə. Aşıq Ələsgər istəkanı əlinə götürdü, nəlbəkinin üstünə saldı, hər ikisi qırıldı. Fatmanın acığı tutdu, amma üstünü vurmadı.

Nağı dilləndi:

– Əşi, nə iş gördün?!

– A Nağı lələ, andır nə yaman istiymiş?!

– Çay isti olar, da.

– Mən bunu içə bilmyəjəm, su içəjəm.

Fatma bir istəkan su gətirdi, dedi:

– Gözlə, indi də soyuq olar, salıb qırarsan!

Aşıq Ələsgər suyu birnəfəsə içdi, istəkanı yerə qoyub dedi:

– Bax, belə ha.

Aşıq Ələsgər gözünü evə gəzdirəndə, küncdə yekə bir qarpız gördü, dilləndi:

– A Nağı lələ, o nədi?

– Əşi, nenirsən nədi?!

– Sən Allah, nədi?

– Qarpızdı.

– Mənim dünyada görmədiyim şey yoxdu, əmə bunnan heş görməmişəm. Onu nə təhəri qayırıflar?

– Əşi, bostanda bitir, yeməli şeydir.

– Onun ağacı nə yekəlihdə oloy?

Nağıdan qabaq Fatma dilləndi:

– Onun ağacının başı buluda dəyir.

– Allah, yaratmana şükür!

Fatma durdu, qarpızı bir siniyə qoydu gətirdi. Nağıya dedi ki, kəsin, bu kişi doyunca yesin. Ev sahibi qarpızı dilimlədi, yeməyə başladılar.

Bunlar qarpız yeməkdə olsun, sizə camaatdan deyim. Xəbər qonşudan-qonşuya bütün kəndə yayıldı ki, Həsəngilə (Fatmanın ərinin adı Həsən idi) bir aşıqla bir canlı kişi gəlib, dünyada heç-zad görməyib; çay içməyi, çörək yeməyi də bilmir, özü də aşıqlıq öyrənmək istəyir.

Bu xəbər gedib toy evinə də çatdı. Aşıq Əsədullahgil də bunu eşitdi. Soruşdular ki, aşığın adı nədi? Dedilər, Nağıdı, özü də bu nişan cavan bir adamdır.

Aşıq Əsədullahın yadına düşdü ki, bu, bir qədər bundan irəli bozartdıqları aşıq olacaq. O saat adam göndərdilər ki, gedin o aşığı da buraya çağırın, yanındakı kişini də, deyin ki, sazlarını da götürüb gəlsinlər.

Toy evindən göndərilən adam Həsənə dedi:

– Aşıq Əsədullah xahiş elədi ki, axşam toya gələndə qonaqlarını da gətirsin.

Fatma dilləndi:

– Həsən, biz Nağını da götürüb gedək; bu kişi evdə qalsın, heç üzə çıxası deyil.

Gələn adam dedi:

– Camaat da, aşıqlar da o kişini görmək istəyirlər. Tapşırdılar ki, sazlarını da gətirsinlər.

İş yaxşı səmtinə düşmüşdü. Bir qədərdən sonra Aşıq Ələsgərgil sazlarını da götürdülər, toy evinə gəldilər.

Məclisə daxil olan kimi Nağı salam verdi, ayaq tərəfdə bir yerdə əyləşdi. Amma Aşıq Ələsgər düz baş tərəfə addadı, Aşıq Əsədullahın yanındakı boş yerdə əyləşdi. Bura Aşıq Cəfərqulunun yeri idi. O, ayaq üstə söhbət eləyirdi.

Fatma pərdənin dalına addadı, arvadların arasında əyləşdi, başladı "dünya görməmiş" bu kişinin işlərindən nağıllamağa. Arvadlar pərdənin o tərəf – bu tərəfindən Aşıq Ələsgərə tamaşa eləyirdilər. Bir gülüşmə, bir qaqqıltı var idi, gəl görəsən.

Aşıq Əsədullah üzünü Nağıya tutub dedi:

– A Nağı, sən nə abırsız adamsanmış! Ondakından üzündə su olmadı, bir də sazını götürüb, kəndlərə düşdün?!

– Ay usta, kəndlərə düşəndə, mən kimə nə eləyirəm ki!

– Bundan artıq nə eləmək istəyirsən?! Bizi hara çağırırlarsa, görürük ki, bizdən qabaq gəlib gözləyirsən! sən gərək baş qaldırıb, el içində gəzməyəsən. Utanmaz-utanmaz yenə saz götürüb, aşıqlıq eləyirsən!

– Ay usta, sazı özünüz qaytarıb verdiniz, mən də aşıqlıq eləyirəm.

– Bu dəfə alanda, təpənə vurram, ağlın başına gələr! O kişi nə işin sahibidir?

– O kişi aşıqlıq öyrənmək istəyir. Əl çəkmədi, mənlə gəldi.

– Deməli, sən şəyird də gəzdirisən! Eləsə, şəyirdinə de, bir-iki kələm oxusun, səsini eşidək.

Nağı üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Əşi, dur, bir-iki qatar oxu!

Aşıq Ələsgər yerindən durdu, sazı köynəyindən çıxartdı. Sol əli ilə çalmağa başlayanda, yenə hamı gülüşdü. Aşıq Əsədullah da əvvəlcə güldü, sonra acıqlı-acıqlı dedi:

– Aşıq Cəfərqulu, bunların haqq-hesabını qurtar! Camaat bizə məəttəldi!

Aşıq Ələsgər üzünü Nağıya tutub dedi:

– A Nağı lələ, o nə deyey?

– Deyir ki, siz ikiniz bir olun, biz ikimiz də bir, deyişək.

– Vallah, sən də lazım döyülsün; bunnarın ikisinin də boynunun qayış kimi eşərəm.

Camaat yenə bərk gülüşdü. Nağı dedi:

– Əşi, döyüşmək demir ey, deyişmək deyir.

– Deyişmək nə təəri oloy?

– Deyişmək odur ki, sən də onun oxuduğu kimi söz oxuyasan; suallarına sözlə cavab verəsən.

– Hə, indi başa düşdüm.

Aşıq Cəfərqulu sazı sinəsinə basdı, görək Aşıq Ələsgərə nə dedi, camaat nə eşitdi:

Əzəldən "can" deyib, "can" eşidirik,
İndi bivəfalıq ay nədən oldu?!
Deyirdin, ölüncə dönmərəm səndən,
Yad ilə aşnalıq ay nədən oldu?

Aşıq Ələsgər dedi:

– Bu söz Tufarqannı Abbasındı. Onu mən də billəm. Orta bəndini də mən oxuyacam.

– Elə şey ola bilməz; indi ki mən oxumuşam, mənimdi. Gərək sən də belə bir söz oxuyasan!

Aşıq Ələsgər dedi:

– Nolar ki! İki bəndi sənin olsun, bircə bəndi mənim!

– Yox, olmaz! Sazı bəri ver!

Bunlar belə cəhl çəkirdilər, çöldən xəbər gətirdilər ki, Qazax bəyləri faytonla gəldilər. Aşıq Ələsgər Nağıya işarə elədi ki, çölə çıx. Əlini də dodağının üstünə qoydu. Yəni ki, de ki, tanışlıq verməsinlər.

Nağı Aşıq Ələsgərin işarəsini başa düşdü, çölə çıxdı. Annax bəyə dedi ki, o biri adamlara da de, tanışlıq verməsinlər, Aşıq Ələsgər içəridədir. Bəylər bir-birini bu məsələdən halı elədilər, içəri daxil olub, yaxşı yerlərdə əyləşdilər. İsrafil ağa, Kazım ağa, Poxes Musa, Xoxanoğlu Alı... gəlmişdilər.

Kazım ağa Aşıq Əsədullaha üzünü tutub soruşdu:

– Bu ayaq üstündəki aşıq kimdir?

– Kim olmağını bilmirəm, aşıq deyil, aşıqlıq öyrənmək istəyir. Aşıq Cəfərqulunun sözünün qabağına söz oxuya bilmir, qalıb ayaq üstündə. A başına dönüm, hər yetirən bir çömçə götürüb. Belələrinin sazını alıb təpəsinə vurmasan, ağlı başına gəlməz.

İsrafil ağa yerindən dilləndi:

– Aşıq Əsədullah, yazıq adamdı, buraxın getsin, uşağını dolandırsın!

– Başın üçün buraxmaram! O biri tayını bir neçə gün bundan əvvəl nə abıra saldıq; bu gün gəlib, yenə aşıqlıq eləyir. Hələ utanmaz-utanmaz bunu da yanınca şəyird gətirib.

– Aşıq Əsədullah, mən indi bu kişidən ötrü minnət eləyirəm; bir də səndən ötrü minnət eləməyəcəm ha! Başına da and içibsən, bundan sonra özün bilərsən.

Aşıq Ələsgər gördü ki, iş möhkəmləndi, Aşıq Cəfərquluya dedi:

– Mən də "Ay nədən oldu" oxuyacağam, görək kimin sözü qurtarır?! Sözünü tərcüman elə!

Aşıq Cəfərqulu oxuduğu bəndi dilcavabı deyəndən sonra, aldı görək Aşıq Ələsgər həmin sözün müqabilində nə dedi, deyək, şad olasınız:

Yerin, göyün, ərşin, kürsün, insanın
Künhü, bünövrəsi ay nədən oldu?
Yeri göydən, göyü yerdən kim seçdi?
Hikmətin dəryası ay nədən oldu?

Məclisdəkilər gördülər ki, bu heç bayaqkı adama oxşamır. Düzdü, sazı soləlli çalır, amma insan kimi danışdırır.

Aldı Aşıq Cəfərqulu:

Başına döndüyüm, gözəl şah hanı?!
Şahın dövlətindən yol budur, tanı.
Deyirdin həftəyə alarsan kamı,
Həftə ilə döndü, ay nədən oldu?

Aldı Aşıq Ələsgər:

Yeddi qat göy nə növünən quruldu?
Neçə qəndil, neçə sütun vuruldu?
"Sən kimsən, mən kiməm", kimdən soruldu?
Ustadlar ustası ay nədən oldu?

Aldı Aşıq Cəfərqulu:

Gözəl şah üstümə sala bir saya,
Rəhm eləyə mənim kimi gədaya.

Abbas təəccüb eylər sirri-Xudaya,
Pəri ki bəşərdi, ay nədən oldu?!

Aldı Aşıq Ələsgər:

Nədən loh yarandı, nədəndi qələm?
Neçə hüruf o məclisdə oldu cəm?
Aləmi-ərvahda qurulan ələm
Ayəsi, şüqqəsi ay nədən oldu?

Növbə Aşıq Cəfərquluya çatanda, dayandı. İstədi sazın kökünü dəyişə, özgə söz başlaya, Aşıq Ələsgər dedi:

– Aşıq Cəfərqulu, sonrasını de!

– Bəs, eşitmədinmi, tapşırmasını dedim.

– Mənim sözüm hələ qurtarmayıb, Onda qulaq as:

Mansırın toxmağı, İsrafil suru,
Kəbənin Zəmzəmi, Musanın Turu,
Nitqimin guyası, didəmin nuru,
Sərimin sevdası ay nədən oldu?

Yazıq Ələsgərəm, intizarım var;
Alimsənsə, məni eylə xəbərdar:
Elmi hardan tapdı cümlə aşıqlar,
Şeri, müəmması ay nədən oldu?

Aşıq Cəfərqulu gördü ki, çalmır, oxumur, ayaq üstündə boş durmaq biabırçılıqdır. İstədi ki, keçib yerində otura, Aşıq Ələsgər qolundan tutdu:

– Aşıq Cəfərqulu, haraya gedirsən?! Sənin oxuduğun sözün müqabilində mən bağlama dedim. Mənim oxuduğum bağlamanın üç bəndi sən oxuduğun sözün əvəzi. İkicə bəndin cavabını ver, sonra əyləşə bilərsən.

Aşıq Cəfərqulu dedi:

– Burada nə böyük iş oldu! bir söz mən Abbasdan oxudum, birini də sən Aşıq Ələsgərdən. İndi sana elə söz deyəcəm ki, məəttəl qalacaqsan.

Məclisdəkilər hərə bir yandan dedilər ki, indi də bu aşıq deyəcək. Aşıq Cəfərqulu istər-istəməz razı oldu.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Bizdən salam olsun arif olana,
Haqq nə gündə xəlq eylədi dünyanı?
Yer ilə göy nə saatda bəhs etdi,
Yer nə üstə bəndə saldı asmanı?

Aşıq Cəfərqulu qaldı məəttəl, Aşıq Ələsgər dedi:
– Aşıq Cəfərqulu, de gəlsin!
– O biri bəndini də de; ikisinə birdən cavab verəcəm.
Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Asman nə istədi bari-Xudadan?
Xuda nə əmr etdi ərşi-əladan?
Kim idi, gəldi kimi apardı haradan?
Nə surətdə gördü Məscid-Əqani ?

– Aşıq Cəfərqulu, buyur!
– Sən de, hamısına birdən cavab verəcəm.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Nə ab ilə orda aldı dəstamaz?
Neçə rəkat əda eylədi namaz?
Neçə kimsənəyə oldu pişnamaz?
Onlar baqidirmi, olubmu fani?

Tez verəsən bu sözlərin isbatın;
Nədəndi bənası Aba-həyatın?
Hardadı məqamı Mələk əl-mövtun?
Nə tövr ilə alır insandan canı?

Bu təzə kəlamdı, olsun yəqini,
Kəbə – qibləm, dinim – Məhəmməd dini.
Atam Əliməhəmməd, Göyçə sakini,
Adım Ələsgərdi, yaxşı bil, tanı!

Tanıyanlar tanıyırdı, tanımayanların da çoxusu bildi ki, bu, Aşıq Ələsgərdir. Aşıq Əsədullahın əhvalı elə qarışmışdı ki, o da bu aşığın Ələsgər olduğunu bilmədi. Elə hesab edirdi ki, Aşıq Ələsgərdən oxuyur.

Hamı tələb elədi ki, Aşıq Cəfərqulu ya sözün cavabın desin, ya da sazı versin. Cəfərqulu sazı yerə qoymağa məcbur oldu. Nağı sazı götürüb, arxa tərəfinə addatdı.

Aşıq Əsədullah meydana çıxdı. Bir o tərəfə, bir bu tərəfə hərləndi, qeyzli-qeyzli Aşıq Ələsgərə dedi:

– Gör bu saat sənin başına nə iş gətirəcəm!

Aşıq Ələsgər halını pozmadı, dedi:

– Buyur!

Aşıq Əsədullah sazın kökünü dəyişdi, görək "Misri" havası ilə nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi:

Solaxay aşıqsan, azdı kamalın,
Qilü-qallı bir bazara düşərsən.
Altmış yaşda təzə şəyird olubsan,
Vəzifəndən tez kənara düşərsən.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Məğrurluq eyləyib, ustadan demə,
Vaxt olar, bir yerdə dara düşərsən.
Daş tülək deyilsən, çolpa balasan,
Sərgərdan qalarsan, tora düşərsən.

Aldı Aşıq Əsədullah:

Nabələdsən aşıqlığın işinə,
Dözəmməzsən mən tək nər savaşına.
Yönünü salaram dağlar başına,
Çovğuna, borana, qara düşərsən.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Alçaqda dayan ki, çıxasan başa,
Tülküsən, aslanla girmə savaşa.
Əlin vurma gücün yetməyən daşa,
Götürə bilməzsən, zora düşərsən.

Aldı Aşıq Əsədullah:

Sən Əsədullahla girmə meydana,
Onu aşıqlıqda tək doğub ana.

Şəyirdli-ustadlı sallam zindana,
Gözü yolda intizara düşərsən.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Satmaynan Nağıya ərkinazını,
Zimistana döndərərəm yazını
Soyaram libasın, allam sazını,
Yal-quyruğu yolux yola düşərəsn.

Aşıq Ələsgər sözünü tərcüman eləyəndən sonra dedi:
– Aşıq Əsədullah, sözünü nə tez tamam elədin?! De gəlsin!
Aşıq Əsədullah dillənə bilmədi. Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Saxla dilin, özün üçün yağıdı,
Aşıq Ələsgərin odlu çağıdı,
Çalar qanadına, səni dağıdı,
Göydən yerə parça- para düşərəsən.

Söz tamama yetişən kimi hərə bir yandan Aşıq Əsədullaha dedi ki, sazı versin. Aşıq Əsədullah dedi ki, elə şey ola bilməz. Mən oxuduğum elə-belə söz idi, o da onun qabağını oxudu. İndi bağlama deyəcəm, gərək açsın.
Aşıq Ələsgər dilləndi:
– Bağlamanı da de!
Aşıq Əsədullah İrəvanlı Mir Məcidin bir bağlamasını yadına saldı; götürdü, görək bu dəfə nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdilər:

Xilafət mülkünün, şahənşahının
Üç yüz altmış altı qulamı vardır.
On iki kökdü, qırx səkkiz hücrə,
Üç əzim şəhrində nizami vardır.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Rişeyi-nübüvvət, nəsli-əlaya,
Əysik qulun ərzi-salamı vardır.
Üç yüz altmış altı gündü, qırx səkkiz – həftə,
On iki ayın üç əziz bayramı vardır.

Bəlkə yüz yerdən Aşıq Ələsgərə "afərin!" dedilər. Aşıq Ələsgər oxuduğunu tərcüman eləyəndən sonra Aşıq Əsədullaha dedi:

– Aşıq Əsədullah, yaxşı olar ki, bazara öz bağının meyvəsindən çıxardasan.

Aşıq Ələsgərin nə dediyini məclisdəkilərin çoxu da başa düşdü.

Aşıq Əsədullah dedi:

– İndi ki, mən oxuyuram, mənimdi. Sən cavabını ver!

– Onda de gəlsin!

Aldı Aşıq Əsədullah:

Bir gülşəndə gördüm beş qönçə xəndan,
On iki dəstə gül, on dördü reyhan.
Bir çeşməsin gördüm, nur idi əlan,
Yüz iyirmi dörd min sücamı vardır.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Beş – pənci-Ali-Əbadı əzimü əziz,
On iki imam çardə məsum düzbədüz,
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbərimiz,
Hər birinin ayrı məqamı vardır.

Aldı Aşıq Əsədullah:

Bir məscidin gördüm əcəb mötəbər,
Altı min altı yüz altmış altı dər,
Altmış pəncərədi, yüz on dörd minbər,
Otuz sütun üstə davamı vardır.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Altı min altı yüz altmış altı gül![*]
Yüz on dörd surədir Quran, yəqin bil.
Altmış nisbi, otuz cüzi müttəsil,
Doxsan min kəlmədə tamamı vardır.

[*] Gül – Quran ayəsinə işarədir.

Aldı Aşıq Əsədullah:

Bir mehrabda gördüm əcayib Quran,
On yeddi səhifədi, on səkkiz xoş han,
İyirmi sətirdi, əlli bir bəyan,
Beş cilid içində tamamı vardır.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Elmi-ibadətdi əcayib Quran,
On yeddi rəkətdi, on səkkiz xoş han.
Əlli bir sünnətdi, yerbəyer qılan,
Məxrəci, səcdəsi, iqdamı vardır.

Aşıq Əsədullah gördü ki, Aşıq Ələsgər bağlamanı açdı: fikirləşdi ki, sözü öz adına tapşırmağın başı yoxdur. Aldı, görək sözün tapşırmasını necə dedi:

Əgər əsli-nəslim bilmək etsə çak,
Görüm ki, dur etsin dövrünü əflak.
İrəvan, Mir Məcid seyyidi-qəmnak,
Bisəmər-bəsəmər kalamı vardır.

İndi bilməyənlərə də aydın oldu ki, söz Aşıq Əsədullahın deyilmiş; İrəvanlı Mir Məcid ağanın imiş.

Görək Aşıq Ələsgər sözünün tapşırmasında nə dedi:

Ələsgərəm, qəmdən olmaram azad,
Haqdı mizan, Sirat – puli-qiyamat.
Üsyan, tüğyan, çaşqın, düşgün, bisavad...
Ah çəkmək dilimdə müdamı vardır.

Ələsgərin bu cavabından sonra Aşıq Əsədullah sazın kökünü dəyişmək istədi ki, bir bağlama da desin. İsrafil ağa yerindən dilləndi:

– Aşıq Əsədullah, ataların belə bir sözü var: “Adın nədi, Rəşid, birini de, birini eşit”. İndi də Aşıq Ələsgər deyəcəkdir.

Aşıq Əsədullah İsrafil ağanın sözünü çöndərə bilmədi. Hamı İsrafil ağanın sözünü təsdiq elədi. Aşıq Əsədullah çar-naçar razılaşmalı

oldu. Amma bir şərt qoydu ki, mən oxumamışam, gərək dediyi bağlama dindən, şəriətdən, Qurandan olmasın; gözümüz gördüyü şeylərdən desin, mən də cavab verim. Aşıq Cəfərqulunun bağlamağı da düzgün olmadı. Cəfərqulu molla ha deyildi, bilə idi ki, dünya nə günü yaranıb, göy Allahdan nə istəyib, Məscidi Əqsaya gedən kim imiş, neçə rəkət namaz qılıb, Əzrayılın yeri haradadı, daha nə bilim nə...

Aşıq Ələsgər üzünü camaata tutub dedi:

– Mən də Aşıq Əsədullahın bu sözünün tərəfdarıyam.

Aşıq Ələsgər gözünü məclisə gəzdirdi, sazı sinəsinə basdı, aldı görək "müxəmməs" havası ilə nə dedi, Aşıq Əsədullah və məclisdəkilər nə eşitdi. Biz də sazla deyək, şad olun:

Bu gün bir əcayib gördüm,
Təsbehi heyvana yetər;
Ariflər, uzaq düşməyin,
Nisbəti ilana yetər;
Cəsədi qüdrətdəndi,
Əməli insana yetər;
Hərdən ki, nərə çəkər,
Sədası ümmana yetər.

Aşıq Əsədullah nə qədər fikirləşdisə, yadına belə bir heyvan düşmədi. Aşıq Ələsgər saz çalmağı dayandırdı, Aşıq Əsədullahın üzünə baxdı. Aşıq Əsədullah dedi:

– O biri bəndini de. Mən ikisinə birdən cavab verəcəm.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Yeddi bağırsağı var,
Qarnında aşkar dolanır;
Yalnız ki mən demirəm,
Onu görən hamı qanır;
Əjdahalar, pələnglər
Görəndə candan usanır;
Başını götürüb qaçar,
Hərəsi bir yana yetər.

Aşıq Əsədullah yenə dillənmədi, fikirləşdi. Məclisdəkilərdən bir çoxu ona dedi ki, cavab verə bilmirsənsə, sazı yerə qoy!

Aşıq Əsədullah dedi:

– Bu, nədirsə, bir şeydir. O biri bəndlərini də desin, hamısına birdən cavab verəcəm.

Aldı, görək bu dəfə Aşıq Ələsgər nə dedi:

Dümbünü çəkibdilər
Cəsədindən yen ziyada;
Adlanıb, isbatlanıb,
Hər tərəfə salıb səda;
Bəyləri minər gəzər,
Heç yerə getməz piyada;
Nə ayağı yerdədir,
Nə səri samana yetər.

Aşıq Əsədullah dilləndi:

– Ay camaat, bu aşıq hamıya sataşmışdı, bircə qalmışdı bəylər. Görün elə də heyvan olarmı ilana oxşaya; əjdahalar, pələnglər ondan qorxa; qarnında yeddi bağırsağı ola, həm də bəyləri minə?!

Aşıq Əsədullah belə deyirdi ki, bəlkə, bəylər onun tərəfini saxlaya. Gördü yox, bəylərdən də ona bir kömək olmadı. Yenə fikirləşməyə başladı.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Məqədindən taam yeyir,
Qəyy eyləyir dahanından;
O vaxtında qarşı duran,
Gərək ki, keçsin canından;
Üz görməz qardaşına,
Xof eyləməz düşmanından:
Hər kimə xişm ilə baxsa,
Ölməsə də, cana yetər.
Onun xörəyini deyim,
Təşbehi quş yumurtası;
Qarnında zikr eləyir,
İnsana yetişir səsi;
Dilini ona vuranda,
Çıxır bir üryan balası;
Qanadı yox, quyruğu yox,
Uçar, biyabana yetər.

Bu dəfə Aşıq Əsədullahın ayağı lap yer aldı, dedi:

– Ay camaat, siz bir yalana baxın; görün elə də heyvan olarmı ki, gerisindən yeyə, ağzından xaric eyləyə?!

Qanadsız-quyruqsuz uça?!

Bu söz tamam dolaşdırmadı. Əgər bu dediklərini özü bir şeyə yozdu, sözüm yoxdu; yox, yoza bilməsə, mən bir bağlama deyəcəm, cavab versin!

Aşıq Əsədullahın belə deməyinə tərəfdar çıxanlar da oldu. Çünki bir Əsədullah yox, məclisdəkilərin çoxu fikirləşə-fikirləşə qalmışdı.

Aşıq Ələsgər "baş üstə", – dedi, aldı sözün tapşırmasını:

Hər kəsə nəfəsi dəysə,
Ölməsə də, gedər huşdan;
Üç yerindən kəməri var,
Qurşayıb zəri gümüşdən.
Aşıq Ələsgər deyər,
Hər kəs baş tapsa bu işdən,
Ona bir tərif deyərəm,
Gedər Alosmana yetər.

Bəli, mənim əzizlərim, elə ki, sözünü tamamladı, məclisdəkilərin hamısı Aşıq Ələsgərə diqqət elədi ki, görək bu bağlamanı necə açacaq. Aşıq Ələsgər dayandı, Aşıq Əsədullahın üzünə baxdı. Aşıq Əsədullah dedi:

– Sözünü özün izah elə!

Aşıq Ələsgər bəylərin birinin qucağındakı rus beşatanını göstərib dedi:

– O tüfəngə baxın; görün dediyim nişanlar o tüfəngdə var, yoxsa dolaşdırma demişəm?!

Məclisdəkilərin hamısı Aşıq Ələsgərin tüfəng üstündə belə bir bağlama düzəltdiyinə heyran qaldılar. Hərə bir tərəfdən Aşıq Əsədullaha dedi ki, kişinin bağlamasına söz ola bilməz, səni bağladı, sazı ver!

Aşıq Əsədullah sazı yerə qoydu, pisikmiş halda keçib yerində oturdu. Nağı bu sazı da o birinin yanına qoydu.

İsrafil ağa dilləndi:

– Aşıq Əsədullah, sənə demədimmi bu kişini burax getsin?! Sözümə baxmadın. İndi səndən ötrü minnət eləməyəcəm.

Aşıq Əsədullah dedi:

– Mən nə bilə idim ki, bu, Aşıq Ələsgər imiş?!

Aşıq Ələsgər dedi:

– Aşıq Əsdullah, siz bir bayatı ilə mənim şəyirdimi bağlayıbsınız. Amma bilin ki, bağlamaq elə olmur, belə olur. Gəlin sazlarınızı da götürün, pulunuzu da. Bir də siz olun, qatırçının qatırını hürküdün!

Aşıq Ələsgər Aşıq Əsədullahgilin sazlarını da, yığılan pulu da onlara verdi. Nə qədər dedilər ki, pul sizindir, Aşıq Ələsgər razı olmadı, dedi:

– Mən pul qazanmağa gəlməmişəm; məqsədim bu aşıqlar ilə görüşmək idi ki, görüşdüm.

Aşıq Əsədullahla Aşıq Cəfərqulu məclisdə qala bilmədilər; sazlarını da götürüb getdilər. Aşıq Ələsgərlə Nağı təzədən camaata yaxşı söhbət elədilər, toyu yola saldılar.

Bu əhvalatdan sonra Nağı iki il də yenə Aşıq Ələsgərə şəyirdlik elədi, bilmədiklərini öyrəndi, yaxşı bir aşıq oldu.

Sizi həmişə sazda, söhbətdə, kefdə, damaqda olasınız!

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ ŞAİR NAĞI

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Şəməddin mahalından. Şəmşəddin mahalında Şərif bəy adlı bir bəy var idi. Onun atası varlı bəylərdən biri idi. Şərif bəyin evlənmək vaxtı çatanda atası öldü. İki ilin içində qonu-qoşu, nökər-naib mal-dövləti elə dağıtdı ki, Şərif bəyin bircə "bəy" adı qaldı; necə deyərldər "quru bəy" oldu. Amma yenə də camaat ona "Şərif bəy" deyirdi. Adam kasıb olanda nə olar; bu zalım oğlunun adamlığı, qanacaq-mərifəti də yox idi. Danışanda dəvə-dəvədən dəm vurardı.

Bir gün Şərif bəy evlənmək fikrinə düşdü. Kimin qızını istədisə, vermədi. Şərif bəyin xasiyyətini bilənlər ona qızımı verərdi?! Axırda özü kimi bir kişinin qızı ilə evlənməli oldu.

Aşıq Ələsgərlə şəyirdi Aşıq Usuf Şəmşəddin mahalına getmişdilər. Toyların birində Şərif bəy bunlara rast oldu. Xahiş elədi ki, Aşıq Ələsgər, filan vaxt toy eləyəcəm, bir yana getməyin! Bunu eşidənlərdən, Aşıq Ələsgəri tanıyanlardan çoxusu dedi ki, o, hüllükbazın birisidir; sən onun toyuna getmə. Amma Aşıq Ələsgərdə belə bir xasiyyət var idi ki, istər ağa olsun, istər nökər olsun, istər varlı olsun, istər yoxsul olsun, hamının toyuna gedərdi. Şərif bəyə də söz verdi ki, dediyin vaxt sizdə olaram.

Aşıq Ələsgərgil söz verdikləri vaxt Şərif bəyin evinə getdilər. Bəyin toy tədarükü hələ düzəlməmişdi. Aşıq Ələsgərə dedi ki, üç gündən sonra toyu başlayacam. Şərif bəy əysik işlərinin dalınca getdi. Evdə də Aşıq Ələsgərgilə hörmət eləmədilər. Bəyin anası aşıqların "tez gəlməsinə" bir az donquldandı da. Kəndin qanan adamları aşıqları evlərinə apardı, yaxşı hörmət elədi.

Üç gündən sonra toy başlandı. Şərif bəy özünə layiq də toy elədi. Heç bilmədi ki, bu altı gündə Aşıq Ələsgərgilin vəziyyəti necə keçdi. Toydan sonra Şərif bəy aşıqları evə apardı. Anası qonaqlara şor-çörək qoydu. Çörək nə çörək, darı fətiri. Sonra da bir dəsmal gətirdi ki, bu da sizin toy xələti. Aşıq Ələsgər gördü ki, yox, Şərif bəy aşıqları sarıdı. Neçə ilin aşığı idi, başına belə bir iş gəlməmişdi. Daha bilmədi ki, Şərif bəyin elə qandığı bu qədərdir.

Aşıq Ələsgər oradan durandan sonra Şərif bəyə bir həcv dedi. Həcv iki günün içində oradakı kəndlərin hamısına yayıldı. Şərif bəy də həcvi eşitdi, qaldı yana-yana. Şərif bəy kimi adam Aşıq Ələsgərə nə edə bilərdi ki?!

Aşıq Ələsgərgil daha orada qalmadılar; toyun sabahısı günü kefləri pozğun halda Göyçəyə qayıtdılar.

Şərif bəy baş qaldırıb kənd içində gəzə bilmədi. Axırda Yekallar kəndinə gəldi. Şair Nağını tapdı, yalvardı ki, gərək Göyçəyə bir həcv deyəsən! Sən demə, Şair Nağı da ağıldan bir az yuxa imiş. Ağlına gələni yazdı, söyüşlə, latayırla Göyçəni həcv elədi. Nədənsə, həcv yaman tez yayılan olur. Beş-on günün içində yaxın kəndlərin hamısı eşitdi ki, Şair Nağı Göyçəni yaman bəzəyib.

Bəli, mənim əzizlərim, indi sizə haradan xəbər verim, Göyçənin Ağbulaq kəndindən. Ağbulaq kəndində Molla Əli, bir də Kalvayı İrvaham adlı iki kişi var idi. Bunların ikisi də dana alveri ilə məşğul idilər. Deməli, payız olanda gedib oradan-buradan ucuz qiymətə dana alırdılar; qışda birtəhər saxlayıb, yaza çıxarırdılar. Payıza dönəndə dananın hərəsi olurdu bir cöngə. Aparırdılar şəhərlərdə birə-beş qiymətinə satırdılar.

Kalvayı İrvaham ilə Molla Əli dana almaq üçün Şəmşəddin mahalının Yekallar kəndinə gəlmişdilər. Bir evdə yığıncaq var idi. Molla Əligil də burada idilər. Ona kimi Şair Nağı da gəldi buraya. Bir az o yandan-bu yandan söhbət eləyəndən sonra mərdimazarın biri dedi:

– A Şair Nağı, Göyçəni bəzədiyini de, qulaq asaq!

Şair Nağı başladı, görək nə başladı. Biz sazla deyək, siz qulaq asın:

Düşəsiniz Şəmşəddinin əlinə,
Tərlan kimi sizi yola, göyçəli!
Kənd içində olanda diliniz ötür,
Çöldə dönürsünüz mala, göyçəli!

Molla Əli ilə Kalvayı İrvaham bir rəng aldı, bir qəng verdi. Amma dillənib heç biri bir söz demədi.

Şair Nağı sözü başlayanda qoşma ilə başlamışdı, dalını çevirdi müxəmməsə:

Cavanlara qulampara,
Qocaları felmanıdı;
Ayaqlarında çöpük corab,
Çarıqları kalmanıdı;
Oxşayırlar persoylara,

Haranın müsəlmanıdı;
Səhər-səhər püş səbətin
Alırlar dala Göyçəli.

Ağbirçək qarıları
Baş-başa kərmə çatırlar;
Ağsaqqal qocaları
Təndirə saşqı atırlar;
Yığılırlar hamısı
Kürsünün altda yatırlar;
Ala qarğa kimi püşü
Dağıdır çölə göyçəli.

Molla Əligil elə olmuşdular ki, çırtıq vursan, qanları tökülərdi. Şair Nağı aldı o biri bəndini:

....
Göyçəlinin qalağına;
İrisini arvadlar döşünə yığır,
Xırdasını balağına;
Hər yerin nəcis eyləyir,
....
Qanmırlar murdar, təmiz,
Vururlar şələ göyçəli.

Ayıflarna kor olmurlar,
Bəyənmirlər bizim şoru;
Südün üzünü alırlar,
Suyu qalır qabda duru;
Qıcqırmış pendir tuturlar,
İtə versən, it quduru;
....
Vurmaram dilə, göyçəli!

Yahya oğlu Şair Nağı
Düşmürmü onların yadına;
Ocaqlarına.........................

Həsrət qalıblar oduna;
Mən söyműşəm ....
....
Şəmşəddin əşrəfidi,
Siz qara pul, a göyçəli!

Söz tamama yetişən kimi bəziləri güldü; qanan adamlar Şair Nağını məzəmmət elədilər ki, bu, yaxşı iş deyil! Molla Əli ilə Kalvayı İrvaham nə çörək yedi, nə də çay içdi. Oradan durdular, bilmədilər ki, nə eləsinlər. Çox fikirdən sonra belə məsləhətləşdilər ki, sözü yazıb, Aşıq Ələsgərə aparsınlar. Bəlkə , bu işə Aşıq Ələsgər bir əncam çəkə. Kəndin içində bir oğlan uşağına rast gəldilər. Molla Əli onu yanına çağırıb dedi:

– A bala, oxuyubsanmı?

– Oxumuşam, indi də oxuyuram.

– Haraya qədər oxuyubsan?

– Altıncı baba qədər.

Molla Əli əlini cibinə saldı, bir qədər xırda pul çıxartdı, dedi:

– Al bu on şahını; get Şair Nağının yanına, Göyçəyə dediyi sözü yaz gətir. Gələndə on şahı yenə verəcəm.

Oğlan pulu aldı sevinə-sevinə getdi. Bir azdan sonra əlində kağız qayıtdı. Oxutdular, gördülər ki, olduğu kimi yazıbdır. Uşağa on şahı da verdilər, özləri də dana-zad almadılar, düz birbaş Ağbulağa qayıtdılar.

Molla Əli Aşıq Ələsgərlə çoxdan dost idi. Götürdü Aşıq Ələsgərə belə bir məktub yazdı: "Ey nuri-çeşmanım Aşıq Ələsgər! Atam öldü, sarsılmadım; qardaşım öldü, korşumadım; oğlum öldü, porsumadım; amma Yekaallar kəndində başımıza bir iş gəldi, bu dərdlərin hamısından betər oldu. Bir məclisdə "Şair Nağı" deyilən, bizi də pəsinmədi, Göyçənin adına bir həcv dedi. Ölüm bizə fərz oldu. Vuruş meydanı olsa, ölüncə vuruşardım. Söz meydanında Göyçənin kilidi sənsən. Şair Nağının dediyi həcvi yazıb sənə göndərirəm. Buradan beləsini sən özün bilərsən..."

Molla Əli Şair Nağının həcvinin üzünü köçürdü, yazdığı kağızın arasına qoydu, Kalvayı İrvahama dedi:

– Bu kağızı kimdən göndərək?

Kalvayı İrvaham dedi:

– Heç kimə vermək olmaz; mən özüm aparacam.

Kalvayı İrvaham atını mindi, yol başladı Ağkilsə kəndinə.

Payız günü idi. Hava qarldı, yağış başladı, dalını qara çevirdi. Kalvayı İrvaham yağış-qar vura-vura günortadan xeyli keçmiş Ağkilsə kəndinə çatdı. Aşıq Ələsgərin evini xəbər aldı, atını sürdü qapıya. Aşıq Ələsgərin qardaşı Məhəmməd qapının qarını kürüyürdü.

– Salaməleyküm!

– Əleykümməsalam!

– Aşıq Ələsgərin evi buradır?

– Bəli, buradır, düş!

Kalvayı İrvaham atdan düşdü, içəri keçdilər. Məhəmməd çay-çörək hazır elətdi. Çay qabağa gələndə Kalvayı İrvaham soruşdu:

– Aşıq Ələsgər hanı?

Məhəmməd cavab verdi ki, Kəlbəcərə gedib.

Kalvayı İrvaham əlini dizinə vurdu:

– Bay sənin! Zəhmətim necə hədər getdi!

– Əşi, Aşıq Ələsgər evdə yoxdu, evi, qohum-qardaşı buradadır. Nə mətləbə gəlibsənsə, düzələr. Daha niyə vayışdanırsan!

– Mənə Aşıq Ələsgərin özü lazımdır.

Məhəmməd elə hesab elədi ki, toy işləri var, ona görə Aşıq Ələsgərin dalınca gəlibdir. Qonağı sakit eləmək üçün dedi:

– Əşi, çayını iç, Allah kərimdir!

Ona kimi Aşıq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salah, Xəlil, oğlu Bəşir qapıdan girdilər, qonaqla görüşüb əyləşdilər. Çay, içdilər, çörək yedilər. Amma gördülər ki, qonağın boğazından çörək getmir, çox fikirlidir.

Məşədi Salah soruşdu:

– Kalvayı, nə fikir eləyirsən?

– Məşədi, fikirdir, bəs fikir deyilmi. Oradan buraya Aşıq Ələsgərin dalınca gəlmişəm, baxtımdan, o da evdə yoxdur.

– Toyunuz havaxt başlayır?

– Əşi, nə toy, nə filan! Mənim başıma gələn iş sənin başına gəlsə, bir saat da durub dincələ bilməzsən.

– Əşi, başına nə iş gəlib?

Kalvayı İrvaham Yekallar kəndində başlarına gələn əhvalatı Məşədi Salahgilə nağılladı. Sonra da Molla Əli yazdığı kağızı çıxartdı. Məşədi Salah kağızı Bəşirə verdi, dedi:

– Oğul, oxu görüm, nə yazılıb!

Bəşir Molla Əlinin məktubunu da, Şair Nağının həcvini də oxudu. Bir az gülüşdülər, bir az da pərt oldular.

Kalvayı İrvaham dilləndi:

– İndi görün mənim yerimə siz olsanız, fikir eləyərsiniz, yoxsa eləməzsiniz?!

Məhəmməd dedi:

– Əşi, bu barədə heç fikir eləmə. Aşıq Ələsgər burada yoxdursa da, onun qohum-qardaşı buradadır. O içən sudan biz də içmişik. Allahın köməkliyi ilə Şair Nağının cavabını biz də qaytara bilərik.

Kalvayı İrvaham az qaldı ki, Məhəmmədi qucaqlayıb öpə:

– Ay sənin dilinin qadasın alım! Mənim istədiyim də elə bu deyilmi?!

Məhəmməd üzünü Bəşirə tutub dedi:

– Kağız-qələm gətir!

Bəşir kağız-qələm hazır elədi. Məhəmməd götürdü, görək nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Eşitmişəm, hədyan yazıb
Bizim mahala Yahyoğlu;
Altmışında zurna tapıb,
İstəyir çala Yahyoğlu;
Gözünü tikib harama,
Baxmır halala Yahyoğlu;
Qızların odun şələsin
Alırlar dala, Yahyoğlu!

Yahya oğlu Şair Nağı
Bəyənmir kürsü, təndiri;
Odun şələsi çəkməkdən
Çiynini kəsib kəndiri;
Dədən Yahya çox yeyibdi,
Murdarramaynan pendiri;
....
Altını qala, Yahyoğlu!

Səhər-səhər xörəyindir
Pencər, kəngər, kortun, çaşır,
Qıjı, çiriş, cincilim,
Sündürük həddindən aşır;
İçirsən darı hörrəsi,

Saqqalın, bığın bulaşır;
Görən deyir: "Ağzını sil,
Batıbdır yala, Yahyoğlu!"

Mən deyirəm bu sözləri,
Çünki sən düşəsən başa;
Yeyirsən darı cadını,
Qursağında dönür başa;
....
....
....
....

....
Bu oldu bədələ bədəl;
Göyçəliynən bəsə girdin,
Çox çəkərsən cəngü cədəl;
Gizlənmə tülkü kimi,
Çənbərək meydanına gəl;
Şairliyin isbat olsun,
Düşsün mahala, Yahyoğlu!

Kalvayı İrvahamın əl-ayağı yerə dəymirdi; elə sevinirdi ki, elə bil, bütün dünyanı buna bağışlayıblar. Bu bəndi eşidəndə özünü saxlaya bilmədi:

– Ay sənin başına dönüm, bax belə ha!

Məhəmməd aldı sözün tapşırmasını:

Sözümdə rəkik tutma,
Həm çobanam, həm naşıyam;
Müxənnətə xan olmaram,
Mərd yolunun peşkaşıyam;
Öz adım Məhəmməddir,
Ələsgərin qardaşıyam;
Nə sözün var, əsirgəmə,
Göndər dal-dala, Yahyoğlu!

Məhəmməd dedi:

– Bəşir, oxu görüm, necə yazıbsan!

Bəşir sözü oxudu, xeyli gülüşdülər. Hərəsinin qabağına yenə bir istəkan çay gətirdilər. Birdən Məhəmməd dilləndi:

– Aha, qağam gəldi.

Məşədi Salah dedi:

– Nə bildin gəldi?

– Eşikdə ayağının qarını çırpdı. Qağamdan başqa, heç kəsin ayağının səsi içəridə eşidilmir.

Bir də gördülər ki, Aşıq Ələsgər qapıdan girdi. Xoş, beş, on beş!

Öpüşdülər, görüşdülər. Aşıq Ələsgər çuxasını çıxartdı, əl-üzünü soyuq su ilə yudu, gəlib əyləşdi. Ona da bir istəkan çay gətirdilər.

Birdən Aşıq Ələsgərin gözü Bəşirin əlindəki kağıza sataşdı.

– A bala, o nə kağızdır?

– Məhəmməd əmim Şair Nağıya deyib, odur.

– Şair Nağı kimdir?

Bu dəfə Kalvayı İrvaham dilləndi. Yekallar kəndinə getməklərindən başladı, başlarına nə gəlmişdisə, hamısını təzədən Aşıq Ələsgərə nağılladı.

Aşıq Ələsgər əvvəl Molla Əli yazdığı kağızı Bəşirə oxutdurdu, sonra Şair Nağının yazdığı həcvi oxutdurdu, gülümsünüb dedi:

– Zalım oğlu lap aşıqlısına vurub. Siz yazdığınızı oxu, görüm necədir?

Bəşir Məhəmməd dediyi həcvi də oxudu. Qurtarandan sonra Aşıq Ələsgər başını buladı:

– Yox bu olmadı. Bu sözü göndərsək, biz də olarıq Şair Nağının tayı. Özgə yerə göndərilən sözdə belə latayır, belə hədyan lazım deyil. Qabaqkını söysən də gərək mərifətlə söyəsən.

Ona qədər bir qab xörək gətirib Aşıq Ələsgərin qabağına qoydular. Aşıq Ələsgər qabı Kalvayı İrvahamın qabağına sarı elədi. Kalvayı İrvaham dedi ki, biz bu saat yemişik, sən ye. Aşıq Ələsgər xörəyi qabağına çəkdi, iştahla yedi. Sonra də üstündən bir istəkan qaynar çay içdi, üzünü Bəşirə tutdu:

– Oğul, sazı mənə ver, özün də kağız-qələm götür!

Aşıq Ələsgər belə deyəndə hamı bildi ki, nə deyir. Bəşir sazı Aşıq Ələsgərə verdi, özü də kağız-qələm hazır elədi. Aşıq Ələsgər sazın zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkam elədi, aldı görək Şair Nağıya nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Qarışdırma Şəmşəddini, Göyçəni,
Gəndindən gəndimə yaz, Şair Nağı!
Hərca dilin salar bəlaya səni,
Çox da bilsən, danış az, Şair Nağı!

Arvadlar ki əlin vurar qalağa,
Yuyarlar, gün vurar, çıxardar sağa.
Xub yaraşır sənin kimi ulağa.
Noxta, torba, palan, biz, Şair Nağı!

Bu bəndi deyəndən sonra Bəşirdən soruşdu:
– Oğul, yazıb çatdıra bilirsənmi?
– Ay dədə, lap sənlə bərabər gedirəm. Sən de gəlsin!
Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Bir ocaqdı, hədyan demə təndirə,
Dədən çox yeyibdi, söymə pendirə,
Qəza vurdu, başın keçdi kəndirə,
Sağlıqdan ümidin üz, Şair Nağı!

Göyərib gicirtkən, baş verib çaşır,
Doldur dağarcığı, Göyçəyə aşır.
Elə billəm qoca çaqqal ulaşır,
Olsa sənin kimi yüz Şair Nağı!

Şəmşəddin iyiddir aləmdə məşhur,
Aldədədə olur möcüzat zühur.
Əl çəkmərəm səndən dəm olunca sur,
Vaxt ikən qəbrini qaz, Şair Nağı!

Aşıq Ələsgər Bəşirə dedi:
– Oğul, oxu görüm, düzmü yazıbsan!
– Ay Dədə, qurtardın?
– Qurtardım.
– Bəs tapşırması hanı? Nə bilsinlər ki, kimin sözüdür?
– Oğul, elə kimin sözü olduğunu bilməsələr yaxşıdır. Bu sözdə də hədyan var. Hələ oxu görüm, nə təhəri yazıbsan!

Bəşir yazdığını oxudu. Gördülər ki, çox düzgün yazıb.

Düzdü, Aşıq Ələsgər bu sözü qurtarmışdı, amma Şair Nağıya deyiləsi sözünü hələ qurtarmamışdı. O yenə üzünü Bəşirə tutdu:

– Oğul, kağız-qələmini götür, bu dəfə tapşırmalı söz deyəcəm.

Bəşir kağız-qələmini götürdü. Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək bu dəfə nə dedi:

Bir adamsan, bir adama namə yaz,
Mahalı incidib, eldən danışma!
Ara qarışdırma, ay səmi diraz!
Kar çıxmaz qovğadan, qaldan danışma!

Göyçənin qonağa çoxdu hörməti,
Qaysava, qayğanaq verir ləzzəti.
Plov, dolma, kabab, əmliyin əti...
İnsaf eylə, tək motaldan danışma!

Kalman çarıq bizə adəti-nasdı,
Müsəlmana persoy deyən xənnasdı.
Ulağın eşşəkdi, yükün kirbasdı,
Əbrü ətlaz, tirmə, şaldan danışma!

Əgər şairsənsə, gəl eyləyək bəhs,
Bir sözünə min söz deyim dəsbədəs.
Himarın dümbündə lağəri-məgəs,
“Zənbur mənəm”, deyib, baldan danışma!

Bu bəndi deyəndə Məhəmməd də güldü, Bəşir də. Qalan adamlar da bunlara baxıb gülüşdülər. Aşıq Ələsgər özü də güldü. Məhəmməd dedi:

– Ay Qağa, bəs deyirdin ki, özgə yerə göndərilən sözdə söyüş, latayır, hədyan yaxşı deyil.

– Əvvala, buradakı söyüş təkcə Şair Nağını tutur; elə, mahala söymürəm. İkincisi, bir az örtülü söyürəm. Çox adam bilməz ki, nə deyirəm, Şair Nağı oxuyanda hesabını qanacaq.

Kalvayı İrvaham dilləndi:

– Səni mənə yetirən Allaha qurban olum! Əsirgəmə, de gəlsin!

Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Neçə aşıq qaçırmışam meydandan,
İstəsən, birbəbir keçirim sandan.
Gəmirib kəndərdən, içib ayrandan
Coşub kərgədandan, fildən danışma!

Aşıq Ələsgər üzünü Bəşirə tutdu:
– A bala, yazdınmı?
– Ay Dədə, yazdım.
– Deyim, tapşırmasını da yaz!
Aşıq Ələsgər aldı, görək sözün tapşırmasını necə dedi:

Adım Ələsgərdi mərdü mərdana
On iki şəyirdim işlər hər yana.
Tülküsən, aslanla girmə meydana,
Danasan, sürtünüb, kaldan danışma!

Bəli, mənim əzizlərim, sözü tamam eləyəndən sonra, Aşıq Ələsgər bu sözü də Bəşirə oxutdu. Gördü ki, çox düzgün yazıb.

Bəşir Aşıq Ələsgərin dediyi sözlərin ikisinin də üzünü çox səliqə ilə köçürtdü, Kalvayı İrvahama verdi. Kalvayı İrvaham pul kisəsini çıxartdı, ağzını açdı, kağızı içinə qoydu. Aşıq Ələsgər Kalvayı İrvahamdan soruşdu:

– A Kalvayı, bu sözləri kimdən göndərəcəksən?
– Molla Əli ilə bərabər özüm aparcağam.
– Aparıb kimə verəcəksən?
– Düz Şair Nağının özünə.
– Yox, Şair Nağıya verməyin; özgə adama verin. Əgər Şair Nağıya versəniz, sözləri üzə çıxartmaz. Amma özgə adama versəniz, camaat eşidəcək, Şair Nağının da qulağına çatacaq.
– Bəs kimə verək?
– O mahalda sazı-sözü qanan, mərifətli, qanacaqlı adamlardan Nəsib bəy, bir də Usuf bəy adlı iki qardaş var; aparıb onlara verərsən.

Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, Molla Əligil kağızı oraya çatdırandan sonra söz yayılacaq. Ola bilər ki, Şair Nağı bu sözlərin üstündə Molla Əligili incidə. Yaxşısı budur ki, gəl qonaqları amanatla.

Aşıq Ələsgər yenə sazını götürdü, Bəşirə dedi:
– Oğul, kağız-qələmini götür, brini də yaz!
Bəşir kağız-qələmini götürdü. Görək bu dəfə Aşıq Ələsgər nə dedi, Bəşir Nəsib bəylə Usuf bəyə nə yazdı:

Bir şair çıxıbdı Yekaallardan,
Bəyənməyib göyçəlinin kərməsin.
Simeh tapıb, heç qurtarmaz azardan,
Onun dərdin heç gözlülər görməsin.

– Oğul, yazdın?
– Ay Dədə, yazdım.
Aşıq Ələsgər aldı, görək bu bənddə Molla Əligili bəylərə necə tapşırdı:

Birisi molladı, biri kalvayı,
Haqq özü buyurub mehmana sayı.
Adı şair, özü himarın tayı,
İncidib, qonağa zəhmət verməsin!

Molla Əlinin məktubu Aşıq Ələsgərin yadından heç çıxmırdı. Şair Nağının Molla Əligili o məclisdə pisikdirməsi Aşıq Ələsgərə çox yoxuş gəlirdi.
Aşıq Ələsgər aldı, görək sözünü necə tamamladı:

Molla Əli naməni yazandan bəri,
Bu söz çox incidir qul Ələsgəri.
Tavaqqam var, Şəmşəddinin bəyləri,
Acıqlanın çal köpəyə, hürməsin!..

Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoydu, Bəşirə dedi:
– Oğul, Şair Nağının yazdığı həcvin də üzünü köçürt, bu sözlərin içinə qoy. Nəsib bəygil bilsinlər ki, bu sözlər onun cavabıdır.
Bəşir Şair Nağının yazdığı sözün də üzünü köçürtdü, Kalvayı İrvahama verdi. Kalvayı İrvaham yenə kisəsini çıxartdı, bu kağızları da kisənin içinə qoydu.
Elə bil ki, dünya varının hamısını Kalvayı İrvahama bağışlamışdılar. İstədi ki, yola düşə, qoymadılar ki, axşamdır. O gecə keçdi, səhər

hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, səhər açılan kimi Kalvayı İrvaham yol başladı Ağbulağa, Ağbulaqdan Molla Əlini də götürdü, Şəmşəddin mahalına getdilər. Nəsib bəylə Usuf bəyi tapdılar, kağızı verdilər, başlarına nə gəlmişdisə, başdan-ayağa hamısını bunlara danışdılar.

Nəsib bəygil Şair Nağını çağırtdırdı. Fikirləşdilər ki, birdən başqa adam "Şair Nağı" adı ilə o həcvi yazmış olar, nahaq yerə bunu incidərik.

Nəsib bəy dedi:

– Şair Nağı, eşitmişik, Göyçəyə bir yaxşı həcv deyibsən; onu oxu, qulaq asaq!

Şair Nağı elə hesab elədi ki, həcv onların xoşuna gəlib. Ona görə yazdığı həcvi ürəkli-ürəkli oxudu.

Usuf bəy hirsli-hirsli dilləndi:

– İndi qulaq as, gör Aşıq Ələsgər sənə nə yazıb?!

Aşıq Ələsgərin göndərdiyi sözləri oxudular. Şair Nağı qıpqırmızı qızardı. Usuf bəy Aşıq Ələsgərin sözünün bir bəndini təkrar bir də oxudu:

Bir adamsan, bir adama namə yaz,
Mahalı incidib, eldən danışma!
Ara qarışdırma, ay səni diraz!
Kar çıxmaz qovğadan, daldan, danışma!

– Şair Nağı, get, bu sözləri yadında yaxşı saxla! Bir də belə iş tutsan, qulağından elə dartaram ki, "səmi diraz olarsan!"

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ HƏCƏR XANIM

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Göyçə mahalının Qızılvənd kəndindən. Qızılvənd kəndində kimdən, İsgəndər kişidən, İsgəndər kişinin iki yaxşı oğlu var idi; birinin adı Məhəmməd, o birinin adı Məmmədsöyün. Amma Həcər adlı bir qızı var idi, çox təhərsiz gözəl idi.

Həcər 12 yaşına çatanda qızılgül kimi açıldı. 14 yaşına yetəndə dilə-dişə düşdü, kəndin cavanları ona aşiq oldular. 16 yaşında onun gözəlliyinin səs-sorağı bütün Göyçəyə yayıldı. Doğrudan da, Həcər bir gözəl olmuşdu, bir gözəl olmuşdu ki, gəl məni gör, dərdimdən öl; əlini vurma, gendə durma. Aya deyirdi sən çıxma, mən çıxacam, Günə deyirdi sən çıxma, mən çıxacam. Kəndin cavanları deyirdilər ki, bizə yemək-içmək verməyələr, amma Həcərin xətti-halına, gül camalına doyunca tamaşa eləyək.

Həcərgilin kəndində Mirzə adlı bir qoçaq oğlan var idi. Bir gün bunlardan Həcərə elçi gəldi. Amma Məhəmməd Həcəri çox bikef gördü, atasına dedi:

– Ata, görürsən ki, qızı istəyən çoxdur; qız kimi bəyənsə, ona verək.

İsgəndər kişi razılaşdı, Mirzəgilin elçiləri məyus qayıtdılar.

Məhəmməd adlı bir oğlan da var idi, bu da Həcərin dərdindən ölürdü. Mirzəgilin elçiləri qayıdan kimi o, elçi göndərdi. Məhəmməd Mirzədən çox şəxsiyyətli idi. Elə hesab elədilər ki, Mirzəyə vermədilər, yəqin ki, Məhəmmədə verərlər. Qız buna da razılıq vermədi. Bu elçilər də kor-peşman geri qayıtdılar.

Atalar deyibdir: "Qız ağacı – qoz ağacı, hər yetirən bir daş atar". Elçilər gedib-gəlməkdən yolları yağır elədilər, Həcər heç kəsi bəyənmədi ki, bəyənmədi.

Bir gün qəza işi əydi, Həcərin qardaşlarının əlindən xata çıxdı, ikisini də tutdular. Məhəmməd qalaya getməmişdən əvvəl İsgəndər kişiyə dedi:

– Yeddi il bir iyidin ömrüdür; deməyin ki, adamımız tutulubdur, Həcər kimi bəyənsə, ona verərsən.

Həcəri də ayrıca çağırıb dedi ki:

– Bizim qayıtmağımızı gözləyib, ömür-gününü çürütmə. Özün öz vəkilinsən; kim xoşuna gəlsə, ona gedərsən.

Bəli, Həcərin qardaşları getdi, qaldı köməksiz. İsgəndər kişi o qədər vuran-tutan adam deyildi. Cavanların bəziləri fikirləşdilər ki, Hə-

cəri götürüb qaçsınlar. Bu məsələ qonşudan-qonşuya gəlib Həcərin qulağına çatdı. Həcər utanmağı yerə qoydu, atasına dedi:

– Kəndin içində özgə söz danışırlar. Birdən axmağın biri gəlib qolumdan tutar, yaxşı olmaz, get mənə silah al.

İsgəndər kişi maldan-puldan verdi, bir onatılan tapança aldı. Kənddə bunu eşidən cavanlar elə kiridilər ki, elə bil qurbağanın gölünə daş atdılar.

İndi sizə kimdən xəbər verim, Göyçənin Alçalı kəndində Dünyamalı bəydən. Dünyamalı bəy atan, vuran, varlı-karlı bir adam idi. Elə ki, Həcərin tərifini eşitdi. Arvadı ikiləmək fikrinə düşdü. Atını minib, birbaş İsgəndər kişinin evinə gəldi.

Aradan bir az keçəndə İsgəndər kişi soruşdu:

– Bəy, nə əcəb, siz də bizi yada salıbsınız?

– İsgəndər kişi, sözün doğrusu, sənin qızın Həcərdən ötrü gəlmişəm.

– Bəy, yaxşı eləyib gəlibsən, amma mən bir söz deyə bilmərəm, qızın ixtiyarı özündədir.

– Yəni qız mənlə danışar ki?

– Bəli, danışar.

– Di çağır gəlsin.

İsgəndər kişi Həcəri çağırdı, məsələ açıldı.

Həcər dedi:

– Dünyamalı bəy, gəlməyinə bir söz demirəm, amma işin axarını fikirləşməyibsən.

– İşin axırı nə təhərdi ki?

– Sənin boy-buxununa, qoçaqlığına, ad-sanına söz ola bilməz. Amma arvad-uşağın var. Mən sənə "hə" desəm, evinə ziddiyyət düşəcək. Ah-nalə də qoymaz ki, biz xoşbəxt olaq. Sən bu fikrindən əl çək.

Dünyamalı bəy nə dedisə, Həcər cavabını verdi, sözünü kəsdi. Dünyamalı bəy atını mindi, kor-peşman geri qayıtdı.

İndi sizə kimdən xəbər verim Məşədi İsədən. Məşədi İsə 18 kəndin qılavası idi. Eşitdi ki, Qızılvəngdə belə bir gözəl peyda olub, strajnikinə dedi:

– Bu saat atları minin, gedək; əvvəl xoşla, olmasa zorla o qızı gətirək.

Məşədi İsəgil atlandılar, birbaş Qızılvəngə. Bunlar kəndə yetişməkdə, Həcər də damın üstündə olmaqda. Atlrı İsgəndər kişinin qapısına tərəf sürdülər. Həcər bunları belə görəndə dedi:

– A qardaş, bura el yolu deyil; el yolu odur ha.

Məşədi İsə dilləndi:

– El yolunu bizə göstərmə, İsgəndər kişinin evini göstər.

– İsgəndər kişinin evi elə budur.

Həcər evə getdi, İsgəndər kişi atlıların qabağına çıxdı. Məşədi İsənin atının cilovundan tutdu:

– A Məşədi İsə, niyə düşmürsünüz, düşün.

– A İsgəndər kişi, düşməyəcəm. Açığı, gəlmişəm ki, verdin, Allah əmri ilə, vermədin, yan dəmiri ilə qızın Həcəri aparam.

İsgəndər kişi kövrəlib dedi:

– A Məşədi İsə, kaş mənim oğlanlarım da burada olaydı, atışaydınız, vuruşaydınız, onları öldürəydin, qızı da aparaydın, mənə o qədər kar eləməzdi. İndi oğlanlarım qalada, bu saat özüm də eləyəm ki, bir dul arvad da qızı mənim əlimdən zorla alıb aparar. Elə deyil ki, mən sənlə meydana girəm. İş qalıb öz namusuna; zorla aparırsan, apar.

İsgəndər kişi belə deyəndə Məşədi İsə pis oldu, dedi:

– A İsgəndər kişi, yan dəmirini boşladım; Allah əmri ilə qızını mənə verərsənmi?

– Qızın ixtiyarı özündədir. Atdan düş, danışdır. Əgər getsə, mən nə deyirəm ki.

Atdan düşdülər, içəri getdilər. İsgəndər kişi Həcərin yanına gəlib dedi:

– Qızım, bu gələn Məşədi İsədir. Özü də 18 kəndin qılavasıdır. Gəl gör sözün nədir.

Həcər içəri gəldi, qonaqlara "xoş gəldin" elədi, soruşdu:

– Nə yaxşı gəlibsiniz?

– Ay qız, buraya gələn sənin dədənin qara qaşına, ala gözünə tamaşa eləməyə ha gəlmir, gələnin hamısı səndən ötrü gəlir. İndi de görüm, mənə sözün nədir?

– A Məşədi İsə, eşitmişəm, çox qoçaq adamsan. Yaşının keçməyini hesaba almazdım, amma deyəsən, səndə hərdəmxəyallıq var.

– A qız, mənim hərdəmxəyal olduğumu nədən bilirsən?!

– Ondan bilirəm ki, anadan olanda adını qoyublar "İsə". Bir az böyüyəndə sən bu adla razılaşmayıbsan; uşağının boğazından kəsib, ziyarətə gedib olubsan "Məşədi İsə". Bu ad da qalıb bir tərəfdə; Nikolayın nişanını salıbsan boynuna, olubsan qlava. İndi sənin adın üçdür. Sabah da birini qondaracaqsan. Bundan bilirəm ki, sən hərdəmxəyalsan. Mən sənə gedə bilmərəm.

Məşədi İsəyə belə cavab qaytaran olmamışdı. Həcərin sözü ona güllə kimi dəydi. Bunlar da atlarını minib geri qayıtdılar.

Mənim əzizlərim, indi sizə kimdən xəbər verim, İrəvanlı Ələşrəf bəydən. Ələşrəf bəyin sürü ilə qoyunu, naxırla malı, sandıqla qızılı var idi. Özü də hələ evlənməmişdi. Həcərin tərifini eşidən kimi atını mindi. Bir heybə qızıl götürdü, tüfəngi də çiyninə salıb, birbaş Qızılvəngə gəldi.

Həcər qapı-bacanı süpürürdü. Gördü ki, qonşuluqdan biri İsgəndər kişinin evini xəbər alır. İrəli yeridi ki, bir yaraşıqlı oğlandır, amma başı yaylıqla sarıqlıdır (Oğlan kürd idi. Kürdlərin bəziləri papaq əvəzinə başını sarıyır). Həcər elə hesab elədi ki, oğlan atdan yıxılıb, ona görə başını sarıyıbdır. Tez gəlib atasını çağırdı. İsgəndər kişi çölə çıxdı. Oğlan atdan düşdü, içəri keçdilər, Həcər də bunların yanına gəldi. İsgəndər kişi soruşdu:

– Oğul, nə yaxşı gəlibsən?

– A İsgəndər əmi, buraya gələn nədən ötrü gəlir? Minib gəldiyim at köhləndir. Heybədəkinin hamısı da qızıldır. Bir də bu "aynalı"dır, yüz də patronu var. bircə "hə" desən, bunların hamısını qoyub gedəcəm. Nişanı, toyu da necə eləyərəm, o da mənim işimdir.

İsgəndər kişi meylləndi, Həcərin üzünə baxdı. Amma əlacı olsa, "hə" deyərdi. Həcər atasının fikrini başa düşdü, dedi:

– Oğlan, çox yaraşıqlı, boy-buxunlu, mallı-pullu oğlansan. Amma bir iş var: əgər biz evlənsək, uşaq sahibi olacağıq. İndi, bəlkə, birdən mal-dövlət əldən getdi. Onda mənim də başımda yaylıq var, sənin də. Bəs, onda axırımız necə olar?!

Ələsgər bəyin dillənməyə təhəri olmadı. Atını minib geri qayıtdı.

İndi Həcərə "Həcər" demirdilər, hər yerdə "Həcər xanım" deyirdilər.

Bəli, mənim əzizlərim, Göyçənin Kəsəmən kəndindən olan cavanlar sözbir elədilər ki, sıra ilə gedək, hamımız özümüzü Həcər xanıma göstərək, bəlkə, bizim birimizi bəyənə, bizim kəndə düşə. Elə bunun özü də bir addır.

Cavanların içində Məhəmməd adlı şəxsiyyətli bir oğlan var idi, amma kasıb idi, yaxşı paltarı da yox idi. Kimin yaxşı paltarı var idi gətirdi, kimin yaxşı çuxası var idi gətirdi... Məhəmmədi bəzədilər, başına bir çal papaq qoydular, yüz manat pulla Qızılvəngə yola saldılar.

Məhəmməd Qızılvəngə yetişdi, İsgəndər kişinin qapısında atdan düşdü. İsgəndər kişi onun əlindən tutub, halını xəbər aldı, sonra soruşdu:

– A bala, nə yaxşı gəlibsən?

Məhəmmədin dili tutar-tutmaz dedi:

– İsgəndər əmi, yaxşı gününüz olsun. Həcər xanımdan ötrü gəlmişəm.

İsgəndər kişi Ələşrəf bəyin boş qayıtmağından çox kəmşavağat olmuşdu. Odur ki, təzə gələnlərin üzünə baxmaq da istəmirdi. Oğlana dedi:

– A bala, birdəfəlik bilin ki, qızın ixtiyarı özündədir. Elə bu dəmdə Həcər xanım evdən çıxdı. İsgəndər kişi:

– A bala, gör bu oğlan nə deyir? – elədi, öz işinin dalınca getdi.

Həcər xanım baxdı gördü ki, bu oğlan sir-sifətdən düzgündü, amma əynindəki paltarın heç biri yaraşmır (Andıra qalsın özgənin paltarı; kimisi gödək gəlir, bəzi yeri gen olur, bəzi yeri dar olur, xülasə, kənardan baxan kimi məlum eləyir ki, özgənindir). Həcər xanım da başa düşdü ki, əynindəki paltar özünün deyil.

Həcər xanım oğlanı içəri təklif elədi. Məhəmməd atı pəyəyə bağladı, otağa gəldilər. Bir az o yandan-bu yandan söhbət elədilər, oğlan mətləbi açdı:

– Həcər xanım, bu atı da, yüz manat da pul "hə" deməyinə gətirmişəm.

– Çox yaxşı eləyibsən. Qal, bu axşam söhbət eləyək.

Məhəmməd elə baş düşdü ki, iş düzəlib. Öz-özünə dedi: "Məni də bəyənməyəndə, bəs kimi bəyənəcək!"

Axşam oldu, çay-çörək gətirdilər. Oğlan iştahla çörək yedi, çay içdi; elə bil ki, qayınatasının evidir. Sonra Həcər xanım oğlanı tutdu danışığa. O qədər danışdırdı ki, baxdı gördü oğlanın başı gedib-gəlir, dedi:

– Məhəmməd, deyəsən yuxun gəlir, gəlsən yerini salam yatasan.

– Həcər xanım, salırsan, sal.

Həcər xanım yer düzəltdi. O biri evə getdi. Oğlan papağını çıxartdı, ağac çarpayının başına keçirtdi, paltarını soyundu, yerinə uzanan kimi başladı xoruldamağa. Həcər xanım iynə-sap gətirdi papağı götürdü, ağ sapla papağın içindən bir belə sırıq getdi, bir də belə. Öz-özünə dedi ki, əgər başa düşsə, bu, çal-çarpaz dağdır, onun sinəsinə çəkmişəm. Həcər xanım papağı yerinə qoydu, gedib o biri evdə yatdı.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açıldı. Məhəmməd yerindən durdu, tələsik paltarını geyindi, papağı başına qoydu. Həcər xanım otağa gələndə dedi:

– Həcər xanım, bəs mənə sözün nə oldu?

– Get, bir xəbər göndərərəm.

Məhəmməd çay-çörəyə də qalmadı. Atını mindi, yol başladı Kəsəmənə.

Məhəmməd Kəsəmənə gəlməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, kəsəmənlilərin yerdə qalanlarından. Gördülər ki, Məhəmməd axşam qayıtmadı, kimi dedi: yəqin, qız söz verdi, Məhəmməd də Kəvərə parça, toy ayın-oyunu almağa getdi. Kimi dedi: paltarı, pulu götürdü qaçdı, xərcləyəndən sonra qayıdacaq. Kimi dedi: bəlkə, qızın bəyəndiyini bildilər, qızı istəyənlər yolda-izdə öldürdülər. Xülasə, camaat yüz xəyal elədi.

Kəsəməndə Əbdüləzim adlı yaraşıqlı bir oğlan var idi. Əbdüləzimi bəzədilər. Bunun da cibinə yüz manat qoydular, yola saldılar. Tapşırdılar ki, Məhəmmədi tapsa, qız Məhəmmədi bəyənmiş olsa, bu yüz manatı xərcləsinlər. Yox, əgər qız Məhəmmədi bəyənməyibsə, Məhəmməddəki yüz manatı da alsın, bu getsin, bəlkə Həcər xanım bunu bəyənə.

Əbdüləzim Basarkeçərə çatanda Məhəmmədlə qabaqlaşdı.

– Əyə, Məhəmməd, çox şükür, sağ-salamatsan. De görüm, iş nə təhər oldu?

– Balam, qız məni axşamdan lap yaxşıca bəyənmişdi, bilmirəm arada nə mərdimazarlıq eləyən oldusa, sabah, deyəsən, fikrini dəyişdi.

– Əyə, bəs nə dedi?

– Dedi ki, get, bir xəbər göndərərəm.

– Sənin işin düzəlməyib. Allah çağırım, mən gedim. Geyimimin hamısı yaxşıdır, amma papağım köhnədir. Papağını ver, başıma qoyum.

Papaqları dəyişdilər. Əbdüləzim Məhəmməddəki yüz manatı da aldı. Məhəmməd Kəsəmənə qayıtmaqda olsun, Əbdüləzim Qızılvəngə getməkdə.

Həcər xanım bulaqdan su gətirirdi. Bir də gördü ki, bir atlı düz onlara sarı gəlir; nə at o atdır, nə adam o adama, amma papaq həmin papaqdır. Atlı qapıda İsgəndər kişi ilə salamlaşdı. Aradan nə söhbət keçdisə, ikisi də Həcər xanıma baxmağa başladı. Həcər xanım gəlib çatanda İsgəndər kişi dedi:

– Qızım, bu oğlan səndən ötrü gəlib.

– Çox yaxşı eləyib, atdan düşsün.

Oğlan sevincək atdan düşdü. Həcər xanım sənəyi evə qoyub qayıtdı. Əbdüləzim ürəkli-ürəkli dedi:

– Həcər xanım, "hə" deməyinə ikiyüz manat pulla bu atı gətirmişəm.

– Özün çox yaxşı oğlansan, pul gətirməsən də olardı. Geyiminə də söz ola bilməz. Papağın lap xoşuma gəlir. Allah qoysa, qardaşların gələndə bu papaqdan hərəsinə birini tikdirəcəm. Ver bir onun dərisinə baxım.

Oğlan, deyəsən, sizin tərəflərdə malınızda, geyiminizdə ayrı-seçkilik yoxdur. Mən sənə gedə bilmərəm.

Elə bil ki, Əbdüləzimi götürüb, qaynar qazana basdılar. Ağ bir, qara iki dillənə bilmədi. Suyu süzülənə-süzülənə qayıtdı.

Mənim əzizlərim, indi sizə haradan xəbər verim, Göyçənin Söyünbulaqlı kəndində Hacıalıoğlu molla Balıdan.

Molla Balı qardaşı Abbasa toy eləyirdi. Atlı göndərdi ki, Aşıq Ələsgəri toya gətirsin. Bu zaman Kəvərdən Molla Balıya teleqram gəldi ki, pulumuz gəlib, gəlin aparın.

Molla Balı çox varlı adam idi. Elə olurdu ki, birdən şəhərə min əyəc-erkək göndərirdi. Bu il də Göyçənin Qayabaşı kəndindən olan Hacı Xıdıroğlu İsgəndərlə güclü mal-qoyun aparıb satmışdılar, hərəsinin 9 min manat pulu olmuşdu. Yolda-izdə oğrunun-quldurun qorxusundan pulu Bakıdan poçta salmışdılar, özləri arxayın kəndə gəlmişdilər. İndi Kəvərdən gələn həmin pulun teleqramı idi. Hacı Xıdıroğlu İsgəndər Qayabaşı kəndindən Söyünqulağalı kəndinə gəldi. Molla Balının da atını yəhərləyib çölə çəkirdilər ki, Aşıq Ələsgər gəldi.

Molla Balı Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, bizim pullar gəlib, biz onun dalınca gedirik. Sən rahat ol.

Allah qoysa, axşama Kəvərdəyik, sabah bu vaxtı burada. Gələn kimi toyu başlayarıq.

Molla Balıgil atları minib, Kəvərə yol başladılar. Atları bərk sürdülər, günortadan xeyli keçmiş Kəvərə çatdılar. Yetirən kimi pulu alıb geri qayıtdılar. Günbatanda Yarpızlı kəndinə yetişdilər. Gecə qonaqçı evində Həcər xanımın söhbəti ortalığa düşdü. Yarpızlı ilə Qızılvəngin arası yaxındır. Ona görə İsgəndər kişinin evinə gələn elçilərdən yarpızlılar halı idilər. Molla Balıgil danışılanların hamısına diqqətlə qulaq asdılar. Səhər tezdən atları minib, yola düşdülər. Kənddən azca aralanmışdılar, Molla Balı İsgəndərə dedi:

– A İsgəndər, dünyanın azını da gördük, çoxunu da. Süleymana qalmayan dünya bizə də qalmayacaq. Bu gün-sabah yıxılıb öləcəyik,

dünyadan nə aparacağıq?! Gəl bu on səkkiz min manatı Həcər xanımın yolunda qoyaq, hansımızı bəyənsə alaq.

– A Molla Balı, lap ürəyimdən xəbər verdin. Elə mən istəyirdim ki, ağzımı açam, sən məndən qabaq dilləndin.

Bunlar da atları sürüb, Qızılvəngə gəldilər. İsgəndər kişinin evinə yaxınlaşanda bir qadın rast oldu. Molla Balı dedi:

– A bacı İsgəndər kişinin evi hansıdır?

– Qaradaş, o ev İsgəndər kişinin evidir, damın üstündəki də İsgəndər kişinin qızı Həcər xanımdır.

– A bacı, sən də ol qiyamətin günü bizim bacımız, bir söz desək, gedib Həcər xanıma deyərsənmi?

– A qardaş, özgənin sözünü özgəyə deməyə nə var; nə deyirsiniz, gedim deyim.

Həcər xanıma de ki, o, Söyünqulaqlı Hacıalı oğlu Molla Balıdır. Bu saat yanında on səkkiz min manat pul var. Elə bilməsin ki, pulu buncağazdır; Söyünqulaqlıdan Qızılvəngə qədər yüzlüyü düzdürərəm, onu üstü ilə apararm. Gör mənə sözü nədir.

Həcər xanımla bunların arası yaxın idi. Danışdıqlarının hamısını yaxşı eşitməsə də, üzlərini aydın görürdü. Qadın gəlib Molla Balının dediyini Həcər xanıma çatdırdı. Həcər xanım atlılara bir də diqqətlə baxdı, nə isə qadına dedi. Qadın geri qayıtdı:

– A qardaş, Həcər xanım deyir ki, o kişi cavan vaxtında çox yaxşı imiş. Əgər vaxtı keçməsə idi, pulu-zadı da lazım deyildi; canla-başla gedərdim. Bu gündən sonra o, alnını yerə qoyub, əllərini göyə qaldırıb, "Allahü-əkbər deyəcək, mən də deyib-gülmək istəyəcəm. Onunla mənimki tutmaz".

İsgəndər Molla Balıdan bir az cavan idi. İrəli yeridi dedi:

– Bacı, on səkkiz min manat da mən gətirmişəm; gör mənə sözü nədi.

Qadın qayıdıb İsgəndərin də sözünü Həcər xanıma dedi. Həcər xanım bir qədər ucadan dilləndi:

– Get, ona denən ki, qabaqkının gözəl qəddi-qaməti var; bunda heç o da yoxdu. Mən ona getmərəm. Getsin, itiyini axtarsın!

İsgəndərgil bu sözləri öz qulaqları ilə eşitdilər, qadının qayıtmasını gözləmədilər. Atların başını döndərdilər, ölüləri ölmüş kimi korpeşman kəndə tərəf üz qoydular. Günorta olmamış Söyünqulağalıya çatdılar.

Camaat gördü ki, Molla Balıgil çox məyusdur. Soruşdular ki, yoxsa qaçaq-quldura rast gəldiniz?

Molla Balı dedi:

– Kaş, yolda bizi öldürüb, pulumuzu da aparaydılar, amma başımıza bu iş gəlməyə idi.

Molla Balı başlarına gələni danışdı. Biri dedi, Məşədi İsəyə belə deyib... Xülasə, Həcər xanım kimə nə demişdisə, hamısını bu məclisdə danışdılar.

Aşıq Ələsgər iki gün toyda qaldı, ağır məclis keçirdi, evlərinə qayıtdı. Yolda fikir elədi ki, Həcər xanım bəyi bəyənmir, qlavanı bəyənmir, mollanı bəyənmir, hacını bəyənmir, məşədini bəyənmir, taciri bəyənmir, bəs kimi bəyənəcək. Yəqin ki, bunun meyli aşıqdadır. Get, bir bunu yoxla.

Aşıq Ələsgər evə çatan kimi dəllək çağırtdırdı, saqqal-başını yaxşı düzəltdirdi, getməyə hazırlaşdı.

Böyük oğlu Bəşir Aşıq Ələsgərdən soruşdu:

– Ay dədə, haraya gedirsən?

– Oğul, Qızılvəngə gedirəm; toya çağırıblar.

Aşıq Ələsgər atını mindi, sazını çiyninə saldı, yol başladı Qızılvəngə. Yolda üst-başına fikir verdi, gördü ki, hər geyimi yaxşıdır, amma məsti bir az köhnə kimidir.

O zaman Şuşa qalasından Həmid adlı bir çəkməçi var idi. Basarkeçərdə işləyirdi. Həmidin gəldiyi bir ilə yaxın olardı, amma Aşıq Ələsgəri görməmişdi. Arzu eləyirdi ki, bir onun məclisinə düşəydi. Bir də gördü ki, bir canlı kişi gəldi, çiynində də saz var.

– Salaməleyküm!

– Əleykümsalam!

– Usta, hazır məstin var?

– Bəli, var.

– Zəhmət çək, bir cüt mənə ver.

Yeddi cüt hazır məst var idi. Heç biri Aşıq Ələsgərin ayağına olmadı; xırda gəldi.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Usta, bir təzəsini tik.

Həmid Aşıq Ələsgərin ayağının ölçüsünü götürdü.

Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Usta, nə zaman hazır olacaq?

– Sabah bu zamana hazır eləyəcəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, iki gün burada gözləyə bilməyəcək. Öz-özünə dedi ki, əşi, kimdi sənin ayağına diqqət eləyən, elə belə gedim. Həmidə dedi:

– Usta, onda məsti tik, sabah bu zaman gəlib apararam. Amma məsti əməlli tikərsən; altına padoş qoyarsan, üstü də ki yaxşı xromdan olacaq.

– Baş üstə!

O zaman məstin birini on şahıya tikirdilər, Aşıq Ələsgər bir manat verdi.

Həmid soruşdu:

– Əşi haralısan?

– Ağkilsədənəm.

– Adın nədir?

– Ələsgərdir.

Həmid axtardığını tapmışdı. Heç işin üstünü vurmadı.

Aşıq Ələsgər atını minib, Qızılvəngə yola düşdü. Həmid o saat nə qədər xromu var idi, nə qədər padoşu var idisə, gətirdi, seçdi, bir cüt sən deyən məst tikdi. Aşıq Ələsgər verən manatı da içinə qoydu, götürüb saxladı. Bir cüt də dağarcıqdan boyanma dəridən cələvi bir məst kimi şey kökərtləqi, bunu da götürüb saxladı.

Həmidin müştəriləri çox idi. Tez-tez onun yanına gəlib-gedirdilər. Gördülər ki, Həmid əlindəki işi yarımçıq qoydu, iki cüt məst tikdi. Brini elə tikdi ki, lap qızqaytaran; o birini başından elədi. Ermənilərdən biri soruşdu:

– Usta, nə təhər şeydir ki, əlinin işinin ikisi bir-birinə oxşamadı?

Həmid məsələni açdı:

– O məstin ikisini də Aşıq Ələsgərə tikdim. Elə mən onu görmək istəyirdim. Allah öz ayağı ilə yetirdi. Deyirlər, çox hazırcavab aşıqdır. Mən onu sınayacam.

– Həmid, qəza səni dolaşdırıb. Özünü biabır elətdirəcəksən. O çox belə sınaqlardan çıxıb.

– Biabır elətdirsəm də, sınayacam.

– Yaxşı, nə zaman gələsidir?

– Sabah bu zaman.

Bu məsələ ağızdan-ağıza yayıldı. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açıldı. Basarkeçərin saz-söz həvəskarları çəkməsinin yanına yığışdılar. Aşıq Ələsgərin yolunu gözləməyə başladılar.

Mənim əzizlərim, bunlar Aşıq Ələsgərin yolunu gözləməkdə olsunlar, sizə Aşıq Ələsgərdən deyim.

Aşıq Ələsgər atını sürüb, Qızılvəngə yetişdi. Qızılvəngli Aşıq Usuf Aşıq Ələsgərin şəyirdlərindən idi. Aşıq Ələsgər birbaş Aşıq Usufgilə gəldi. Aşıq Usuf onu çox böyük hörmətlə qarşıladı. O saat bir erkək kəsdi, yaxşı yemək-içmək hazırladı. Aşıq Ələsgərin gəldiyini bilən qonşular oraya toplaşdılar. Aşıqlar bir qədər çaldılar, oxudular, bir xeyli də o yandan-bu yandan söhbət elədilər, axşam oldu. Adamlar dağılandan sonra Aşıq Usuf dedi:

– Ələsgər əmi, nə yaxşı gəlibsən?

– A bala, Həcər xanımı görməyə gəlmişəm. O nə qədər artıq adamdır ki, heç kəsi bəyənmir, hərədə bir eyib tapır.

– ələsgər əmi, o kişi kimi bir qızdır, dilinin də qoruq-qadağası yoxdur. Gedərsən, sənə ağır cavab qaytarar, el içində yaxşı olmaz.

– Yaxşı ola, yaxşı olmaya, gərək onu görəm, sözümü deyəm.

Aşıq Usuf gördü ki, Aşıq Ələsgər əl çəkəsi deyil, dedi:

– Ələsgər əmi, İsgəndər kişi sınıqçıdır. Sabah mən qolumu boynumdan asım, guya ki, at yıxıbdır. Gedək İsgəndər kişinin yanına. Onda, yəqin ki, Həcər xanımı görəcəksən. Nə sözün olsa, deyərsən.

Aşıq Ələsgər bu fikirlə razılaşdı. Gecə yatdılar, sabah tezdən çay-çörəkdən sonra Aşıq Ələsgər sazını götürdü, Usuf da qolunu boynundan asdı, İsgəndər kişigilə getdilər.

İsgəndər kişi Aşıq Ələsgəri görəndə həddindən artıq şad oldu. Xoş, beş, on beş... Qonaqları içəri təklif elədi. Həcər xanım sənəyi götürüb, su gətirməyə getdi. Aşıq Ələsgər İsgəndər kişiyə dedi ki, Usuf atdan yıxılıb, onun qoluna bax.

İsgəndər kişi Usufun qolunu yoxladı, dedi:

– Qırığı yoxdur, bir az ağrıyıbdır. Heç bir şey olmaz.

İsgəndər kişi Aşıq Ələsgərin nə fikirlə gəldiyini bilmədi, qızından giley eləməyə başladı; elçilərin gəlib-getməyindən uzun-uzadı danışdı.

Həcər xanım sudan qayıtdı, çay-çörək hazırlamağa başladı. Məhlənin adamları Aşıq Ələsgərin buraya gəldiyini eşitdi, İsgəndər kişinin evinə toplaşdılar. İsgəndər kişi vəziyyəti belə görəndə Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, camaat buraya nədən ötrü yığılıb?

Aşıq Ələsgər cavab vermək əvəzinə, sazı köynəyindən çıxartdı. Çalmağa başlayanda Həcər xanım da gəlib, məclisin bir tərəfində da-

yandı, diqqətlə tamaşa eləməyə başladı. Aşıq Ələsgər nə qədər gözəl görmüşdüsə, beləsini görməmişdi. Aldı, görək Həcər xanıma nə dedi, ordakılar nə eşitdi:

Həcər xanım, qaşın, gözün təhrində
Xətt yazsam, Quranda ayə düşərmi?!
Götürsən niqabı məh camalından,
Hüsnün nuri-təcəllaya düşərmi?!

İsgəndər kişi sazdan-sözdən o qədər başı çıxan adam deyildi. Gördü ki, Aşıq Ələsgər Həcəri tərifləyir, çox şad oldu. Həcər xanım sözə diqqətlə qulaq asırdı. Bu bəndi eşidəndə qızılgül kimi açıldı. Aşıq Ələsgər qızı belə görəndə fikirləşdi ki, gəl sözünü bir az açıq de, görək nə cavab verir. Aldı, sözün o biri bəndini:

Saxlasan, qapında mən ollam nökər,
Diqlərin mirvari, dodağın şəkər.
Səni sevən bu dünyadan əl çəkər,
Daha qeyri təmənnaya düşərmi?!

Gözəl arif olub mətləb qanmasa,
Yayınıb, yaşınıb, daldalanmasa,
Aşıq müştaq olub, qəlbi yanmasa,
Bir bu qədər ilticaya düşərmi?!

Həcər xanım bir kəlmə də olsun dillənmirdi. Elə bil ki, sözlərin hamısını sinəsinə yazırdı. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Qamətin mələkdi, hüsnün pəridi,
Könül gözlərinə çox müştəridi.
Camalın şoxundan cismim əridi,
Zülfündən üstümə saya düşərmi?!

Yazıq Ələsgərin var etiqadı,
Möhr olunub gözəlliyin baratı.
Cismin sadağası, hüsnün zəkatı
Sayıl olan binəvaya düşərmi?!

Bu sözləri eşidən kimi Həcər xanım gülə-gülə o biri evə getdi. Aşıq Ələsgər elə hesab elədi ki, iş düzəldi. Sazı köynəyinə qoydu, Usufa dedi ki, gedək. Məclis dağıldı. Aşıq Ələsgər Usufgilin qapısına çatanda dedi:

– A bala, atı çölə çək.

– Əşi, nə danışırsan, bu gün qal.

– Qalmağa təhərim yoxdur, gedəcəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, çəkməçinin yanında bir məclisin adamı var. Erməni dostlarından Səfəroğlu Hovanes, Ağabəy, Aspadur, Yanıq Tatos, Qara Tatos-zad hamısı burdadır. Bilmədi ki, nə işdir. Çəkməsi dağarcıqdan tikdiyi məsti Aşıq Ələsgərə uzatdı:

– Buyur.

Aşıq Ələsgər məsti əlinə aldı, gördü ki, çəkməçi buna kələk gəlib, dedi:

– Usta, axı biz belə danışmamışdıq. Şən söz verdin ki, yaxşı məst tikəsən.

– Yaxşı məst deyil, bəs nədir?! İki gündür, bunun üstündə əlləşirəm.

– Əlləşməyə bir söz demirəm, amma bir şey tikə bilməyibsən.

– Əşi, xoşuna gəlir, pulunu ver, apar; xoşuna gəlmir, başqasına sataram.

Aşıq Ələsgər gördü ki, dillə dava çəkməklə olmayacaq. Çəkməçi pulu da danmaq fikrindədir. Yavaşca sazı köynəyindən çıxartdı. Sazın səsini eşidən kimi bazarda nə qədər adam var idisə, hamısı oraya yığıldı. Aşıq Ələsgər görək çəkməçiyə nə dedi, qulaq asanlar nə eşitdi:

Danışdıq, barışdıq mərhəmət ilə,
İnciklik araya qatma, hayıfsan!
Sən tacir olmazsan bir manat ilə,
Namusu qeyrəti atma, hayıfsan!

Həmid dedi:

– Əşi, nə manat?!

– Oğul, dünən verdicəyim manatı deyirəm, da!

– Əşi, sən havaxt mənə pul verdin? Düzdür, əlində bir manat var idi, yenə qaytarıb cibinə qoydun. Elə bilibsən ki, mənə verdin.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Mövlam məni nəzərindən salmayıb,
Huşum cəmdi, ağlım heç azalmayıb,
Fani dünya Süleymana qalmayıb,
Oyan, bu dəftərdən, yatma, hayıfsan!

Siz təlaş eylərsiz iynə-biz ilə,
Bizim barat gəlib-gedir yüz ilə.
Əyri ol əyriyə, düz ol düz ilə,
Hər yetəni sən aldatma hayıfsan!

Həmid dedi:

– Allah xatirinə, pulunu da istəmirəm, məsti apar, yaxamdan əl çək!

Aşıq Ələsgər gördü ki, bu, çox ağır söz oldu. Haraya gedəsən, hörmətin başdan artıq ola, bir çəkməçi səni biabır eləyə...

Aldı sözün o biri bəndini:

Düşəndə məclisə, ağır yığnağa,
Bizə hörmət qoyur irəncbər, ağa...
Söz uzansa, həcv çıxar qurşağa,
Sözün dalın çox uzatma, hayıfsan!

– Ay camaat, görün bu məstin malından yaxşı mal var ki, aşıq bunu bəyənmir?!

Aşıq Ələsgər aldı, görək tapşırmada nə dedi:

Qəsəm olsun xudkeşlərin sərinə,
Yalan söz iyidi salar dərinə.
Köhnə dağarcığı tumaş yerinə
Aşıq Ələsgərə satma, hayıfsan!

Ətrafına baxanda, Aşıq Ələsgər gördü ki, buradakı dost-tanışların hamısı gülür. Özgə zaman olsaydı, işə qarışardılar, ona tərəfdar çıxardılar. Başa düşdü ki, burada bir iş var.

Həmid o biri məsti çıxartdı:

– Aşıq Ələsgər, sənə qurban olum, mənim gəzdiyim elə bu idi. Buyur, məstini götür.

– Aşıq Ələsgər məsti aldı. Baxtı gördü ki, zalım oğlu elə tikib ki, elə bil heç üstündə əl gəzməyib; iki göz gərək tamaşa eləyə. İçinə ba-

xanda gördü ki, həmin verdiyi manat içindədir. Manatı çıxartdı, neylədisə, Həmid almadı, dedi:

– Sənə peşkəş tikmişəm. Amma qadan alım, bu söz burada qalsın, özgə yerdə oxuma.

– Qorxma, toydan başqa heç yerdə oxumaram.

Aşıq Ələsgərin bu sözünə də hamı gülüşdü. Səfəroğlu Hovanes Aşıq Ələsgəri evlərinə təklif elədi. Aşıq Ələsgər getmədi; dedi ki, tələsiyirəm, vacib işim var.

Aşıq Ələsgər atını mindi, birbaş Ağkilsəyə gəldi.

Ağkilsə kəndinin qonşuluğundakı Zod kəndində Bəhlul adlı bir kişi var idi. O həmişə qoyun alveri ilə məşğul olurdu. Aşıq Ələsgər kəndə çatan kimi Bəhlula xəbər göndərdi ki, 5-10 heyvan satacam, səhər gəl, sövdələşək.

Mənim əzizlərim, zodlu Bəhlula xəbər getməkdə olsun, sizə deyim Həcər xanımdan. Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoyanda Həcər xanım gördü ki, Aşıq Ələsgər şaddır. Aşıq Ələsgərgil gedəndən bir qədər sonra Həcər xanımın ağlına gəldi ki, Aşıq Ələsgərə bir cavab vermədim. O bədbəxt özgə xəyala düşəcək. Hörmətli adamdır, el içində sonra biabır olacaq. Yaxşısı budur ki, nə deyəcəksənsə, kağıza yazdır, xəlvətcə özünə göndər, qoy rahat olsun. Qonşuluqdan bir uşaq göndərdi ki, get, buraya bir molla çağır.

Bir evdə yığıncaq var idi. Kəndin oxumuşlarının hamısı burada idi. Oğlan gəldi, yığıncağın ayağından dedi ki, Həcər xanım bir molla çağırır. Məclisdə bir oxumuş adam var idisə də durdu, beş oxumuş adam var idisə də. Bir-birinin dalınca Həcər xanımgilə yüyürdülər. Həcər xanım bunları belə görəndə dedi:

– Mən birinizi çağırmışam. Bu qədər adam nə gəzir?!

Biri irəli yeriyib dedi:

– Həcər xanım, oğlan demədi ki, Həcər xanım hansımızı çağırır; ona görə hamımız gəldik.

Molla Məhəmməd adlı biri var idi, çox yaxşı da xətti var idi, həm də əhli-hal idi. Həcər xanım bunu saxladı, qalanları getdilər.

Molla Məhəmməd kağız-qələm hazır elədi. Həcər xanım dedi, Molla Məhəmməd gözəl xətlə yazdı, bir paketə qoydu. Həcər xanım paketin üstünə yazdırdı ki, "çatacaq Ağkilsə kəndində Aşıq Ələsgərə."

Bivədə idi. O günü Həcər xanım bir adam tapıb kağızı göndərə bilmədi. Sabah tezdən gördü ki, tanımadığı bir oğlan qonşu evdə atı-

nın belindəki yükü açdı, ev sahibindən bir qədər pul aldı. Atını minib getmək istəyəndə Həcər xanım irəli gedib soruşdu:

– A qardaş, kirəçisən?

– Bəli, kirəçiyəm.

– Hansı kənddənsən?

– Böyük Qaraqoyunludanam.

– Adın nədir?

– Camaldır.

– Camal, Ağkilsə ilə sizin kəndin arası yaxındırmu?

– Bəli, yaxındır.

– Kirəçilik eləyən günü nə alırsan?

– Nə bilim, olur da, altı abbası, bir manat alıram.

– Camal, həm evinizə gedərsən, həm də bu kağızı aparıb Ağkilsədə Aşıq Ələsgərə verərsən. Al, bu da bir manat sənin zəhmət haqqın.

Camal gördü ki, bu elə bir gözəl qızdır ki, yemə, içmə, bunun xətti-halına, gül camalına tamaşa elə.

– Əşi, pul-zad lazım deyil, apararam.

Həcər xanım pulu güclə verdi.

Camal kağızı da, pulu da cibinə qoydu, ata dəydi.

Camal Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə xəbər verim Aşıq Ələsgərdən.

Aşıq Ələsgər tezdən çobana tapşırmışıdı ki, qoyunu kəndin qırağında otar, müştəri gələcək, heyvan satacam.

Zodlu Bəhlula xəbər yetişdi. Gün bir az qalxmışdı, Bəhlul gəldi.

– Salaməleyküm!

– Əleykəssalam!

– Aşıq Ələsgər, heyvan satacaqsan?

– Bəli, satacam. Bir az pul lazımdır. Əgər alacaqsansa, heyvanlar kəndin qırağındadır, gedək, bax.

Aşıq Ələsgərlə Bəhlul getdilər sürünün yanına. Aşığın nə qədər heyvanı olacaq idi ki! Aşıq Ələsgər bir-bir qoyunları göstərdi, Bəhlul hamısına baxdı. Bu zaman Aşıq Ələsgər gördü ki, Hüseynqulağalı yolu ilə bir atlı gəlir. Atlı gəlib arxa çatanda döndü, başladı arxla enişə onlara tərəf getməyə. O saat Aşıq Ələsgərin ürəyinə damdı ki, bu atlıda bir xəbər var. Bəhlula dedi ki, heyvanlara baxdın, gedək, qiymətini evdə danışaq.

Atlı bunlardan qabaq çatdı, çatan kimi də qayıtdı. Aşıq Ələsgər Bəhlulu otağa apardı, özü evə getdi. Gördü ki, oğlu Bəşir əlində bir kağız oxuyur, amma gah gülür, gah rəngi qaçır.

– Oğul, nə kağızdır?

– Nə kağız olacaq?!

Durdun, durdun, saqqalının ağ vaxtında özünü biabır elətdirdin.

– Oğul, kağızı gətirən kim idi, göndərən kimdir?

– Qaraqoyunlu Camal gətirdi, göndərən də Həcər xanımdır.

Belə deyəndə Aşıq Ələsgərin dizi qırıldı. Ona qədər Aşıq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salah evə gəldi. Aşıq Ələsgər dedi ki, qonaq var, otağa get. Məşədi Salah gedəndən sonra dili tutar-tutmaz Bəşirə dedi:

– Oğul, oxu görüm, nə yazıb?

Bəşir kağızı oxumağa başladı, görək nə oxudu; biz də sazla oxuyaq, siz qulaq asın:

Loğmadan kəs olan, nüftədən əyri,
Yüz dərs alsa, pür kamala yetişməz.
Bir qul düz dolansa haqqın yolunda,
Qəza tapmaz, ona bəla yetişməz.

– Oğul, burada nə var ki! Bu, çox nəsihətli sözdür. O biri bəndini oxu görüm.

Bəşir o biri bəndini oxudu:

Gər hökmün işləsə Qaf ilə Qafa,
Bihuda xərc çəkmə, əfsana cafa.
Qəvvas tapar ləli satar sərrafa,
Nə aşığa, nə abdala yetişməz.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım burada yaman toxunub. Həm də işarə eləyib ki, fikrini dəyişdirib, özünü xərcə-borca salma, düzələsi iş deyil. O saat yadına Bəhlul düşdü.

Bəşir sözün o biri bəndini oxudu:

Eşit bu sözləri, saxla yadigar:
Gözəllərdə həya, iyidlərdə ar.
Axmaq köpək qaysavadan pay umar,
Nahaq düşüb o xəyala, yetişməz.

Aşıq Ələsgər gördü ki, zalımın qızı bu bənddə lap belinin nəziyindən vurub. Bəşir də çox pərt olub dedi:

– Bunumu istəyirdin?!
– Hə, a bala, burada bir balaca toxunub.
– Balaca yox, lap yekəcə toxunub; lap biabır eləyib.
Bəşir sözün o biri bəndini oxudu:

Qəza insanatı tənabdan asar,
Leyli-nahar-muşudu, cəhd eylər, kəsər,
Əjdaha ayaqdan çəkər sərasər,
Əlləşər, barmağı bala yetişməz.

– Ay Dədə, mən bundan bir şey başa düşmədim. De görüm, nə deyir?
– Oğul, bu bəndin mənası çox dərindir. El arasında deyərlər ki, Əzrayıl bir qızmış dəvə donunda insanı qovar ki, öldürsün. İnsan ha yana qaçsa, dəvə dalınca gələr. İnsan axırda gəlib bir quyunun yanına çıxar. Görər ki, quyunun üstündə ağaca bağlı bir kəndir var. Kəndirdən tutub aşağı sallanar ki, dəvədən canını qurtarsın. Bu zaman görər ki, bir ağ siçanla qara siçan gəlib kəndiri kəsməyə başladılar. Aşağı baxar ki, quyunun dibində bir əjdaha var; ağzını açıb ki, düşən kimi onu kamına çəksin. İnsan gözünü quyunun qırağına gəzdirəndə görər ki, bir çöl arısı burda yuva salıb. Bu zaman insan dəvəni də yadından çıxardır, siçanlar kəndiri kəsməyini də, quyunun dibindəki əjdahanı da; çalışar ki, arının yuvasından bal çıxardıb yesin. Başı o qədər qarışar ki, siçanlar kəndiri kəsər, insan gumbultu ilə quyunun dibinə düşər. Oğul, ağ siçanla qara siçan gündüz ilə gecədir ki, insanın ömrünü kəsir. Əjdaha cəhənnəmdir ki, ağzını açıb, hazır durub; gözləyir ki, kəndir üzülsün. Quyunun qırağındakı arı yuvasında olan bal da dünya malının şirinliyi deməkdir; dünya malı insanı aldadar, ölümü, cəhənnəmi yadından çıxardar, bir gün yıxılar ölər. Oğul, bir də burada onu deyir ki, qəzadan qaçıb qurtarmaq olmaz. Ha yana getsən, nə tədbir görsən, ölüm insanın boynunda haqdır; buna əlac olmaz.
– Dədə, afərin bu qızın kamalına! Çox qiymətli sözdür.
– Oğul, o biri bəndini oxu görüm!
Bəşir sözün tapşırmasını oxudu:

Var Həcərin gözəllikdə isbatı,
Zər libasa naxış vurur xəyatı.
Olar gözəllərin xümsü, zəkatı,
Cavana yetişər, çala yetişməz.

Sözə fikir verəndə, Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım onun qocalığına da işarə eləyib, lap ümidi üzüldü, Bəhlulun yanına qayıtdı, Bəhlul dedi:

– Əşi, haraya getdin, gəl qoyunların qiymətini de, tələsiyirəm.

Qoyunun biri gedirdi beş manata. Aşıq Ələsgər dedi yeddi manata. Nədir ki, almasın. Bəhlul nə qədər elədisə, Aşıq Ələsgər aşağı enmədi. Bəhlul çıxdı getdi.

Aşıq Ələsgər Bəşirin yanında özünü vermədi; Həcər xanım onun ciyərinə dağ çəkmişdi.

Gün gəldi axşam oldu. O gecə ilan vuran yatdı, Aşıq Ələsgər yatmadı. Öz-özünə deyinməyə başladı: "Belə də iş olarmı! Sən Aşıq Ələsgər olasan, mollaya, alimə, müctəhidə cavab verəsən, bir qız səni bu abıra sala!"

Aşıq Ələsgər tezdən durdu, atını yəhərlədi ki, yola düşə, Bəşir soruşdu:

– Ay Dədə, haraya gedirsən?

Aşıq Ələsgər istədi ki, bu məsələni heç kəsə bildirməyə, Bəşirə dedi:

– Toya çağırıblar.

Bəşir gördü ki, dədəsi toya çağırılana oxşamır, dedi:

– Düzünü de görüm, haraya gedirsən?

Aşıq Ələsgər gördü ki, cidanı çuvalda gizlətmək olmaz; bu məsələ açılacaq, dedi:

– Həcər xanımla deyişməyə gedirəm. Allah ya ona verər, ya mənə!

Bəşir üzəngisini basdı, gülümsünüb dedi:

– Yaxşı yol! Amma gözlə ki, dünənki muştuluq olmasın.

Aşıq Ələsgər yol başladı Qızılvəngə.

Mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgər Qızılvəngə getməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, Qızılvəngdə Məşədi Əhməddən.

Məşədi Əhməd oğluna toy eləyirdi. İstədi ki, toyu başlaya, camaat bir səslə dedi ki, əgər Aşıq Ələsgəri gətirməsən, sənin toyuna gəlməyəcəyik. Məşədi Əhmədin əlacı kəsildi, atını mindi, yol başladı Ağkilsəyə. Qoşabulaq suyunda Aşıq Ələsgərlə qabaqlaşdılar.

– Salaməleyküm!

– Əleykəssalam!

Məşədi Əhməd başladı Allaha şükür eləməyə. Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Əşi, nə olub, de görüm?

– Aşıq Ələsgər, oğlumun toy yuxası bişib, sənə məəttəlik. Bu gün burada olursan, sabah Qarabağda, biri gün Qazaxda... səni evdə tapmağıma heç ümidim yox idi. Ona görə sükür eləyirəm ki, Allah səni yolun ortasında mənə yetirdi. De görüm, haraya gedirsən?

– Mən də elə düz sizin kəndə gedirəm.

– Xeyir ola, nə işdən ötrü gedirsən?

– Bilmirsənmi, sazlı gedəndə xeyir olar. Sözün doğrusu, Həcər xanımla deyişməyə gedirəm.

– Aşıq Ələsgər, Həcər xanım bilsə ki, sən onunla deyişməyə gəlibsən, sənin meydanına çıxmaz. Yaxşısı budur ki, sən heç işin üstünü vurma, toyu başla. Mən Həcər xanımı da toya gətirdim, nə sözün var, orada de.

Aşıq Ələsgər bu fikirlə razılaşdı, gedib toyu başladı. Həcər xanımı da toya gətirdilər. Bundan əvvələ toyda kişilərin mərəkəsi ayrı olardı, arvadların mərrəkəsi də ayrı. Aşıq Ələsgər kişilərin mərəkəsində bir neçə qatar oxuyandan sonra dilavər qadınlardan biri xəbər gətirdi ki, Həcər xanım deyir ki, bizi Allah yaratmayıb?! Aşıq Ələsgər gəlsin, bir az da bizim üçün oxusun. Həcər xanımın məqsədi Aşıq Ələsgəri görüb, onun hərəkətindən bilmək idi ki, görsün yazdırıb göndərdiyi söz xatirinə dəyməyib ki.

Aşıq Ələsgər arvadların məclisinə gələndə gördü ki, Həcər xanım tovuz kimi bəzənib, başda əyləşib. Amma ağ ipək qoftanın altından tapançanın ucu görünür. Aşıq Ələsgər tapançanı görəndə bir az ehtiyat elədi. Amma baxdı ki, Həcər xanım acıqlı adama oxşamır. Fikirləşdi ki, Həcər xanım qorxmur ha. Əgər o günü sözlərim xoşuna gəlməsə idi, gülə-gülə getməzdi. Ola bilər ki, kağızı istəməyənin biri Həcər xanımın dilindən yazar göndərər. Yaxşısı budur ki, hələ deyişmək fikrindən əl çək; bundan soruş ki, axı sənin ərə getmək vaxtın keçir, bu qədər istəyəndən niyə birini bəyənmirsən.

Aşıq Ələsgər sazın zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, görək Həcər xanıma nə dedi, məclisdəkilər nə eşitdi:

Bilmirsənmi, subay gəzmək günahdı,
Şəriətə, yol-ərkana nə dedin?!
Hər könül özünə bir padişahdı,
Sındırdın, döndərdin qana, nə dedin?!

Həcər xanım başa düşdü ki, Aşıq Ələsgər bu sözləri buna deyir. Diqqətlə qulaq asmağa başladı. Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Yüz iyiddən birin bəyən, boyun əy,
Gələnin, gedənin az qəlbinə dəy.
İmirzə, Məhəmməd, Dünyamalı bəy
Az qalıb eşqindən yana, nə dedin?!

Aşığam, gedirəm hər xeyir-şərə,
Eşitcək vəsfini yazdım dəftərə.
O gümüş vəznəli gələn bəylərə
Bilirsənmi, sən zənana nə dedin?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, Həcər xanım gülümsünür. Öz-özünə belə mülahizə elədi ki, o kağızı mənə özgə adam yazıbmış. Başladı ürəyində deyinməyə: "Camalın kağız gətirən evi yıxılsın". Bircə ayaq gec gəlsə, heyvanları satmışdım, işim də düzəlmişdi. Bir də mən Bəhlulun dalınca necə adam göndərəcəm... Götürdü sözün o biri bəndini:

Kəsəmənli nə cür geyir papağı,
Sənə nə dəxli var, bimürvət yağı?!
Onların köysünə çəkibsən dağı,
Heç sağalmaz o nişana, nə dedin?!

Həcər xanım gördü ki, Aşıq Ələsgər burada haqlı danışmır. Özünü saxlaya bilmədi; qızılquş kimi yerindən durdu, elə hesab elədi ki, Həcər xanım onu tapança ilə vurmaq istəyir. Bir az geri çəkildi. Həcər xanım utanmağı yerə qoydu dilləndi:

– Aşıq, niyə məni suala tutubsan?! Qəbahətini qanmayanlara nə deyəcəksən de, bir hesabdır. İndi qulaq as, gör nə deyirəm.

Həcər xanım hörüklərindən birini ayırdı, sinəsinə basdı, Aşıq Ələsgərin çaldığı hava ilə başladı:

Arif olan bu sözlərə inansın,
İzin verib ata-ana, deyirəm.
Anlamaz anlasın, qanmayan qansın,
At sürməsin bu meydana, deyirəm.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Məşəd İsə gəldi səni görməyə,
Kimin nə həddi var, qəlbinə dəyə,

Baş əymir, sərdara, sultana, bəyə,
Söylə görüm, o tərlana nə dedin?!

Aldı Həcər xanım:

İnanma hədyana, lafi-kəzzafa,
Bu sevdaya düşən heç tapmaz şəfa.
Əlac haqqa qalıb, insaf – sərrafa,
Yetirsin gövhəri kana, deyirəm.

Ona qədər kişilərin məclisinə xəbər oldu ki, Həcər xanım Aşıq Ələsgərlə deyişir. Kimi saxlamaq olardı; hamı gəlib qulaq asmağa başladı.

Aldı Aşıq Ələsgər:

Bilmirsən, ərz edim, olgunan halı,
Onlara möhtacdı Göyçə mahalı;
Sana müştaq oldu bəy Molla Vali,
İsgəndər tək ac aslana nə dedin?!

Aldı Həcər xanım:

İşim yoxdu dövlət ilə, var ilə,
Əhdim var xudayi-kirdigar ilə.
Gül xar ilə uymaz, tərlan sar ilə,
Qarğa qonmaz gülüstana, deyirəm.

Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, xalqın dərdi sənəmi qalıb; öz mətləbini de, gör nə cavab verir. Aldı tapşırmasını:

Ələsgər də hər elmdən halıdı,
Mövla baratıdı, öz kamalıdı.
Çəkdiyim özgənin qilü-qalıdı,
Axırında, mən cavana nə dedin?

Həcər xanım Aşıq Ələsgərin fikrini əvvəldən başa düşmüşdü. Gördü ki, burada lap ağ elədi. Fikirləşdi ki, qanana bir işarə bəsdir, acılı söz nəyə lazım. Aldı görək Aşıq Ələsgərə nə cavab verdi:

Mən Həcərəm, əbrü ətlaz geymərəm,
Öz-özünə sultan mənəm, bəy mənəm.
Şövq əhlisən, xətirinə dəymərəm,
Səhv düşübsən sən pirana, deyirəm.

Aşıq Ələsgər sazını yerə qoydu, üzünü camaata tutub dedi:

– Mən bu yaşa gəlmişəm. Hələ belə tutarlı cavab eşitməmişəm. Həcər xanım məni bağladı.

Həcər xanım yerindən dilləndi:

– Yox, ay Aşıq Ələsgər, səni heç kim bağlaya bilməz. Mən qıfılbənd deyib səni aciz qoymamışam ha.

– Həcər xanım, mən qıfılbəndlə bağlamağı bağlamaq hesab eləmirəm. Ola bilər ki, biri yerdən, göydən cənnətdən, cəhənnəmdən sual verə, o biri cavabını bilməyə. Bu, tapmacadır. Aşıqlıq aləmində əsl bağlamaq odur ki, birinin oxuduğu sözün qafiyəsində ondan yaxşı, sanballı söz deyəsən. İnsaf məqamına qalanda, sənin sözlərin mənimkindən qiymətlidir. Ona görə dedim ki, məni bağladın. Bu gündən belə mən sənin atanam, sən də mənim qızım. Kimi ürəyin istəsə, ona gedərsən; toyunu da mən özüm eləyəcəm. Amma gününü keçirtmə.

– Ələsgər əmi, bilirəm nə deyirsən. Bu qədər istəyənin birini bəyənmədim, anacaq əhdim var.

Aşıq Ələsgər bildi ki, Həcər xanım qardaşlarının gəlməyini gözləyir, dedi:

– Qızım, Allah əhdinə çatdırsın!

Aşıq Ələsgər o gecə Qızılvəngdə söhbət elədi, səhər evlərinə qayıtdı.

Mənim əzizlərim, gün o gün oldu ki, Həcər xanımın qardaşlarının ikisi də sağ-salamat qayıtdılar.

Qızılvəndin özündən Musa adlı bir oğlan var idi. Atmaqda, vurmaqda, iyidlikdə o qədər adı-sanı yox idi, amma ağılda, mərifət-qanacaqla tək bir oğlan idi. Bunların elçiləri gəldi, Həcər xanımı ona verdilər. Toy tədarükü görüləndə Həcər xanım qardaşı Məhəmmədə dedi:

– Toyu Aşıq Ələsgər eləyəcək.

Atlı göndərdilər, Aşıq Ələsgər gəldi, toyu başladı. Üç gün üç gecə Tufarqanlı Abbasın nağılını danışdı. Məclisin axırında Həcər xanımgilə xoş gün dilədi, uzun ömür arzuladı.

Həcər xanımla Musa ömürlərinin axırına qədər şad və xoşbəxt yaşadılar. Sizi də ömrünüzün axırına qədər şad və xoşbəxt yaşayasınız!

BƏŞİRİN MOLLA RƏHİMİ VURMASI

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Göyçənin Ağkilsə kəndindən. Ağkilsə kəndində kimdən, Aşıq Ələsgərdən.

Aşıq Ələsgərin ana tərəfdən qohumları çox idi. Onun anası Göyçənin Zərzibil kəndindən idi. Adı da Pərizad idi. Onlar doqquz bacı olublar. İndinin özündə də Göyçədən başqa, Gəncə, Qarabağ, İrəvan tərəflərdə bu bacıların törəmələrinə çox rast gələrsən.

Aşıq Ələsgərin Ağkilsədəki xalasının Rəhim adlı çox yaraşıqlı, qanacaqlı-mərifətli bir oğlu varıydı. O vaxt uşağı oxutmaq çətin idi. Atası gördü ki, Rəhim çox sərrast uşaqdı, varına-yoxuna baxmadı, onu mollaxanaya qoydu. Uşaq vaxtından tez Quranı çıxdı. Bir kitab qoymadı; əlinə keçənlərin hamısını oxudu. İrandan gəlmiş mollaların, müctəhidlərin yanında bir neçə il də oxudu, bir molla kimi xalq içində ad qazandı. Qazı ona ölü götürməyə, kəbin kəsməyə icazə verdi. İndi ona "Rəhim yox, Molla Rəhim" deyirdilər.

Molla Rəhim xasiyyətcə bir qədər tünd idi. Heç sözgötürən deyildi. Bir deyənə beş cavab qaytarmasaydı, ürəyi soyumazdı.

Molla Rəhim bir gün kənddə birisi ilə sözə gəldi, vuruşdular. Molla Rəhim onu öldürdü.

Qohumlar Molla Rəhimin xətrini çox istəyirdi. Nə qədər çalışdılar, Molla Rəhimin işi yüngül keçmədi. Ölüm işi olduğuna görə, ona 25 illik Sibir sürgünü kəsdilər. Molla Rəhim qolubağlı getdi.

O vaxtı Sibirə göndərilənlərdən tək-tək adam qayıdırdı. Kimə ki Sibir kəsib apardılar, elə bil ki, bir daş bir quyuya düşdü. Çoxunun səsi-bəsi kəsilərdi. Sibirdən qayıdanlar yüzdə bir adamdan xəbər gətirərdilər ki, filankəsi gördüm...

Qohumlar, istəyənlər 4-5 il gözlədilər, onu gördüm deyən olmadı... 25 il tamam oldu, vaxtdan iki il də keçdi, Molla Rəhim gəlmədi. Qohum-qardaş onun tələf olduğunu yəqin elədilər və ümidlərini tamam üzdülər.

Molla Rəhimdən söz düşəndə çoxları onun öldüyünü güman eləsə də, Aşıq Ələsgər deyirdi: "Molla Rəhim sağdı. Onun polad kimi sağlam bədəni var; Sibirin əzab-əziyyətlərinə davam gətirər. Atalar deyib: öydə birim ölüncə, çöldə beşim olsun. Öldü xəbəri çıxanlardan çoxu gəlib. Allaha pənah!"

Molla Rəhim tutulandan sonra evdə onun qoyduğu çox şeyləri yerindən tərpətmişdilər. O, içində qara neft olan bir şüşə qabı iplə evin dirəyindən asmışdı. Gündə onu neçə dəfə görsəydilər, Molla Rəhimi yada salıb köksələrini ötürərdilər...

Molla Rəhimin getdiyi 28-ci ilə ayaq qoymuşdu. Bir cün evdə nahar elədikləri zaman bir şıqqıltı onları səksəndirdi. Gördülər ki, dirəkdən asılmış şüşənin ipi çürüdüyü üçün düşüb qırılıb. Bunu hərə bir cür yozdu: kimi dedi, Molla Rəhim indiyə qədər sağıydısa da, indi öldü; kimi dedi: Molla Rəhim azad oldu, şüşənin qırılmağı tilsimin sınmağıdı... Çoxları şüşənin qırılmağını xeyirliyə yozdu.

Bir müddət keçdi, şüşə söz-söhbəti də kəsildi.

Mənim əzizlərim, bunlar burda qalmaqda olsun, indi sizə Molla Rəhimdən deyim. Molla Rəhim tutulandan sonra çox müsibətlər gördü. Onu həftələrlə, aylarla piyada apardılar. Yoruldu, əldən düşdü, ayaqları qabar oldu. Xülasə, uzun müddətdən sonra Sibirə çatdı. Burda dustaqlara çox ağır işlər gördürürdülər. Ayazda çoxlarının əl-ayağını soyuq apardı. Neçələri tab gətirmədi, xəstələndi, öldü. Molla Rəhim bu əzab-əziyyətə dözdü. İki il keçəndən sonra orada evləndi, vəziyyəti yaxşılaşdı.

Göyçə, qohum-qardaşları Molla Rəhimin heç yadından çıxmırdı. O elə bir yerdəydi ki, orada poçt-filan yox idi. Molla Rəhim illəri sanayırdı. 25 il düzələndə onun azadlıq kağızını verdilər. Molla Rəhim gəlmək fikrinə düşəndə, oradakı qohumları onu buraxmaq istəmədilər. Elə oldu ki, arvadı xəstələndi, vəfat elədi. Bundan sonra qayınatası, qayınanası onu qalmağa məcbur eləmədilər. Molla Rəhimin Mikayıl adlı 25 yaşında bir oğlu da var idi. Molla Rəhim oğlunu da götürdü, uzun müddət yol gəldi, nəhayət, gəlib Göyçəyə yetişdi.

Bir gün camaat gördü ki, Zod yolu ilə bir atlı elə gəlir, elə gəlir ki, toz dumana qarışıb. Atlı o gəlişə Aşıq Ələsgərin qapısına yetişdi. Aşıq Ələsgəri görən kimi dedi:

– Aşıq Ələsgər, muştuluğumu ver, Molla Rəhim gəldi!

Sevindiyindən Aşıq Ələsgərin ağlı az qaldı, başından çıxa. Bilmədi ki, nə eləsin. Muştuluqçudan soruşdu:

– Hardadı?

– Qəfərgildədi.

Qəfər Aşıq Ələsgərlə, Molla Rəhimlə doğmaca xaloğlu idi. O, Yarpızlıqda olurdu. Muştuluğa gələn də o kənddən idi. Üst-başından bilmirdi ki, kasıbdı. Qəfər özü onu göndərmişdi ki, yoxsulluğun daşın atsın.

Camaat, qohum-qonşu muştuluqçu gəldiyini eşitdi, Aşıq Ələsgərin evinə toplaşdı. Kimin qolundan nə qopurdusa, muştuluqçuya xələt verdi. Aşıq Ələsgər sandığın ağzını açdı, əli az tutar az, çox tutar çox, qızıl verdi.

Aşıq Ələsgər, onun qohumları, kəndin bir çox adamları atlarını mindilər, muştuluqçu ilə birlikdə Yarpızlıya – Molla Rəhimin qabağına getdilər.

Qəfər qurban kəsib, yaxşı bir qonaqlıq təşkil eləmişdi. Yemək-içməkdən sonra Molla Rəhimi də gətirib Ağkilsəyə gəldilər.

Molla Rəhimin yanında sarıyağız, pəhləvan kimi bir cavan oğlan var idi. Bu, onun oğlu Mikayıl idi.

Kəndə çatan kimi qurban kəsdilər. Camaat Molla Rəhimin görüşünə gəldi. Gecənin bir vaxtına qədər yedilər, içdilər, çaldılar, oxudular, danışdılar, gülüşdülər...

Camaat durub evlərinə gedəndən sonra Molla Rəhim burada qalan cavanları tanımağa çalışdı. Bəzilərini tanıdı, bəzilərini tanımadı. Onun gördüyü uşaqlar bu 28 ildə böyüyüb, doğrudan da, tanınmaz olmuşdular. O gedəndən sonra neçələri dünyaya gəlmişdi. Tanımadıqlarını bir-bir soruşurdu ki, bu kimdi? Sıra Bəşirə çatanda, Aşıq Ələsgər dedi:

– Bəşirdi – böyük oğlumdu.

Molla Rəhim Bəşirin üzünə diqqətlə baxdı, "Həə" dedi. Aşıq Ələsgər başa düşdü ki, bu "həə"də bir şey var. Amma işin üstünü vurmadı. Molla Rəhim tanımadığı o biri cavanların da kimliyini öyrəndi. Gecə yatdılar. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açılanda cavanların hərəsi bir işin dalınca getdi. Aşıq Ələsgər, Molla Rəhim, Məşədi Sallah, Xəlil gəlmişdən-getmişdən söhbət eləyirdilər. Amma axşamdan bəri Aşıq Ələsgəri bir fikir narahat eləyirdi. Daha səbr edə bilmədi, üzünü Molla Rəhimə tutub dedi:

– Xaloğlu, dünən Bəşirə baxanda niyə "hə" elədin?

– Aşıq Ələsgər, nə bilim, elədim da.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Molla Rəhim sözlü adama oxşayır, əl çəkmədi:

– Xaloğlu, sənin bizdən gizlin nə sirrin ola bilər?!

Molla Rəhim dedi:

– Aşıq Ələsgər, mənim sizdən gizli heç bir sirrim, heç bir sözüm ola bilməz. Burada elə bir deyiləsi söz də yoxdur.

Gördülər ki, Molla Rəhim dilini sürüyür. Qəlbindəkini demək istəmir. Aşıq Ələsgər dedi:

– Xaloğlu, əgər deyiləsi söz deyilsə, demə.

Bundan sonra heç kəs dillənmədi; hamı fikirləşdi ki, görəsən, nə sözdür ki, Molla Rəhim demək istəmir?

Molla Rəhim gördü ki, hamı narahatdı, deməsə olmayacaq; gülümsünüb dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, mən Sibirə getdiyim vaxtdan iyirmi il keçmişdi. Oraya bir baxıcı gəldi. Dedilər ki, hər şeyi bilir. Mən də taleyimə baxdırdım. Fikrində tutdum ki, öz yerimə salamat gedib çıxacağammı? baxıcı dedi: qorxma, sən burada nə qədər çətinliyə düşsən də, ölüm yoxdu. Öz torpağına sağ-salamat gedəcəksən. Sənin əcəlin öz qohumlarından ya Həşim, ya da Bəşir adlı bir oğlanın əlindədi. Dünən sən Bəşiri mana tanıdanda, həmin baxıcının sözü yadıma düşdü. Düzü ki, ona görə "hə" elədim.

Hərə bir yandan Molla Rəhimi yasaladılar ki, heç elə bir şey ola bilməz. Baxıcı yalançının biri imiş, ağlına gələni danışmış...

Bu söz elə burada da qaldı; nə Bəşirin, nə də başqalarının qulağına çatmadı. Amma baxıcının belə deməsi, Bəşirin də dəlisovluğu Aşıq Ələsgəri fikrə salmışdı. Hər dəfə Bəşir tüfəngi əlinə alanda deyirdi:

– Oğul, qadan alım, ehtiyatlı ol. Tüfəng əlində açılıb adama dəyər!

Bəşir də belə cavab qaytarırdı:

– Mən uşağam ki, əlimdə açılıb adama dəyə?!

Bir müddət keçdi.

Novruz bayramına iki gün varıydı. Hamı hazırlıq görürdü. Küsülülər barışırdı, ürəyi istəyənlər bir-birini qonaq çağırırdı, gecələr tonqal yandırırdılar, gündüzlər kəndin cavanları yumurta döyüşdürürdülər, nişana qoyub, güllə atırdılar... Bir şadlıq varıydı ki, gəl görəsən.

Aşıq Ələsgərin dayısı Kalvayı Bayram Aşıq Ələsgəri, Məşədi Salahı, Xəlili, Məhəmmədi, bir də Molla Rəhimlə oğlu Mikayılı Zərzibil kəndinə qonaq çağırmışdı. Sabah tezdən Kalvayı Bayram özü gəldi, çay-çörəkdən sonra bu adamları da götürdü, Zərzibilə yola düşdülər. Zərzibilnən Ağkilsənin arası iki kilometr ancaq olar. Bu adamlar bir-birinin dalınca qarın üstündəki cığıra cərgələnib, piyada gedirdilər.

Ağkilsə kəndində tüfəngi olanlar o günü nişana qoyub güllə atdılar. Bəşir təzə bir şişlikli berdanqa tüfəng almışdı. Nə qədər güllə atan var idisə Bəşirdən yaxşı vuran olmurdu.

Mərdimazarın biri dedi ki, görəsən, bu tüfəngin gülləsi Zərzibilə çatarmı? Burdakıların bəzisi dedi, çatar, bəzisi dedi, çatmaz. Bir qonaqlıqdan mərc gəldilər.

Aşıq Ələsgərgil az qalmışdılar ki, Zərzibilə çatalar. Dedilər ki, o gedən adamların başının üstündən bir güllə atın, əgər güllə Zərzibilə addasa, o adamlar vıyıltısını eşidəcəklər. Onlar Zərzibildən qayıdanda xəbər alarıq.

Bəşir ağılsız-ağılsız tüfəngi çevirdi adamlara tərəf. Bir qədər hündür, bir qədər də yana tutdu. İstədi ki, tətiyi çəkə, yeznəsi Abdulla (Bəstinin əri) "əyə, atma," – deyib, qolundan dartdı. Bəşirin tətiyi çəkməyi ilə Abdullanın onun qolundan tutmağı bir oldu. Güllə atıldı. Bəşirin Abdullaya bərk acığı tutdu ki, niyə qoluma dəydin!

Gördülər ki, Zərzibilə gedən adamlar toplaşdılar. Bəşir özünü döydü ki, yəqin güllə Dədəmə dəydi.

Bəşirgil buradan o adamlara tərəf yüyürdülər. Zərzibilə gedən adamlardan da biri ayrıldı, Ağkilsəyə tərəf yüyürdü. Yolun yarısında qabaqlaşdılar. Gördülər ki, Xəlildi.

Bəşir soruşdu:

– Güllə Dədəmə dəydi?

– Yox, Molla Rəhimə dəydi.

Bəşir bu fikrə düşmüşdü ki, əgər güllə Aşıq Ələsgərə dəyibsə, özünü öldürsün.

Bəşir oradan qayıtdı, qalan adamlar Molla Rəhimin harayına getdilər.

Bəşir atını mindi, tüfəngini də çiyninə saldı, aradan çıxdı.

Molla Rəhimi Ağkilsəyə qaytardılar. Aşıq Ələsgər Hacı Nağını gətirməyə adam göndərdi.

Hacı Nağı Göyçənin Qanna kəndindən idi. Çox bilən həkim idi. Ortasından güllə keçmiş olan çox yaralıları sağaltmışdı.

Hacı Nağı gəldi, Molla Rəhimə baxdı, başını buladı. Hansı xəstə sağalası olmasa, hacı Nağı ona baxanda, başını bulayardı.

Aşıq Ələsgərin ümidi üzüldü. Amma yenə həkimə yalvardı:

– Hacı, qadan alım, gör neyləyirsən!

Hacı Nağı astadan Aşıq Ələsgərin qulağına dedi:

– Aşıq Ələsgər, sağalası deyil; güllə haram iliyi qırıb.

Hacı Nağı çox qalmadı. O gedəndən sonra hamı Molla Rəhimdən əlini üzmüşdü. Molla Rəhim özü də öləcəyini başa düşmüşdü. Tez-tez huşunu itirirdi. Üzünü qardaşı İsmayıla və oğlu Mikayıla tutub dedi:

– Qiyamətin günü yanıma üzü qara gələsiniz, əgər mənim qanımı Bəşirlə dava eləsəniz! Mən qanımı Bəşirə hala eləyirəm. Bəşiri tapın gətirin; gözümün qabağında barışın!

Dedilər ki, Bəşir hökumətin qorxusundan atını minib, Kəlbəcər tərəfə aşıb.

Molla Rəhim dedi:

– Aşıq Ələsgərin əlindən öpün, onunla barışın!

İsmayıl da, Mikayıl da Aşıq Ələsgərin əlindən öpdü.

Aşıq Ələsgər özünü saxlaya bilmədi; bir gözü oldu, min yaşı, hönkür-hönkür ağladı. Buradakı adamların hamısı ağlaşıb, bir-birinə qarışdı. Molla Rəhimi də ağlamaq tutdu, dedi:

– Xaloğlu, elə bilmə ki, mən ölümümdən ötrü ağlayıram; sənin ağlamağın məni ağlatdı. Kaş mən ölüb, Sibirdə qalaydım, amma sənin belə ağlar gününü görməyə idim! Bəşirin Molla Rəhimi güllə ilə vurması xəbəri bütün kəndlərə yayıldı. Hökümət adamları da bunu eşitdi, həmin günün səhərisi Ağkilsəyə gəldilər, silist aparmağa başladılar. Üzdə özünü dost kimi göstərən, amma əslində Bəşiri istəməyənlərdən bir neçəsi şahid keçdi ki, gülləni Bəşir atdı, özü də qəsdən atdı. Əgər Bəşir atmayıbsa, niyə qaçıbdır?! Odur ki, o biri şahidlər Bəşiri nə qədər müdafiə edib, "Bəşirin günahı yoxdur; Molla Rəhimə naməlum bir adamın atdığı yaylım gülləsi dəyib," – desələr də, polisləri inandıra bilmədilər. Bəşirin günahkar olması təsdiqləndi. Amma onu da deyim ki, polis işçilərindən Aşıq Ələsgərə xəlvətcə deyəni də oldu ki, əgər bu adamlar sözlərini dəyişsələr, Bəşirin işi yüngül keçər, bəlkə də, təqsirkar sayılmaz...

Bir gün də keçdi. Novruz bayramı Ağkilsə kəndində əvvəlki illərdə olduğu kimi qarşılanmadı. Qohumların hamısı qəm-qüssə içində idi. Molla Rəhimin vəziyyəti çox ağırlaşmışdı. Tez-tez huşunu itirirdi. Birdən özünü doğruldub, yastığa dirsəklənmişdi, üzünü Aşıq Ələsgərə tutdu:

– Xaloğlu, sənin sazın-sözün dünyaya səs saldı. Amma mənim bəxtim qoymadı ki, sənin çalıb-oxumağına doyunca qulaq asam. Fikrimdən keçirdi ki, bu günlərdə bir söhbət eləyərsən. İndi də belə.

Molla Rəhim belə deyəndə onun yanına yığılanların hamısı ağlaşdı. Aşıq Ələsgər gözünün yaşını sildi, son nəfəsində saz-söz isətyən xalası oğluna və onun ətrafına toplaşıb ağlaşanlara dərdini sazsız dedi:

Ələstü bürəbbüm, qalu bəladan
Mərdin mövlasına nökər olmuşam.
Sürtmüşəm üzümü xaki-payına,
Elm tapıb, sinədəftər olmuşam.

On bir aydı, mənim üzüm gülmədi,
Qəza dəhri məndən heç üzülmədi,
Yaxşı dostlar yaman gündə gəlmədi,
Dost sarıdan çox mükəddər olmuşam.

Vaxt yatanda, qohum-qardaş yad olu,
Məğrurluq eylərəm namurad olu.
Bayram günü islam olan şad olu,
Mən qəmgin olmaqla kafər olmuşam.

Ələsgərəm, düşdü qəza qəhrinə,
Fələk top bağladı ömrüm şəhrinə,
Eynim yaşı dönüb Ceyhun nəhrinə,
Ağlamaqdan zarü müztər olmuşam.

Aşıq Ələsgər "Sızıldatma kərəmi" havası üstündə astadan ağlaya-ağlaya oxuyurdu. Hər bənddən sonra ağlaşanların səsi ucalırdı.

Aşıq Ələsgərin əvvəlki xoş günləri, gözəl dövranları, sazlı-sözlü məclisləri... gözünün qabağına gəlirdi. Gördü ki, yox, bu müsibət yerə-göyə sığışası deyil. Əvvəlki günlər hara, indiki hara?! Gözünün yaşını sildi, görək bu dərdini ordakılara necə bildirdi:

Çarx dolandı, baxtım tapdı tənəzzül,
İqbalın şikara döndü, nə döndü!
"Can" deyən dostların, şux gözəllərin
Ovsunalmaz mara döndü, nə döndü!

Fərhad gördü, sevdi Şirin camalın,
Şirin dost əlindən şirin cam alın.
Şirincə dövlətin, şirincə malın
Axırı zəhrimara döndü, nə döndü!

Dad sənin əlindən çarxı-kəsmədar,
Günüm qara keçdi, işim ahu-zar.
Hay verrəm, qıy vurram, eyləmir şikar,
Tərlan baxtım sara döndü, nə döndü!

Molla Rəhim ağır-ağır nəfəs alırdı. Arada bir gözünü açıb, Aşıq Ələsgərin üzünə baxırdı. Dillənməyə halı yox idi.

Görək, Aşıq Ələsgər sözünə necə davam elədi:

Qəza qədərinə fəhm eylə, bir gül,
Tərəqqidən təvvəllüdü tənəzzül.
Müşriki göndərdi hakimi adil,
Şümr sitəmkara döndü, nə döndü!

Bu dərd qaldı Ələsgərin canında,
Haqq-nahaqq seçilər haqq divanında.
Gövhər zibil oldu nadan yanında,
Dünya mana tara döndü, nə döndü!

Molla Rəhim yenə gözünü açdı. Camaatın ağlaşdığını görəndə, nəfəsi kəsilə-kəsilə dedi:

– Ağlaşmayın! Bü gün bayram günüdür. Mən Sibirdə olanda, gecə-gündüz əllərimi göyə qaldırıb yalvarırdım ki, ey məni yaradan, burada mən öz cəzamı çəkirəm. Elə et ki, mən öləndə vətənimdə məni torpağa qoysunlar. Allaha çox şükür eləyirəm ki, mənim diləyimi tutdu. Öz elimin-günümün içində dünyadan gedirəm. Belə ölüm toy-bayramdı ki, bayram gününə də düşübdür.

Molla Rəhim yenə huşunu itirdi. Bir qədərdən sonra gözünü açıb, üzünü Aşıq Ələsgərə tutdu:

– Xaloğlu, baxıcının dediyi düz çıxdı. Mənim də alnıma belə yazılıbmış.

Molla Rəhim belə deyəndən sonra gözlərini yumdu, sakitləşdi. Aşıq Ələsgər onun nəbzini tutdu və “xaloğlu”, – deyib hönkürdü.

“Xaloğlu” deməklə xaloğlu hardaydı; gördü ki, canını tapşırıb.

Qohum-qardaş, yığılanların hamısı vay-şivən qopardılar...

Molla camaatı sakitləşdirdi. Quran oxumağa başladı. Oxuyub qurtarandan sonra üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Aşıq Ələsgər, bizə bir məsələ aydın olmadı.

– Hansı məsələ?

– Molla Rəhimin dediyi "baxıcı" məsələsi.

Molla Rəhim gələndə Aşıq Ələsgərgilə söylədiklərini, onun əcəlinin Bəşir adlı bir oğlanın əlində olduğunu Aşıq Ələsgər də buradakı adamlara söylədi. Hamı heyrət elədi...

Molla Rəhimi yuyub kəfənlədilər, bayıra çıxarıb, namazına durdular. Molla Quran oxudu. Cənazəni yerdən qaldırmaq istəyəndə, Aşıq Ələsgər dedi:

– Bir az dayanın. Bu kişi dünyasını dəyişdi, canını qurtardı. İndən belə zülmə qalan, canı odlara qalanan mənəm. Deyiləsi sözüm var.

Camaat Aşıq Ələsgərə diqqət elədi. Aşıq Ələsgər başladı:

Nagah badi-sərsər əsdi üzümə,
Ömür bostanımın tağı kəsildi.
Öz əlimdən xəta dəydi gözümə,
Bədəndən qolumun sağı kəsildi.

Qəza tutdu, qədər məni budadı,
Ağlatdı dostları, güldürdü yadı,
Zəhrimara döndü ağzımın dadı,
Əlimdə şərbətin ağı kəsildi.

Könlüm yasdan çıxmır, qəlbim qaradan,
Bu dərdi möhnətdən, bu macəradan.
Dövlət getdi, hörmət qalxdı aradan,
Qapımızdan dost ayağı kəsildi.

Aşıq Ələsgər gördü ki, ona hər yandan zülm oldu; Həm nər kimi xalası oğlu öldü, həm də Bəşir evdən didərgin düşdü. Ya qismət, onu da hökumət tutub başına nə iş gətirə?! Görək, bu barədə nə dedi:

Müqərrərdi, qaçmaq olmaz ölümdən,
Fələyin qılıncı dəydi belimdən,
Bir tülək tərlanım getdi əlimdən,
Ürəyimin bəndi, bağı kəsildi.

Çox qaçdım qəzadan, olmadı çara,
Bir vurmuşdu, bir də vurdu dübara,
Çinovniklər istədilər qurtara,
Dostlarım özümə yağı kəsildi.

Aşıq Ələsgərin deməli sözü çox idi. Dərdindən nə qədər danışssa, qurtarası deyildi. Amma gördü ki, cənazəni yerdə çox saxlamaq yaxşı deyil, sözünü belə tamamladı:

Yazıq Ələsgər, işin müşküldü, müşkül,
Dərdini deməyə yoxdu əhli-dil,
Döy başına, fəğan eylə müttəsil,
Daha deyib-gülmək çağı kəsildi.

Mənim əzizlərim, söz tamama yetişəndən sonra, cənazəni götürdülər. Molla Rəhimi aparıb haqq evinə qoydular.

Aşıq Ələsgər Bəşiri qurtarmaq üçün xeyli əziyyət çəkdi. İsmayıl da, Mikayıl da şikayətçi olmadılar. O biri şahidlər sözlərini dəyişdilər. Bəşir həbs edilmədi.

Allah heç kimin işini çətinliyə salmasın!

Allah hamınızı qəzadan, bədbəxt hadisələrdən uzaq eləsin!

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ DƏLİ ALI

Mənim əzizlərim, sizə haradan xəbər verim, Gəncəbasarın Qarasuçu kəndindən. Qarasuçu kəndində kimdən, Dəli Alıdan.

Alı cavan vaxtlarında çobanlıq eləyirdi. Bir gün xərc üstündə yüzbaşı bunların ailəsini incitdi. Alı axşam evə gələndə məsələni eşitdi. Gəlib xəncərlə yüzbaşını öldürdü, qaçdı. Hökumət Alının qohumlarına bu işin üstündə çox əzab-əziyyət verdi. Bunların da çoxu qaçıb, Alının dəstəsinə qoşuldu. Az bir zamanda Alının dəstəsi böyüdü.

Hökumət neçə dəfələrlə Alının üstünə silahlı adamlar göndərdi ki, onu tutsun, bacarmadı; Alı gələnlərin hamısını qırdı. Qazan dağında, acıbulaqda, Qarasuçuda, Samıxda, Zincirlidə olan vuruşmalarda Alının dəstəsi yüzlərlə adam qırmışdı, sel kimi qan axıtmışdı. İyidliyinə görə xalq ona "Alı" yox, "Dəli Alı" deyirdi.

Dəli Alı 25 il idi ki, qaçaq idi. Onun səddi-sorağı Nikolaya da yetişmişdi. Nikolayın qızı Nikolayın əmisindən xahiş eləmişdi ki, gedər o iyidin şəklini çəkdirər, mana gətirərsən.

Qoçaqlıqda, qəhrəmanlıqda Dəli Alının adı söyləndiyi kimi, aşıqlıqda da Aşıq Ələsgərin adı bütün Qafqazı götürmüşdü. Amma bu qədər vaxtda nə Dəli Alı Aşıq Ələsgəri görmüşdü, nə də Aşıq Ələsgər Dəli Alını.

Dəli Alının Zeynalabdın adlı bir bacısı oğlu var idi. Dəli Alı onun xətrini çox istəyirdi. Bir gün Zeynalabdını evləndirəmk fikrinə düşdü. Öz-özünə fikir elədi ki, heç belə şey olmaz ki, Aşıq Ələsgərin adı dünyanı götürə, sən onun məclisində olmayasan. Gərək nə cür olsa, Zeynalabdının toyuna Aşıq Ələsgəri gətirəm.

Yaylaq vaxtı Zincirlidə olanda toy tədarükü görməyə başladı. Sabah ertə Dəli Alı yoldaşları ilə bərabər Göyçəyə gələn yolun qırağında əyləşmişdi. Bir də gördülər ki, bir dəstə adam gəlir. Gələn adamlar Dəli Alıgili tüfəngli görəndə qorxdular, istədilər ki, aylaqlarını saxlasınlar. Dəli Alının yoldaşları əl elədilər ki, qorxmayın, gəlin. Adamlar gəlib yetişdi.

– Salaməleyküm!

– Ələykümələam!

Dəli Alı soruşudu:

– Niyə bizi görəndə dayandınız?

– Düzü ki, ehtiyat elədik.

– Gəlişiniz haradandı?
– Arandan, fəhləlikdən.
– Bu dəstə Dəli Alının dəstəsidi. Bizim camaata xeyrimizdən başqa, ziyanımız dəyməz. İndi deyin görüm, haradasınız?
– Başına dönüm, Ağkilsədənik.
Bunlar belə deyən kimi, Aşıq Ələsgər Dəli Alının adına düşdü.
– Bir kağız versəm, aparıb Aşıq Ələsgərə verə bilərsinizmi?
– Verərik, özgə nə tapşırığın da olsa, yerinə yetirərik.
Dəli Alı tez kağız yazdırdı, adamların birinə verdi.
Fəhlələr Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, Ağkilsədə Aşıq Ələsgərdən.
Aşıq Ələsgərin oğlu Bəşir böyümüşdü; evlənmək vaxtı idi. Aşıq Ələsgər fikirləşdi ki, payız girən kimi Bəşirin toyunu eləsin. Yavaş-yavaş tədarük görməyə başladı.
Ot biçininin vaxtı idi. Araba ilə dağdan kəndə ot daşıyırdılar. Arandan gələnlər axşam kağızı gətirib, Aşıq Ələsgərə verdi. Aşıq Ələsgər kağızı Bəşirə oxutdu, gördü ki, Dəli Alı göndərib. Kağızda yazıb ki, xeyir işimiz var, gəl məni Zincirlidə tap.
Aşıq Ələsgər bərk fikrə düşdü. Bəşir soruşdu:
– Ay Dədə, nə fikir eləyirsən?
– Oğul, işin-gücün bu vaxtında bilmirəm necə gedim.
– Ay Dədə, işdən sarı fikir eləmə. Otu Əbdüləzimlə mən daşıyıram, üç-dörd günə qədər də özün gələrsən.
Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın! Sabah açılanda Aşıq Ələsgər Daşkəndə də, Böyük Qaraqoyunluya da xəbər göndərdi, bir azdan sonra şəyirdləri Aşıq Nəcəflə Aşıq Əsəd sazlarını götürüb gəldilər.
Aşıq Nəcəf soruşdu:
– Ələsgər əmi, bu vaxtı hara belə?
– Oğul, bir yerə çağırıblar.
Aşıq Əsəd soruşdu:
– Ələsgər əmi, hara çağırıblar?
– Yaylağa toya çağırıblar.
Aşıq Ələsgər də sazını götürdü atlarını mindilər, yola düşdülər. Gəlhagəl, gəlib Layışqırılana yetişdilər. O tərəf-bu tərəfə baxdılar ki, heç bir şey görünmür. Bir az da irəli gedəndə gördülər ki, Sarı Məyəlin döşündə bir dəstə atlı tökülüb. Ehtiyat elədilər, atların başını çəkib dayandılar. Elə bu vaxt üst tərəf qayadan səsləndilər:

– Ey, a yolla gedənlər, niyə dayandınız? Atlarınızı sürün, düz o görünən adamların yanına!

Aşıq Ələsgərgil atlarını sürüb, adamların yanına yetişdilər.

– Salaməleyküm!

– Əleyküməsalam!

Aşıq Ələsgər gördü ki, bunların içində dağıstanformu geyinmiş, başında qabardini buxara papaq olan bir adam var. Həmin adam yerindən dilləndi:

– Aşıq, atdan düşün!

Aşıq Ələsgərgil atdan düşdülər. Sonra o adam yoldaşlarına dedi:

– Əyə, aşıqların atlarını tutun!

Tez gəlib, aşıqların atlarını tutdular.

– Aşıq, əyləşin!

Aşıq Ələsgərgil dinməzcə əyləşdilər.

Həmin dama üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Aşıq, adın nədi?

– Adam Ələsgərdi.

– Yoxsa göyçəli Aşıq Ələsgər sənsən?

– Bəli, mənəm.

– Bəs bu aşıqlar kimdi?

– Bunlar də mənim şəyirdlərimdi.

– Aşıq Ələsgər, bəs, Allah qoysa, səfəriniz harayadı?

Aşıq Ələsgər gördü ki, burda yaman dolaşdı. Əgər desə ki, Dəli Alı çağırıb, oraya gedirdik, bəlkə də, Dəli Alının düşmənlərindəndi, sözsüzsə öldürəcəklər. Yox, əgər desə ki, özgə yerə gedirik, bəlkə, elə bu, Dəli Alıdı, deyəcək ki, səni mən çağırtdırmışam, məni qoyub haraya gedirsən?! Yenə yaxşı olmayacaq. Bir də fikir elədi ki, düzünü demək hamısından yaxşıdır. Əgər düşmən adamdı, səni öldürsə də, Dəli Alı eşidər, qanını yerdə qoymaz. Dost adam olsa da, səni Dəli Alının yanına aparar. Aşıq Ələsgər dedi:

– Alı çağırıb.

– Nə bilim, o qədər Alı var ki, hansını deyirsən?

– Qaçaq Alı çağırıb.

– Qaçaq dəstələrinin çoxunda Alı adlı adam var. Haraya, hansı dəstəyə getmək istəyirsən?

Aşıq Ələsgər gördü ki, olmadı, dedi:

– Dəli Alı çağırıb. Oraya gedəcəyik,

– Dəli Alını görübsən?

– Yox, görməmişəm.

– Əşi, bəs, bir dəlinin sözündən ötrü niyə dağlara, daşlara düşübsən? Yaxşı olsa “Ağıllı Alı” deyərdilər də!..

– O, qoçaq adam olduğuna görə “dəli” deyirlər. Bu dəli ağılsız dəlilərdən deyil. Dəli Alı çox adlı adamdır.

– Dəli Alının özünü görməyibsən, bəs, hansı işlərini eşidibsən ki, deyirsən adlı adamdır?

Aşıq Ələsgər Dəli Alının qoçaqlıqlarından danışmağa başlayanda, söhbət elədiyi adam dedi:

– Aşıq, deyəsən axı, sən Aşıq Ələsgər deyilsən?!

– Niyə, nədən bildin ki, mən Aşıq Ələsgər deyiləm?

– Əgər Aşıq Ələsgər olsan, Dəli Alının haqqında nə bilirsənsə, sözlə deyərdin; sən Dəli Alının haqqında eşidibsənsə, mən də Aşıq Ələsgər haqqında eşitmişəm.

Aşıq Ələsgər gördü ki, çox hesabı söz deyir. Sazı köynəyindən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, aldı görək Dəli Alının haqqında buradakı adamlara nə dedi:

Gün kimi aləmi tutubdu adı,
İyidlər sultanı, xanı Dəli Alı.
Pirim – Şahi-Mərdan verib muradı,
Artırıb şövkəti, şanı Dəli Alı.

Götürüb süzəni, minəndə ata,
Fələk əhsən deyir boya, büsata.
Nərə çəkib, təpinəndə saldata,
Sel kimi axıdır qanı Dəli Alı.

Aşıq Ələsgər gördü ki, bunu danışdıran adamdan başqa, o biri adamların hamısı gülümsünür. O saat bildi ki, burda bir iş var. Üzünü həmin adama tutub, görək bu dəfə nə dedi:

Namərdlər əlindən çəkirlər haşa,
Namuslu iyidsən, səni yüz yaşa!
Tüfəngin gülləsi işləyir daşa,
Tək qaytarır yüz düşmanı Dəli Alı.

Aşıq Ələsgər yanılmamışdı; doğrudan da, bu, Dəli Alı idi. Dəli Alı gördü ki, Aşıq Ələsgər onu tanıdı, daha dillənib bir söz soruşmadı.

Aşıq Ələsgər bir Dəli Alıya baxdı, bir yoldaşlarına baxdı, gördü ki, bir-birindən say-seçmə oğlanlardır. Bunların axır günlərini fikirləşdi ki, görəsən, necə olacaqdır; hansı vuruşmada başlarına nə iş gələcək? Elə olaydı ki, arxayınlıq olaydı, sazla, sözlə belə məclisləə keçirə idilər. Aşıq Ələsgər aldı, görək bu dəfə Dəli Alıya, onun yoldaşlarına nə arzuladı:

Dərs alıbdı o, Əliyyi-əladan
Xof eyləmir Xeybər kimi qaladan.
Gəzən zəlzələdən, yaman bəladan
Hifz eyləsin kərəmkanı, Dəli Alı!

Məclisində duran canlar sağ olsun!
Həmişə məclisdə bu damaq olsun!
Sərdar bağışlasın, üzün ağ olsun!
Sən sürəsən bu dövranı, Dəli Alı!

Dəli Alı dedi:

– Aşıq Ələsgər, Dəli Alı mənəm. Sənə kağız göndərən də mənəm. Xeyir işimiz var, səni bir ay saxlayacam.

Dəli Alı belə deyəndə, Aşıq Ələsgərin evdəki işləri: otun daşınması, Bəşirin toy işi yadına düşdü. Gördü ki, bir ay burada qalsa, taxılın biçini də düşəcək, işlər kənddə bir-birinə qarışacaq. “Qalmıram” demək də olmaz. Fikirləşdi ki, gəl de ki, işlərimi pəjmürdə qoyub gəlmişəm; bəlkə, bir az tez buraxa. Aldı, görək bu dəfə öz işlərinin vəziyyətini Dəli Alıya necə bildirdi:

Ələsgərin toy işi var əlində,
İşi təhər tapıb Göyçə elində.
Sənin kimi mərd iyidin yolunda
Qurbandı aşığın canı, Dəli Alı!

– Aşıq Ələsgər, yoxsa səni özgə yerə toya çağırıblarmış, onu qoyub buraya gəlibsən?

– Yox, a Dəli Alı, sizinkilərlə bərabər Allah sağ eləsin! Öz oğluma toy tədarükü görürəm. Ona toy eləyəcəm.

– Bir xırda toy da bizim var. Sənə ona görə zəhmət vermişəm. Hələ hər şeydən qabaq, səndən bir xahişim var: gərək "Həcər xanımın əhvalatı"nı danışasan qulaq asaq!

Bəli, mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgər Qızılvəngə gedib, Həcər xanımla deyişəndən sonra bu məsələ bircə ilin içində bütün Azərbaycana yayılmışdı. Məclislərin çoxunda camaat aşıqlara bunu danışdırırdı.

– Aşıq Ələsgər, bu pul olsun oğlunun toy xərci. İndi zəhmət çəkin, bizim yaylağa gedin. Üç gündən sonra gəlib toyu başlayacam.

Dəli Alı Aşıq Ələsgərə bu sözü deyəndən sonra ucaboy, cavan bir oğlana üzünü tutub dedi:

– Zeynalabdın, aşıqları apar, alaçıqda rahat olsunlar. Zenaba da de ki, tədarük görsün, üç gündən sonra gəlib toyu başlayacam.

Zeynalabdın Aşıq Ələsgərgil Xəşbulaq yaylağına gətirdi. Dəli Alının bacısı Zeynab aşıqlara "xoş gəldin" elədi, sonra alaçığa aparıb çay-çörək qoydu.

Bir qədər keçəndən sonra Aşıq Ələsgərgil alaçığın qapısına çıxdılar. Gördülər ki, alaçıqdan xeyli aralı çoxlu at var, amma hamısı hörüklüdür. Saydılar ki, düz qırx atdır. Aşıq Ələsgər Zeynalabdından soruşdu:

– Oğul, o hörükdəkilər nə atdı?

– Ələsgər əmi, Alı dayımındı. Atları yorulduqca gəlib dəyişdirirlər.

Aşıq Ələsgər gördü ki, dağın döşündə üç sürü qoyun otlayır. Ondan aşağıda-dərədə bir naxır camış var. Bu tərəfdə bir naxır mal otlayır. Gözünü o tərəf-bu tərəfə gəzdirdi, Dəli Alıgilin alaçıqlarından başqa, nə bir oba gördü, nə bir alaçıq. Zeynalabdından soruşdu:

– Oğul, bu mal-heyvan hansı kəndindir?

– Ələsgər əmi, burada nə qədər mal-heyvan varsa, hamısı Alı dayımındır.

Aşıq Ələsgər neçə ilin aşığı idi, belə dövləti heç kəsdə görməmişdi.

Gecə yatdılar, sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açıldı. Aşıq Ələsgərgil gördülər ki, beş-altı ulaq hazır oldu. Zeynabla Zeynalabdının danışığından başa düşdülər ki, bu ulaqları Şəmkirdən düyü gətirməyə göndərirlər. Ulaqları iki adamın qabağına qatdılar, bunlar getdi. Aradan bir az keçməmiş beş-altı ulaq da hazır elədilər. Aşıq Ələsgər bu dəfə Zeynalabdından soruşdu:

– Oğul, bu ulaqları haraya göndərirsən?

– Ələsgər əmi, Gəncəyə göndərirəm, oradan qənd, şirniyyat gətirsinlər.

İki adam da bu ulaqları götürüb getdi.

Bir azdan sonra gördülər ki, iki adamın da qabağına dörd ulaq qatıb yola saldılar. Aşıq Ələsgər yenə Zeynalabdından soruşdu:

– Oğul, bəs, bunları haraya göndərdin?

– Ələsgər əmi, onları da Sarıyaldan yağ gətirməyə göndərdim.

– Oğul, Allaha şükür, bu qədər mal-qoyununuz var, niyə özgələrdən yağ gətirirsiniz?

– Ələsgər əmi, dayım dedi ki, yağı oradan gətirin. Oranın yağı yaxşıdır.

Aşıq Ələsgərgil bu gördüklərinə inanmırdı; fikir eləyirdilər ki, bunun yüz qonağı olar, yüz də özləri olar, bu eləyək iki yüz. Daha bu qədər düyü, bu qədər qənd, bu qədər yağ... nəyə gərəkdir? Elə belə fikirlərlə o günü keçirtdilər.

Səhər Aşıq Ələsgər gördü ki, doğrudan da, düyüyə, qəndə, yağa gedənlər ulaqları yüklü gətirdilər.

Üçüncü günə keçəndə qonağın ağzı açıldı. Dəli Alının dostları gəlməyə başladılar. Zeynalabdın gələn qonaqlar üçün heyvan kəsdirdi, kabab verdi. Günorta olanda, bir də gördülər ki, dağın döşü ilə Dəli Alının dəstəsi gəlir. Bir dəstə bu yandan töküldü, bir dəstə o yandan...

Bəli, toy başlandı. Qonağın arası kəsilmirdi, elə hey gəlirdi. Yağışdan ehtiyat eləyirdilər; iki yerdə böyük mağar tikdilər. İncəvara, yağış-zad olmadı, hava çox xoş keçdi.

Axşam Aşıq Ələsgərgil söhbəti başladı. Ortaya dəsmal açdılar. Aşıqlar oxuduqca qızıllar cınqıltı ilə dəsmalın üstünə tökülürdü. Elə olurdu ki, adlı qaçaqlar bir-birinin bəsinə şabaşa beş manat qızıl verirdilər. Qaçaqlardan başqa, ayrı-ayrı yerlərdən bir çox adlı-sanlı adamlar da toya gəlmişdilər.

Məclisi yola salan, hər işə qarışan, zəhmli bir adam var idi. Bu da dağıstan formu geyinmişdi. Üst-başı yaraqlı-yasaqlı idi. Aşıq Ələsgər öyrəndi ki, Dəli Alının qardaşı Aslandır.

O gecə keçdi. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah yemək-içməkdən sonra qaçaqlar meydan düzəltdilər, at oynatdılar, güllə atdılar, cıdıra çıxdılar... Axşama qədər bir şənlik, bir vurhavur oldu ki, gəl görəsən.

Dəli Alının qonağı bir ucdan gəlib, bir ucdan gedirdi. Toy on beş gün idi ki, davam eləyirdi. Hər gecə bir-birindən şərafətli məclis düzəldib, xoruz banına qədər aşıqları oxudurdular.

Aşıq Ələsgərgilin hər gün nə qədər xeyiri olurdusa da, yenə darıxırdı; fikirləşirdi ki, görəsən, ot necoldu, taxılın biçini düşdümü?..

Aşıq Ələsgər başının tükü sayı toy eləmişdi, amma nə ağanın, nə bəyin, nə heç kəsin belə məclisini görməmişdi. Fikrindən keçirdi ki, bu toya bir tərif desin, amma bu məclisdə deməyi lazım bilmirdi, çünki məclisdəkilər elə hesab eləyirdilər ki, Aşıq Ələsgər bu tərifi nəmər almaq üçün dedi. Bu fikirdə idi ki, kəndə qayıdanda, ya da başqa bir toy məclisində burda gördüklərini desin. Çox götür-qoy elədi, gördü ki, doğrudan da, bu ondan çox şərafətli düşər.

Aşıq Ələsgər öyrəndi ki, gələn qonaqlar toya beş min manat xələt gətiriblər. Qəssabdan halı oldu ki, xırda toğludan başqa, yüzə qədər erkək-öyəc kəsilib.

Dəli Alı iki dəllək gətirmişdi ki, gələn qonaqların üz-başını qırxsın, amma pul almasın, hesabını yadında saxlasın. İki nalbənd gətirdib tapşırmışdı ki, Göyçədən Arana, Arandan Göyçəyə nə qədər atlı, ulaqlı keçsə, hamısının atının, ulağının nalını təzələsin, amma heç birindən pul almasın, hesabını yadında saxlasın.

Elə ki qonaqlar bir az seyrəkləşdi, Dəli Alı Aşıq Ələsgərə dedi:

– Aşıq Ələsgər, bilirəm, evdən sarı darıxırsan. Amma mənim indən belə on gün qonağım gələcək. Bu on günü də qala bilirsənsə, qal, yox əgər getmək istəyirsənsə, yaxşı yol! Nə təmənnan da var, de, utanma!

– A Dəli Alı, çox sağ ol! Elə sənin sağlığın mənə bəsdir. Əgər icazə versən, gedərəm. İndi bizim taxılın biçini düşdü.

Dəli Alı aşıqların atlarını gətirtdirdi. Aşıq Ələsgər gördü ki, atların hərəsinin belinə bir Qarabağ yəhəri qoyublar, nəyə desən dəyər. Aşıq Ələsgərgil atlarını mindilər. Xudahafizləşib ayrılan vaxtı Dəli Alı dedi:

– Aşıq Ələsgər, dünya bu saat oğru ilə, quldur ilə doludur. Birdən sənin toydan getdiyini bilib, yolunu kəsərlər, onda dünya malından ötrü özünüzü güdaza verməyin. Qoy, sizi soysunlar, amma canımız salamat qurtarsın. Sizi soyanlardan bircəciyinin nişanını yadınızda saxlayın, mənə deyin. Onları tapıb, özüm hesablaşaram.

Mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgərgil yol başlayıb, Göyçəyə gəlməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, Xuluflu Məşədi Yolçudan.

Məşədi Yolçu da qaçaq idi. Özü də Dəli Alının dostlarından idi. Dəli Alının toy eləməsi xəbəri bir az ona gec çatmışdı. Aşıq Ələsgər-

gil atlarını minib, Xəşbulaqdan ayrılandan azca sonra Məşədi yolçu gəlib çıxdı. Gec gəldiyinə görə üzrxahlıq eləyəndən sonra soruşdu:

– Aşığınız varmı?

Dəli Alı dedi:

– Varıydı, elə indicə yola düşdülər.

– Kim idi?

– Aşıq Ələsgər idi.

Məşədi Yolçu aşığa gəlib çata bilmədiyinə görə çox heyifsiləndi. O, Aşıq Ələsgər haqqında çox eşitmişdi, amma özünü görməmişdi. Soruşdu ki, burada olduğu neçə gün idi?

Dəli Alı dedi:

– On beş gün idi.

– Bəs, özündən bir söz, təzə tərif-zad dedimi?

– Öz sözündən də çox oxudu, amma bu toya bir söz demədi. Düzü, mənim də ürəyimdən keçdi ki, bir tərif desin, amma üzümdən gəlmədi ki, eşitdirim.

– Bəlkə, o heç Aşıq Ələsgər deyilmiş, səni aldadıb?

– Aşıq Ələsgər olmağına, Aşıq Ələsgər idi; toydan əvvəl, tanışlıq verməmiş mən sınamışam.

– Əgər Aşıq Ələsgər olsaydı, bu toya tərif deməmiş olmazdı. Gərək nə cür olsa, mən də onu sınaqdan keçirdəm. Əgər o sübut elədi ki, Aşıq Ələsgərdi, baxtı kəsdi; yox, sübut eləyə bilmədi, gərək məndən inciməyəsən. Onda onun toyunu da mən özüm eləyəcəm.

Dəli Alı bir az fikirləşdi, dedi:

– A Məşədi, yox, hər kim olursa-olsun, hamı bilir ki, o bizim toydan gedir. Bu bizə əskiklik gətirər. Amma elə-belə yoxlamaq istəyirsənsə, o, sənin işindi.

– Əşi, elə şey olar ki, bir bulağın başında bir qız görməkdən ötrü ona bir sicilləmə tərif desin, amma burda bu qədər cah-calalı görsün, nə qədər də xeyiri olsun, bircə qatar da söz deməsin! Onu yoxlamasaq olmaz!

– Yoxlamaq istəyirsən, yoxla, amma bayaqkı sözümü yaddan çıxartma!

Məşədi Yolçu özündən başqa, doqquz adam da götürdü, hərlənib Motaluçanın ayağında yolu kəsdi.

Aşıq Ələsgərgil şad-xürrəm, söhbət eləyə-eləyə Qoşqarın döşü ilə Bəzirgan yolu gəlirdilər. Bəzirgan bulağına çatanda gördülər ki,

yolun qırağında bir adam əyləşib, amma tüfənglidi, düz adama oxşamır. Ehtiyat elədilər, istədilər ki, geri qayıdalar. Bu zaman yolun üst tərəfindəki ağ qayalardan səsləndilər:

– Aşıq, nə üçün dayandınız?! Yolunuzla düz gedin!

Yuxarı baxdılar ki, qayadan tüfənglər ilan kimi boğazlarını uzadıblar. Bunları belə görəndə qorxdular. Bilmədilər ki, nə eləsinlər. Aşıq Ələsgər astadan Nəcəflə Əsədə dedi:

– A bala, keçib, qorxmayın, gəlin! Nə olacaq, olacaq! Həmişə ehtiyatlı olun ki, qorxun ki, qəza sizi tapmasın. Elə ki, tapdı, daha qorxmağın faydası yoxdur. Gərək mərdana durasan.

Atları sürüb, qabaqdakı adama yetişdilər.

– Salaməleyküm!

– Ələykümə salam! Atdan düşün!

Aşıq Ələsgər özünü o yerə qoymayıb dedi:

– Sağ ol! Yolumuz uzaqdır, gedəcəyik.

– Məni lağa qoyursan?! Düşmürsünüz, özüm düşürdüm!

Bu adam belə deyəndən sonra tüfəngi hərlədi. Aşıq Ələsgərgil gördülər ki, iş özgə cürdür, atdan düşdülər. Həmin adama boz-boz soruşdu:

– Haradan gəlirsiniz?

Nəcəf də sərt cavab verdi:

– Nenirsən, haradan gəlirik?!

Ona qədər Əsəd dilləndi:

– Mədəndən gəlirik.

– Əyə, xalası göyçək, mədənin yolunu mənə öyrədirsən?! Düzünü deyin görüm, haradan gəlirsiniz?

Aşıq Ələsgər fikir elədi ki, düzünü demək yaxşı olar. Bəlkə də, Dəli Alının dostudur? Dedi:

– Yaylaqdan gəlirik.

– Necə yaylaqdan?

– Xəşbulaq yaylağından. Dəli Alı toya çağırtmışdı.

– Dəli Alı-zad tanımıram; toydan gəlirsiniz, gətirin görüm, nəyiniz var?!

Bu adam belə deyəndə, Dəli Alının tapşırığı Aşıq Ələsgərin yadına düşdü. Dəli Alının əvvəl verdiyi pulu dillənməzcə çıxardıb, kiselizadlı qoydu yerə, toyda yığılan pulu göstərmədi. Bu kişi yoldaşlarından birini çağırdı ki, gəl say, görək adama nə düşür?

Qayadakı adamlardan biri gəldi, kisənin ağzını açdı, pulu yerə tökdü, kisəyə saymağa başladı. Aşıq Ələsgər özü bilmirdi ki, Dəli Alının verdiyi bu pul nə qədərdir. Pul Aşıq Ələsgərin gözünün qabağında sayıldı, gördülər ki, üç yüzdən beşcə manat əksikdir. Əvvəlki kişi kisənin ağzını bağlayıb dedi:

– Allah bərəkət versin! Yüzlərlə erkək aparıb satan çolvdarları soyanda, bu qədər pul çıxmırdı.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Allah o pulu verən iyidlərin kisələrinə bərəkət versin! Aşığın dədəsinin bangımı var?!

Qayadan biri səsləndi:

– A Məşədi, aşıqların o boz atı nə yaxşı atdı. Onu aparacam, nökərçəniz minsin.

Aşıq Ələsgər bu qədər qızılı verdi, dillənmədi, amma atı almaq istəyəndə, dayana bilmədi:

– Nə çoxdur at. Gör o kisədə neçə atın pulu var?!

Kişi dedi:

– Uzün danışma!

– Dünya dərəbəylikdir ki, həm pulu alasan, həm də atı alasan, özümü piyada qoyasan?!

– Dərəbəylik olmayanda bəs nədir?! Pulunu almışam, atını da alacağam. Piyada qalmaq istəməsən, başına da bir güllə vurub, tullayacağam bir dərəyə. Görüm kim gəlib, sənin qanını kimlə dava eləyəcək!

Aşıq Ələsgər gördü ki, çox pis yerdə axaşamlayıblar, Dəli Alıdan da haray olmadı. Fikirləşdi ki, gəl tanışlıq ver, bəlkə, hörmət eləyə. Onun sözünü haqlayıb dedi:

– Öldürməyinizə bir söz demirəm; fürsət əlinizdədir. Onu da bil ki, mən Aşıq Ələsgərəm. Məni hamı tanıyır. Mənim bu yaylağa atlı gəlib, piyada getməyim mənə ölümdən artıqdır.

– Aşıq, sən Aşıq Ələsgərsən?

– Bəli, Aşıq Ələsgərəm.

– Bəs onlar kimdir?

– Onlar da mənim şəyirdlərimdir.

– Əgər sən Aşıq Ələsgərsənsə, Dəli Alının toyunun necə keçdiyini gərək bizə sözlə deyəsən. Düzdür, mənim Dəli Alı ilə yoxumdur, amma eşitmişəm ki, toyu necə keçir. Əgər düzünü dedin, canını qurtardın. Atını da özünə verəcəm. Yox, düzünü deməsən, üzünüzü birbirinizə söykəyib, bircə güllə vuracam.

Aşıq Ələsgərə belə bir fürsət lazım idi. O saat sazı köynəyindən çıxartdı, zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəkəm elədi, aldı görək bu yolkəsənlərə Dəli Alının toyundan nə xəbər verdi, Deyək, şad olun:

Dəli Alı bir sədd açıb
Şah Abbas dövranı kimi;
Yanında yoldaşları var
Azərbaycan xanı kimi.
Zeynalabdın bəy bəzənib
Misirin sultanı kimi.
Hər yana kağız dağıldı,
Süleyman fərmanı kimi;
Yetmiş iki millət gəldi
Ərəsət divanı kimi.

Aşıq Ələsgər bu bəndini deyəndə, Məşədi Yolçu bir daşın üstündə oturdu, qayadakılar da tüfənglərini geri çəkdilər, diqqətlə qulaq asmağa başladılar. Məşədi Yolçu dedi:

– Aşıq, dağın başında Dəli Alı bu "yetmiş iki millət"in azuqəsini haradan aldı? Elə şey de ki, adamın ağlı kəssin.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Neçə çinovniklər gəldi,
Çox ağır keçdi yığnağı;
Bir yanı Qanıq, Qavrı,
Bir yanı Qoşqarın dağı.
Aləm çıraqban göründü,
Xoddananda çil-çırağı.
Şəmkirdən düyü çəkildi,
Sarıyaldan gəldi yağı;
Hər yana qəflə işlədi,
Xotkar bəzirganı kimi.

Məşədi Yolçu dilləndi:

– Aşıq, gərək nə görübsənsə, düzünü deyəsən ha!... İstəmədiyim adamı mənim yanımda yalandan tərifləsən, işin yaxşı olmaz.

Aşıq Ələsgər bu dəfə görək nə dedi:

Günün günorta vaxtında
Gəldi Alının dəstəsi;
Hər birisi bir iyiddir,
Bir qoşunun sərkərdəsi;
Gördüm asmana dayandı
"Öldürrəm", "öldürrəm" səsi.
Yaponyadan tüfəng gəlib
Yeddi ağac vurur gülləsi;
Zərbindən dağlar titrəyir
Bərqin dirəxşanı kimi.

Məşədi Yolçu yenə dilləndi:

– A kişi, onu niyə bu qədər şişirdirsən?! Onun gülləsinə də bələdəm, tüfənginə də. Bir adama ki, "dəli" deyələr, ona bu qədər tərif yaraşarmı?!

– O, dəli olsa, o qədər cah-calalı olmaz.

– Axı, nə qədər cah-calalı var?

– Qulaq as, gör nə qədər cah-calalı var, dəlidir, yoxsa necədir:

İyidliyin səbəbinə
Ona deyirlər "Dəli Alı";
Şücaətlə Qəhrəmandı,
Loğmana bənzər kamalı;
Barilahim, irəhm eylə,
Pozulmasın bu calalı;
Bir sərkarda camışı var,
Üç sərkarda qoyun-malı;
Mehtərdə qırx atın gördüm
Cəlalı türkmanı kimi.

Ala kimi iyid yoxdu,
Onu tək doğub anası;
Süzən əldə, ətək beldə,
Var iyidlik nişanası.
Vallahiləzim, belədi,

Açıq, sözün mərdanası.
On beş gün şülən çəkildi,
İşlədi aşpazxanası:
Erkək yan-yana kəsildi
Minanın qurbanı kimi.

– Aşıq, toy on beş gün çəkdi?

– Mən toyda on beş gün oldum. Toy hələ davam eləyir. Allah bilir, hələ nə qədər də çəkə. Mən tələsirdim deyin tez gəldim.

– Dəli Alının bu qədər ki dövləti var, səxavəti də varmı?

– Onda qulaq as:

Alı məclisə gələndə,
Mətəl qaldım işlərinə;
Atanın sərdar oğludu,
Sərim qurbandı sərinə.
Səxavətdə əla gördüm,
Yazdım Hatəm dəftərinə;
Şabaşı beşlik qızıllar
İşlədi qəpik yerinə;
Neçə mücrilər açıldı
Sərrafın dükanı kimi.

Aşıq Ələsgər bu bəndi deyəndən sonra toyda yığılan pulu da belindən açdı, qoydu ortalığa. Məşədi Yolçu gördü ki, bu kisədə beş bayaqkı boyda qızıl var. Sayıb eləmədi. Bunu da qoydu o biri kisənin yanına, dedi:

– Aşıq, deyəsən, axı dediklərinin hamısı düzdür. Onun dəstəsində Alıdan başqa, Alı kimi iyid adam varmı, yoxsa elə təkcə özüdürmü?

– Qulaq as, gör varmı:

İyidlikdə yox əvəzi,
Afərin dedim Aslana;
Dağıstanformu geyinib,
Təmkini qızılbaşyana;
Süzən tüfəng cingildəyir,
Patronu səyrişir qana;

Koroğlu tək nərə çəkir
Coşub girəndə meydana;
Tüf dağıdır, ordu pozur
Qüdrətin aslanı kimi.

– Yox, Aşıq Ələsgər, bu olmadı. Mən Aslanı tanıyıram; Dəli Alının qardaşıdır. Doğrudur, o da qoçaqdır, amma ondan qoçaq oğlanlar var. Sən iki qardaşı tərifləməkdə düz eləmədin. İyidlik, qoçaqlıq bu nəslin adına yazılmayıb ha!.. Dəli Alı sayğısız adamdır. Qaçağın da sürü ilə qoyunu, naxırla malı, ilxı ilə atı olarmı?! Qaçağın bir atı olar, bir tüfəngi, bir qatar da patronu; bax mənim kimi. Bir gün görərsən ki, Dəli Alını arvadının yanıda yatdığı yerdə tutdular. Görüm ondan sonra iyidliyi harada qalacaq?! Qaçaq bu gün bu dağda səs verər, sabah o dağda.

Aşıq Ələsgər Xəşbulağa çatıb bu cah-calalı görəndə, onun da ağlına belə şey gəlmişdi. Amma axşamtərəfi görmüşdü ki, bir dəstə silahlandı, Kəpəz dağına getdi. Zeynalabdından soruşmuşdu ki, bunlar kimdir? Zeynalabdın demişdi ki, Kəpəzdə gözətçilər var, bunlar gedir ki, onlar gəlsin.

Məşədi Yolçu belə deyəndə, bu da gəldi Aşıq Ələsgərin yadına düşdü, aldı görək nə cavab verdi:

Ata-baba iyiddilər,
Bəyənmişəm əsli-zatın;
Doğruluğun səbəbinə
Mövlam veribdi baratın.
Əli kəmərbəstəsidi,
Cəm eyləyib hər büsatın;
Fürsəti düşmənə verməz,
Əldən qoymaz ehtiyatın;
Kəpəzdə ovun gözləyir
Alvızın tərlanı kimi.

Cəfər ağa bir iyiddi
Girəndə meydan içinə;
Yalavıyır şişmək kimi,
Bələnir al qan içinə;

Zərrəcə gəlməz eyninə
Düşsə yüz düşman içinə;
Şəninə dastan yazıram
Rüstəmin dastanı kimi.

İçlərində bir seyid var,
Onlara rəhbər kimidi.
O ki Məşədi Məhəmməddi,
Bir nər oğlu nər kimidi;
Qızılhacılı Allahverdi
Maliki-Əjdər kimidi.
Min yaşasın İsmayılı,
Nərəsi Heydər kimidi;
Xəşbulaqda meydan açdı
Koroğlu meydanı kimi.

Məşədi Yolçu dedi:

– Aşıq Ələsgər, qaçaqların qorxusundan onların hamısını tərifləyirsən; yalan-getsək, bizi inandırırsan. İndi de görüm, qaçaq olmayan adamlardan da o məclisdə elə adlı-sanlısı, qoçağı var idi, yoxsa yox?

Aşıq Ələsgər aldı, görək bu bənddə kimlərin adlarını çəkdi:

Orucu çox bəyənmişəm,
Məhəbbətim var Qəfərə.
Qaşını mərdana gördüm,
Vəsfini yazdım dəftərə.
O kişilik, o səltənət
Halal olsun İsgəndərə;
Unudub dünya cifəsin,
Tabe olub peyğəmbərə;
İbadəti var məscidin
Qareyi-Quranı kimi.

– Aşıq Ələsgər, o qədər ki, qonaq gəldi, on beş gün yemək-içmək oldu; deyə bilərsənmi, Dəli Alının bu toyda xərci çox olardı, yoxsa ona gətirilən nəmər?

– Mən gördüyümü deyim, siz hesablayın:

Beş min manat nağd yığıldı,
Dalda qalanın bilmədim;
Yüz erkək-öyəc kəsildi,
Toğlunun sanın bilmədim;
Xərcindən bərxurd olmadım,
Nəfin, ziyanın bilmədim;
Nisyə qalan xələtlərin
Doğru, yalanın bilmədim;
Nağdıdan mətləbim verdi
Kişi kərəm kanı kimi.

Məşədi Yolçu daha dillənib bir söz demirdi. Aşıq Ələsgər aldı sözün tapşırmasını:

Biçarə Aşıq Ələsgər,
Gəldin getdin hər nə isə;
Haqq səni sərraf yaradıb,
Qiymət qoy yaxşıya, pisə.
Tatoğlu, Bala Məşədi,
Onlar gələndə məclisə,
Hamıdan çox pul verdilər,
Qızıl ilə doldu kisə;
Aşıqlar güzəran tapdı
Bəylər güzəranı kimi.

Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoyan vaxtı, səkkiz nəfər də qayadan çıxdı, oldular on. Aşıq Ələsgər gördü ki, bunların çoxusu toydakı adamdır. Məşədi Yolçu pul kisələrini Aşıq Ələsgərin qabağına qoyub dedi:

– Aşıq Ələsgər, bil ki, sənin qabağını kəsən bu adamlar Dəli Alının dostlarıdır. Çox sağ ol! O ad sənə halal olsun! Doğrudan da, deyilənlərə görə varsanmış. Pulunu götür!

Bu dəfə Aşıq Ələsgərin ayağı yer aldı:

– Yox, götürməyəcəyəm! O pul götürüləsi olsaydı, heç kisədən çıxmazdı. Mən pul təmənnasında deyiləm. Atımıca özümə verin, bəsdir mənə!

Məşədi Yolçu əlini cibinə salıb, bir onluq qızıl çıxartdı, kisənin üstünə qoydu. Qalan yoldaşlarının hərəsi də bir onluq qoydu, yüz manat oldu. Məşədi Yolçu dedi:

– Aşıq Ələsgəri, hamımız təvəqqe edirik ki, bunu da bizim dövran pulu hesab eləyəsən. Sənin bu söhbətin on beş günlük söhbətin hamısına dəydi. Belə tərif indiyə kimi heç bir yerdə deyilməyib.

– Mən Dəli Alıya, onun yoldaşlarına, keçirdiyi toy məclisinə çox böyük tərif demək fikrində idim. Amma siz elə elədiniz ki, yarı-yarımçıq oldu. Fikrimdə olanların çoxusu durur. Onları evə çatanda deyəcəm.

– Yəni, deyiləsi sözün yenə qaldı?

– Burada nə dedim ki?! Siz sual verdiniz. Mən də cavab verdim. Tərifi evdə deyəcəyəm.

– Di yaxşı, pulu götür!

– Sənə dedim ki, götürməyəcəyəm.

Məşədi Yolçunun yoldaşlarının hamısı xahiş elədi, Aşıq Ələsgər əvvəlki pulları götürdü, bunlar yığdığı yüz manatı götürmədi.

Məşədi Yolçu ilə gələn adamların içində yaxşı yazan bir adam var idi. Məşədi Yolçu tapşırmışdı ki, Aşıq Ələsgər nə söz desə, onu yazsın, Dəli Alıya aparsınlar. Həmin adam Aşıq Ələsgərin dediyi bu tərifi qayanın dalında tər-təmiz yazmışdı. Elə ki Aşıq Ələsgər dedi ki, Dəli Alının tərifini evdə deyəcəm, Məşədi Yolçu sözü yazan adamı Aşıq Ələsgərlə Göyçəyə göndərmək fikrinə düşdü. Ondan başqa bir adamı da bir az o tərəfə çağırıb tapşırdı:

– Aşıqlarla bərabər gedərsiniz. Aşıq Ələsgəri Dəli Alıya nə tərif desə, onu yazıb gətirərsiniz!

Məşədi Yolçu Aşıq Ələsgərgilin yanına qayıdıb dedi:

– Aşıq Ələsgər, yolda oğruya, əriyə rast ola bilərsiniz; deyirəm, uşaqların ikisi sizlə getsin.

– Siz bilərsiniz.

Məşədi Yolçu o yüz manatı o adamlara xəlvətcə verib, Aşıq Ələsgərgillə yola saldı.

Bəli, mənim əzizlərim, Aşıq Ələsgərgil Ağkilsəyə gəlməkdə olsun, sizə xəbər verim Ağkilsədən.

Aşıq Ələsgərgil Dəli Alının çağırışına gedəndən üç gün sonra Ağkilsədə onların yolunu səbirsizliklə gözləməyə başladılar. Dörd gün gözlədilər, gəlmədilər; beş gün gözlədilər, gəlmədilər; bir həftə gözlədilər, gəlmədilər...

Bu dəfə qorxuya düşdülər ki, yəqin başlarında bir iş var. Aşıq Ələsgərgilin gəlmədiyi xəbəri hamını narahat eldədi. Qonşu kəndlərə də xəbər yayıldı. Kimi dedi: toydan sonra Gəncəyə parça-zad almağa

getmiş olarlar, kimi dedi: bəlkə, yaylaqda çox adamın xeyir işi var imiş, ona görə ləngidilər; kimi dedi: bəlkə, qaçaq-quldur toydan gəldiklərini bildi, qabaqlarını kəsdi; kimi dedi: bəlkə, Aşıq Ələsgər Dəli Alının xətrinə dəyəsi söz oxudu, öldürdülər... Hərə bir fikir eləyirdi. Bəşir hazırlaşdı ki, dallarınca gedə, camaat yalvar-yaxar elədi, qoymadı. Qorxdular ki, gedər, bunun da başına bir iş gələr. Kəndin ağsaqqalları Aşıq Ələsgərgilin qohumlarına ürək-dirək verirdi ki, qorxmayın; Aşıq Ələsgər olan yerdə salamatçılıq olar.

On altı gün idi ki, Aşıq Ələsgərgil getmişdi. Günortadan xeyli keçmiş, bir də gördülər ki, Zod kəndindən bəri beş atlı çıxdı. Boz atın üstündəki iri adamlardan tanıdılar ki, bunlar Aşıq Ələsgərgildir. Gəlhagəl, gördülər ki, bunların ikisi aşıq deyil; bunların çiyinlərindəki tüfəngdir.

Bəşirgil dağda idi. Tez dağa, qonşu kəndlərə muştuluğa qaçdılar. Aşıq Ələsgərin dostları, tanışları, istəyənləri axşama qədər xəbər tutdu, Aşıq Ələsgərin evinə toplaşdılar. Bəşir iki erkək kəsdi. Çay-çörəkdən sonra Bəşir soruşdu:

– Ay Dədə, niyə belə gec gəldiniz?

– Oğul, hələ tələsdim; toyu yarımçıq qoyub gəlmişəm.

Hamı gülüşdü. Elə bildilər ki, Aşıq Ələsgər gec gəlib deyin, zarafatla belə deyir.

Bəşir dedi:

– Yaxşıca tələsiyibsən.

Bəşirin bu sözünə də gülüşdülər.

Aşıq Nəcəf yerindən dilləndi:

– Niyə gülüşürsünüz?! Ələsgər əminin birdən ikiyə yalan danışdığı var?! Biz toyda on beş gün olduq, hələ indən belə on gün də davam eləyəcək.

Aşıq Əsəd də, qonaqlar da Nəcəfin sözünü təsdiq eləyib, camaatı inandırdılar. Hamı bu toya təəccüb elədi.

Aşıq Nəcəf burdan yola düşməklərindən başladı, ta qayıdana qədər başlarına nə gəlmişdisə, hamısını camaata danışdı. Aşıq Ələsgərin Dəli Alıya onun yoldaşlarına dediyi tərifləri Əsədlə bərabər oxudular.

Aşıq Ələsgərgilin 16 günlük qorxulu səfərdən sonra sağ-salamat qayıtdıqlarını eşidən Göyçə aşıqlarının çoxu onlarla görüşməyə gəlmişdi. Yaxın kəndlərdə olan şəyirdlərinin biri də qalmamışdı. Bəziləri bu səfərdə olmadığına çox heyifsilənirdi.

Aşıq Nəcəfgil söhbəti qurtarandan sonra Aşıq Ələsgərin qardaşı oğlu Aşıq Qurban dilləndi:

– Ay Dədə, maşallah, bu sözlərin də çox gözəldir. Barı adlarını çəkdiyin adamlar bu tərifə görə varmı?

– Oğul, olmasa, deməzdim; var ki demişəm. Hələ deyiləsi sözümün çoxu durur. Sazımın bəm siminin biri qırılıb. Onu qoş, mənə ver.

Aşıq Qurban Aşıq Ələsgərin sazını köynəkdən çıxartdı, qırılmış simin yerinə təzəsini qoşdu, düzəltdi, Aşıq Ələsgərə verdi.

Aşıq Ələsgər üzünü şəyirdlərinə tutub dedi:

– Dəli Alı kimi bir iyidin bizim torpaqda olması hamımızın başının ucalığıdır. Onun toyunda gördüyüm adamların çoxusu heç Dəli Alıdan əksik deyillər. Məsəl var ki: "Qoyun ayağı gödəlir, quzu ayağı uzanır." Mənim yaşım keçib. Bəlkə, uzaq yerlərə gedə bilmədim. İndən belə söz də, söhbət də sizindir. Odur ki, sizə tapşırığım var; gərək əməl eləyəsiniz.

Şəyirdlərinin hamısı bir ağızdan dilləndi:

– Ələsgər əmi, buyur, nə tapşırığın olsa, canla-başla yerinə yetirərik.

Məşədi Yolçunun göndərdiyi adamlardan biri kağız-qələm çıxartdı, hazır dayandı. Məclisdəkilərin hamısının gözü dikildi Aşıq Ələsgərə. Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə basdı, görək "Baş müxəmməs" havası ilə şəyirdlərinə nə tapşırdı, məclisdəkilər nə eşitdi, Məşədi Yolçunun göndərdiyi adam nə yazdı:

Dəli Alının vəsfini
Yazmışam dastana, – deyin!
Afərin, şəyirdlərim,
Gedəndə hər yana deyin!
Eşidib Göyçə mahalı,
Külli-İrəvana deyin!
Addayın Şahtaxtından,
Təbrizə, Tehrana deyin!
Üz tutun Alosmana,
Qarsa, Qağızmana deyin!
Təmkini, hər büsatı
Bənzər Pənah xana, – deyin!
Qorxmayın, utanmayın,

Mərd durun, mərdana deyin!
Kor olsun düşmanları,
Qalsın yana-yana, deyin!

Sözün bu bəndini deyəndə, Aşıq Qurban güldü, soruşdu:

– Ay Dədə, bu nə təhər söz oldu? Müxəmməs səkkizdən, ondan olar; sənin bu bəndin düz on altı yarpaq oldu.

– Oğul, mən də bildim, artıq oldu. Düzü ki, söz sinəmə dalbadal gəldi, mən də arasını kəsmək istəmədim. İndən belə bəndləri dedikcə yarpaqlarını sayaram.

Aşıq Ələsgərin belə deməyinə də güldülər.

Aşıq Ələsgər aldı o biri bəndini:

Gedərsiniz Alosmana,
Qərib qeyri ləzzətdədi;
Hamısının mərhəməti
Aşığa məhəbbətdədi;
Paşalar dəfə, qəsdində,
Şahzadalar sovetdədi;
Soruşsalar: "Əcəm" oğlu,
Ər hansı məmləkətdədi?!
Emin Allah, paşa əfəndim,
Get Gəncəbasana, – deyin!

– Oğul, artıq olmadı ki?

Bu sözə də güldülər. Qurban dedi:

– Ay Dədə, çox gözəldir, dalı gəlsin.

Aşıq Ələsgər götürdü o biri bəndini:

Gülüstan-İrəmə bənzər
Yaylağının hər büsatı;
Yönü qibləyə çeşmənin,
Car olur Abi-həyatı.
Ağ alaçıq, əlvan çadır
Naxış vurubdu xəyyatı.
Samuğun, Qarasaqqalın

Gəlibdi hər mevəcatı;
Evinin ətri-ənbəri
Bənzər İrizvana, – deyin!

Sərim qurbandı sərinə,
Ay atanın nər balası!
Tüf dağıdıb, ordu pozan,
Səf yaran, sərdar balası!
Səxavətdə misli-Hatəm,
Səddə İsgəndər balası!
Qurşayıb kəmərini
Şahi-Qəzənfər balası;
Qəniminə qan ağladır,
Bac vermir düşmana, – deyin!

Hansı yerdə dava düşüb,
İyidlik Aslan eləyib;
Şahmar kimi gərdən çəkib,
Düşman bağrın qan eləyib;
Xod verib beşatana,
Dağıdıb, şan-şan eləyib.
Mirzələr qəzetə yazıb,
Aşıqlar dastan eləyib;
Mərhəba, əhsən, afərin,
Can belə oğlana! – deyin!

Hansı yerdə dava düşüb,
İyidlik Aslan eləyib;
Şahmar kimi gərdən çəkib,
Düşman bağrın qan eləyib;
Xod verib beşatana,
Dağıdıb, şan-şan eləyib.
Mirzələr qəzetə yazıb,
Aşıqlar dastan eləyib;
Mərhəba, əhsən, afərin,
Can belə oğlana!, – deyin!

Sidqin Allaha bağlayıb,
Çağırır şahi-Heydəri;
Öz nəslindən, öz soyundan
Var bir neçə iyidləri;
Hər biri qovğa günündə
Pozur bir fövçi-ləşgəri.
Saxlayır aşpazxanada
Neçə zəlili, müztəri;
Hatəm kimi bir qapısı
Açılıb ehsana, – deyin!

Molla Qasım kamandardı,
Əsədi gördüm mərdana;
Əl-ayağı od ələyir,
Elə ki, girdi meydana.
Mağar hündür tikilmişdi.
Alçaqdaydı aşpazxana;
Məcməyilər qol ağrıtdı,
Zəhmət verdi çox cavana;
Bu sözlər çapa vurulsun,
Getsin bir zamana, – deyin!

Balçılı Kalvayı Əli
Cavan bir oğlan kimidi;
Şəriətdən mətləb qanır,
Təriqətdə xan kimidi;
Həqiqətdən kələm kəsir,
Ləli-Bədəxşan kimidi;
Hüsndə Yusifi-sanı,
Kamalda Loğman kimidi;
Padişah vəzir götürər
Addasa İrana, – deyin!

Selistçi, doxdur, pristav
Bezənhabezən yeridi;
Əyri işlərə sığal çəkib,

Verməyə düzən yeridi.
Dəli Alı əl belində,
Çiynində süzən yeridi.
İsmayıl Mələk əl-mövt tək
Candan can üzən yeridi;
Dedi: "Brat, bajalüstə*,
Gəlməsin oğlana, – deyin!"

Bəşir yerindən dilləndi:

– Ay Dədə, bu nə təhəri haqq-hesabdır?

– Oğul, padişah tərəfindən adam göndərmişdilər ki, Dəli Alının şəklini çəksinlər. İsmayıl o tərəfdən bəri çıxanda, həmin adamlardan biri bərk qorxdu; xahiş elədi ki, o oğlana deyin, yaxın gəlməsin.

– Gələn adamlar Dəli Alının şəklini çəkdilərmi?

– Dəli Alının da şəklini çəkdilər, bizim də şəklimizi çəkdilər.

Aşıq Ələsgər aldı sözün o biri bəndini:

Eldarda Qəhrəman koxa,
Gəncədə Alı söylənir;
Dövləti, həşəməti,
Şəni-calalı söylənir;
Səddə İsgəndər kimidi,
Hatəm səxalı söylənir;
Zəfəranlı ağ plovu,
Əmliyi, balı söylənir;
İlahim bərhəm vurmasın
Bu qurğu-dövrana, – deyin!

İyidlikdə yoxudu əvəzi,
Sağ olsun Bala Məşədi!
Girəndə meydan içinə,
Alınmaz qala Məşədi;
Vəsfini dastan edirəm,
Düşsün mahala Məşədi;
Köhlən at üstə çıxanda,

* Bajalüstə – "pojaluysta" sözünün təhrif olunmuş formasıdır.

Hamıdan əla Məşədi;
Rüstəmin Rəxşi kimi
Gətirir cövlana, – deyin!

İyidlərin sərkərdəsi
Məşədi Məhəmməd hanı?!
Gəzən afatdan, bəladan
Hifz eləsin kərəm kanı!
Sidqin Allaha bağlayıb,
Çağırır Şahi-Mərdanı;
Yeddi ağacdan-yeddi ağaca
Gözü görəndə düşmanı,
Süzən tüfəng cingildəyir,
Güllə qaçır qan, – deyin!

Hər məclisdə duaçıyam,
Günbəgün ucalır səsim;
Barilahim, irəhm eylə,
Yerə düşməsin nəfəsim;
Oğul ver iki qardaşa,
Bir qurban da özüm kəsim.
Mən deyirdim çox iyiddi
Əsəd ilə Molla Qəsim;
Köhnə kişilər deyirlər:
"İyid Bayramxana deyin!"

Min iki yüz doxsan dörddə*
Ələsgər tapdı əsəri;
Eşq ilə nəfs məni
Dolandırır bəhri-bəri;
Dilimdə ahi-canan,
Sərimdə zəhmətin təri;
Qəddini xəm eləyib
Qəhri-qəzanın qədəri;
Xacə Nəsirdir, gəlib
Çıxıb bu meydana, – deyin!

Mənim əzizlərim, söz tamam olandan sonra, Məşədi Yolçunun göndərdiyi adamlar dəftər-qələmi yığışdırdılar. Bu zaman Aşıq Ələsgər sözü yazana dedi:

– Oğul, oxu görüm, düzmü yazıbsan.

Həmin adam yazdığını oxudu. Gördülər ki, Aşıq Ələsgərin ağzından necə çıxıbsa, olduğu kimi köçürüb.

Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoydu. Məşədi Yolçunun göndərdiyi adamlar elə hesab eləyirdilər ki, dövranpulu yığılacaq. Amma gördülər ki, pul-zad yığılmadı, bu barədə heç söz də düşmədi. Aşıq Ələsgər həmişə səfərdən qayıdanda, camaata pulsuz söhbət eləyərdi.

Camaat Aşıq Ələsgərdən çox razı qaldı. Hərə öz evinə getdi.

Məşədi Yolçunun göndərdiyi adamlar gecə qaldılar, səhər tezdən atlarını mindilər getdilər.

Qonaqların hamısı gedəndən sonra Aşıq Ələsgər üzünü Aşıq Nəcəfə tutub dedi:

– A bala, pulumuzu gətirin, bölün.

Aşıq Nəcəf pulları ortalığa qoydu. Bu zaman Aşıq Əsəd də xırdaca bir bağlama çıxardıb, pulların yanına qoydu.

Aşıq Ələsgər üzünü Aşıq Əsədə tutub soruşdu:

– A bala, bu nədir?

– Ələsgər əmi, bizlə gələn qaçaqlar gedəndə mənə verdi. Özü də tapşırdılar ki, biz tamam uzaqlaşmayınca Aşıq Ələsgərə bildirmə.

Aşıq Ələsgər bildi ki, bu bağlamadakı Məşədi Yolçugilin yığdığı pullardır. Təzədən nə eləmək olardı.

Aşıq Nəcəf Dəli Alının siftə verdiyi pulu Aşıq Ələsgərin yanına qoydu, o biri pulları sanamağa başladı. Sayıb qurtarandan sonra Aşıq Ələsgər yanındakı pulu da Nəcəfə uzatdı.

Aşıq Nəcəf dedi:

– Qoy, o pul dursun.

– Niyə dursun?

– Onu Dəli Alı ayrıca Bəşirə toy xərcliyi veribdir.

– Dəli olma. Qat oraya. Payıma düşən pul 4-5 toy yola salar.

– O pulu Dəli Alı təkcə sənə verib.

Aşıq Ələsgər gördü ki, cəhl uzun çəkəcək, kisənin ağzını açdı, dalından qaldırdı, dedi:

– Siz aşıq olandan bəri, sizdən artıq bir qəpik pul götürmüşəm?

İkisi də dedi:

– Yox.

– Ortadakı üç yüz manatdan yüz manatı öz payıma düşür. Ömrümün çoxu gedib, azı qalıb, siz də razı olmayın ki, iki yüz manatdan ötrü mənim adıma ləkə gəlsin!

Gördülər ki, çox qiymətli sözdür, heç biri dillənmədi. Aşıq Ələsgər o pulu da qatdı, üç yerə böldü.

Aşıq Nəcəflə Aşıq Əsəd pullarını götürüb şad-xürrəm evlərinə getdilər.

Aşıq Ələsgər Bəşirin toyunu çox şərafətli keçirdi.

Siz də həmişə toyda, nişanda, kefdə, damaqda olasınız!

QOCA BAXTIM

Mənim əzizlərim, indi sizə hardan xəbər verim, Ağkilsə kəndindən. Ağkilsə kəndində kimdən, Aşıq Ələsgərdən. Aşıq Ələsgər çox zaman qış aylarında aran torpağında aşıqlıq eləyərdi, yaz-yay aylarında öz kəndində əkin-biçinlə çalışardı.

Bir il Aşıq Ələsgər arana gedəndən sonra Göyçədə mala azar düşdü. Çoxlarının mal-heyvanı qırıldı. Aşıq Ələsgərin də malı elə qırıldı ki, bir kaldan başqa, dördayaqlıdan bircə "mə" deyəni qalmadı.

Yaz əkininin vaxtı yetişdi. Gözlədilər, Aşıq Ələsgər gəlib çıxmadı. Qorxuya düşdülər ki, görəsən, başında nə iş var.

Yazın düz bir ayı gedəndə Aşıq Ələsgər gəldi. Hərə bir işin dalınca getmişdi. Ələsgər qapıdan girəndə gördü ki, Anaxanım təkcə oturub, cəhrə əyirir. Görüşdülər. Anaxanım soruşdu:

– A kişi, niyə belə gəldin?

– Arvad, xeyir iş çox olduğuna görə camaat buraxmadı.

Anaxanım tez ocağı qaladı, çay qoydu.

Aşıq Ələsgər soruşdu:

– Arvad, kənddə nə var, nə yox, salamatlıqdırmı?

Anaxanım cavab vermək istəyəndə qəhərləndi, özünü saxlaya bilmədi, ağladı.

Anaxanım ağlayanda, dünya Aşıq Ələsgərin gözündə qaranlıq oldu, tez bir də soruşdu:

– Arvad, sən Allah, de görüm, nə olub?

– Bundan artıq nə olacaq; dövlət təmiz batdı.

– Uşaqlar, qohum-qardaş salamatdımı?

– Salamatdı.

– Allaha çox şükür! Sən ağlayanda, ürəyim üzüldü; dedim, görəsən uşağın başında nə iş var. Dövlətdən ötrü adam da ağlayarmı?! Heç fikir eləmə, iki elə dövlətin pulunu gətirmişəm.

– Pul gətirməklə haradan alacan? Bir inəyi on inəyin qiymətinə də ala bilməzsən. Göyçənin hər yerində mal qırılıb.

Aşıq Ələsgər Anaxanıma təskinlik verməyə başladı:

– Arvad, darıxma. Atalar deyib ki, "elnən gələn qara gün toy-bayramdı." Bircə canımız sağ olsun, hər iş düzüləcəkdi.

Camaat Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi, onun görüşünə gəldi. Aşıq Ələsgər başına gələnlərdən camaata danışdı, təzə dediyi sözlərdən

oxudu. Gecədən xeyli keçənə qədər söhbət elədilər. Camaat evlərinə dağıldı. Aşıq Ələsgər durdu, pəyəyə getdi. Gördü ki, doğrudan da, dövlət qırılıb, bircə kəl qalıb. Pəyə soyuq olduğuna görə onu da çullayıblar.

Aşıq Ələsgər pəyədən evə fikirli qayıtdı. Anaxanım onu belə görəndə gülümsünüb dedi:

– A kişi, niyə fikir eləyirsən?

– Arvad, malın qırılmağından ötrü fikir eləmirəm. Ona görə fikir eləyirəm ki, yeri nə ilə əkəcəyik?

– Vaxtında gəlib çıxsaydın, bir ilə modyan olardıq. Hamı taylaşıb, bircə biz qalmışıq.

Aşıq Ələsgərin fikrinə gələn bu oldu ki, kələ bir tay tapsın, bəlkə, yeri birtəhər əkə.

Aşıq Ələsgər səhər tezdən atını mindi, sazını da çiyninə salıb, kəlbəcər tərəfə yola düşdü. Onun buralarda dostları çox idi. Belə dostlardan biri də Çay Alxaslısı kəndində Məmiş idi. Aşıq Ələsgər birbaşa Məmişgilə gəldi.

Gecə camaat Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşidib, Məmişin evinə yığıldı. Yenə həmişəki kimi, Aşıq Ələsgər camaata yaxşı söhbət elədi.

Camaat dağılandan sonra Aşıq Ələsgər bu gəlişinin məqsədini Məmişə bildirdi.

Məmiş dedi:

– Doqquz öküzüm var; hamısı sana qurbandı! Sabah hamısını apar!

– Çox şad ol! Sənin kotanını açdırsam, camaat da mənə yaxşı deməz. Bir kəl qalıb. Bir canlı öküz aparsam, birtəhər yola gedərik.

Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah tezdən Məmiş, seçdi, bir zorba öküz ayırdı və nökərinə tapşırdı ki, öküzü Aşıq Ələsgərlə bərabər Göyçəyə aparsın.

Çay-çörəkdən sonra nökər öküzü qabağına qatdı, Aşıq Ələsgər də atını mindi, yola düşdülər. Kəndin qırağına çıxmışdılar, bir kişi soruşdu:

– Aşıq Ələsgər, bu nə öküzdü?

– Niyə, Göyçə dağılıb ki, sən buradan öküz aparırsan?! Tək öküz nə təhəri gedəcək?!

Aşıq Ələsgər gördü ki, bu, çox tənəli söz oldu. Göyçədəki mal qırğınını, başına gələnləri bir də burada nağıllaşmayacaqdı ki! Daha cavab vermədi.

Aşıq Ələsgərlə nökər yavaş-yavaş, danışa-danışa Göyçə yolu ilə gəlirdilər. Aşıq Ələsgər gördü ki, öküz heç yoldan çıxmır; atın qaba-

ğına düşüb gedir. Özünün atlı, nökərin piyada olması Aşıq Ələsgəri narahat eləyirdi. Gəlhagəl-gəlhagəl gəlib Bədir bəyin yaylağına çatanda Aşıq Ələsgər nökərə dedi:

– Oğul, çox sağ ol! Deyəsən, öküz rahat gedəcəkdi. Sən qayıt, mən özüm apararam.

Nökər qayıtdı, Aşıq Ələsgər yoluna davam elədi.

Öküz bir müddət çox ağıllı gəldi. Elə ki Göyçənin axarbaxarına yetişdi, birdən atın qabağından çıxdı, geri qaçmağa başladı. Aşıq Ələsgər atı sürdü, öküzə çatdı. Gördü ki, öküz getməyəcək. Atdan düşdü ki, atı da öküzün yanına qatsın, bəlkə, öküz atın səbəbinə gedə. Hoha-ho ilə birtəhər bayaqkı yerə gələndə, öküz bir də ağzını çevirdi, geri qaçdı. Aşıq Ələsgər bir az öküzün dalınca yüyürdü. Yüyürməklə dağın kəlləsindən öküzün dalından çatmaqmı olardı. Qayıtdı ki, atı minə. Ata yetişəndə, at arxasını çevirib, ona elə qoşa təpik atdı ki, əgər tutsaydı, çıra kimi söndürərdi. At da qaçıb Göllər tərəfə aşdı.

Aşıq Ələsgərin hövsələsi lap daraldı. Bir daşın üstündə oturdu. İstədi, qəlyan çəkə. Əlini atanda gördü ki, qəlyan da, kisə də belindən açılıb düşüb. Bir az axtardı, tapa bilmədi. Aşıq Ələsgər gördü ki, yox, bu hesab özgə hesabdı. İşlərin belə gəlməsi baxtın geri sarımağıdı. Gördü, dayana bilmir; ürəyini boşaltmasa olmayacaq. Alnının tərini sildi, sazı köynəyindən çıxartdı, görək dağın başında nə dedi; biz də saz ilə deyək, şad olun:

Nə sevda tapıbsan, nəyə talıbsan,
Hansı qəflətdəsən, gəl, qoca baxtım!
Ya məndən küsübsən, ya qocalıbsan,
Bu sınıq konlumu al, qoca baxtım!

Aşıq Ələsgərin yadına kənddən bəri çıxanda o kişinin dediyi tənəli söz düşdü. Aldı görək nə dedi:

Çəkilib pünhana, deyirsən: sən döz!
Qıyamat odunnan pisdi tənə söz.
Gümüşüm tunc oldu, zəri zibam – bez,
Qəlp çıxır aldığım mal, qoca baxtım!

Özüm aşıq oldum, oğlum gülləçi,
Bildim ki, qalacaq dövlətin üçü.

Qırıldı mal-qoyun, qalmadı keçi,
İndi də yıxılıb kal, qoca baxtım!

Aşıq Ələsgər gördü ki, baxtı heç əvvəlkinə oxşamır. Aldı görək bu dəfə nə dedi:

Mardan şirə çəkib, daşdan keçərdin,
Dəryalardan ləli gövhər seçərdin,
Pərvazlanıb, Qafdan Qafa uçardın,
Keçən günü yada sal, qoca baxtım!

Təqdir üçün yaxşı deyil bu adət;
Gah çox sevir, gah eyləyir xəcalət.
İyidlər at vermir, gözəllər – xələt,
Gəlmir tənbəkiylə bal, qoca baxtım!

Səksəni, doxsanı ötübdü yaşım,
Qovğaya düşübdü bəlalı başım.
Əzrayıl həmdəmin, məzar yoldaşım,
Daha köç təblini çal, qoca baxtım!

Ələsgər kəsilib səbrü aramdan,
Oxlayıbsan, qanlar axır yaramdan.
Sövqə qıl haqq ilə, əl çək haramdan,
Halaldan mətləbin al, qoca baxtım!

Bəli, mənim əzizlərim, söz tamam olandan sonra Aşıq Ələsgər sazı köynəyinə qoydu. Fikirləşdi ki, dursun piyadaca Ağkilsəyə gəlsin. Ayağa durdu, bir az gəlmişdi, qəlyan-kisəni tapdı. Elə bil, dünyanı ona bağışladılar.Tez bir daşın üstündə əyləşdi, qəlyanını doldurub yandırdı, bir-iki nəfəs aldı. Ayağa durub bir az da bəri gələndə gördü ki, at yalın Göyçə tərəf üzündə, yolun qırağında otluyur, öküz də hərlənib gəlib, atdan bir az aralı yolun içində yatıbdı. Aşıq Ələsgər atın yaxınına gələndə ehtiyat elədi ki, yenə birdən təpik atar. Amma at yerindən tərpənmədi; elə bil ki, bir adam onun cilovundan tutub saxlayıb. Aşıq Ələsgər atı mindi, öküzün yanına gəldi. “Oha” deyən kimi öküz yerindən qalxdı, düşdü atın qabağına, ta gəlib qapıya çatana qədər bir dəfə də yoldan çıxmadı.

Aşıq Ələsgər öküzü kələ tay elədi, kənddə əkini qalanlarla dördboyunluq bir kotan düzəltdilər, yerlərini şumlamağa başladılar.

Aşıq Ələsgər Ağkilsə kəndinin qənşərindəki dağın döşündə ikigünlük yer şumladı, arpa səpdi, tapanladı və belə hesab elədi ki, bu yerin arpa-samanı atları da, nə qədər mal-qara olsa da, hamısnı yaza çıxardacaq. Kəndin alt tərəfindəki yerlərdə də ikigünlük yer şumladı, buğda səpdi, taxıldan sarı da rahat oldu.

Aradan bir müddət keçdi, otun biçini başladı. Aşıq Ələsgər oğlanlarını da yanına aldı, otu biçdi, öküzlə kəli arabaya qoşdu, otu daşıdı, tayaya yığdı. Otdan sarı da arxayın oldu.

Taxıl biçininin vaxtı yetişdi. Kimin taxılı biçiləsi idisə, qonu-qonşudan fəhlə tutub biçdirirdi. Aşıq Ələsgər də taxılları biçdirdi. Küləşi daşıyıb xırmana tökdülər, gəm qoşub döydülər, tığa vurub sovurdular. Dəni kəndilərə doldurdular, çuvallara yığıb gözlədilər, qalanını quyulara töküb, üstünü qayırdılar.

Xülasə, Aşıq Ələsgər məhsulu yığışdırandan sonra öküzü sahibinə qaytarmalı oldu. Bir gün atını mindi, sazını da çiyninə saldı, öküzü qatdı atın qabağına, yol başladı Çay Alxaslısı kəndinə. Gəlib Məmişin evinə çatdı. Öküzlə görüləsi işlərini qurtardığına görə, ona çox razılıq elədi.

Camaat Aşıq Ələsgərin gəldiyini eşitdi. Axşam yenə Məmişin evinə toplaşdılar və Aşıq Ələsgərdən xahiş elədilər ki, bir nağıl danışsın. Aşıq Ələsgər sazını köynəyindən çıxartdı, simləri köklədi, Qurbaninin nağılını danışdı. Məclisdəkilərin hamısı razı qaldı. Buraya qonşu kəndlərdən də gələnlər var idi. Qamışlının, Sarıdaşın, Ağdaşın adlı-sanlı adamlarının da bir çoxu burdaydılar. Söhbət qurtarandan sonra ağsaqqallardan biri üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

– Aşıq Ələsgər, eşitmişik ki, Göyçədə mal qırılıb; sənin də malların tələf olub. Bu söhbətinə görə sana mal damazlığı verəcəyik.

– Versəniz də sağ olun, verməsəniz də. Mən nə vaxt söhbət eləyəndə sizdən haqq istəmişəm ki! Hər nə veribsinizsə, qəbul eləmişəm.

Yazı bilənlərdən biri kağız-qələm götürdü, bir siyahı tutdu. 18 adam hərəsi bir dana yazıldı. Məmiş dana yazılan adamların siyahısını aldı, saxladı.

Həmin ağsaqqal kişi yenə dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, indi hələ inəklər sağılır. İnəklər quruyanda, danaları yığarıq. Ya özümüz göndərərik, ya da özün gələndə apararsan.

Aşıq Ələsgər dedi:
– Məsləhət sizindi.
Ağdaşlı Xanlar dedi:
– Aşıq Ələsgər, mənim nisyə ilə işim yoxdu; mən indi bir düyə verirəm.
Aşıq Ələsgər o günü qaldı. Səhər tezdən çay-çörəkdən sonra Göyçəyə yola düşəndə gördü ki, qapıda qarnıboğaz bir düyə bağlanıb. Aşıq Ələsgər atını minəndə bir oğlan düyəni açdı, yedəyinə aldı, Aşıq Ələsgərə dedi:
– Ələsgərl əmi, bu düyəni Xanlar dayım sana göndərib. Mana tapşırdı ki, apar Göyçəyə.
– A bala, Xanlar dayının payı çox olsun!
Oğlan düyə yedəyində Aşıq Ələsgərlə bərabər Göyçəyə gəldi. Düyəni pəyəyə bağladılar. Oğlan səhər tezdən qayıtdı getdi.
Düyə Anaxanımın çox xoşuna gəldi. Aşıq Ələsgərdən soruşdu:
– A kişi, bu düyəni satın aldın?
– Yox, arvad, bir gecə söhbət elədim, camaat bu düyədən başqa mana 18 də dana verdi.
– Bəs, danalar hanı?
– Bir aydan sonra gedib gətirəcəm. Maldan sarı çox darıxırdın. İndi inəyin yerinə düyə bağlarsan, öküzün yerinə cöngə.
Anaxanım həddindən artıq şad oldu. Başladı günləri sanamağa. 29 gün düzələndə Aşıq Ələsgərə dedi:
– Kişi, sən o üzdən gəldiyin sabah düz bir aydı. Danaları gətirməyə gedəcəksənmi?
– Arvad, qoy bir az da keçsin, gedəcəm.
– Axı niyə?
– Dedilər ki, inəklər quruyanda, danaları apararsan. Bəlkə, eləsi var ki, hələ inəyi sağılır. İndi getsəm, danasını verəcək, inəyi quruyacaq, arvad-uşağı da qarğışçımız olacaq.
Anaxanım daha dillənib bir söz demədi.
Bir müddət də keçdi.
Havalar soyumağa başlamışdı. Dağların başına arabir qar yağırdı. Anaxanım Aşıq Ələsgərə tez-tez deyirdi ki, qar yağıb yolları bağlayacaq, get, danaları gətir.
Bir gün tezdən Aşıq Ələsgər atını mindi, sazını da çiyninə saldı, danaları gətirmək məqsədilə Çay Alxaslısı kəndinə yola düşdü. Gəlib

kəndə yetişdi. Axşam yenə adətincə camaat Aşıq Ələsgərin başına toplaşdı. Aşıq Ələsgər sazını götürdü, çaldı, oxudu, hamının qəlbi açıldı. Amma o gördü ki, dana yazılanların çoxu bu gecə məclisə gəlmədi. Camaat dağılandan sonra yatışdılar. Sabah hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, sabah açıldı. Məmiş dana borcu olanların dalınca uşaq göndərdi ki, Aşıq Ələsgər gəlib, danaları gətirsinlər.

Aşıq Ələsgərlə Məmiş xeyli gözlədilər, 18 adamdan cəmi dörd adam hərəsi bir dana gətirib, Məmişin tövləsinə qatıb getdi. Qalanlarından kimisi gizləndi; kimisi dedi ki, dana ölüb; kimisi dedi ki, inəyi sağılır, yazda verəcəm... Hərə bir bəhanə elədi.

Aşıq Ələsgər axşama qədər də gözlədi, bir şey çıxmadı. Məmiş gördü ki, bu hörmətsizlik oldu. Özü kəndin içinə çıxdı ki, borclu olanları danlasın, danaları gətirsinlər. İsmayılnan İrvahamı bir yerdə tapdı, dedi:

– O kişi Göyçədən burya nisyənin dalınca gəlib. Söz veribsiniz, sözünüzün üstündə durun. Danaları yığın gətirin!

İsmayıl dilləndi:

– Nə dana?

– Əşi, kişi bir gecə sabaha qədər sizə söhbət elədi, konlunuz şad oldu. Sizin də hərəniz bir dana söz vermədinizmi?!

– A Məmiş, o söz oxudu, bizim konlumuzu şad elədi, biz də dana söz verib, onun konlunu şad elədik; daha bizdən nə istəyir!

Məmiş o biri adamlardan da bir neçəsini gördü, bir mətləb hasil olmadı. Kor-peşman evə qayıtdı.

Aşıq Ələsgər gördü ki, Məmiş çox fikirlidi. Dərdindən halı oldu. Məmiş İsmayılın cavabını olduğu kimi Aşıq Ələsgərə dedi, Aşıq Ələsgər güldü...

Axşam yenə camaat Aşıq Ələsgərin başına yığıldı. Amma dana borcu olanlardan heç biri gəlməmişdi. Aşıq Ələsgər sazı götürdü, bir qədər çaldı, oxudu. Onun ürəyində camaata deyiləsi sözü var idi. Dana yazılanların çoxunun yalançı çıxmağı, onu aldatmaları Aşıq Ələsgərə çox yoxuş gəlirdi. Aldı, görək camaata nə dedi:

Aşıq olan eşqə düşər, dərd çəkər,
Mənim kimi dərdi yüz olmaz, olmaz.
Hər ağacdan sandal, hər yarpaqdan gül.
Hər torpağın tamı düz olmaz, olmaz.

Sözün yeri gəldi, qoy deyim, barı,
Eşidənlər məni görməsin karı:
Aşığın nisyəsi, namərd ilqarı
Desələr inanma, düz olmaz, olmaz.

Aşıq Ələsgər bu bəndi oxuyanda məclisdəkilər gülüşdülər. Yerdən biri dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, atalar yaxşı deyib ki, soğan olsun, nağd olsun. Aşığın nisyəsi yox, hamının nisyələrinin sonrası düz çıxmır. Nisyə yaxşı sövdə deyil.

Aşıq Ələsgər dedi:

– Burada sövdə yoxdur. Özünüz görübsünüz ki, neçə dəfə bu camaata söhbət eləmişəm, heç kəsdən bir şey ummamışam. Gərək onlar söz verməyəydilər. Sözündən qaçmaq namərdlikdir.

– Allah pis adamların üzünü qara eləsin! Yanında hamımız xəcalət olduq. Sözün dalını de gəlsin.

Aşıq Ələsgər aldı, görək nə dedi:

Zikrsiz mömini şeytan aldadar,
Sayğısız iyidi düşman aldadar,
Ağılsız cahalı kirşan aldadar,
Günü keçmiş qarı qız olmaz, olmaz.

Görməmişəm öküz yeriyə yorğa,
Gədadan bəy olmaz, dəlindən darğa.
Suda çimmək ilə saxsağan, qarğa.
Göldə silkələnib, qaz olmaz, olmaz.

Ələsgər, sərrafsan, gövhəri tanı,
Dosta qurban olsun düşmanın canı.
Comərdin kisəsi, mərdlərin nanı,
İnşallah, ölüncə az olmaz, olmaz.

Söz hamının xoşuna gəldi, hərə bir tərəfdən “sağ ol!” deyib, razılıqlarını bildirdilər. Bayaqkı kişi yenə dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, keçibdi. İşə bax ki, sözündən qaçanların çoxu hacı, məşədi, kalvayıdı. Kimə də olsa, gərək sənə fırıldaq, kələk gəlməyəydilər.

Məmiş dilləndi:

– Elə hər işləri fırıldaqdı ki, fırıldağa da düşürlər. Bir həftə bundan əvvəl Məşədi Bayramalının nökəri sandıqdan yüz manatını çalıb, o gedən gedibdi. Məşədi Bayramalı dalınca hələ də Arazın o tayına baxır. Aşıq Ələsgər, sən işində ol.

Aşıq Ələsgər sazın kökünü dəyişdi, "baş müxəmməs" havası ilə aldı, görək nə dedi. Biz də sazla deyək, şad olun.

Mərd iyidin məclisindən
Aşıq gəlir, at aparır;
Tər tökür, zəhmət çəkir,
Açır hər büsat, aparır;
Bu dünyanın şöhrətidi
Demə biisbat aparır;
Mərdlərə canım sadağa,
Zəhləmi bədzat aparır.

Ölmək var, dirilmək var,
Qail ol miyata, gedən;
Qəlbində şeytan mətahın
Alıb sata-sata gedən;
Siratəlmüstəqiminən
Tapar səni xata, gedən!
Zülmünən, sələminən
Yığıb, ziyarata gedən,
Ziyarata getmək deyil,
Urusa sursat aparır.

Bilirsən ki, ölüm haqdı,
Bu nə təlaşdı dünyada?!
Kimi gördüm ki, qəzadan
Qurtardı, qaşdı dünyada?!
Çoxlarını fələk qoyub
Gözü qan-yaşdı dünyada.
Səxavətsiz dövlət, bilin,
Barsız ağaşdı dünyada;
Nəfi yox, zəhməti çox,
Sel gəlir, afat aparır.

Ovçusan, bərədə dur,
Maral gəlir, at, keçməsin.
Möminsən, qafil olma,
Vaxtı-ibadat keçməsin.
Tülkü gəlib aslan olub,
Eşşək gəlib at keçməsin.
Nakəsin, müxənnətin
Əlinə fırsat keçməsin;
Halal harama qatır
Şeytana sövqat aparır.

Sözümün bir parasını
Saxlamışam, xəlvətdədi.
Zamana müxənnət olub,
Sur indi müxənnətdədi.
Bir az namus gözləyənin
Axır, boynu kəməndədi;
Dünyada "iyidəm" deyən
Ölüb, ya qəzəmətdədi;
Bu dünyanın ləzzətini,
Bilin, biqıryat aparır.

Bayaqkı kişi yenə dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, örtülü-örtülü camaatı çox döydün. Yaxşı olardı ki, səni incidən adamlardan bir-ikisinin adını deyəydin.

Aşıq Ələsgər aldı, görək nə dedi:

Qılışdı qardaşlıqlarım
Dedi bir dana, vermədi;
Çarx odlandı, iqbal yatdı,
Döndü zamana, vermədi.
İsmayılnan İrvaham
Mərdü mərdana vermədi.
Sarıdaşlı Bayramalı
Qaçdı pünhana, vermədi;
Aşığın danasın vermir,
Yüz manatın tat aparır.

Bunu eşidəndə camaat bərk gülüşdü. Aşıq Ələsgər aldı sözün tapşırmasını:

Ələsgərəm, vəsf elərəm,
Budu təlaşın Xanlara;
Şahi-Mərdan kömək olsun
Əziz qardaşım Xanlara;
Hatəm kimi mətləb verir
Düşəndə işim Xanlara;
Nə ki aşıq gördüm, deyir:
"Qurbandı başım Xanlara"
Kimisinə mal bağışlar,
Kimi yüz manat aparır.

Mənim əzizlərim, söz tamam olandan sonra, camaat istədi ki, Aşıq Ələsgərə dövranpulu yığa, Aşıq Ələsgər dedi:

– Camaat, özgə fikrə düşməyin. Mən pul-zad götürməyəcəm. Bu söhbəti sizə pulsuz eləmişəm.

Məclisdəkilər durub evlərinə getdilər.

O gecə keçdi. Səhər hamınızın üzünə xeyirliklə açılsın, səhər açıldı. Çay-çörəkdən sonra Məmiş mallarının içindən yanı buzovlu cavan bir inək ayırdı, dünən gətirdikləri dörd dana ilə birlikdə nökərinin qabağına qatdı ki, Ağkilsəyə aparsın. Aşıq Ələsgər atını mindi, Göyçəyə yola düşdülər.

Anaxanım gözləyirdi ki, Aşıq Ələsgər 18 dana gətirəcək. Aşıq Ələsgərgil gəlib qapıya çatanda Anaxanım gördü ki, beş dana, bir də bir inək gətiriblər. Səbr eləyə bilmədi, Aşıq Ələsgərdən soruşdu:

– A kişi, bəs, danaların qalanı hanı?

Aşıq Ələsgər arvadının qəlbini sındırmaq istəmədi, gülümsünüb dedi:

– Arvad, dedilər ki, ələfiniz azlıq eləyər; danaları yaza qədər saxlayaq, yazda gəlib apararsan.

– A kişi, Allah onların dadına yetsin! Nə yaxşı adamlardı.

O günü keçdi, sabah günorta gördülər ki, bir oğlan bir göy öküzün buynuzuna ip keçirib yedəyinə alıb, biri də arxasınca əlindəki çubuqla vura-vura gəlir. Gəlib qapıya yetişdilər.

Aşıq Ələsgər bunları görəndə soruşdu:

– A bala, bu nə maldı?

Oğlanın biri dilləndi:

– Ələsgər əmi, bu öküzü Sarıdaşlı Məşədi Bayramalının oğlu Tahar göndərdi. Özü də xahiş elədi ki, dədəmin adını o sözdən çıxartsın.

Aşıq Ələsgər gülüb dedi:

– A bala, mən çıxartsam da, camaat çıxartmaz. Nahaq zəhmət çəkibsiniz.

Öküzü çəkib tovlaya bağladılar. Öküzü gətirən oğlanlar gecə qalmaq istəmədilər; çay-çörəkdən sonra qayıtdılar.

Öküz dörddoğan canlı bir öküz idi. Kələ tay olardı. Qohum-qonşu maraqlandı, Aşıq Ələsgər başına gələnləri bunlara danışdı. Anaxanım Aşıq Ələsgərin bu söhbətini eşidəndən sonra qalan danalardan gözünü kəsdi. Bir kəl, bir öküz, bir inək, bir düyə, beş də dana az dövlət deyildi. Anaxanım ürəyində buna da şükür eləyirdi...

Allah hamınızı dərddən, qayğıdan, fikirdən xilas eləsin! Allah heç bir mərdi namərdə möhtac eləməsin! Ömrünüz uzun, ruzunuz bol olsun!

DƏYİRMANÇI AŞIQ*

Mənim əzizlərim, sizə hardan xəbər verim, Göyçə mahalınnan. Buranın camaatı da Niqalaydan çox narazıydı. Hamı ona qarğıyıf deyirdi: Allah, bunun çarxını çöyür! Allah, bunun taxtını tarac elə!..

1917-ci ildə Niqalay yıxılanda hamı söyündü. Qurban kəsən kim, şaddıx eliyən kim, toy çaldıran kim...

Gözlədilər, təzə hökumət Göyçüyə gəlib çıxmadı. Oldu başdıbaşınalıx. Hərənin əlinə bir tüfəng keşdi. Kimin kimə acığı tutdusa, ortasını oddadı. Bir az keşməmiş Göyçədə daşnaxlar peyda oldular. Başdadılar camaatın əlində olanını almağa. Daşnaxların qoşunu harya gedirdisə, o kəndi soyurdu.

Bir gün daşnaxların bir dəstəsi Göyçənin Zod kəndinə gəldi. Ağsaqqalları çağırdılar ki, bu qədər mal verməlisiniz, bu qədər qoyun verməlisiniz, bu qədər qoyun verməlisiniz, bu qədər taxıl verməlisiniz, bu qədər yağ verməlisiniz... Əyər verməsəniz, kəndi odduyajıyıx. Camaat gördü ki, bu qədər şeyi düzəldif verə bilmiyəjəhlər, daşnaxlar da kəndi odduyajax. Göyçənin say-seçmə iyid oğulları sözü bir yerə qoydular, daşnaxların Zoddakı dəstəsini qırdılar. Əyər ki, qırmasaydılar, bilirdilər ki, daşnaxlar kəndi oddamaxnan əl çəkməyəjəhlər; İrəvan tərəflərdə olduğu kimi, burda da camahatı qırajaxlar. Onnarın mal-heyvan istəməkləri bir mahnadı.

Daşnaxlar Zodun üstünə hücüm çəhdi. Musurman kənddəri Zoda köməyə gəldi. Ara qarışdı, atışma başdandı. Göyçədə bir vurhavur oldu, gəl görəsən...

Musurmannar daşnaxları qovdular, Basarkeçərə tofladılar. İstədilər ki, Basarkeçəri də dağıdalar, musurmannarın başbilənnəri – Səməd ağa, Məşədi İsə bir çoxları da onnardan başqa qoymadılar ki, Basarkeçər camahatının nə günahı var?! Arada onnar qırılajax!

Bir az keşməmiş daşnaxlara ingilisdən kömək gəldi. Bu dəfə daşnaxlar üstələdi. Musurman kənddərinin çoxunu yandırdılar. Əmə gənə çataçat vuruşma gedirdi.

Göyçənin ağsaqqallarınnan bir neçəsi Aşıq Ələsgərin yanına gəldi, tədbir istədi ki, barışıx qoyulsun.

Mənim əzizlərim, onu da deyim ki, 1905-ci ildə ermənilər gənə bu iki millət arasına çaxnaşma salmışdılar. Çox yerdə qırğın törətmiş-

---

* Göyçə şivə xüsusiyyəti saxlanmışdır.

dilər. Əmə Göyçədə bir az sakitdiyiydi. Gördülər ki, Göyçədə də qırğın ola bilər; Səməd ağa, Böyük ağa, Məşədi İsə, Kor Tanrıvedi, Dəli Şirin, Aşıq Ələsgər; ermənilərdən Səfəroğlu Hovanes, Ağabəy; Aspadur, Yanıq Tataos və başqaları çaxırlı kəndində Böyük Ağanın öyünə yığışıb. Qurana, İncilə əl basıf, Göyçədə qırğına yol verməyəjəhlərinə and içmişdilər. Ona görə də o vaxt Göyçədə erməni-müsurman davası olmadı. Bu dəfə də camahat Aşıq Ələsgərin yanına həmən umudnan gəlmişdi.

Aşıq Ələsgər dedi:

– 1905-ci ildəkinə baxmayın; bu dəfə barışıx baş tutmaz.

Dedilər:

– Niyə?

Aşıq Ələsgər dedi ki, Göyçə camahatına qalsa, bəlkə də, barışılaydı; əmə daşnaxlarnan barışmax çətindi.

– Bəs, neyliyək?

– Köşməhdən başqa çarası yoxdu.

Camahat gördü ki, doğrudan da, davam gətirmək mümkün döyül, çoxusu qoca-qarıları, əlsiz-əyaxsızdarı, uşaq-muşağı Azərbaycana aşırdı.

Aşıq Ələsgərin Kəlbəcər tərəfdə dostdarı oxuyurdu; Qannıkənddən Mərdan oğlu Abbas, Dal, Usuf, Seyid Əziz... Bunlar bir neçə ulax göndərdi, Aşıq Ələsgərgili köçürdüf apardılar.

Bəşir də, qardaşları da, o biri qohumlardan əli tüfəng tutannarın hamısı da daşnaxlarnan vuruşmaq üçün Göyçədə qaldı.

Bəşir düşmanın üstünə gülləni dolu kimi yağdırırdı. Onun bir gülləsi də boşa çıxmırdı. Bir tüfəng əlində qızıb partdamışdı. Odu ki, yanına iki tüfəng qoymuşdu; biri qızanda o birini götürürdü.

Bu minvalnan ta Noyruz bayramınnan 17 gün keçənə qədər Göyçənin iyid oğulları ermənilərnən vuruşdular. Ermənilərə gənə qüvvə gəldi, musurmannarın gülləsi qurtardığına görə, Göyçədən çıxmağa məcbur oldular. Həmən gün hava da sətrləşdi. Dağların aşırımında qar-boran camaatı tutdu. Nə qədər adam, nə qədər mal-heyvan qırıldı... Dizində taqəti olannar birtəhər aşıb Kəlbəcərə gedə bildi. Hava bir az sakitdəşəndə Kəlbəcərin adamları gəlib meyiddəri aparıb dəfn elədilər. Çoxlarını aparmaq mümkün olmadı; elə həmən qırıldıxları yerdə basırdılar...

Bəli, mənim əzizlərim, bir az keçəndən sonra Sultan bəy Aşıq Ələsgərgilin Qannıkəndə gəldiyini eşitdi, adam göndərdi ki, köçürdüb öz yannarına aparsınnar. Aşıq Ələsgər dedi:

– Allah Sultan bəydən irazı olsun! Belə bir gündə ki yadına salıf; bu bizim üçün bəsdi. Dostdarın sağlığına burda da vəziyyətimiz pis döyül. Bir də şələ-bərxananı ora dartmaq artıq əziyyətdi...

Aşıq Ələsgər Sultan bəygilin yanına gedərdi, Bəşirdən ehtiyat eliyirdi; fikirrəşirdi ki, onnarın hər hansı bir hərəkəti, hər hansı bir sözü Bəşirə xoş gəlməz, Bəşir bir xata çıxardar. Bəşir heç sözgötürən döyüldü; kim olur-olsun, bir deyənə beş deməsə, ürəyi soyumazdı. Aşıq Ələsgər Sultan bəygilnən olan çox möhkəm dostluğu itirəcəyinnən qorxurdu. Ona görə onnarın yanına getməyə irazılıx vermədi.

Bir müddət keçəndən sonra Aşıq Ələsgər gördü ki, yox, burdakı bəzi adamlar onnara gəlmə kimi baxırlar. Göyçədə Aşıq Ələsgərə "dost" deyif, həftələrnən qonağı olannarın bəziləri gəlif onun heç əhvalını da soruşmur...

Allah yoxsulluğu, ajdığı, qəhətdiyi göstərməsin. Atalar deyib: "tövbə toxluqdandı, üz-göz – yoxluxdan." Aşıq Ələsgərin oğlannarı ailəni ajdıxdan korrux çəhməyə qoymasalar da, Ələsgər Göyçənin veran edilməsini, günahsız insannarın qırılmasını, indiki başdıbaşınalığı özünə dərd eləmişdi.

Bir gün Bəşir onu qəmli görəndə soruşdu:

– Ay Dədə, niyə fikir eliyirsən? Çoxunnan kı biz yaxşı dolanırıx.

– Oğul, bir biznən döyül ha! Görmürsənmi millət nə gündədi?!

Qaşqınnarın çoxusu cəhənnəm əzabını bu dünyada çəkir. Ajdıx, qəhətdik bir tərəfdən; bir tərəfdən də ağzının sözünü bilmiyənnər onnara "qaxdağan,"- deyif, lağa qoyur. Bu heç çəkiləsi dərd döyül. Kağız-qələm gəti, deyim, dərdimi yaz!

Bəşir daha sözü çöyürmədi, kağız-qələm gətirdi. Görək Aşıq Ələsgər nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Səyyadısan, tor qurufsan,
Dağı gözdə, gözdə sən!
Bəzirgansan, yolun kəsər
Yağı, gözdə, gözdə sən!
Hərcayıynan aşna olma,
Namərdə bel bağlama.
Müxənnət qatar aşına
Ağı, gözdə, gözdə sən!

Mənim əzizdərim, Aşıq Ələsgərin Göyçədə dostarı çoxuydu. Çamırrı kəndində üç qardaş varıydı; birinin adı Həsən, birinin adı Heydər, birinin də adı Mustafa. Bunnar həm çörəkli, həm də çox iyid adamıydılar. Mustafa şəxsiyyətdə, Mustafa yaraşıxda insan, elə bil ki, dünyaya hələ gəlməmişdi. Onu musurmannar da, ermənilər də "hajı Nağı oğlu Mustafa" adıynan tanıyırdılar. O, Göyçənin bir dayağıydı.

Elə ki, ermənilər basqın elədi, Mustafagil erməniləri kəndə girməyə qoymadılar. Yüzdərnən erməni öldürdülər. Camahata da tapşırmışdılar ki, kənddən çıxmasınnar. İki gün atasınnan sonra Mustafa ağır yaralandı. Gördü ki, daha kəndi qorumax çətindi, camahata xəbər göndərdi ki, çıxsınnar. Camahat birtəhər qaçıb canını qurtardı, qardaşlar şəhid oldular. Bu xəbər Aşıq Ələsgərin də sinəsinə dağ çəkmişdi. Aşıq Ələsgər onnarı yada saldı, görək bu dəfə nə dedi, Bəşir nə yazdı:

Hanı Həsən, hanı Heydar,
Hanı sərdar Mustafa?!
Sayəyi-mərhəmətinnən
Bir müddət sürdük səfa.
Axırını zay eylədin,
A bimürvərt, bivəfa;
Aç sinəmdə düyünə bax.
Dağı gözdə, gözdə sən!
Kığ satan, çaşır satannar
Deyir "qaldağan" bizə;
Çay içib, piloy yeyənnər
Heç göstərmir nan bizə.
Olsa nüsrət, versə fürsət
Qadiri-sübhan bizə,
Çoxlarına eylərəm
Nasağı, gözdə, gözdə sən.

Ələsgərnən bəd başdadın
Cavan vaxtınnan, fələk!
Düşgün çağı əlin üzdün
Xabi-raxtınnan, fələk!
Neçə-neçə süleymanı
Saldın taxtınnan, fələk!

Onnar oldu dərdü-qəm
Dustağı, gözdə, gözdə sən!

İsmimdi Aşıq Ələsgər,
Çox çəkərəm bu bəhsi:
İncidənnər, incidəjək
İncidifsən hər kəsi.
Çarxı-fələyin sitəmi,
Ayrım-kürdün tənəsi
Əridifdi ürəyimnən
Yağı, gözdə, gözdə sən!

Mənim əzizlərim, söz tamam olandan sonra Aşıq Ələsgər gənə bir ah çəkdi. Bəşir kağız-qələmi yığışdırdı.

Axşam oldu, külfət bir yerə yığıldı. Gecənin bir vaxtına qədər gəlmişdən-getmişdən danışdılar. Birdən eşitdilər ki, güllə səsi gəlir. Çox təşvişə düşdülər ki, görəsən nə işdi. Sonra ara səngidi.

Sabah tezdən xəbər yayıldı ki, Qannıkənddən Elləzallar kəndinə oğurluğa gediflərmiş. biliflər, atışmada bir adam Qannıkənddən, iki adam da Elləzallardan öldürülüf. İndi Qannıkəndnən Elləzalların adamları hazırlaşırlar ki, bir-birini qırsınnar.

Gördülər ki, işdər çox çətin olajax, kənddərin ağsaqqalları arıya düşdü, gəlif Aşıq Ələsgəri də apardılar, cavannara öyüd-nəsiyət elədilər ki, bu, Allahın kəsmişdiyidi. Qanı qannan yumazdar, hərə çəkilşin öz yerində otursun, daha qan tökülməsin.

Düzdü, cavannar ağsaqqalları eşidif əllərini saxladılar, əmə düşmançılıq qaldı. Bu kənddən o kəndə bir nəfər də gedif-gələ bilmirdi.

Bu kəndlərin işi bir yerdə çox çətinə düşmüşdü; iki kəndin bir dəyirmanı varıydı. Belə ağır, qəhətlik ildə əllərinə düşən bir ovuc taxılı üyütmək üçün heç kəs cürət eliyif dəyirmana gələ bilmədi. Unnan sarı çox korrux çəhməyə başdadılar.

Camahat gördü ki, yox, dəyirmansız dolanmax heç cür mümkün döyül. Mərdan oğlu Abbas, Usuf, Dal, Heydar oğlu Əli bir neçə ağsaqqal da bunnardan başqa yığılıf Aşıq Ələsgərin yanına gəldilər. Aşıq Ələsgərdən xayış elədilər ki, camahat dəyirmansız çox əziyyət çəkir; heş kəs, heş bir düşman sənnən keçif, sənin yanında bir-birinə əl qaldırmaz. Ara düzələnə qədər gəl dəyirmanda dur.

Bəşir əvvəl heç cür irazılaşmax istəmədi. Sonra gördülər ki, doğrudan da, camahat dəyirmansız dolana bilmir. Bir də ki, ağsaqqalların da xayışını yerə salmax yaxşı döyül. Aşıq Ələsgər günü savahdan dəyirmana getdi. O kənddən də, bu kənddən də kim dən gətirirdisə, üyüdüf aparmağa başdadı.

Dəyirman Qannıkənddi mərdan oğlu Abbasnan Seyid Fəttahınıydı. Bir gün biri, bir gün o biri dəyirmanda dururdu. Əmə Aşıq Ələsgər hər gün dəyirmana gəlirdi.

O vaxtı taxıl az tapılırdı. Bir də görürdün ki, biri bir dağarcıx arpa gətirdi; biri bir torva darı gətirdi... Onda dəyirmançılar dəyirmanı işə salar, gətirilən dəni un eliyif, camahatı yola salırdılar. Dən olmuyanda, dəyirmanın suyunu soğar, axşama qədər Aşıq Ələsgərnən dünyanın gəlmişinnən-getmişinnən söhbət eliyərdilər.

Aşıq Ələsgərin işi – dəyirmanın yanında rahat bir yerdə əyləşif, təbiətin gözəlliklərinə tamaşa eliyə-eliyə "fələyin at işdəməz yolları"nı fikirrəşmək olardı.

Bəli, dünyaya səs salan Aşıq Ələsgəri yaşının bu qoya vaxtında zamana beləcə "dəyirmançı" eləmişdi.

Kim Aşıq Ələsgərnən görüşmək istəsə, onun söhbətinə qulaq asmaq istəsə, dəyirmana gəlirdi. Uşaqlar, ən çox qızdar tez-tez gəlib onu danışdırır, dediyi tərifləri onun öz dilinnən eşitməkdən ləzzət alırdılar.

Qannıkənddə Dərələyəzdən də qaçqın varıydı. Dərələyəzin Ayısəsi kəndinnən Seyid Qara da ayiləsini burya gətirmişdi. Onun Cəmil, Şəmil addı iki oğlu, Müşgünaz addı da bir qızı varıydı.

Müşgünaz saza-sözə çox maraxlıydı. Aşıq Ələsgərin qız-gəlinnərə dediyi təriflərin çoxunu əzbər bilirdi. Bir gün onun fikrinə gəldi ki, görəsən, Aşıq Ələsgər mana da bir tərif deyərmi? Bir gün keşdi, bu fikir onun yadınnan çıxmadı, beş gün keşdi, bu fikir onu irahat buraxmadı. Axırda gördü ki, bu fikirdən əl çəkə bilmir, gətirdi ağ yunnan bir cüt elə gözəl coraf toxudu ki, elə bil, heç üstündə əl gəzmiyif. Corafları yudu, qurutdu, götürüf saxladı.

Müşgünaz gözdədi ki, unnarı qurtarsın, qardaşları dəyirmana dən aparanda, bu da onnarnan getsin. Elə ki, unnarı qurtardı, qardaşları hərəsi bir dağırcıx dən götürdü kü, dəyirmana getsin, Müşgünaz atasına dedi ki, qızdar Aşıq Ələsgərin yanına gedir, istiyirəm, mən də Cəmilgilnən gedim. Atası irazılıx verdi. Mükünaz qonşudakı qızdara da xəbər verdi, bir dəstə bağladılar dəyirmana endilər.

Xoş bir hava varıydı. Aşıq Ələsgər dəyirmanın qavağında əyləşmişdi. Qızdar gəlif yetişdilər, öz doğma nəvələri kimi, Aşıq Ələsgərin ətrafında cərgələnif əyləşdilər.

Qızdar başdadılar Aşıq Ələsgəri sorğu-suvala tutmağa: filan tərifi harda deyifsən? Tərif dediyin qız haralıydı? Kimin qızıydı?.. Qızdardan ən çox suval verəni Müşgünazıydı. Axırda mətləbini dedi:

– Ələsgər, əmi, burdakı qızdara da tərif yaraşırmı?

Aşıq Ələsgər çox kəsə cavab verdi:

– Niyə yaraşmır!

Bunnan sonra Aşıq Ələsgər qızı suala tutdu:

– A qızım, adın nədi?

– Müşgünazdı.

– Kimin qızısan?

– Seyid Qaranın.

Aşıq Ələsgər Seyid Qaranın qaçqın olduğunu bilirdi. O, çox məriflətdi, əhli-hal adamıydı. Bu dilli-dilavər qızın da tərbiyəli ailədə böyüdüyü onun duruşunnan, tərpənişinnən bildirirdi. Qız boy-buxunnu, həm də camaldan çox yaraşıxlıydı.

Müşgünazın mətləbi Aşıq Ələsgərə aydın olmuşdu. Qız sözü bir də təzələdi:

– Ələsgər əmi, mana da tərif yaraşırmı?

– Qızım, lap yaxşı yaraşır.

– Nə olar, mana da bir tərif de!

Aşıq Ələsgər gülümsünüb, zarafatnan dedi:

– Qızım, tərif çox bahalı şeydi. Tərif dediyim qızdarın atası, qohum-qardaşı mana at bağışdıyırdı, mal bağışdıyırdı, xələt verirdi... sənin atan qaçqın adamdı, tərifin əvəzinə mana nə verəjək ki!

– Ələsgər əmi, atalar deyif ki, "bir atın əvəzi bir alma olar." Mən də sana bir cüt corab toxuyaram.

Qızın bu sözü Aşıq Ələsgərin çox xoşuna gəldi, dedi:

– Qızım, onda qulaq as!

Aşıq Ələsgər sazsız başdadı alçaq səsnən Müşgünazı təriflməyə. Görək nejə tərifldi; biz saznan deyək, şad olun:

Sübhün çağı mah camalın görəndə,
Xəstə konlum gəldi saza, Müşgünaz!
Sona tək silkinib, gərdən çəkəndə,
Bənziyirsən quya, qaza, Müşgünaz!

Camalın görəndə Aya bənziyir,
Sallanışın Züleyxaya bənziyir,
Qabaq ayna, qaşın yaya bənziyir,
Qıymat yoxdu ala gözə, Müşgünaz!

Dörd tərəfin bənövşəli bağ olsun,
Həməşə yediyin bal-qaymağ olsun!
Sağ-solunda qardaşların sağ olsun!
Corafları yaxşı bəzə, Müşgünaz!

Aşıq Ələsgər belə deyəndə, Müşgünaz qoynunnan corafları çıxardıf onun qabağına qoydu. Coraf, nə coraf! Süd kimi ağ toxunuf, üstündəki burma naxışdarı adamı valeh eliyir. İki göz gərəkdi, tamaşa eliyə.

Aşıq Ələsgər corafları əlinə alıb baxannan sonra dedi:

– Qızım, bu mərfətdə ki, əlinin işi var, bu coraf mana bir atdan artıxdı. Aldı sözün o biri bəndini:

Konul qəmgin, ürək dərddi, vərəmli,
Səni gördüm səxavətdi, kərəmli.
Bir mirzə lazımdı əli qələmli,
Mən deyən, vəsfini yaza, Müşgünaz!

Ötgün sözüm, kəskin baxtım olaydı,
Ağ otağım, zərrin raxtım olaydı,
Ələsgərəm, cavan vaxtım olaydı,
Qəddim əyib qəhri-qəza, Müşgünaz!

Sevinci yerə-göyə sığmayan Müşgünaz gəlib Aşıq Ələsgərin əlinnən öpdü, sonra dedi:

– Ələsgər əmi, bu sözü burda dedin, burda da qaldı, bizdən başqa kim eşitdi ki?! Mirzə istədin, burda yoxuydu kü, yaza.

– Qızım, fikir eləmə. Yazan olmasa da, sabah hər yana yayılajax.

Seyid Fəttah Müşgünazgilin də, o biri qızdarın da gətirdiyi dəni üyütdü, onnarı şad-xürrəm yola saldı.

Axşam Aşıq Ələsgər öyə gələndə, heybədən corabı çıxardıf, göstərdi. Anaxanım soruşdu ki, bu nə corabdı? Aşıq Ələsgər dedi:

– Seyid Qaranın qızı dəyirmana dən gətirmişdi, mənnən tərif istədi, mən təriflämə dedim, o da bu corabı mana xələt verdi.

Öydəkilərin hamısı coraba bir də diqqətnən baxdı. Gördülər ki, elə zərif, elə gözəl toxunuf kü, iki göz gərək tamaşa eliyə. Bəşir zarafatnan dedi:

– Ay Dədə, sən də təriflməni de, görək coraba görə varmı?!

Bəşir kağız-qələm hazır elədi, Aşıq Ələsgər tərifi dedikcə o yazdı, Talıb da elə oradaca əzbərrədi.

Sabah Müşgünazın tərifi kənddərə yayıldı.

Bir gün Aşıq Ələsgər dəyirmannan gəlif yeni öyə çatmışdı, arxasınca bir atdı da qapıya yetişdi:

– Salaməleyküm!

– Ələyküməsalam!

Atdı atdan düşdü, əl verif görüşdülər. Aşıq Ələsgər soruşmamış o, gəlişinin məqsədini dedi:

– Ələsgər əmi, məni Səməd ağa göndərdi. Dedi ki, ermənilər arıya barışıx qoymax istiyillər. Xəbər göndəriflər ki, ağsaqqalları, addısannı adamları gətirsin, barışax, Göyçənin musurmannarı öz yerinə qayıtsın. Bəşirin dalıncax gəlmişəm.

Göyçə dağılanda Səməd ağagil Kəlbəcərin İstibulax kəndinə gəlmişdilər, orda yaşıyırdılar.

Bəşir öydə yoxuydu; Yanşağa – dayısıgilə getmişdi.

Aşıq Ələsgər oğlana bir cavaf verməmiş, onu öyə təhlif elədi. Dedi ki, keçək, öydə danışax.

Bu xəbərdən Aşıq Ələsgər çox narahat oldu. Hələ ortuya çay-çörək gəlməmiş fikrini bildirdi:

– Oğul, Səməd ağıya de ki, ermənilər tələ quruf. Selikovgilin hayıfını almax istiyillər. Əyər getsələr, hamısını qırajaxlar. Bu fikirdən əl çəksin!

Bu dəmdə Bəşir də gəlif çıxdı, qonaxnan görüşdü, çörək yedilər, çay işdilər.

Bəşir qonağın nə məqsədnən gəldiyini biləndə, o da irazı olmadı, dedi:

– Səməd ağıya denən, varrı, addı-sannı olsa da, Basarkeçərdə mənim dostum onunkunnan az döyül. Amma mən bu dəmdə ermənilərə ehtivar eliyə bilmərəm. Mən getmirəm, başqalarının da getməyinə irazı döyüləm.

Gələn adam gördü ki, atanın da, oğulun da cavabı birdi. İstədi, atını minif qayıda, qoymadılar ki, axşamdı, savah gedərsən.

Qonaq savah qayıdıf, Səməd ağıya xəbəri çatdırdı.

Səməd ağa inanmırdı ki, ermənilər ona xəyanət eliyə. Çünkü musurmannar Basarkeçəri dağıtmax istiyəndə, Səməd ağa qoymamışdı. Basarkeçər erməniləri bunu bilirdilər.

Səməd ağa Göyçənin başbilənnərinnən, hörmətdi, adamlarınnan bir neçəsini də özüynən apardı. İki günnən sonra xəbər çıxdı ki, ermənilər onnarın hamısını qırıflar. Qırılannarın içində Aşıq Ələsgərin şəyirdi daşkənddi Aşıq Nəcəf də varıydı. Onu soyunduruf, belinə qaynar samavar bağlıyıf, çox əzafnan öldürmüşdülər.

Bu bəd xəvər hər yerdən tez Kəlbəcərə yayıldı. Camahat qırx gün yas saxladı. Aşıq Ələsgərin bir dərdi beş oldu...

Bir gün Aşıq Ələsgər dəyirmanın qabağında əyləşif, dünyaya tamaşa eliyirdi. Bir də gördü ki, aşağıdan yedəyində yüklü at olan bir adam gəlir. Gəlhagəl, gəlif dəyirmanın tuşuna çatanda, Aşıq Ələsgəri görüf dayandı. Sonra onun yanına gəldi, salam verdi.

Aşıq Ələsgər salamı alannan sonra gələn adam onun üzünə diqqətnən baxdı, köyrək səsnən dilləndi:

– Aşıq Ələsgər, məni tanıdınmı?

– Niyə tanımadım; Zoddu Həmid bəy döyülsənmi?!

Təzədən əl tutuf görüşdülər. Hər ikisi köyrəlif ağladı. Ermənilərin Səməd ağagili qırmağınnan, camahatın güzəranının ağırrığınnan... xeyli danışdılar. Həmid bəy dedi:

– Aşıq Ələsgər, bu müsibət yerə-göyə sığmaz. Gör fələk bizi nə günə qoydu?! Kaş, ölüf Göyçədə qalaydım, bu günümüzü görməyəydim!

– Həmid bəy, neynəmək olar?! Çarx hərrənif, zamana dəyişilifdi. Hər zamanın bir hökmü var. İndi müxənnət zamanasıdı. Günah zamanadadı. Yoxsa ermənilər Göyçənin başına belə müsibəti gətirə bilərdimi?!

Həmid bəyi gənə ağlamax tutdu.

Aşıq Ələsgər köyrək səsnən dedi:

– Həmid bəy, ağlama, qulaq as!

Aşıq Ələsgər dodaqaltı zümzümə eləməyə başdadı:

Müxənnət zamana, ay kəcirəftar,
Sitəmindən necə cannar itifdi?!
Zülmünü nümayan eylədin aşkar,
Qurğular pozuluf, sannar itifdi.

Şər işdən nə tafdın, söyləsən, qanam,
Necoldu büsatım, dəmin, dəmxanam?!
Tülkü havalanıf, deyir aslanam,
Tüf dağıdan ac asdannar itifdi.

Müxənnət meydanda "mənəm" deyifdi,
Bu dərd Ələsgərin qaddin əyifdi,
Yapalaxlar kəhlik alıf yeyifdi,
Laçın ölüf, o tərlannar itifdi.

Həmid bəy dəsmalını çıxardıf, gözünün yaşını sildi, dedi:

– Aşıq Ələsgər, hər ağrıya-ajıya dözmək olar, əmə vətən həsrətinə, torpax dərdinə dözmək çətindi. İndi Göyçədə dığalar at oynadır; buna necə dözmək olar?!

– Həmid bəy, darıxma, Allah kərimdi! Harda olursunuz?

– Dəmirçidamında.

At yükün altında əziyyət çəkirdi. Həmid bəy salamatdaşıf, yoluna davam elədi.

Bu görüş də Aşıq Ələsgərə bir dərd oldu. Fikrə getdi. Keçmiş ağalı-bəyli məclisdəri gözünün qabağına gəldi...

Gün günortadan xeyli keçmişdi. Abbas gördü ki, daha dən gətirən yoxdu, dəyirmanın qapısını qıfılladı, öyə tərəf yola düşdülər. Gəlif Armıtdı çəpər yaxınnaşanda gördülər ki, köç tökülüf. Gəlif bunnarın yanına çatanda. Aşıq Ələsgəri tanıdılar. Sən demə, bunnar hardasa Aşıq Ələsgəri toyda görüflərmiş. Kişilər gəlif, onun əlinnən tutuf, əhvalını soruşdular, vəziyyətinnən halı oldular, onun halına yandılar, çox təəssüfləndilər.

Bu köçdəkilər də ermənilərin əlinnən baş götürüf, bu tərəfə gəlmişdilər. Bir qədər dərddəşdilər, Aşıq Ələsgərin keçirdiyi toy məclisdərini yada saldılar...

Aşıq Ələsgər gördü ki, burda beş-altı qız-gəlin var. Bunnarın biri yönü o tərəfə əyləşif, saçının hörükləri kürəyinin arasıynan birdi. Utandığınnan üzünü çöyürüf kişilərə baxmır. On dörd gejəlik ay kimi sufatı yannan görünür. Yanağının irəngi ağ kalağayıda bildirir. Bunun gözəlliyi hələ bir tərəfə, mərifət-qanacağı, avır-həyası Aşıq Ələsgərə çox xoş gəldi.

Köçün ağsaqqalı Əhməd addı nuranı bir kişiydi. Aşığın, sazın, sözün qədrini bilən adamıydı. Odu ki, Aşıq Ələsgəri söhbətə tutmuşdu, buraxmax istəmirdi. Dedi:

– Aşıq Ələsgər, elə o sazdı-söhbətdi günnərimiz olaydı! Görəsən, Allah bizə o günnəri bir də qismət eliyəjəhmi?!

– Məsdahat o kişinindi. Onnan başqa umud yoxdu. Qismət eləmək istəsə, eliyər.

Aşıq Ələsgərin ürəyi bu gün dolmuşdu, söz deməyə fürsət axtarırdı. Əhmədin dediyinnən də gördü ki, o da söz istiyir, dedi:

– Əhməd, daha mənim saz çalmağımnan, toy məclisi yola salmağımnan keçif. Sənin xətrin üçün burda elə-belə bir-iki kəlmə deyərəm.

– Dilinin qadasın alım de!

Aşıq Ələsgər alçaxdan oxumağa başdadı. Görək, əvvəlcə köçdəki gözələ nə dedi, biz də saznan deyək, şad olun:

Gərdəninə neçə şahmar dolanıf,
Konul istər, o şahmara dolansın.
Ərzim alıf, iltimasım tutmasan,
Məcnun olsun, bu dağlara dolansın.

Bəyənmişəm xəsyətini, halını,
Yaradan bol verif huş-kamalını.
Sən allah, gizdətmə mah camalını,
Şöləsinə, qoy, füqara dolansın!

Aşıq Ələsgərin yadına yoxsullux, bahalıx, qəhətdik, camahatın pis güzəranı düşdü. Aldı görək bu dəfə nə dedi, köçdəkilər nə eşitdi:

Bal ki bahalandı, qırıldı arı,
Yağ satannar mala saldı azarı,
Min manata qaldırdılar onnarı,
Nə gün çıxsın, nə sitara dolansın!

Aşıq Ələsgər hər şeyi özünə dərd eləmişdi. Həmid bəynən onun bugünkü görüşü heç yadınnan çıxmırdı. Səməd ağagilin belə zülümnən öldürülmələrinin fikri onun ürəyində yara bağlamışdı. Özünün düşkün çağında çəhdiyi bu əzab-əziyyəti də göz qabağına gətirdi, aldı, görək bu dəfə nə dedi:

Dad sənin əlinnən, çarxı-kəsmədar!
Ürəyində yüz dərmansız yaram var.
Aşıq – dəyirmançı, ağa – çarvadar,
Sərraf gəlsin, bu bazara dolansın!

Mənim əzizlərim, elə ki söz tamama yetişdi, buradakı adamların hamısı dönə-dönə Aşıq Ələsgərə "sağ ol!" dedi. Onnan çox irazı qaldılar. Əhməd kişi yönünü qıvlıya çöyürüf, əllərini göyə qaldırdı, uca səsnən dedi:

– Ey Xudaya, sən milləti bu zəlalətdən qurtar!

Hamı birağızdan "amin!" dedi.

Aşıq Ələsgərgil ordan ayrılıf öylərinə gəldilər.

Axşam gənə külfət bir yerə toplaşanda, Aşıq Ələsgər bu gün başına gələnnəri danışdı. Onun dediyi təzə sözdəri Bəşir yazdı, eşidənnər əzbərrədilər.

Bəli, mənim əzizdərim, Aşıq Ələsgərəgilin ailəsi üç il Kəlbəcərin Qannıkənd kəndində köşkün yaşadı. Ara düzələnnən sonra gənə Göyçüyə qayıtdılar, doğma Ağkilsə kəndində yaşamağa başdadılar.

Allah heç kəsə qaşqınnıx, köşgünnük əzabı göstərməsin!

Allah darda qalannarın hamısının dadına yetsin!

Allah heç bir mərdi namərdə möhtac eləməsin!

Q E Y D L Ə R

1. Bax, bax

Bu qoşma 1962-ci ildə Qazax rayonunun İkinci Şıxlı kəndindən olan Aşıq Məhəmməddən əldə edilmişdir.

2. Bəylərin

Qoşmada təriflənən Bəylər (1837-1919) Göyçənin Zod kəndindən imiş. Zəmanəsinin savadlı ziyalılarından biri olan Bəylərin əldə edilmiş şeirləri onun həmdə istedadlı bir şair olduğunu göstərir.

Mirzə Bəylərin oğlu Mirzə Əlinin söyləməsinə görə, Bəylərlə Ələsgər səmimi dost imişlər. Mirzə Bəylərin evində, təxminən, 1913-cü ildə təşkil edilmiş bir ziyafətdən sonra Aşıq Ələsgər bu qoşma ilə dostunu vəsf eləmiş, Mirzə Bəylər də aşağıdakı qoşma ilə ona cavab qaytarmışdır:

Guşeyi-səhrada, tənhanişində
Sən ki yazdın bu ünvanı, Ələsgər!
Çillənin günündə, qış mövsümündə
Bahar etdin zimistanı, Ələsgər!

Naməniz qəlbimi xeyli oyatdı,
Mətləbi mövzunu, xub kəlimatdı.
Yusifin köynəyi yaquba çatdı,
Abad etdin bu Kənanı, Ələsgər!

Aşiqəm mən sənin ixtilatına,
Nəzminə, fərdinə, xoş əbyatına.
Afərin, afərin, əsli-zatına!
Sənsən Hafizi-sanı, Ələsgər!

Gərçi müləbbəsən ev libasında,
Şahidəm, şaribsən haqqın tasında.
Azərbaycanda, türk arasında
Sənin kimi şair hanı, Ələsgər!

Durmamışam məcazının qolunda,
Gəzməmişəm namərd sağü solunda.
İmtahandan çıxan dostun yolunda
Əsirgəməm, billah, canı, Ələsgər!

. . . Əcəb nəzmi, xoş əfradı yazıbsan,
Vəsfə tamam ictihadı yazıbsan,
Ləqəbi atıban, adı yazıbsan,
Unutmaram bu ziyanı, Ələsgər!

Səhv etdim, ləqəbim sətrə sığışmaz,
Ləfzi səqil salar, bəhrə sığışmaz.
İnşallah, qəzəbə, qəhrə sığışmaz,
Əfv edərsən bu üsyanı, Ələsgər!

Təvəqqə edirəm, sanma qilü-qal,
Bu gələn gəlmədən olma kəcxəyal.
Əgər oxumasan, şüğlüzümmə qal
Hər məclisdə bu dastanı, Ələsgər!

Mən belə işlərə mahir deyiləm,
Baxma, öz-özümə faxir deyilmə,
Hərçəndi yazaram, şair deyiləm,
Bağışlarsan bu Mirzanı, Ələsgər!

3. Dəli Alı

Şeir XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Çar üsul-idarəsinə qarşı silahlı mübarizə aparan Dəli Alıya həsr edilmişdir. O, Goranboy rayonunun Qarasuçu kəndindən imiş. "Aşiq Ələsgərlə Dəli Alı" dastan-rəvayətində bu barədə geniş söhbət açılmışdır.

4. Dolansın

3-cü bəndin 1-ci misrasının variantı:
Min manata qalxdı dareqan, darı.

5. Düşdü

1-ci bəndin 1-ci misrasının variantı:
Çərşənbə günündə, sübhün çağında.
3-cü bəndin ikinci misrasının variantı:
Gözəl, sən dərdlisən, mən yaralıyam.

6. Eylər

4-cü bəndin 3-cü misrasının variantı:
Mənim sözüm yoldan azan mollanı.

7. Getmə, amandı

1-ci bəndin 4-cü misrasının variantı:
Ölürəm, Loğmanım, getmə, amandı.

8. Gərəkdi

1-ci bəndin 1-ci misrasının variantı:

Aşıq olub, tərki-vətən olanın.

4-cü bəndin 4-cü misrasının variantı:

Vürdündə Məhəmməd, Əli gərəkdi.

9. Gözəldi

Bu qoşma da Aşıq Məhəmməddən yazılmışdır.

10. Məni

Bu qoşma da Aşıq Nəcəfdən əldə olunmuşdur.

11. Mənim

Bu şeri Aşıq Haqverdi Talıb oğlu Aşıq Qara Mövlayevdən əldə eləmişdir.

12. Olmaz, olmaz

2-ci bəndin 3-cü misrasının variantı:

Aşığın nisyəsi, kürdün ilqarı.

13. Salamatdı

Aşıq Talıbın söyləməsinə görə, 1918-ci ildə Kəlbəcərin Qanlıkənd kəndində qaçqın yaşadıqları zaman, bir gün Ələsgər Anaxanımın xətrinə dəymiş, o da heç kəsin xəbəri olmadan küsüb, atası evinə yollanmışdır. Belə yağışlı, çovğunlu gündə qarının Yanşağa gedə bilməsinin çətinliyini görən ailə üzvləri çox narahat olmuşlar. Səhər tezdən arvadının dalınca yola düşən Aşıq Tərtər çayının körpüsü yanında olan bir uşaqdan öyrənir ki, Anaxanım bu körpüdən sağ-salamat keçib, Yanşağa gedib. Evə sevincək qayıdan Ələsgər xəbəri oğlu Bəşirə bu şeirlə çatdırmışdır.

14. Seçilmiş

Bu şeri Aşıq Haqverdi Talıb oğlu Gədəbəy rayonundan olan Aşıq Həsəndən əldə eləmişdir.

15. Sənsən

Bu qoşma 1957-ci ildə Göyçənin Qanlı kəndindən olan Aşıq Mehdidən yazılmışdır.

16. Telli

Bu qoşma Hümmət Əlizadə tərəfindən əldə olunmuşdur.

17. Vardır

Bu şeir İrəvanda yaşamış olan Mir Məcid adlı bir şairin eyni rədifli bağlamasının cavabıdır. “Aşıq Ələsgərin Şınıq səfəri” adlı dastan-rəvayətdə bu

qoşmaları deyişmə şəklində söyləsələr də, bunları deyişmə hesab eləmək olmaz. Kim isə Mir Məcidin bağlamasını yazıb, Aşıq Ələsgərə göndərmiş o da açmışdır.

Mir Məcidin bağlaması belədir:

Xilafət mülkünün, şahənşahının
Üç yüz altmış altı qulamı vardır.
On iki köşkdür, qırx səkkiz hücrə,
Üç əzim şəhrində nizamı vardır.

Bir gülşəndə gördüm beş qönçə xəndan,
On iki dəstə gül, on dörlü reyhan.
Bir çeşməsin gördüm nur idi əlan,
Yüz iyirmi dörd min sücamı vardır.

Bir məscidin gördüm əcəb mötəbər,
Altı min altı yüz altmış altı dər,
Altmış pəncərədi, yüz on dörd minbər,
Otuz sütun üstə davamı vardır.

Bir mehrabda gördüm əcayib Quran,
On yeddi səhifə, on səkkiz xoş xan,
İyirmi səitrdi, əlli bir bəyan,
Beş cilid içində tamamı vardır.

Əgər əsli-nəslim bilmək etsə çak,
Görüm ki, dur etsin dövrünü əflak.
İrəvan, Mir Məcid, seyyidi-qəmnak,
Bisəmər, bisəmər kalamı vardır.

18. Varıymış

Bu qoşma da Aşıq Məhəmməddən toplanmışdır.

19. Yaşıldı, yaşıl

Bu qoşmanı Aşıq Haqverdi Talıb oğlu Gəncədə Aşıq İbrahim Qaraçı oğlundan yazmışdır.

20. Yazıq

Bu qoşma da Aşıq Məhəmməddən toplanmışdır.

21. Dörd kitab hər yana yolu göstərir

Aşığın şəyirdlərinin söyləmələrinə görə, İrəvan yaxınlığındakı Kankan kəndində keçirilən bir şənlik zamanı Xəstə Qasımdan söz düşmüş, onun bağ-

lamalarının hələ heç kəs tərəfindən açılmadığını demişlər. Həmin kənddə yaşayan Abutalıb (o, Aşıq Ələsgərlə siğə qardaş imiş) deyir ki, nə cür çətin bağlama olsa, Ələsgər açar. Bir atdan mərc gəlirlər. Xəstə Qasımın aşağıdakı bağlamasını "Xəstə Həsən" adı ilə yazıb, bir üzünü Aşıq Ələsgərə, bir üzünü isə Misgin Bürcüyə göndərirlər. Aşıq Ələsgər bu şeirlə bağlamanı açır, həm də "Qasım" "qaf"ınandı, "Həsən" "He"yinən" misrası ilə işarə edir ki, şeir Xəstə Qasımındır. Aşıq Ələsgər bağlamanın cavabını göndərəndən bir qədər sonra Abutalıbdan ona məktub gəlir. O, məktubda əhvalatın necə olduğunu və mərcdə udduğunu Aşıq Ələsgərə bildirir.

Xəstə Qasımın bağlaması belədir:

Bir çarsıda dörd dərvişə uğradım,
Dördü bir-birilə eylər ixtilat.
Dördünün də dili ayrı, dini bir,
İki də biz onlar ilə şeş cahat,
        Əsli-kainat.

Bir şəhrində gördüm padişahını,
Qulun, yasovulun, hər dəsgahını,
Üç yüz altmış altı xoş süpahını,
Onlar bir kişidən istədi sursat,
        Xoş çəkir səffat.

Altı, səkkiz, doqquz idi binası,
Otuz calalı var, bəyaz sinəsi,
Altı min altı yüz məddi-mənası,
Ərəb idi, əcəm idi, türkü tat,
        Bir ismə fəryad.

Altıdan qırxadək sərgərdanıdı,
İki yüz otuzda özün tanıdı.
Altı min altı yüz pasibanıdı,
Kimi "ya hu" çəkir, kimi – "əssəlat",
        Kim istər nicat.

İki dərya xoş görünmür gözünə,
İki qırx dörd çıxmaz ərin dizinə.
Bu Xəstə Qasımın şərən sözünə
Alim, molla, müctəhidlər qaldmat,
        Tapmadı kəlmat.

Misgin Bürcü isə bağlamaya belə cavab qaytarmışdır:

Arif olan, bizə bir namən gəldi,
Amma ona baxdım, təlx oldu övqat.
Şair bunu nə növ ilə düzəltdi,
İmlası rəkikdi, inşası – qələt.

Verdim çaparlara, mindi səməndi,
Dəydi oymaqlara, gəzdirdi kəndi.
Nə qədər var idi alim, əfəndi,
Onlar da bu sözə tamam qaldı mat.

Apardım derderə ases: inça es?
Dedi asdeğ yegini dun uy umes.
And içdi mahrasa xaçı gidum çes,
Pop skazal: "yeyboq ne znayem, brat".

Sən ol əhli-xibərə, biz olaq dağlı,
Sözün məddi gərək mənaya bağlı.
Nə çərən-pərəndi, mərhumun oğlu,
Sənəmi qalıbdı bu cəfəngiyat?!

Müsəmma Misginəm, mən zişti-camal,
Çün adam güdmüşəm, nə qoyun, nə mal.
Sən ki cüz etmisən bu nəzmi-kamal,
Bizə lazım deyil, özgələrə sat.

22. Bahalıq

Bu şeir Aşıq Ədalət Nəsibovdan yazılmışdır. O isə atası Məhəmmədəli kişidən öyrənib.

23. Baxın

Bu şeri H. Əlizadə toplamışdır.

24. Dolanır

Bu müxəmməsi Aşıq Haqverdi Talıb oğlu Göyçənin Toxluca kəndindən olan Zeynal Məmmədovdan əldə etmişdir.

25. Gəlin

Bu müxəmməs H.Əlizadə tərəfindən əldə edilmişdir.

26. Giləyə

Bu müxəmməsin bir qismi Aşıq Talıbın, bir qismi Göyçənin Zod kəndindən olan Rəhim Hacıyevin, bir qismi Şişqayalı Aşıq Rəhimin hafizəsindən qələmə alınmış, Ardanış kəndindən olan Əbdüləli Kərmiovun və türkiyəli Nizamettin Onkun topladığı variantlarla müqayisə olunaraq, şeir bərpa edilmişdir.

27. Gözəl

Bu müxəmməs H.Əlizadə tərəfindən əldə edilmişdir.

28. Həcər

Bu müxəmməs də H.Əlizadə tərəfindən əldə edilmişdir.

29. Malades

Bu müxəmməs indiki Ermənistanın Kəvər (Norbayazid, Kamo) rayonunun Ağzıbir kəndindən olan Aşıq Məhəmməd Həsənovdan yazılmışdır. Məhəmmədin deməsinə görə, o, bu şeri Qazax rayonunun Maymaqlı kəndindən olan Aşıq Calaldan öyrənmişdir.

Aşıq Talıb və Göyçənin Zod kəndindən olan Rəhim Hacıyevin yadında olan misralar da müqayisə zamanı kara gəlmişdir.

Göyçənin Aşağı Şorca kəndindən olan Aşıq Bəylər deyirdi ki, bu şeir Aşağı Şorca kəndində Nəbilər tayfasından olan Mamoyun qızı Zeynəbin tərifidir. Bu şeir yaranandan sonra camaat onu ölənə qədər "Malades" deyə çağırmışdır.

30. Mələk

Bu şeri H.Əlizadə toplamışdır.

31. Şapəri

Şapəri Göyçənin Zod kəndindən olan Mirzə Əsgərin arvadı imiş. Şerin Qızılvəngli Əsgərov Qaytarandan əldə edilmiş variantı ilə Şapərinin oğlu Hacıyev Baladan (hazırda Xanlar şəhərində yaşayır) toplanmış variant müqayisə olunarkən Aşıq Talıbın yadında qalan misralar da nəzərə alınmışdır.

32. Xoş gəldin

Bu gəraylı H.Əlizadə tərəfindən toplanmışdır.

33. Kəklik

Bu şeir də H.Əlizadə tərəfindən əldə edilmişdir.

34. Öldürəcək bu qəm məni

Bu şeri də H. Əlizadə toplamışdır.

35. Düşərsən

2-ci bəndin 3-cü misrasının variantı:

Gəl yapışma gücün çatmayan daşa.

36. Gözüm qaldı bir alagöz gəlində

Aşıq Nəcəfin söyləməsinə görə, Aşıq Ələsgərlə şəyirdi Aşıq Nağı Şınıq səfərindən qayıdarkən bir evdə qonaq qalırlar. Yaşca qoca, sifətcə çox çirkin olan ev sahibi qonaqların yanında cavan, gözəl və çox mərifətli arvadını vəhşicəsinə döyür. Aşıq Ələsgər buna tab gətirməyib, sazla bu şeri deməyə başlayır. Son bəndə çatanda, Nağı xahiş edir ki, qoşmanı onun adına tapşırsın. Aşıq şəyirdinin bu xahişini yerə salmır, "Ələsgər" yox, "Nağı" adı ilə sözü tamamlayır.

37. Xəbərin varmı

Deyilənlərə görə, Aşıq Ələsgərin arvadı Anaxanım ondan tərif istəmiş, Aşıq onu tərifləmək əvəzinə, zarafatla bu şeri söyləmişdir. Bundan inciyən Anaxanım küsüb, atası evinə getmiş, Aşıq onun könlünü almaq və geri qaytarmaq üçün xeyli əziyyət çəkmişdir. Bu hadisə bütün təfsilatı ilə "Anaxanımın küsməyi" adlı dastan-rəvayətdə özünə yer tapmışdır.

38. Köpək oğlu

Bu həcvi Aşıq Haqverdi Talıb oğlu və Göyçənin Zərzibil kəndindən olan Həbib Səmədov Gəncədə Dədə Yediyardan əldə etmişlər. Deyilənlərə görə, Aşıq Ələsgərin qohumlarından biri Kəlbəcərin meşələrində gizlicə ağac kəsər, onu boyunduruq, cüt (xış) oxu, zola və sair düzəldər və gətirib Göyçədə satarmış. Aşıq Ələsgər ona neçə dəfə tapşırır ki, bu işdən əl çəksin, lakin söz ona təsir eləmir.

Bir gün yenə də cüt oxu gətirərkən yaxalanır. Aşıq onu buraxdırmaq üçün xeyli əziyyət çəkir və həmin münasibətlə bu həcvi söyləyir.

39. Qohum bildik, qoyduq adam yerinə

Aşığın qohumlarının və şəyirdlərinin söyləmələrinə görə, Aşıq Ələsgər oğlu Bəşirə toy eləyən vaxtı, dost-tanışlara nəmər paylayırlar. Göyçənin Yarpızlı kəndindən olan xalası oğlanları və digər qohumları, necə olursa, toya gələ bilmirlər. Aşıq bu həcvi həmin münasibətlə söyləmişdir.

40. Məhəmməd

Aşıq Talıbın söyləməsinə görə, Göyçənin Hüseynqulağalı (Nərimanlı) kəndində Məhəmməd adlı bir keçəçi varmış. Qızı Xeyransanın toyuna tədarük görən Aşıq cehiz yorğan-döşək və keçə hazırlamaqdan ötrü bir neçə dəfə

Məhəmmədə xahiş edir ki, gəlib yunu atsın və keçəni salsın. Nəhayət, bu qoşma ilə hədə-qorxu gəldikdən sonra məqsədinə nail olur.

41. Olsun

Aşığın şəyirdlərinin söyləmələrinə görə, onun məşhur "Mollalar" adlı həcvi meydana çıxan kimi mollalar arasına böyük çaxnaşma düşür. Bu söz Göyçənin Zod kəndindən olan Molla Tağıya da bərk toxunur.

Dünyada mən bir zad bilməm özümü,
Allah bilir, haqq yazıram yazımı.
Bu barədə qəbul eylə sözümü,
Məbada ki, sana nagüvar olsun.

Çuğulun sözünü bir zada sayma,
Göz aç bu xabidən, qəflətə uyma.
Heç kəs ilə pəncə-pəncəyə qoyma,
Heyifsən, bu ismin bərqərar olsun.

42. Şair Nağı

Şeir Tovuz rayonunun Yekallar kəndindən olan Şair Nağı adlı birisinin "Göyçəli" rədifli həcvinə cavab olaraq deyilmişdir. Bu barədə "Aşıq Ələsgərlə Şair Nağı" adlı dastan – rəvayətdə geniş söhbət açılmışdır.

43. Uzaq vilayətdən qız sevən oğlan

Aşıq Talıbın söyləməsinə görə, Kəlbəcər rayonunun Elləzallar kəndindən Xıdır adlı bir oğlan Aşığın qızı Bəstiyə elçi düşür. Gözəl və mərifətli qızını ağıldan kasad olan bu gəncə rəva bilməyən Aşıq elçilərə "Yox" demək əvəzinə, bu həcvlə qızını "pisləmişdir".

44. Deyişmələr

Bu ad şərtidir. Bundan əvvəlki kitablarda "deyişmə" adı ilə oxuculara təqdim olunan şeirləri deyişmə hesab etmək doğru olmaz. Bunlar biri digərindən sonra yaradıldığına görə, nəzirə (bənzətmə) sayılır. Əsl deyişmə odur ki, bir məclisdə iki aşıq (şair) qarşı-qarşıya eyni rədif, eyni qafiyə və eyni şəkildə bədahətən şeir söyləsin, bir-birinə hərbə-zorba gəlsin, qıfılbənd desin, müvafiq cavab alsın.

Aşıq Alının Aşıq Ələsgərlə deyişməsi barədə rəvayət var. Amma onların həmin məclisdə məhz hansı şeirləri söylədiklərini dəqiq demək çətindir. İndi onların əlimizdəki eyni şəkildə, eyni rədifdə və həmqafiyə olan şeirlərinin, bəlkə də, heç biri deyişmə zamanı yaradılmayıb. Bu sözləri "Şəmkirli Aşıq Hüseynin Aşıq Ələsgərlə görüşü" barədə demək olar.

Buradakı Zöhrə ilə, Qozqara kötüyü ilə və Həcər xanımla deyişmə şəklində olan şeirlərin hər iki tərəfini Aşıq özü yaratdığına görə, bunlar da deyişmə deyildir.

Molla Tağının oğlu, xalq arasında şair kimi tanınan Məhəmməd (1830-1910) bu həcvdən qəzəblənərək, "Olsun" rədifli qoşmasını yazıb, Aşıq Ələsgərə göndərmiş, Aşıq da bu məzəmmətli qoşmaya eyni rədifli bu şeri ilə cavab qaytarmışdır.

Molla Tağıoğlu Məhəmmədin şeri belədir:

Yaxşı sözlər deyib, nəzmə çəkibdi,
Onu görüm, bu dünyada var olsun.
Heyifdi, salmasın özün avaza,
Qorxum budu, axırında xar olsun.

Yalqız görən cəngahada özünü,
Yəqin etməz mütaliə sözünü.
Oyansın qəflətdən, açsın gözünü,
Beş gün bu dünyada dəm bidar olsun.

Axında əl atıb, çox da laf etmə,
Kalamım Zülfüqar, dini unutma.
Hər çuğul sözünün dalınca getmə,
Arif olan kəsdə gərək kar olsun.

Biz baxmarıq o sazların rənginə,
Elmin yetməz ariflərin dənginə.
Düşərsən bir əjdahanın cənginə,
İstəmə, gen dünya sana dar olsun.

Doğrudu, xalq deyir, ondan bizə nə,
Adamdı, fikr etsin özü-özünə.
Həcv deyən qaynatanın üzünə,
Şəriətdə gərək şərmisar olsun.

Kama dərk et, özün çəkmə əlaya,
bica qilü-qalı salma araya,
Cavansan, başını salma bəlaya,
Adın bədnam olub, iş dişvar olsun.

Kamalda acizsən, yazıq biçara,
Bir ixtiyar əldən getsə, nə çara?!
Girmə bu cəngaha, qalma avara,
Nə lazım, pis adın aşikar olsun.

MÜNDƏRİCAT

Haqq aşığı 4

ŞEİRLƏR

Qoşmalar

Allahın adı ilə 23
Peyğəmbərin meracı 24
Pənc Ali-Əba 26
İmamlar 26
Arasında 27
Bax, bax 28
"Bəli" deyib, yol-ərkana gəlmişəm .28
Bəyistan 29
Bəylərin 30
Bilə 31
Bu dünyada üç şey başa bəladı 32
"Can" desin 32
Çəkirsən 33
Çəkmiyə 34
Dağıtsın 35
Dağlar 35
Dağlar 36
Dayanmaz 38
Dəli Alı 38
Dəyməmiş 39
Dolanır 40
Dolansın 40
Döndü, nə döndü 41
Dönübdü 42
Dönübdü 42
Dünyada 43
Dürdanəni səngi-siyah içində 43
Düşdü 44
Düşmüşəm 44
Eylə 45
Eyləməynən 45
Eyləmişəm 46
Eylər 47
Əvəzdi 47
Gedibdi 48
Getmə, amandı 48
Getmə göz önündən, ay Şəkər xanım 49

Gəlibdi 49
Gərəkdi 50
Görmədim 51
Görürsənmi oğrun basan gözəli 51
Gözəldi 52
Gözəllər 52
Güləndam 53
Güllü 53
Xoş gəldin 54
Xurşid 54
İçində 55
İncimərəm 55
İtibdi 56
Kamil ovçu ölməyincə usanmaz 56
Kəsildi 57
Kimi 58
Köynəyinə 58
Qabaqda 59
Qalmadı 60
Qanan ola 60
Qaşların 61
Qırmızı 61
Qoca baxtım 62
Mənəm 63
Məni 64
Mənim 64
Mənim 65
Müşgünaz 65
Nə damağı var 66
Nişanası 67
Ola 67
Ola bilməz 68
Olacaqdı 68
Olar 69
Olmaz 70
Olmaz 70
Olmaz 71
Olmaz, olmaz 71
Olmuşam 72
Oynamasın 73
Öldürür 73
Salamatdı 74
Sana qurban 74
Sarı köynək 75

Seçilmiş 75
Sənsən 76
Şirindi 76
Telli 77
Töküldü 78
Ürəyimdə 78
Üzün bürümə 78
Vardır 79
Varıymış 80
Ya Əli 80
Yaxşıdı 81
Yaxşıdı 82
Yaxşı hörmət ilə, təmiz ad ilə 82
Yandırır 83
Yaşıldı, yaşıl 83
Yavaş get 84
Yazıq 84
Yetmədi 85

Qoşayarpaq qoşma

Düşdü 86

Müstəzad qoşma

Dörd kitab hər yana yolu göstərir 87

Təcnislər

Ayağa – qarqar 89
Ay ana, ana 89
A yara məndən 90
A yəməndədi 90
A yüzə tək-tək 91
Ay üzə, üzə 91
Biri “sin” 92
Bu dala, bax 92
Dağıt “əmmə”ni 93
Dal dala 94
De bir üz, bir üz 95
Ha bular, bular 95
Ha lala çıxar 96
Həmayıl eylə 96
Narın üz 97
Nəqa nə mindi 97
Nəs ağı belə 98
Sarı, göründə 98

Sayılam, məni 99
Sini-sin 99
Yaradar məni 100
Yazıq “əmmə”ni 100

Dodaqdəyməz təcnislər

A yağa-yağa 101
Ay eylər qıj-qıj 101
Çataçat 102
Nədi adı 102
Sə qalı tez-tez 103

Cığalı təcnislər

A yağa məni 104
Başa-baş 105
Dal-dala 106
Nə yaxşı-yaxşı 106
Üzhaüz 107

Müstəzad təcnis

“Bismillahir-rəhmanir-rəhim” deyib 109

Divanilər

Ağa 110
Baş endirir 111
Dalbadal 112
Dünyada 113
Əssəlatü həşt ərkan 114
Gəda 115
Gözlə, gözlə sən 115
Keçmişəm 117
Mərd 117
Verir 118
Yalvarıram 119
Yüküm 120

Müxəmməslər

Aparır 122
Bahalıq 124
Baxın 125
Bu gün 126
Deyin 127
Dolanır 131

Eləyib 132
Gəlin 135
Giləyə 136
Gözəl 137
Gözələ 138
Həcər 140
Xırdaca qız 141
Kimi 141
Malades 145
Mələk 146
Nədi 148
Pişik 149
Şah dağı 152
Şapəri 154

Gəraylılar

Ceyran 157
Xoş gəldin 157
Keçdi 158
Kəklik 158
Mən 159
Öldürəcək bu qəm məni 159
Tellərin 160
Üzün məndən niyə döndü 160
Yaylaq 161

Dildönməz gəraylı

Bax, bax 162

Bağlamalar

Ay nədən oldu 163
Biləsən 164
Bizdən salam olsun arif olana 164
Bu günləri bir hikmətə tuş oldum 165
Danışaq 166
Oldu 166
Olur 167
Sübhün çağı bir hikmətə tuş oldum 167
Yetər 168

Həcvlər və hərbə-zorbalar

Bir şair çıxıbdı Yekallardan 170
Bu yerdə tapılmaz 170
Çıxıbdı 171

Danışma 172
Düşərsən 173
Gəlsin 173
Gözüm qaldı bir alagöz gəlində 174
Hayıfsan 174
Xəbərin varmı 175
Köpək oğlu 175
Qohum bildik, qoyduq adam yerinə 176
Məhəmməd 177
Olmaz 177
Olsun 178
Sığışmaz 179
Şair Nağı 179
Uzaq vilayətdən qız sevən oğlan 180

Deyişmələr

Zöhrə ilə deyişmə 182
Qozqara kötüyü ilə deyişmə 183
Həcər xanımla deyişmə 185

Qəzəllər

Bilin, bu dəhri-dünyada hərə bir növ cəlal istər 189
Qalx, könül, pərvaz elə, eylə tələb bir səfəri 190

Mərsiyə

Bu gündə 191

DASTAN-RƏVAYƏTLƏR

Ələsgərlə Səhnəbanı 195
Aşıq Ələsgər Yanşaqda 212
Aşıq Ələsgərlə Şəmkirli Aşıq Hüseynin görüşü 228
Aşıq Ələsgər Qarabağlıların yaylağında 243
Anaxanımın küsməyi 256
Aşıq Ələsgərin Şınıq səfəri 267
Aşıq Ələsgərlə Şair Nağı 286
Aşıq Ələsgərlə Həcər xanım 299
Bəşirin Molla Rəhimi vurması 322
Aşıq Ələsgərlə Dəli Alı 332
Qoca baxtım 359
Dəyirmançı aşıq 371

Qeydlər 384

Buraxılışa məsul:	*Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor:	*Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam:	*Nərgiz Əliyeva*
Kompyuter səhifələyicisi:	*Rəvan Mürsəlov*
Korrektor:	*Ceyran Abbasova*

Yığılmağa verilmişdir 08.06.2004. Çapa imzalanmışdır 15.12.2004.
Formatı 60x90 $^{1}/_{16}$. Fiziki çap vərəqi 25. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 236.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.